9 '(M) IIiÕr

Originaali tiitel:
Jacek Machowski,
«POD CZARN1\ BANDER1\',
Warszawa 1970

Poola keelest tõlkinud Aleksander Raid Kunstiliselt kujundanud Aleks Kütt

1-6-3
TL 1-74-5
@ Tõlge eesti keelde, «Eesti Raamat» 1974.
JACEK MACHOWSKI

MUSTA LIPU ALL

I. ANTlIKMAAILMA PIRAADID

.Piraatluse algmed juurduvad nii hallides aegades, et neid võib julgesti koos merendusega tekkinuks pidada.

Antiikajal harrastasid piraatlust juba foiniiklased, kunagised vanimad ning tublimad meresõitjad. Hiljem tegelesid sellega kreeklased. Teatud ajajärgul kujunes mereröövmõnede kreeka väikehõimude elu aluseks ja seda peeti koguni auametiks. Aegade vältel kasvas piraatlus Vahemere basseinis niisuguseks, et hakkas ohustadia muinasaja vägevaima riigi, Rooma impeeriumi olemist.

Antiikajalugu ja -kirjandus on säilitanud huvitavaid ning värvikaid kirjeldusi heitlustest piraatidega, kes ennast antiikmaailma inimestele rängasti tunda andsid.

ODÜSSEUSEST POMPEIUSENI

Homerose surematuks luuletatud. Achilleus, Trooja sõja sangar oli - piraat. Toonastel aegadel vaadati piraatlusele teisiti kui nüüd. Pole siis imestada, et Achilleus tunnistab end «Iliases» piraadiameti pidajaks häbi tundmata ja koguni teatava uhkusegagi.

Piraatlusega tegeles veel teinegi Homerose sangar, nimelt Odüsseus. «Odüsseias» kelgib ta oma piraaditegudega Alkinoose ees nõnda: . . .

«Ilionist kandis mind tuuleiil kikoonide juurde Ismari alla. Seal ma põletasin linna maatasa; neid endid raiusin

surnuks ja siis, võtnud linnast arvutult naisi ning vara, jagasime need, isekeskis, et lahkudes keegi ei tunneks ülekohut. Seepeale käskisin kiires korras põgeneda, kuid nemad, narrid, ei kuuletunud. Jõid rannal rohkesti viina ning sõid lambalihast ja villasjalgsete; keerdsarviliste veiste lihast kõhud täis. Vahepeal kikoonid, kes olid põgenenud, kutsusid naabruskonna kikoonid kokku. Neid oli rohkem, nad olid südikamad ja elasid mandrisügavuses, oskasid võidelda ratsa, aga hädakorral ka jalgsi. Hommikul voolas neid kokku niipalju, kuipalju on kevadellilli ja lehti. Siis tabas meid, õnnetuid, Zeusi kuri saatus, et me palju häda pidime kannatada saama. Väledate laevade juures puhkes lahing,

vasksed viskeodad lendasid kummaltki poolelt. Niikaua kui kestis hommik ja küpses püha keskpäev, pidasime vastu ja kaitsesime endid, kuigi neid rohkem oli; hakkas aga päike härgade lahtirakendamisele kalduma; võtsid kikoonid võimust ja allutasid ahhailased. Iga laeva kohta oli kuus kaunilt turvistatud kaaslast langenud; meie, ülejäänud, pääsesime surmast ja viletsusest.

Sealt me purjetasime edasI., õnnelikena, et põgenesime surmast, aga süda leinas kallite kaaslaste hukku. Ja enne ei lasknud ma laevadel sõita, kui: kolm korda olime hüüdnud iga õnnetu nime, kes kikoonide ülekaalu läbi olid tapatandrile varisenud.»

Veel üks Odüsseuse tegude kirjeldusi:

«Juba kuu aega olin ma istunud kodus, rõõmustades laste, noore naise ja rikkuse üle, kuni süda mind sundis Egiptuse poole purjetama kaasas jumaluste sarnased sõbrad. Varustasin üheksa laeva ja peagi olid mehed koos. Kuus päeva pidutses mu juures ustav meeskond. Tõin tohutul hulgal loomi jumalustele ohvriks, aga meestele kostiks. Seitsmendal päeval lähtusime avaralt Kreetalt ja sõitsime põhjatuules, mis meeldivalt puhus ja kandis meid kergelt kui jõel. Ei mingit häda laevadel, .istusime terveina ning tülita pardal, laevad liikusid tuulte ning tüilrimeeste juhtides. Nõnda me viiendal päeval jõudsime Egiptuse kauneile vetele ja sealsetes hoovustes lasksin meie kaarjad alused peatada. Käskisin ustavatel sõpradel laevad rannale tõmmata ja valvele jääda, mõned aga saatsin luurele. Need aga, kärsitusest haaratuna, kindlad oma jõule, hakkasid egiptlaste toredaid niite kohe laastama, ajasid ära naised ja lapsed, tappes mehi. Peagi jõudis kumu linna ja valju kisaga põgenes igauks põllult, kes aga suutis.

6

Koidu ajal oli kogu lagendik jalamehi ja ratsaväge täis, välkusid odad. Seejärel piksejumalus. Zeus ajas mu kaaslased kabuhirmule, ükski ei pidanud tandril vastu. Kaotusi tuli igast küljest. Minu omasidhukkus seal teravate odade läbi rohkesti, mõned viidi elusast peast kaasa, vangipõlvetööle.»

Aga kõiki muinasaja piraate ületab vististi küll Polycrates (537-522 e.m.a.), Samose türann. Temal õnnestus koondada oma aja kohta hiigellaevastik ja valitseda jagamatult kogu Egeuse merel.

Polycrates oli erakordselt auahne mees, silmakirjatseja ning hoolimatu. Need loomuomadused avaldusid selgelt võimuri tegudes. Ühelt poolt soetas ta enesele kunsti ja. teadusesoosija kuulsuse: ehtis linnu kaunite hoonetega, kutsus oma õukonda silmapaistvaid poeete, arhitekte, maalijaid ja arste, kuid teiselt poolt sai kuulsaks julmurina ning röövlina Samose vallutas ta oma vendade Pantagnotose ja Sylontose abil, kuid esimese neist tappis ja teise pagendas, et kogu võimu enda kätte haarata. Rikkuste suurendamiseks pidas meredel röövliametit, võõraste laevade kaptenitel tuli talle maksta kõrget luna.

Tõe nimel peab mainima, et taolised teod ei olnud Polycratese päevil midagi erakordset, pigem kuulusid need poliitika ja kaubanduse üldlevinud meetodite arsenali, mille osaks oli rööv. Kuid Samose türann osutus niivõrd aplaks ja oma tegusid sooritas ta nii laial skaalal, et mõned ajaloolased nimetavad. teda ta «teeneid» hinnates antiikaja kuulsaimaks piraadiks.

Pärsia satraap Oroites meelitas Polycratese Magneesiasse, ja kartes Samose kasvavat võimu, laskis ta risti lüüa.

Samose türanni surm põhjustas mereröövide rohkenemise Vahemere idasosas. Polycratese kohutav ülevõim oli tõrjunud arvukad konkurendid sellest rajoonist; kauaks eemale. Oli aga türann hävitatud, jäi Egeuse meri teiste röövlite hirmu ja armu alla.

Üks Kreeta valitsejaid otsustas kasutada kogu oma laevastikku, et sellele nuhtlusele lõppu teha. Nagu Polycrates, oli ka tema varem mereröövlina tegutsenud ja osutus seega eriti ohtlikuks vastaseks: tundis ta ju piraatide tavasid ja kavalusi, kõigele lisaks valdas aga ka vägevat laevastikku. Võitluses ilmutas ta ühtaegu nii erakordset visadust kui ka julmust:

7

Pärast pikaaegseid veriseid taplusi sai Kreeta, tublist valitsejast olukorra peremees. Tema võit kujunes nii täielikuks, et tal õnnestus anda kreeklastele seadus, mille järgi ühegi merele lähetatava aluse meeskond ei võinud koosneda rohkem kui viiest isikust. Mõne aja vältel tõkestas see seadus

jõudsalt piraatluse taastumist Kreeka meredel, kuid ajapikku, kui Kreeta võidukas valitseja oli surnud ja saare sõjaline tegevus raugenud, tärkas piraatlus uuesti.

Kogu oma kõrge vaimukultuuri juures olid muinaskreeklased võrdlemisi vaesed ega suutnud oma maile suuri rikkusi koguda. Täisvastandiks olid nende ülemerenaabrid foiniiklased. Suurkaubandusega tegeldes soetasid need endile monopoliseisundi, vääriskaupadega äritsemises. Oma laevadel vedasid foiniiklased Läänemerelt merevaiku, Briti - saartelt tina ja vahendasid Põhja-Aafrikat Lõuna-Euroopaga.

Foiniiklaste jõukus oli üpris suur ega jätnud seepärast, vaesemates naabrites kadedust äratamata.Ettevõtlikud ning energilised Hellase pojad hakkasid piraadiametit pidama.

Mida edukamalt foiniiklaste kaubandus läks, seda rohkem rikkusi nende laevad vedasid ja seda vägevamaks kasvas mereröövlus Egeuse merel. Mereröövlitele ohtrasti luna makstes soodustasid foiniiklased kaudselt piraatlust Vahemere idaosas; tegelikult olid piraatidest saanud nende äriosanikud, kellele kuulus oma kasuprotsent. Puht ärimeestena ei saanud foiniiklased mereröövi likvideerimisega hakkama, vaid hoolitsesid üksnes selle eest, et nende puhaskasu liialt ei kärbuks. Periklese ajal muutusid piraadid juba nii võimukaks, et rajasid oma riigikesi, kellega loodi leppevahekordi.

Mereröövi Kreeka vetel ei soodustanud üksnes geograafilised olud- saarte labürint, liigestatud rannajoon -, vaid ka tollane purjesõidukunsti tase. Antiikajal purjetati üldiselt ainult päeval ja ainult piki rannajoont, seda kunagi silmist laskmata. Videviku saabudes pöörati mõnesse lahesoppi. Nendel aegadel varitsesid mereröövlid kaljusaarekeste keskel, Egeuse mere ja Peloponnesose lahtede vahel, et öösel äkki oma ohvreid rünnata. Täpselt samuti, nagu keskaegsed viikingid, riisusid nad rannikualasid. Linnadest rööviti kariloomi, elamute ning pühamute vara, väärtuslikke ehteid, kuld- ja hõbeasju ning lõpuks võeti kaasa

naisi ja lapsi, kelle eest Vahemere orjaturgudel saadi kõrget hinda, sest kaubitsejad eelistasid tööga vaevatud meremeestele noori poisse ja tüdrukuid. Rünnak kaubalaevadele aga meenutas loteriid, kuna laadung, näiteks ehituskivid, puit või odav keraamika, ei tõotanud suuremat tulu. Vahel purjetas alus koguni hoopis ilma lastita.

Vahemere muinaspiraatide rünnak, toimus tavaliselt kindla skeemi järgi. Röövlite laev lähenes öö varjus, vargselt, aerud kinnimähitud, sadamale, mida pärast ettevaatlikku luuret äkiliselt rünnati.Koidu ajal naasti oma laevale. Mõnetunnise pingsa aerutamise järel oli iga röövlikamba liige, kes elama oli jäänud, harilikult mitu korda rikkam kui, ööpäev enne seda.

Veel nüüdki, kahe aastatuhande möödudes, võib Kreeka mandril leida kummaliste, kuid tugevate ehitiste jäänuseid. Need on kunagised kõrged kaitsetornid, mis püstitati sisemaa kõrgendilkele. Siit otsisid piraatide rünnaku puhul varju saarte elanikud. Tornidest anti suitsuga märku, kui vajati naaberasulate abi.

Aegade jooksul leidsid kreeklased ka väärikaid liitlasi. Kui võimas Kartaago pärast kolmandal Puunia sõda (146. a. e. m. a.) oli hävitatud, hakkasid foiniikia uljad meremehed hellenitest konkurentidega mestis merel röövima. Sel ajal ähvardas piraatlus kogu Vahemerel Hellespontosest kuni Heraklese sammasteni.

Mereröövlid piirasid linnu, laastasid saari ja sundisid mõningate rlinnade elanikke endale andameid maksma. Kinnivõetud inimesi vabastati kõrge luna vastu või müüdi orjadeks. Mereröövlite jultumus läks nii suureks, et nad söandasid rünnata isegi Ostiat ja seal elanike vara röövida. Ühekorra võtsid piraadid kinni kaks preetorit ja neid saatnud liktorid koguni Rooma väravate lähedal. Merereisid olid ohtlikud, Rooma kandis tohutut kahju, Itaalias tõusis elukallidus. Inimesed hakkasid arvustama Senatit, heites sellele ette, saamatust võitluses piraatlusega.

Senat. ärgitaski siis piraatide vastu mitu tagajärjetut rünnakut. Asi läks viimaks nii kaugele, et esimesel sajandil e. m. a. pidasid mereröövlid Roomat päris tõsises piiramisrõngas.

1 Dardanellidest Gibraltarinl. Tõlkija.
9
Üheks põhjuseks selle kummalise olukorra tekkimisel oli tõik, et vastandina kreeklastele ja foiniiklastele ei olnud roomlased tollal jõudnud merenduses nii kõrgele tasemele, nagu see oli nende vastastel. Merekaubanduse olid nad jätnud välismaalaste, vallutatud rahvaste poegade kätte. Roomlased ei suutnud endale lühikese ajaga tugevat laevastikku luua, pealegi kurnasid neid sellal rängad sisetülid, Mariuse ja Sulla pooldajate vaheline kodusõda nõrgestas jõudu. Vabariigi nõrkust kasutasidki nobedasti ära mereröövlid. Blokaad hakkas võtma kohutavat ulatust. Vaevalt üks kolmandik Egiptusest imporditud viljast jõudis Rooma, ülejäänu läks röövlite küüsi. Impeeriumi kõrgi pealinna elanikke ähvardas näljatont.

Piraatluse tähtsamaid keskusi olid tollal Kiliikia, Pamphilia ja Issauria, eriti aga Kiliikia - Rooma: riigi ohtlikem ning kõige paremini organiseeritud vaenlane, kes seisis Mitrydatese, Pontose kuninga kaitse all.

Aegamisi muutusid piraatide röövid korrapäraseks sõjaks, sest Mitrydates pakkus röövlitele oma sadamais ulualust, laenas neile isegi. laevu/ et nad saaksid Roomaga edukamalt sõdida.

Surmaohus Rooma tegi oma sisetülidele viimaks lõpu ja asus piraatidega tarmukalt võitlema.

Rahvatribuun Aulus Gabiniuse ettepanekul volitati aktsioon 67. a. e. m. a. Pompeiusele, .kes nimetati sõjaväe ülemjuhatajaks kogu Vahemerel ja viiekümne miili laiusel rannikuribal. Ühtlasi sai ta oma käsutusse riigikassa. Ülemjuhataja koostatud strateegilisi operatiivplaane ei, tohtinud juriidiline külg takistada.

Pompeiuse käsutuses oli viissada laeva saja kahekümne tuhandelise armeega. Ent Pompeius andis endale aru oma kaasmaalaste nõrkusest merenduse alal. Ta tundis ka Rooma sõdalaste väärtusi mandril. Nii ta otsustaski ära kasutada roomlaste allutatud rahvaste meresõidukunsti. Neid rahvaid oli tookord niipalju, et andis valida. Pompeius mehitas laevad Rooma sõduritega ja sõltuvate rahvaste parimate laevnikega, kuid relvi ta viimaste kätte ei usaldanud. Kogu võitluse raskus pidi jääma roomlastele.

1 Gnaeus Pompeius (106.-48. a. e. m. a.) - Rooma väejuht ja riigimees, koos Crassuse, Caesariga I triumviraadis. Tõlkija.
10

Samavõrd tubli oli ka Pompeiuse taktikaline plaan.

Hiilgava strateegina andis ta endale aru selles, et Vahemere kõigisse lahesoppidesse peitunud piraadipesade hävitamine ükshaaval võtaks aastakümneid aega, sellal kui temale jäeti vaevalt kolm aastat. Nii otsustaski ta rünnata, kõiki tähtsamaid piraadipeidikuid üheaegselt. Sellelts jaotas Pompeius Vahemere lääneosa kolmekümneks piirkonnaks ja määras igaühele neist oma juhataja, kelle käsutusse jäi teatud hulk laevu.

Pompeius rabas ühel ning samal ajal Hispaania, Prantsusmaa, Aafrika, Sitsiilia ja Sardiinia rannikui. Arveteõienduse .piraatluse vanimate pesadega Egeuse merel ja

Väike-Aasia rannikul lükkas ta hilisemale ajale. Isiklikult juhtis ta operatsioone Aafrika rannamail, usaldades ülejäänud eskaadrite juhtimise oma alluvaile.

Pompeiuse merekampaania edu ületas kõik ootused.

Vähem kui neljakümne päevaga lakkas piraatlus Messina merekitstise ja Gibraltari vabel olemast.

Otsekohe pärast Vahemere lääneosa mereröövleist puhastamist suunas Pompeius oma laevastiku Vahemere idaossa, et vaenlasele ei jääks hetkegi toibumisaega. Üllatunud piraadid taandusid ulgumerelt ja varjusid saarekeste labürindis või siis kitsastes ning pikkades lahesoppides, mille suudmeisse nad olid rajanud oma kindlustused. Viimaks ometi said mereteed viljalaevadele lahti ja Rooma nälginud elanikele oli toidupoolis kindlustatud.

Vahepeal sai Pompeius teada, et piraadid olid paanikasse sattunud ja laiali valguma hakanud. Ta otsustas seda ära kasutada ja röövlitele viimast hoopi anda. Kummatigi on ta nii kaval, et lubas ennakult armu nendele, kes alistuvad võitluseta.

Säärase ettepaneku tulemused ei lasknud end kaua oodata. Rooma leegionid sattusid vastupanule ainult Kiliikias.Hirmu ning jahmatusega nägi nüüd Mitrydates, see Rooma paadunud vaenlane, kuidas tema alamad aina kaotuse osaliseks saavad, kuidas tema galeerid ja sadarnad üksteise järel vaenlasele saagiks langevad.

Kolme aasta asemel sõdis Pompeius Vahemere röövlitega kõigest kolm kuud. Niisuguse võidu viljad olid roomlastele hämmastavad. Vahemeri oli nüüd kaubalaevadele avatud. Kätte oli saadud kakskümmend tuhat piraati, kümme tuhat röövlit langes lahinguis. Need arvud näita

vad kõige ilmekamalt, milline nuhtlus oli roomlasi tabanud. Koos dokkidega hävitati ka kõik seal leidunud laevad. Võidukate roomlaste kätte langes nelisada galeeri, kaks korda rohkem oli neid aga merepõhja saadetud või ära põletatud.

Pärast võitu rajas Pompeius oma peakorteri Kiliikia.sse. Oma võimu kindlustamisel tegi ta õige huvitava katse: paljudele piraatidele andis. ta armu. ja asustas nad sisemaale, eemale randadest, peamiselt laastatud Kiliikiasse ja. Ahhaiasse, andes neile niiviis võimaluse ausat elu elada. Ja - oo imet! -- enamasti oli see edukas.

Kuigi piraadid kümne-viieteistkümne aasta möödudes oma tegevust siin ja seal jätkasid, ei saavutanud nad enam kusagil endist võimu.

JULIUS CAESARI TAVATU SEIKLUS

Oli 81. aasta e. m. a. Roomat valitses selajal diktaator Sulla. Võimule oli ta tulnud ägeda poliitilisevõitlusega. Kogu aeg oma positsiooni pärast kartes jälitas ta armutult kõiki tegelikke ja kahtlustatud vastaseid. Viimaste hulgas kuulus esikoht diktaatori konkurendile Mariusele. Pole siis ime, et kui Sulla võimule pääses, pidi Marius Roomast lahkuma koos kõigi poolehoidjatega, eriti aga nendega, kellel oli andeid, jõukust ja mõju.

Pagulaste hulgas viibis keegi väärika rühiga noormees, pärit ühest tuntumast Rooma perekonnast. Sulla pidas teda endale eriti oht!ikuks, sest noormees oli haritud, töökas, erakordselt andekas, intelligentne ja erakordse võimega endale sõpru võita. Lisaks muule oli tal auahnust teha poliitikukarjääri. Pole siis imestada, et Sulla otsustas teda ühena esimestest maalt välja saata.

Julius Caesar - temap see oligi - ei võtnud diktaatori otsust endale liiga südamesse, vaid kohanes kiiresti uue olukorraga. Tahtmata paguluses aega surnuks lüüa, tuli ta otsusele õppida kõnekunsti, ja astuski selleks ühte tolle aja parimasse retoorikakooli, mille oli asutanud õpetaja Apollonios, hüüdnimega Molok, Rhodose saarel. Teinud niisuguse otsuse, asus Caesar kogu oma saatjaskonnaga, nagu Rooma. patriitsile sünnis, laevale ja purjetas Rhodose poole.

Oma kaasreisijate tähelepanu ei köitnud ta mitte ainult oma aristokraatliku välimusega, vaid ka külma ning iseteadliku käitumisega. Vestlustest ta osa ei võtnud, vaikis mõtlikuIt ja luges palju.

Reis piki Peloponnesose rannikut kulges ilma eriliste vahejuhtumisteta. Vaevalt sai laev mööduda Farmakusa saarekesest, mis asus Caria kaljuse ranna lähedal, kui märgati mitu galeeri purjelaeva jälitavat. Üksainus pilk kinnitas Rooma laeva kaptenile, et teda seiravad piraadid. Mees andis, käsu tõsta väike varupuri, kuid suuremat tulu sellest ei tulnud. Puhus nõrk briis, piraatide aerujõud ületas aga raske ning kohmaka Rooma laeva oma mitmekordselt. Vahemaa jälitajate ning ohvri vahel kahanes iga sekundiga.

Piraatide ootuses igavIedes yõttis Caesar oma harjunud kohal istet ja süvenes lektüüri.

Olukorra lootusetus ilmne, andis kapten käsu varupuri alla lasta ja asus piraatide saabumist ootama. Varsti olidki need laevalael. Hoolimata rahulikust vastuvõtust käitusid röövlid ülbelt ning väljakutsuvalt.

Kamba pealik, nagu käskivast olekust arvata, võis, lähenes Caesarile, kes lugemist hetkekski ei katkestanud, ja mõõtis istujat silmadega nõnda, justkui tahaks ta selle välimuse põhjal loodetud luna suurust määrata.
«Kes sa oled?» küsis kambajuht hetke järel.
Patriits ei vastanud, heitis piraadile põlastava pngu ja süvenes taas oma lugemisse. Keegi kaasreisijaist, nähes, et asi kipub kurjaks minema, astus pealiku juurde, et talle nõutud informatsiooni pakkuda.
«Selle patriitsi nimi on Julius Caesar. Ta pärineb ühest Rooma suursugusemast perekonnast. Sulla pagendas ta maalt ja nüüd sõidab ta Rhodosele.
«Võtan kõik endale, mis tema omand on,» katkestas piraadi jõhker hääl. «Ainuke põhjus, miks ma teda korrapealt maha ei löönud, on see, et mind huvitab rohkem lunatasu kui tema elu.»
Pöördudes taas Caesari poole, küsis piraat jämedalt: «ütle mulle, kui suur on sinu ja su kaaslaste vabaduse hind?»
Kuid sellelegi küsimusele ei saanud ta mingit vastust.
Nüüd valdas piraati raev:
«On sul keel välja kistud või? Annan sõna, et teen seda oma kätega, kui sa ü!bust ei jäta!»
13

Ometi oli piraat selleks liiga ahne, et enesearmastuse nimel lunast loobuda. Ta loobus parem roomlase kimbutamisest ja pöördus oma seltsimeeste poole, et nendega ohvrite lunamääras kokku leppida.
«Mina nõuaksin kümme talenti,» arvas üks röövleid: «Seda on liiga vähe. Mina nõuaksin topelt,» vaidles pealik otsustavalt, «alla kahekümne ma ei lepiks.»
Kõikide imestuseks katkestas nüüd Caesar oma vaikimise ja sekkus piraatide äriasjadesse.
«Või kakskümmend talenti? Sa ei tunne vist oma ametit?» küsis Caesar irooniliselt. «Kui sul pisutki rohkem kogemusi oleks, siis taipaksid sa jalapealt, et minu hind on, noh, tagasihoidlikult võttes, viiskümmend talenti. »
Kokkutulnud piraadid jäid hetkeks keeletuks. Oma elukutses ei olnud nad just rohelised ja näinud olid nad elus mõndagi, ent see oli neil esimene vang, kes ise lunahinda tõstis, kuigi nendegi nõutud srnnma oli tolle aja kohta tohutu.
«Pean siiralt tunnistama, mees, et mulle meeldib sinu viis äriasju ajada! Aga ma hoiatan sind, et kui ma viitkümmend talenti ei saa, jääd sa oma peast ilma!» lõpetas piraadipealik tehingu.
Nüüd hakati reisijaid laevalt maale toimetama. Seal, valve all pidid nad. sellal endi väljaostu ootama, kui piraadid vangide omaste juurde oma agendid saatsid.
Röövlite asula koosne armetutest hurtsikutest, kaljude vahele hoolikalt peidetad urgastest, mida lahelt märgata polnud.
Kuigi mugavuse ning luksusega harjunud, ei võtnud Caesar karme olusid eriti südamesse, vaid püüdis vastavalt oma loomusele uue elulaadiga koduneda.
Selleks et pikaajalises vangipõlves kehaliselt ja hingeliselt vastu pidada; võttis noor patriits endale vabatahtlikult mõned nõuded täita.
Varahommikuti käis ta lahes suplemas. ja tegi võimlemisharjutusi, et säilitada keha jõudu ning tervist. Võimlemisest vabad hetked kulusid lugemisele, kõnedele ja värsitsustele. Nagu pärimus teab kinnitada, ei olnud piraaaid viimasest just vaimustatud.
Erakordsed loomuomadused ja vangi kohta hämmastav ülevalpidamine äratasid vaenlastes aukartust ning imetlust
14

Caesari vastu. Viimane püüdis neid põhjalikult tundma õppida ja jälgis nende tavasid ning iseloomu. Ta provotseeris neid jutustama oma seiklustest ja elamustest, mida siis huviga kuulas. Vastutasuks

luges ta neile oma värsse või pidas ilukõnesid. Ühtedel piraatidel manas see esile iroonilist naeru, teistel haigutusi ning igavust. Auclitooriumi reageeringu võttis Caesar vastu puhtstoilise rahuga, lennutades ainult harva mõne salvava märkuse kuulajate kohta, kes tema kõnekunsti küllalt hinnata ei osanud.

Ühel päeval iausus ta tõotussõnad, mis läksid ajaloosalve:

«Tuleb päev, kus te kõik mu kätte kukute.Tõotan teile, et löön teid risti teie roimade kui ka rumaluse pärast. Jätke meelde, mis ma teile ütlesin! Ja teadke, et ma alati oma sõna pean!»

Niisugune ähvardus pidanuks röövleid vihastama, need aga olid hii enesekindlad, et võtsid need sõnad uute pilgete aluseks.

Kolmekümne kaheksa päeva pärast saabusid piraatide urgu nende saadikud teatega, et viiekümne talendi suurune luna olevat Miletose legaadi käes.
Viivitamata viisid piraadid kõik vangid sellesse Joonia linna, kus nende eest lubatud summa välja-maksti.

Vabadus käes, asus Caesar otsekohe piraatidele antud tõotust täitma. Ta nõutas legaadilt kasutamiseks neli galeeri ja viissada sõdurit.

Saadud meeste ja laevadega purjetas Caesar kohe Farmakusa poole. Nagu ta arvanud oli, tabaski ta piraadid nende urkas luna jagamise puhul korraldatud orgialt. Purjus piraadidel olnud võimelised vastu panema. Kolmsada viiskümmend meest vandusid alla, vaid mõnel üksikul poolkainel õnnestus pageda.

Caesar vabastas kõik saare vangid ja purjetas VäikeAasiasse preetori juurde Pergamoni.

Kohapeal selgus, et preetor oli parajasti. oma valdustes ringsõidul. See tegi, Caesari närviliseks, sest preetor oli provintsis ainus Rooma ametnik, kes tohtis teha surmaotsust. Nüüd käskis Caesar kõik röövlid kohalikku kindlusesse heita, ise aga asus preetori jälil teele, et piraatidele antud tõotuse täitmine liialt ei viibiks.
15

Jõudnud viimaks preetori ette, tabas Caesarit uus pettumus: ametnik ei rutanud mereröövlitele nii karmi karistust määrama. Caesar võttis siis kavaiuse appi, paludes preetorit, et see volitaks oma abi piraatide üle kohut mõistma. Preetor aga oli kangekaelne:

«Milleks niisugune rutt? Kui ma Pergamoni tagasi tulen, hoolitsen isiklikult, et kõik läheks seaduse järgi. Ma ei leia mingit põhjust, et antud juhul peaks kõige karmimaid seadusi järgima. Minu provintsi kaupmehed maksavad piraatidele lõivu ja laevu ei rüüstata.»

«Kuid see oleks ju sobing röövlitega!» sattus Caesar raevu.

Preetoraga jäi rahulikuks ja vastas:

«Tõsi küll, aga nendega sõdimine läheks palju kallimaks.»

«Aga kuidas jääb riigi väärikusega?» ajas Caesar peale.

Rahu ja üldise heaolu huvides võib riik teatud küstmusi oma väärikust kahjustamata ka diplomaatilisel teel lahendada,» seletas preetor.

Taolised seletused. ei rahuldanud Caesarit, kes hakkas viimaks arvama, et piraadid on preetorile pistist maksnud.

See polnud Roomas sugusi haruldane nähtus.

Nähes oma taotluste viljatust, pöördus Caesar ruttu linna tagasi ja otsustas preetorit sündinud fakti ette seada.

Kuigi see samm oli hulljulge ja võis talle pea maksta, teatas ta pärale jõudes, et-oli saanud erivolituse Sullalt endalt.

Caesari käsul hukati, kolmsada viiskümmend röövlit, kolmkümmend ninameest löödi risti.

Enne hukkamist läks Caesar ise kohale, et pidada veel üks, sedapuhku viimne kõne oma piraatidest kuulajaile.

«Tahan olla armulik teie vastu,» ütles ta sissejuhatuseks, «selle eest, et te mind vangipõlves hästi kohtlesite. Muloleks ebameeldiv mõelda, et te surres ekslikult mind julmuriks peate. Nii ma siisjegin korralduse, et teil kõrid läbi lõigataks, enne kui teid risti lüüakse.»

Pärast hukkamist asus Caesar teele Rhodose saarele, justkui poleks midagi juhtunud. Ta jõudis just õigel ajal, sest - kuulsas Apolloniose retoorikakoolis algasid loengud.

16

Pompeiuse ja Caesari tegevuse tulemusena võisid Vahemere basseini rahvad piraatidest mõnda aega vabalt hingata, Aga peaaegu päev pärast Caesari traagilist surma märtsi iididel 144. a. e. m. a. tõstsid piraadid uuesti pead. Seejuures muutusid nad seda jultunumaks ja kogusid enam jõudu, mida nõrgem keiser Rooma troonile istus. Niisugune olukord kestis kuni Rooma riigi lõpuni V sajandil m. a. j.

I Märtsi-, mai-, juuli- ja oktoobrikuu viieteistkümnes päev.

II PÕHJA MERERÖÖVLID

Koos Rooma impeeriumi hukuga varises põrmu ka merekaubandus, millele järgnes piraatluse kadu. Niisugune olukord ei püsinud aga kaua, sest keskajal hakkas kaubandus taastuma ja koos sellega ka mereröö v.

Tõik, et piraatluse eeltingimuseks on tugev laevandus ja õitsev kaubavahetus, leiab oma kinnituse just sellel perioodil. Keskaegsed mereröövlid tekkisid seal, kus ristusid tähtsamad laevateed, esmajoones Põhja-Euroopa veeteedel: Läänemerel, Põhjamerel ja La Manche'i kanalis.

Keskaja kaubanduse seosest röövlitega, eriti aga piraatidega, tuleb rääkida lähemalt.

Eelkõige tuleb endale aru anda sellest, et keskaja, eriti varase keskaja kaubandus erines tugevasti sellest, mida me selle sõna all tänapäeval mõtleme. Keskaja kaubanduse põhiala oli röövimine. Tolle ajastu kaupmehed tegelesid rööviga nii maal kui merel. Et kaup sihtkohta jõuaks, oli tarvis hoolitseda kaitse eest.

Keskaegne piraat käsitqs röövi nii, nagu hilisematel aegadel käsitas kaupmees tasu eest omandatud kaupa. Endastki mõista avaldasid rünnatavad vastupanu. Kaupmehed kaitsesid endid röövlite vastu, ent kui avanes võimalus, siis ründasid ka nemad ise oma kauplevaid ametivendi ja võtsid neilt nende vara. Üsna sageli mindi röövretkeile ka asulaisse. Keskajast rääkides tuleb peaaegu reegliks pidada, et iga kaupmees röövis ka terake, kas siis maal või merel, vastavalt sellele, kust kaubatee kulges.

18

Kuid niisamuti oli iga röövel suuremal või vähemal määral ka kaupleja. .

Et oma ärihuve kaitsta ja konkurentidega jõudsamalt võidelda, hakkasid kaupmehed ühinema organisatsioonidesse, mis paisusid suurteks liitudeks ja muutusid poliitilisteks teguriteks. Nende tegevus väljus kaubanduse piiridest.

Suurim niisugustest organisatsioonidest oli 1241. aastal asutatud sakslaste Hansa, mille ülesandeks muu kõrval oli ka võitlus mereröövlitega. Varsti aga, nagu keskajal kombeks oli, muutus Hansa ise röövlikeskuseks.

VIIKINGID

VII-XI sajandil tegutsenud viikingid sõitsid hiigellaevadel, mille pikkus oli umbes kakskümmend ja laius viis meetrit. Nagu arheoloogilised uurimused näitavad, paiknes laeva keskel kolmeteistkümne või rohkem meetri kõrgune mast, millele kinnitati üks suur puri. Peale selle oli

külgedel kolmkümmend kaks aeru. Tüür asus ruhvist paremal, laeva nina oli tugevasti üles painutatud. Kere valmistati tammelaudadest. Seda tüüpi laevu kasutati nii kauba kui ka inirneste veoks, aga tarbe korral ka sõdimiseks. Vähemal määral esines selliseid purjekaid slaavlastel, kuralastel ja eestlastel.

Olulisi muutusi laevaehitusse tuli XIII ja XV sajandi vahel, mil laeval tuli vedada korraga nii kaupu kui inimesi, ja olla ka piraadist kaupmehe lahingulaev.

Sellest ka nende laevade iseloomulik siluett kõrgele vee kohale tõusva ruhvi- ja ninaosaga. Laevaruhvis asetses nn. hutt, mis oli mõeldud iriimestele. Hilisemal ajal paigutati siia suurtükid. Samasugune ülesanne oli eesosa hutil. Peale selle kergendas kõrge nina tugeva lainetuse ajal purjetamist. Madal trümm oli määratud kauba hoiuruumiks. Vastandina viikingite kiiretele ning paindlikele laevadele kujunesid hilisemad kaupmeeste alused aeglasteks ja kohmakateks.

Skandinaavlased meenutavad uhkustundega oma normannidest esivanemaid, viikingeid, kuigi nende tegevust, piraatlust, tuleks tänapäeval lugeda pigem häbiväärseks.

19

Varasel keskajal aga, kui normannid oma rööve alles alustasid, suhtuti sellesse teisiti kui praegu.

Skandinaavia poolsaare karmid elutingimused ajasid sealseid elanikke võõraid maid anastama. Metsadega kaetud mägine ning kareda kliimaga poolsaar ei suutnud üsna kiiresti rohkenevale elanikkonnale küllaldast elatist pakkuda. Rahvas hakkas laiali valguma, otsides sobivamaid elupaiku. Rootslased, keda ühe nende suguharu järgi idarahvad varjaagideks kutsusid, rändasid itta, Soome ja Riia lahe suunas. Gootid rändasid Läänemere lõunarannikule; norralased aga, kes asustasid poolsaare kõige põhjapoolsemat ala, siirdusid lõunasse ja läände, põhjamere saartele: Fääri, Shetlandi, Orkney saartele ja Hebriididele, aga samuti Šoti- ja Iirimaale.

Norralased, keda keskajal normannideks kutsuti, sooritasid oma merereise väikestel laevadel, mis õigemini olid suured tekkideta paadid. Need liikusid aerude ja üheainsa purje abil. Normannide meremehed oli ka kogenud sõdurid. Kummalegi laeva küljele asetati suured -vappidega kaunistatud kilbid, mis aerutajaid kaitsesid. Kõrgele üleskäänduv laevanina ja ruhv kandsid nikerdatud draakonipäid: Nende nikerdiste abil tunti üksteist ära, kuid peale selle pidid need rünnatavais hirmu äratama. Normannide laevad võisid mahutada 40-60 inimest koos kõigi nende tagavaradega, mida pikemateks merereisideks vajati. Võrdlemisi primitiivsed laevad lubasid normannidel vaid rannavetes sõita, avamerele mindi üksnes äärmise sunni korral. Oma laevu kasutasid normannid liiklusvahendeina, lahinguid pidasid nad peamiselt kuival maal, kus neil oli hõlpsam võidelda. Kõikjal, kus suudeti normannidele sõjalaevad vastu saata (teatud perioodil inglased ja saratseenid Hispaanias), kandsid viikingid kaotusi.

Vastupidi Vahemere röövlilaevade galeeriorjadele olid normannide meremehed vabad inimesed, kes pidid nii aerutama kui ka lahinguis võitlema.

Normanniretkede eesotsas seisid' hoolikalt valitud juhid, keda kutsuti viikingiteks. Viimaste käsutuses oli mitu, mituteistkümmend või normalinide suurimal retkeperioodil - koguni mitusada laeva. Aegade veeredes hakati viikingiteks kutsuma normannidest mereröövleid, kes VIII-XI sajandil ründasid Euroopa ranna- ja jõekaldaasulaid. Skandinaavia ajaloos kutsutakse seda aja järku «viikingite eeraks».

20

Viikingite ajajärgu algul kandsid normannide retked röövi iseloomu. Väledatel ning manööverdamisvõimelistel laevadel ilmusid vii'kingid ootamatult, tungisid maale ja laastasid asulad, enne kui kohalikud võimud olid jõude koguda ja vastupanule asuda saanud. Võttes kaasa saagi, lahkusid viikingid niisama ruttu, nagu nad olid tulnud. Kuid piraatlus polnud nende ainus tegevus. Keskaja tavadele vastavalt olid nad ühtlasi ka osavad kaupmehed. Eelistatavalt ründasid nad

slaavlaste maid, kustkaudu kulgesid kaubateed itta, eriti Bütsantsi ja Bagdadi. Slaavlastemaal riisusid normannid idamaade kaupmehi, kes vedasid Lääne-Euroopale määratud vääriskaupu.

Juba VIII sajandi frankide allikad sisaldavad teateid normannide rünnakuist, kuid tollal ei olnud need veel nii tuntavad, nagu IX sajandil ja hiljemgi, millal normannide röövretked sagenesid ja ägenesid. Viimase tingis Skandinaavia ülerahvastumine - maa ei suutnud kõiki oma elanikke toita.

Karl Suur (742-814) korraldas oma riigis normannide vastu alalise tõhusa ning toimeka rannavalve. Võimetuna frankide hästi kaitstud randu ründama, hakkasid normannid huvi tundma Põhjamere väikeste saarestike vastu, mis nad ka kiiresti vallutasid. Edasi suundusid nad Briti saarte poole. Inglismaale ilmusid nad esmakordselt 789. aastal, maandudes kolmel laeval Dorsetis. Siitpeale kujunesid viikingite ründed Inglismaale iga-aastaseks. Aja jooksul hakkasid Briti saared skandinaavia piraatidele nii meeldima, et, säästmaks iga-aastase aerutamise vaeva üle Põhjropere, hakkasid nad asustama Inglismaa rannalähedasi saarekesi. IX sajandi kolmekümnendail aastail, kui Karolingide jõud raugema lõi, uuendasid normannid oma rünnakuid kõigepealt frankide randadele, aga 836.-839. aastal ka Friisias.[1] Mitme ründeretke tulemusena hävitati tähtsaim kaubanduskeskus.

Reini jõesuue;vallutatud, liikusid viikingid laevadel piki jõge ülespoole, külvates kõikjale hirmu ning ahastust. Maikuul 841. aastal ilmusid nad Seine'i suudmesse ja vallutasid Roueni. Samal ajal rüüstasid teised jõugud Inglismaa kaguranda. Järgmisel aastal tegid normannid maatasa Quentovici - Canche'i suudmes asuva suure sadama.

I Friisia - germaani hõimude asukoht praeguse Hollandi aladel. Tõlkija. .

Ludvig Vaga pojad ei suutnud põhjast tulnukate rünnakute vastu küllaldast kaitset luua. Nende jõuetusest jultunud normannid asusid aga aina sagedamini tegema oma rüüsteretki mööda jõgesid ülespoole, Frangi riigi lääne- ja lõunaaladele. Nii paisus aasta-aastalt normannide arv ja sagenesid nende retked. 843. aasta jaanipäeval ilmusid nad ootamatult Loire'i suudmesse ja üllatasid pidutsevaid Nantes'i linna kodanikke oma äkkrünnakuga. Pärast veriseid mõrvu ja saagi röövimist tõmbusid nad tagasi jõesuudmesse, kust suve jooksul veel mitu röövretke sisemaale ette võtsid.

Pikka aega sõitsid normannid põhjamaalt lõunasse Üksnes kevadel ja suvel, pöördudes sügistormide ja talvetuiskude ajaks Skandinaaviasse tagasi.

Loire'i suue, mille normannid olid oma rüüsteretkede eesmärgiks teinud, asus aga Jüütimaast ja Skandinaaviast selleks liiga kaugel; et tasunuks nii pikki ja riskantseid meresõite ette võtta. Frankide nõrkusest julged, rajasid normannid Noirmoutier' saarekesele Loire'i suudmes oma talvekorteri, mis muutus piraatide pesaks ja kust korraldati röövretki mööda jõge ülespoole. Saarel asuv laager ehitati ajapikku ehtsaks kindluseks, mida frankid laevastiku puudusel vallutada ei suutnud.

Aastal 844 liikusid Noirmoutier's talvitavad viikingid taas lõunasse. Nad sõitsid Gironde'i jõesuudmesse ja liikusid mööda Garonne'i üles, põletades ja laastates teel.asuvaid külasid ja kloostreid. Ainult Bordeaux suutis neile vastupanu avaldada. Samal aastal ilmusid normannid ka Hispaania rannikule; kus tungisid Guadalquiviri' suudmesse: Sealt sisemaale sõites peatusid, nad alles, Sevilla

väravate ees.

Järgmisel aastal aktiviseerusid normannidest röövlite põhjapoolsemad jõugud. Need laastasid ja põletasid Hamburgi, siis aga tungisid Laba ehk Elbe jõkke. Kusagil tugevamat vastupanu kohtamata ründasid nad Friisiat. Üks piraatide salkkondi purjetas piki Seine'i jõge ja süütas 29. märtsil 845. aastal Pariisi.

Karl Kiilaspea kuningriigist lahkusid normannid alles siis; kui olid temalt kõrge lunatasu välja pressinud.

Kolme järgmise aasta vältet kihas normannidest kogu maa Labast Gibraltarini. Neid alasid rünnati põhja poolt otse lainetena: Sel ajal võttis uue iseloomu ka normannide rünnak. Kui varem oli

viikingite eesmärgiks ainult saak,

24

millega nad kas oma, kodumaale või piraadipeidikusse taandusid, siis umbes IX sajandi keskel hakkasid nad maid vallutades paigaliseks jääma. Anastatud maid koloniseerida aitasid neid Taani normannid, kes hülgasid Jüütimaa umbes 850. aasta paiku, pärast kodusõda asusid asustama Loire'i, Seine'i ja Thames'i kaldaid. Nende jõgede suudmeis asuvaile saarekestele rajati kindlustatud laagrid, kuhu asustati ka Jüütimaalt äratoodud perekonnad. Kuigi viikingid vallutatud maid koloniseerisid, ei loobunud nad ometi röövimisest. Oma uutest asupaikadest lähtudes suundusid nad frankide sisemaile ja jõudsid lõunasse. Normannid, kes seni olid peaaegu, eranditult liikunud piki rannajoont või mööda jõgesid, vahetasid oma laevad hobuste vastu, muutudes niiviisi piraatidest tavalisteks röövliteks.

Võitlust normannidega raskendas nende suur liikuvus ja vaieldamatu üleolek meredel. Üha sagedamini hakkas kabuhirmus rahvas kaitset otsima metsatihnikuis ja mägedes, jättes asulad ja põllud maha.

Suutmata, normannidega hakkama saada; maksid jõuetud valitsejad edaspidi neile luna, mis aga koormas alamaid. Niisugune seisukord pani elanikkonna enesekaitset otsima.

Teatud ajavahemikel said mõned piirkonnad suhtelist rahu maitsta. 859: aastal, hülgasid viikingid oma piraadipesad Loire'i suudmes, kuna kogu sealne ümbrus oli juba I).õnda laastatud, et ei leidunud enam keda või mida röövida, ja liikusid lõuna poole. Teel rüüstasid nad Hispaania ja Aafrika randu. Vahemeres kooriti paljaks Baleaarid ja Lõuna-Prantsusmaa rannik, Talvitama jäädi Rhone'i deltasse.

860. aasta kevadel liikusid normannid edasi, riisudes Provence'i ja Apenniini poolsaare rannaveeri. Tänu alatule võttele õnnestus viikingeil vallutada Pisa, mis siitpeale kujunes paigaks, kust lähtusid nende, rünnakud Toskaanasse. Alles 861. aastal pöördusid röövlid tagasi'oma pesa-desse Loire'i suudmes.

Poliitiline killustatusBriti saartel avas normannidele uued väljavaated. Nende huvi mandri vastu oli mõneks ajaks raugenud. Nüüd hakati Põhjast Inglismaad ründama. 866. aastal maandusid röövlid Humberi jõe suudmes ja liikusid vastuvoolu, anastades peagi suuri maalahmakaid. .

25

Euroopas ei leidunud aastakümnete kaupa jõudu, kes suutnuks viikingite röövmarsile vastu panna: Kogu tolleaegne kristlik maailm ägas selle keskaja õudse nuhtluse all, mida võrreldi katku või paganate sõjaretkedega. Veel mitu sajandit meenutasid Euroopa rahvastele Põhja piraatide veriseid terroriaastaid järgmised litaania sõnad: «A FURORE NÖRMANORUM LIBERA NOS, DOMINE!» (Vabasta meid normannide märatsusest, Issand!)

Tõhusalt suutis normannide rüüsteretkedele vastu astuda alles Alfred Suur (849-899), kes soovitas iga normanni piraadina kohelda. See hoolimatu ning ülekohtune käsk kandis lõpuks vilja. Kuninga vahelduva õnnega peetud sõjad lõppesid Wessexi krahvkonna tagasisaamisega ning lepinguga, mis sõlmiti tema ja ründajate vahel 878. aastal. Selle lepingu põhjal jagati Inglismaa. Maa lääneosa jäi Alfredile, idaosa aga langes normannide kätte.

Pärast 878. aastat pöördusid need normannid, kes Inglismaale asuda ei tahtnud, Euroopa mandrile ja jätkasid seal röövretki. Aastal 885 piirati sisse Pariis. Karl III Paks (839-888), viimane Karoling, maksis neile ränga luna: et nad lõpetaksid üle aasta kestnud piiramise. 911. aastal aga vallutasid normannid maa uuesti. Siitpeale sai see vallutajate järgi nimeks Normandia. Just siit siirdusid anastajad Willem Võitja juhtimisel 1066. aastal uuele vallutusretkele Inglismaale.

Normannide ekspansioon X sajandil tõi neile võimu osal Briti saartest, Islandis ja Gröönimaal. Ometi ei suutnud normannid mitte kunagi kõigil vallutatud maadel ühist riiklust luua. See hakkas pikapeale nende võimu õõnestama. Knut Suure (955-1035) valitsemise ajal XI sajandi esimesel poolel tekkis võimas mereimpeerium, kuhu kuulusid Taani, Norra ja Inglismaa. Šoti ja Iirimaa tunnustasid tema ülevõimu, tema mõju ulatus koguni Islandile. Knut Suure riigis toimunud ühiskondlikud ja majanduslikud muutused tegid viimaks lõpu viikingiretkede eerale. Piraatluse

asemel hakkasid normannid otsima tulu kaubandusest, mille iseloom järk-järgult muutus. Taani ja Inglismaa ühinemisel hakkas nende vahel arenema merekaubandus. Aegamisi lakkasid normannid olemast Euroopa hirm.

Suurem osa teateid viikingite ajalopst pärineb rahvaste jutustusist, kes nende ohvriks langesid. Pole siis ime, et pearõhk langeb juttudes vägivallale, ülekohtule ja julmu-

sele, mis kahtlemata normannidest piraatidele ning anastajaile omane oli. Kummatigi on selle tõttu unustusehõlma vajunud teated viikingite elukorraIdusest. Alles uusimad arheoloogilised uurimised, mida on tehtud ilma eelarvamusteta, näitavad, et tegemist pole üksnes hävitava jõuga, nagu feodaalaja pärimused viikingeid ühekülgselt kujutada püüdsid.

Olemuselt tõepoolest metsikud ning julmad, suutsid normannid ometi rajada omanäolise piraatide ühiskonna, kus ei puudunud omad tavad ja kultuur. Nad valitsesid karmi seadustiku abil, millel on palju ühiseid jooni feodaalrüütlite omaga. Nii karistasid nad armuiult oma ühiskonna piires toime pandud röövi või vägivalla eest. Raskeks kuriteoks loeti petmist saagi jagamisel. Reetureid ja ülejooksjaid karistati surmanuhtlusega, kusjuures halastust või armu süüdlasel loota ei olnud.

Omaenda seaduste austamise eest hoolt kandes sallisid viikingid igasugust vägivalda- ning ülekohut teiste kallal, ja jäädvustasid end veriste tähtedega nii mõnegi Euroopa rahva ajalukku. .

LÄÄNEMERE PIRAADID

Juba varasel keskajal purjetas Läänemerel õige palju mitmesuguste rahvaste laevu ja laevukesi. Ei puudunud ka piraadid.

Teatud aja võimutsesid siin sõjakad kaupmehed, kes VIII sajandil olid saabunud Friisiast. Jüüti poolsaarele rajatud maismaateed mööda vedasid nad kuulsat friisi kalevit, keraamikat, relvi ja soola, ostes taanlastelt, gootidelt, rootslastelt ja slaavlastelt peamiselt karusnahku. Skandinaavias oli nende meeste peamiseks asupaigaks Stokholmi läheduses asuv Birka, Šlesvigi territooriumil aga Haithabu, transiitkaubalinn. Rannikuile ehitatud kindlus-kaubahoonetes ajasid friisi kaupmehed kohalike asukatega elavat .äri, suunates vahetatud kaubad edasi nii maitsi kui meritsi.

Kuid Läänemere isandaiks ei saanud mitte friisi kaupmehed. Aegamööda tõrjusid neid välja viikingid, kellest jutt oli eespool, ja kohalikud slaavi, Kuramaa ja eesti päritoluga mereröövlid.

Mereröövluse teke Läänemerel IX-XI sajandil polnud

juhuslik, kuna sellesse ajajärku langeb Läänemeremaade kaubanduse ja majanduse elavnemine. Sellega kaasnes ka ühenduse tihenemine Läänemeremaade ja ülejäänud Euroopa vahel. Piraatidest kaupmehed leidsid, mida röövida, kellele röövitud kaupa müüa ja kellelt seda osta.

Varasel keskajal tekkisid Läänemere ümber esimesed skandinaavlaste ja slaavlaste riigid, kes alustasid isekeskis konkurentsi selle mere valitsemise pärast, mis kaubanduse arenguloos nii tähtsat osa on etendanud. Võitlused, mis esialgu käisid üksikute piraatkaupmeeste salkade vahel, kujunesid peagi üksikute Skandinaavia ja slaavimaade ägedaiks sõdadeks kaubandusliku ja poliitilise ülevõimu pärast Läänemerel. Ikka sagedamini hakkasid harilike mereröövlijõukude taga esinema riigid, mille valitsejad kasutasid piraate ära oma poliitiliste eesmärkide ja intriigide huvides. XI sajandil, kui viikingite vägevus hakkas loojangule vajuma, haarasid nende koha Läänemerel endale ettevõtlikud rugiinid, pomoorid. ja teised slaavi mereröövlid. Laevadel, millel oli nelikümmend meest, ristlesid nad Läänemerel ja jõudsid mõnigi kord välja koguni Põhja merre.

Halastamatut võitlust Läänemere röövlitega pidas Taani riik. Kuigi Taani kuningatel ajuti merel ülekaalu saavutada õnnestus, ohustasid mereröövlid veel XII sajandilgi Taani sadamate normaalset kauplemist.

Võitlust taanlaste ja slaavi piraatide vahel kirjeldab värvikalt Snorre Stenluson oma saagas «Heimskringea» (XIII saj.). Ta jutustab muu hulgas ka sellest, kuidas slaavlased Konungatelat piirasid. Kuigi Taani kuningas Erik IV norralasi slaavlaste sõjakäikude eest oli korduvalt hoiatanud,

ei pannud need neid teateid mikski. Kui siis 10. augustil 1136. aastal laevastik Norra ranna äärde ilmus, tõusis Konungatela linnas säärane kabuhirm, et kellelegi ei tulnud mõttessegi päästa sadamas seisvat kümmet laeva.

Slaavlaste laevastik oli tõesti suur. Slaavlaste retkest võtsid osa kuus ja pool sadakonda laeva (sadakonnas oli sada kakskummend laeva), igal laeval sõitsid nelikümmend neli sõjameest ja kaks hobust. Seega koosnes slaavlaste vägi - kui uskuda saaga autorit, kes slaavi jõude pigem ülehindas – 780 laevast ja 34320 mehest, kellest 1560 olid ratsanikud.

Äkkrünnaku tulemusena vallutas slaavi laevastik mitte

ainult sadamas viibinud kaubalaevad, vaid ka rannaääre ning varsti kogu linna. Taganedes kindlusesse andsid Konungatela elanikud ründajaile valusaid hoope, nii et slaavlaste kaotused ulatusid peaaegu kahe sadakonnani.

Ründajad. röövisid paljaks kaubalaevad ja linna ning põletasid ära kõik, mis tuld võttis. Ratibor esitas kindluse kaitsjaile ultimaatumi; nõudes alistumist ja lubades vaba väljapääsu kindlusest. Kuna kindlus tingimused tagasi lükkas, algas pikk ning kurnav piiramine.

Kaitsjad lõid tagasi ühe ägeda tormijooksu teise järel. Slaavlaste kaotused olid suured, sõdalasi valdas vastumeelsus. Kui slaavlased olid valmis kurnavast võitlusest loobuma ja kindiuse alt taanduma, veenis vojevood Unibor neid veel üht rünnakut kindlusele ärgitama. Järgnenud tormijooks näitas, et piiratud olid üsna kurnatud, nende varustus aga otsakorral. Kui esimesi rünnakuid oli tagasi löödud odade ja noolte sajuga, heideti nüüd ründajaile kaela ainult. kive ja kaikaid, mis suuremat häda ei teinud. Slaavlased jätkasid piiramist. Mõistes oma olukorra lootusetust, otsustasid Konurigatela elanikud lqpuks kindluse ära anda ja jääda lootma võitjate suuremeelsusele.

Kuid neil tuli rängalt pettudaa. Kindlus nagu linngi rööviti paljaks ja põletati maani mana. Mõne ehitise räästasse pistsid ründajad neljal korral tule, jälgides, et kõik viimse otsani maha põleks. Kõik, kes poleks suutnud ründajaile kasu tuua - löödi maha. Ülejäänud elanikud jaotati slaavi sõdurite vahel ja toimetati vangidena lõunasse.

Kogu Läänemerel röövides kujunesid slaavi piraadid tõeliseks nuhtluseks mitte ainult laevadele, vaid samuti ka sadamaile ja rannikulinnadele. Kuramaa piraadid hävitasid Sigtuna, slaavlaste ja norralaste pidevate rüüsteretkede tõttu tabas langus Haithabu linna. Kannatasid ka slaavi linnad ise, mis ei saanud vabalt kaubelda; Ei tohi unustada ka kaotusi, mida tõid skandinaavlaste neima-rünnakud, nagu näiteks Volini linnale [1] Läänemere slaavlaste linnnade languse põhjuseks oli ühtlasi ka nende alade sakslastepoolt koloniseerimine, mida soodustasid rüütliordud ning Hansa.

I Volin - praeguse Szczecini läheduses olnud kaubalinn, mis ajaloos tuntud ka Vineta ja Jomsburgi nime all, kaotas oma tähtsuse XII sajandil taanlaste rüüsteretkede läbi; praegu üle 3000 elaniku. Tõlkija.

HANSA JA VITALJEERID

Maitsi ja meritsi röövleist ohustatud Loode-Euroopa kaupmehed võtsid otsuseks isekeskis ühineda, et koos kaitsta ennast ja oma ärihuve. 1241. aasta kevadel kirjutati Lüübeki raesaalis kõigi Lüübeki kaupmeeste ja Hamburgi nõunike juuresolekul alla kahe linna vahelisele lepingule. See ürik, millest sai võimsa kaupmeeste organisatsiooni nurgakivi, kandis vanasaksakeelset nime Hansa ja sisaldas peale muu ka järgmisi sätteid:

«Teadku praegune sugupõlv ja pidagu meeles ka järelpõlved, et koos oma armsate sõpradega, Hamburgi elanikega, oleme sõlminud seda laadi kokkuleppe. Et kui kurjategijad või teised pahad inimesed peaksid vaenukombel välja astuma meie või nende kodanike vastu alates kohast, kus T'rawe nime1ine jõgi merre suubub kuni Hamburgini ja sealt üle kogu Elbe (Laba) kuni mereni, ja

meie või nende kodanikele kallale tungima, siis kõik kulutused ja väljaminekud seoses nende kurjategijate hävitamisega ja ärakaotamisega peavad võrdselt kantud saama meie poolt koos nendega niisamuti nagu nende poolt koos meiega.»[1]

Kolmeteistkümnenda sajandi Euroopa teed kubisesid röövleist, mered aga piraatidest, nii et lepingusätteis mainitud kahe linna ühisaktsioonid ühisvaenlaste vastuolid meresõidujulgeolekule suure tähtsusega.

Üksmeelne ning ühine võitlus tõi lepinguosalistele rohket kasu, hõlbustades väliskaubandust maal ja merel. Teisest küljest aga olid liidu mõlemad liikmed omavahel võistlejad, kes kasutasid tollal sallitud meetodeid, röövimine kaasaarvatud. Nende vastuolude kiuste teadsid kõik sadama- ja muudki linnad, et Põhja-Euroopa mail valitsevas olukorras toob käsikäes tegutsemine kasu kummalegi poolele.

Sellepärast ei ole imestada, et juba samal aastal sõlmis Lüübeki linn sõpruse ja abilepingu Soesti linnaga, aga 1259. aastal samasuguse traktaadi oma lähemate Läänemere sadamalinnade Rostocki ja Wismariga. Pisut varem, 1253. aastal, olid sõlminud omavahelise lepingu Ojamaaga kaubitsevad linnad. Peale selle ühinesid kaubanduse kaitse kaasvõitluseks Brunswick ja Stade, kuna Reini-äärne kaubanduskeskus KöIn liitus Breemeniga, see omakorda Ham-

I Tsiteeritud Henryk Samsonowiczi teose järgi «Hansa — merede valitseja».

burgi, Münsteri, Dortmundi; Soesti ja Lippe linnaga. Niiviisi oli iga mainitud linn seotud paljude teiste linnadega kas siis otseselt või oma liitlaste kaudu.

Hansa Liitu, mille eesotsas seisis Lüübek, .hakkasid XIII sajandi lõpupoole astuma teised hansad ja Põhja- ning Läänemere. rannikulinnad. 1293. aastal otsustasid kakskümmend neli Põhja-Euroopa linna, et nad hakkavad kaubanduses ühiselt tegutsema, omavaheliste vaidluste korral aga pöörduvad täiskogu poole. Poliitika ja majanduse huvides pidasid hansalinnad siitpeale regulaarseid istungeid, kus lahendati liidu tulevase poliitika probleeme ja vaidlusi.

Hansa liikmete arv kasvas lakkamatult. Ürik, millega Taani kuningale Valdemarile 1367. aastal sõda kuulutati, kandis seitsmekümne seitsme linna esindaja allkirja.

Oma hiilgepäevadel, XIV ja XV sajandi piiril, ühendas Hansa Liit mitusada linna.

XV sajandi teisel poolel kujunes Hansal neli haru ehk nn. kvartalit, nimelt: Vendi kvartal eesotsas Lüübekiga, mille koosseisu kuulusid sadamalinnad Breemenist Gryfinoni [I]; Preisi-Liivi kvartal keskusega Gdanskis (Danzigis); Saksi kvartal koos Braunschweigiga ja Reini kvartal, mille põhilinnaks oli Köln. Pikapeale hakkas aga iga kvartal oma iseseisvat poliitikat ajama, mis pani aluse Hansa lagunemisele.

Hansa loomine avas sündmusrikka võitluste ajajärgu selle linnade liidu ja Põhjamaa piraatluse vahel. Algul oli Hansal selles võitluses suur edu. Pikapeale aga kujunes ta ise piraatlust sigitavaks teguriks. Juhtus nimelt nõnda, et nähes suurt erinevust nende eneste ja mereröövlite ainelise olu vahel, hakkasid Hansa meremehed, kes piraatidega võitlema pidid, aina sagedamini sõdimise asemel piraatide poole üle jooksma.

Kunagiste Läänemere piraatide ja viikingite tühja koha täitsid, uued; sugugi mitte vähem võimukad mereröövlite organisatsioonid, kes innukalt jätkasid oma eelkäijate tavasid. Üks võimsamaid selliseid organisatsioone oli vitaljeeride2 rühmitus, mis võttis endale kõlava nime «Jumala

1 Grufino - linn Oderi lisajõe Rugalica ääres Szczecini lähedal, asutatud 1254. a., praegu umbes 6000 elanikku Tõlkija.

2 Vitaljeerid - Rootsi kuninga Mecklenburgi Albrechti toetajad, aitasid stokholmi blokaadi ajal 1389. a. alates linnale toidumoona vedada, millest ka nende saksakeelne nimi «Vitalienbrüder». Tõlkija . .

sõbrad ja maailma vaenlased». Selle organisatsiooni algust varjab ajaloo hall linik, kuid tundes valitsevaid olusid siinses maailmajaos XIII ja XIV sajandi pöördel, pole raske selle tekketingimusi aimata. Peale juba eespool mainitud Hansa ärakaranud meremeeste liitusid selle vennaskonnaga, kelle asupaigaks sai Ojamaa saar, ka veel seadusest jälitatud isikud; kes ülekohtust aetuna otsisid õigust, omamoodi «kerget» teenistust, juhuseid neimaks vihameestele või siis lihtsalt põnevaid seiklusi. .Ei olnud ju nondel aegadel puudu feodaalhärraste või patriitslike raeisade poolt kiusatud inimestest, kes oma kodupaigad hülgama pidid. Vitaljeeridest piraatide keskel võis kohata jooksikuid kõigist Hansa linnadest, peamiselt aga Vendi linnaskonnast, lisaks aga veel Saksamaalt, Hollandist, Friisimaalt, Taanist, Rootsist, Liivimaalt ja kašuubide, pommerlaste [I], prantslaste ning tõenäoliselt ka poolakate hulgast. Niisugustest feodaalühiskonna heidikutest ja jooksikutest tekkiski Läänemere saartel see tavatu organisatsioon, mille liikmeid ajalugu tunneb vitaljeeride nime all.

Läänemere piraatide ja viikingite vanadele tavadele toetudes valitsesid vitaljeeride rühmituses erakordselt range kord ja kombed. Peale vangide ei pidanud nad endi hulgas ühtki naist. Piraatkipparid nõudsid raudset korda ja vastuvaidlematut kuuletumist. Sisekorra rikkumist i karistati surmaga. Ojamaa saarel, kus vennaskond valitses osastispõhimõttel asus piraatide peakorter. Siia toodi kokku saak, siin see jaotati teenete järgi ja siin pesitsesi piraatlaevastik. Kohalikud põhiasukad pidid vahetevahel lõivu maksma, kuid selle suurus oli küllaltki talutav, sest kõik elutarbed ja rikkused soetasid vitaljeerid laevu röövides ja rannaasulaid riisudes. Ja lõpuks - nagu kõik toonased piraadid - olid ju vitaljeerid ka veel kaupmehed. Nad äritsesid röövitud kraamiga vahel ka seal, kuhu seaduslikud omanikud kauba viima olid pidanud.

Vitaljeeride edukäikude tippaeg sattus aastatele, milal piraatvendluse juhiks oli andekas mees, Klaus Stoertebecker. Koos oma asetäitja Godeke Michelsiga ühines ta kahe teise mereröövli - Moltke ja Manteufeliga. Stoertebecker ise oli pärit Rostocki plebeilikust perekonnast ja

I Kašuubid ja pommerlased - poolakate lähimad hõimud praegustel Poola rannaaladel. Tõlkija.

alustanud oma karjääri noorükina Skåne heeringalaos töötades ja Tallinna ning Brügge vahelisel laevaliinil kurseerides. Hiljem töötas ta kodulinna Rostocki suurkaupmeeste juures. Nagu paljud teisedki tollel aja1, sai ta tunda oma patrooni ülekohut. Suutmata ebainimlikku kohtlemist taluda, õhutas ta XIY sajandi lõpul sellel laeval, kus ta teeninud oli, mehed mässule, viskas senise kippari üle parda ja, haaranud laeval võimu enda kätte, sõitis merele, et neimata talutud ebaõigluse ja meeskonnale tehtud ülekohtu eest. Mässu õhutamise ja laeva anastamise pärast kuulutati Stoertebecker lindpriiks. Vastset piraadi jälitamine sai osaks Wulflamile, Stralsundi patriitsile, kellele Hansa Liit oli juba. 1385. aastal usaldanud jahipidamise mereröövlitele.

Oivaliste võimetega meresõitja ning sõdija Stoertebecker jäi Hansa puksiiridele tabamatuks. Veel enam, peagi õppisid teda kaubalaevade kaptenid põhjalikult tundma. Seejuures paistis ta silma erilise julmuse ning hoolimatusega Vendi linnade võimuesindajate vastu, kellega tal isiklikke arveid oli õiendada.

Ometi ei läinud Stoertebeckeri nimi ajalukku mitte tema piraaditempude pärast, vaid tänu sellele, et ta sekkus poliitikasse. See juhtus 1389. aastal, kui Rootsis.tõusis äge troonitüli. Seal va1itsenud kuningas Albrecht (ebapopulaarne sakslane rootsi feodaalide seas) oli Taani ja Norra kuninganna Margarete kätte vangi langenud. Ainult Stokholmi garnison oli kuningale truuks jäänud ja osutas taanlastest ründajaile vastupanu. Asi, ei arenenud nõnda mitte sellepärast, et tolleaegne Stokholmi elanikkond oli enamuses saksa päritolu, vaid selle tõttu, et vastupidiselt Margaretele toetas .Albrecht Rootsis elavaid saksa kaupmehi. Stokholmi vallutamine taanlaste poolt tähendanuks saksa kaupmeeste privileegide tühistamist, mis omakorda rikkunuks jõudude tasakaalu Läänemerel, kahjustades seega Hansa huve. Stokholmi kaitsjad, kes vaenlase ülekaalukale jõule suutsid vaevu vastu panna saatsid Hansale meeleheitlikke kirju, paludes abi.

Ja Lüübek pöördus Ojamaa piraatide poole.

Stoertebecker tõotas Stokholmi sakslastele ja Hansale appi minna. Kergete väikelaevade juhtijana ei võinud ta Taani hästirelvastatud rasketele sõjalaevadele otseselt vastu astuda, kuid ta otsustas sissepiiratuid teisiti aidata.

Kui otserünnak oli luhtunud püüdsid piirajad linna-

kaitsjaid näljaga alla andma sundida. Lõiganud ära toidumoona juurdeveo nii maalt kui merelt, olid nad oma eesmärgile õige lähedal. Oli selge, et niisuguses seisukorras võis piiratuid päästa ainult kiire ning otsustav tegu.

Ühel koidikul ilmusid äkki Stokholmi alla kaks rühma piraatlaevu. Senikaua kui üks nendest Taani valvelaevu rünnata riskis, kasutas teine tekkinud segadust ja hommikust udu, et taanlastest mööda hiilides Stokholmi sadamasse pääseda. Seda kavalust kordasid piraadid veel mitu puhku ja pealegi ikka edukalt, varustades nõndaviisi linnakaitsjaid toidumoonaga. Tänu sellele vägitükile pälvisid Ojamaa mehed vitaljeeride (ehk saksa keeles «Vitalien-brüder») nimetuse. Toitjate vendade hüüdnimega läksid Ojamaa piraadid ajaloosse, legendidesse ja rüütlilauludesse.

Vitaljeeride kangelasteod ja nende plebeilik päritolu, sotsiaalse õigluse kuulutamine ning taotlemine võitis neil Hansa linnades kuulsuse ja lihtrahva poolehoiu. Selgeimalt tõendab seda piraatlaeva rünnak Wismarile. Kavatsedes vabastada paari tabatud kaaslast ning hankida moon talvekuudeks, söandas Stoertebecker koos Godeke Michelsiga näiliselt meeleheitlikku sammu astuda ja ründas Wismari sadamat.

Enne kui linna raad jahmatusest toibus ja teistest hansalinnadest laevastikku appi kutsuda jõudis, olid võidukad vitaljeerid juba ammugi ulgumerel. Oma hullu kava said nad teoks teha aga üksnes sellepärast, et Wismari lihtrahvas vastandina -patriitsidele soosis legendaarset Stokholmi kangelast.

Sarnast osa etendas lihtrahva sümpaatia ning kaasabi ka 1392. aastal, mil vitaljeerid ründasid Bergenit-, tolleaegset Norra pealinna. Piraadid vallutasid sealse Hansa kontori ja pistsid linna põlema. Sel korral vahistasid nad mitmed tähtsamad linnakodanikud ja nõutasid nende vabastamise eest kõrget luna.

XIV ja XV sajandi vahetusel muutus vitaljeeride poliitiline olukord hoopis isesuguseks. Ühelt poolt astusid nii toimekalt välja kehtiva ühiskonnakorra vastu, võideldi patriitside ja linnaraega kui Hansa linnade võimukihiga, aga teiselt poolt, ja seda korduvalt, tõttasid nad appi ühe või teisele linnale, nagu seda juhtus Stokholmiga, ja kimbutasid linna vaenlasi. Seejuures oli sageli tegemist mõne teise Hansa konkureeriva linnaga. Seega teenisid vitaljee-

rid sageli kondotjeeridena neidsamu patriitse, kes olid nende vihaseimad vaenlased.

Niisugune paradoksaalsus avaldub eriti ilmselt mõnes Hansa aktis või määruses. Juhtus tihtipeale, et Hansapäev võttis vastu otsuse mõne relvastatud aktsiooni kohta, mille puhul pidi kasutatama piraatide abi, kohe samal istungil võeti vastu aga veel teine otsus, mis kohustas Läänemere piraate, eriti vitaljeere hävitama. Asi oli selles, et Hansa kaupmehed, kes vahetevahel röövi ei põlanud, rajasid oma poliitika rahvusvahelisele suurkaubandusele, aga selleks tuli taotleda, et kõik sünniks võimalikult häireta.

Hansa otsuste kiuste hävitada vitaljeerid, võttis piraatIus jõudu juurde. Viimaks läks asi niikaugele, et ükski laev ei saanud sõita läbi Taani väinade Läänemerest Põhja-merre või vastupidi ilma vitaljeeridele luna maksmata. Pärast Bergeni põletamist kimbutasid nad ka Põhjamere heeringapüüdjaid, nii et piraatide süül soikus seal varsti mitte ain.ult kaubavedu, vaid ka kalapüük.

Niisugune olukord hakkas pikapeale Lääne- ja Põhjamere riikide olemasolu ähvardama ja nad otsustasid ühendada oma jõud, et mereröövile lõpp teha. Kuid esimene ekspeditsioon piraatide vastu,mille korraldasid Taani kuninganna Margarete ja Inglismaa kuningas Richard II, läks nurja.

Ka Hansale oli. piräatidest juba küllalt. Hansa kahjusid kaubanduses; mis tekkisid mereröövlite

süül, ei suutnud vitaljeeride teened korvata. Oodatud edu ei toonud aga ka teine retk, organiseeritud seekord Hansa linnade poolt 1394. aastal kokku kolmekümne sõjalaeva ja kolme tuhande rüütli osavõtul.

Kuid aegade veerectes hakkasid Läänemere poliitilisel areenil toimuma jõudude vahekorras vitaljeeridele kahjulikud muutused. Suutmata oma jõududega üksi piraatidega hakkama saada, pöördus kuninganna Margarete abipalvega ristirüütlite ordumeistri Konrad von Jungingeni poole.

Tol ajal, just oma võimu tipul, käsutas rüütliordu suurt armeed ja tugevat sõjalaevastikku.

Kui ristirüütlid 1398. aastal Ojamaa poole sõitsid, ei olnud vitaljeerid suutelised nende jõule vastu panema: Nad kolisid oma laevadele ja põgenesid ristirüütlite ülekaalu eest, jättes Läänemere lõplikult maha. Oma Ojamaa

urust peletatud, leidsid nad peavarju Põhjamerel, kus vallutasid ning kindlustasid Helgolandi.

Kuid seal, otse Laba suudmes seisid nad silm silma vastu oma peavaenlase Hansaga. Nüüd ei olnud aga tegemist enam Vendi kvartali linnaskonna, vaid kahe võimsa sadama, Hamburgi ja Breemeniga, kes ei mõelnudki mereröövlitest naabrite teeneid kasutada. Mõlemad kaubalinnad ei kavatsenud aga kuigi kaua piraatide viibimist oma ukse all kannatada.

1401. aastal sõitis Laba suudmest välja üksik suur kaubalaev, mis nägi välja, nagu oleks ta pungil hinnalisi kaupu. Laev suundus Põhjamerele, võttes kursi otse Helgolandile. Valvsad piraadid tormasid kähku selle pealtnäha nii kerge ning kaitsetu saagi kallale. Ja siis tabas neid kibe pettumus. Selgus, et nad olid sattunud lõksu, sest tegemist oli maskeeritud sõjalaevaga, mis vaid väliselt nii väga kaubalaeva meenutas. Selle sisemuses peitus arvukas ning täiuslikult relvastatud. sõjavägi, kes piraatidega võrdset võitlust alustas. Vitaljeerid, kes olid võitlusest haaratud, ei märganudki Hamburgi laevastiku lähenemist.

Ühelgi lahingust osavõtnud piraatlaeval ei õnnestunud tervena pääseda. Saadi sada viiskümmend vangi ja vallutati ning hävitati vitaljeeride asupaigad Helgolandil. Stoertebecker ja Michels, kes samuti vangi võeti, hukati ühel Hamburgi väljakul. Keskaegse tava kohaselt põletati ülejäänud vangidele tulise rauaga märgid külge ja heideti nad vangi või saadeti raskcle sunnitööle.

Legendi järgi olnud Stoertebeckeri laevamastid seest õõnsad ja täis puhast läikivat kulda. Piraatlaevadelt ja Helgolandilt saadud rikkustega kaeti täielikult ekspedit-sioonikulud, heastati lõviosa Hansa kaupmeeste kannatatud kahjudest ja kaunistati Hamburgi Püha Mihkli kiriku torn kuldkrooniga.

Vähesed vabadusse jäänud Helgolandi vitaljeerid hajusid üle kogu Saksamaa, jälitatutena feodaalhärrade ja linnavõimude vihast. Lõplikult lakkas vennaskond olemast alles 1432. aastal, kui ta friiside poolel Hansa vastu võideldes Utrechti Simoni poolt purustati.

Vitaljeeride purustamisega Läänemere piraatluse kirev ajalugu siiski veel ei lõppenud. Siinses rajoonis valitsenud ühiskondlikud ning majanduslikud suhted lõid veel kaua aega tingimusi, mis mereröövi soodustasid. Feodaalisandate

range kord kui ka Hansa patriitside ahnus ning aplus tekitasid käärimist talurahva hulgas ja suuremates ning väiksemates linnades, kus väike- ja keskaadel Gdanskist kuni Hamburgini oli jäänud linnajõukate võlgnikuks. Nii mõnigi selline võlgnik hakkas piraadiks, et pääseda võlavanglast, mis teda ootas.

ALBIONI PIRAADID

Piraatide järgmiseks asupaigaks said Briti saared. Mereröövi arengut selles piirkonnas soodustas Inglise kaubalaevastiku õitseng ja keskaegsed äritavad, mille hulgas tähtis koht kuulus röövimisele.

Inglise piraadid tegutsesid peamiselt La Manche'i kanalis ja selle lähedastel vetel, rünnates Briti saarte ja mandri vahel liikuvaid kaubalaevu. Mereröövi rohkenemine põhjustas hindade tõusu ja tõsiseid häireid Inglismaa, Prantsusmaa ja teistegi riikide majanduses. Henry III ja tema järglaste Edward I ja Edward II päevil alustatud sõjalaevastiku rekonstrueerimine piiras mõnevõrra mereröövlite tegevust. Kuid juba 1327. aastal, pärast Edward II, Merede Kuningaks nimetatu surma hakkas Inglise laevastik nõrgenema ja piraatlus võis taas pead tõsta. Viimaks asusid kaupmehed Hansa Liidu eeskujul ja omal jõul kaitset organiseiMma. Nõnda tekkis Viie Sadama Liiga, mille koosseisu algselt kuulusid Hastings, Romney, Hythe, Dover ja Sandwich, hiljem aga liitusid ka Winchelsea ning Rye. Liiga kokkupandud summaadega loodi politseiflotill, mille ülesandeks sai ohutuse tagamine Briti saari mandriga ühendavail veeteil. Vastutasuks Liiga teeneile nõustus kuningas talle mõningaid eesõigusi loovutama. Nii tohtisid Liiga laevad revideerida kõiki kanalis liikuvaid aluseid. See privileeg, mille ülesandeks oli teatud inimeste vara ning huvide kaitsmine, kujunes teiste inimrühmituste huvidele ohtlikuks.

Eesõiguste loovutamine Liigale tõi kaasa katastroofilisi tagajärgi. Lühikese ajaga muutusid Liiga kõrgemad funktsionäärid harilikeks piraatideks, kes kuningliku määruse varjus oma konkurentide laevu riisusid.

Kuningale sadas igalt poolt kaebusi Liigaks ühinenud sadamalinnade peale. Mõned hakkasid koguni omatahtsi vastulööke jagama. Liigasse mittekuuluvad Inglise sadamad, kellele privileege ei antud, hakkasid üha tungiva-

37

malt rahulolematust ilmutama. Briti saarte rannavetes tekkis ennenägematu kaos, mis veelgi rohkem piraatlust soodustas. Kui siis kuningavõim lõpuks nõuks võttis vahele segada ja korda jalule seada, ilmnes, et paljud sadamalinnad peavad piraatidega sõprussuhteid, pakkudes neile ulualust, mille vastutasuks mereröövlid nende laevu säästavad. Teated niisugusest tõigast vapustasid sügavasti elanikkonna laiemaid kihte. Kohaldati erakordselt ränki abinõusid, kuid kõik oli hiljaks jäänud. Oli ju piraatlus mõnesse inglise seltskonnakihti nii sügavasti juurdunud, et ühe korraga seda välja rookida ei jõutud.

See kõik juhtus saja-aastase sõja hakul ja oli prantsuse ning inglise mereröövjõukude kätetöö, kelle ümber sigines legende, millel ei puudunud oma positiivsed kangelased ja mustad jõud.

Üks selliseid kohalikke sangareid oli John Hawley, kes 1399. aastal korraldas karistusekspeditsiooni Dartmouthi kimbutanud prantsuse piraatide vastu. Hawley ründass Normandia ja Bretagne'i randu ja kaaperdas kolmkümmend neli Prantsuse laeva. See on tüüpiline näide kaupmehest, kes piraadiameti ühendas ärihuviga. Tänu sellele soetas ta endale lühikese ajaga suure rikkuse ja pälvis oma maa aseadmirali tiitli. Selles ametis ei loobunud ta. siiski mereröövist. 1403. aastal asus ta Dartmouthi, Plymouthi ja Bristoli linnale kuuluvate laevade eesotsas eks- , peditsioonile, kust naasis seitsme Genua ja Hispaania aluse võrra rikkamana.

Teine Hawley kaasaegne sangarpiraat oli Harry Pay, pärit Poole'i linnast. See mees suunas oma pilgu Galicia randadele Põhja-Hispaanias. Tema kuulsamaid tegusid oli krutsifiksi rööv Finisterre neemel asuvast kirikust. See pühaduse teotamine pani hispaanlased nõnda raevutsema, et need Poole'i, Pay kodulinna ootamatult ründasid ja selle tuhaks põletasid. Vastandina Hawleyle oli Payl oma kodumaa võimudega alatasa tüli, ent tänu erakordseile meremehevõimeile õnnestus tal ka kõige keerulisemast pigiseisundist ikka kuivalt välja tulla. Pealegi kasutas Inglise valitsus vajaduse korral meelsasti tema teeneid. 1405. aastal teenis Pay lord-admiral Thomas Berkeley all. Admiraliteedi ettekandeist nähtub, et Pay kaaperdas järgmisel aastal viieteistkümne sõjalaeva juhina sada kakskümmend Prantsuse alust. Mis ime siis, kui Poole' i linn teda oma kangelaseks ülistas! Päev, millal prantslastelt

38

saadud saak pärale jõudis, kujunes kodulinna suureks pidupäevaks kõigi prassingute ning jõuramistega, nagu linnakroonika ametlikult märgib.

Ometi ei teinud see piraat oma kodulinnale nõnda palju head, nagu see paista võib, sest pärast Poole'i hävitamist hispaanlaste poolt, ei tõusnud linn enam kunagi oma endisele hiilgusele.

Kui külastada tänapäeval unist Inglise linnakest Foweyt, siis on raske uskuda, et XIV-XV sajandil oli siin üks sääraseid õitsvaid merekaubanduse keskusi nagu hiigelkaubalinnad Dartmouth, Poole ja Plymouth. Oma rikkuse ja heaolu võlgnes sadamalinn Fowey eelkõige oma elanike mereröövile. Ühelgi Comwalli sadamal ei olnud nii kurja kuulsust kui Foweyl, mille meremehed Edward III ajal halastamatult ründasid ning riisusid Normandia rannikut. Saja-aastases sõjas oli Inglise kuningas ääretult rõõmus, et tema alamad võitluses prantslastega nii tarmukalt oma algatust üles näitasid. Ent rahupäevil tegid «Fowey uljaspead», nagu nad end ise uhkeldades kutsusid, oma monarhile küllaltki peavalu. Nad sõdisid Viie Sadama Liigaga, keda kuningas toetas, keeldudes kuninga antud läbiotsimisõigusele kuuletumast.

Nondel aegadel oli eranditult igal Lääne-Inglismaa sadamal oma piraat, kes tegutses liqnamagnaatidega käsikäes. Nii näiteks võis. Exmouthi sadamalinn katen William Kyde'iga kelkida, Portsmouthil oli Clay Stephens jne. Piraatluse ja linnajõukate vahel valitsesid tugevad sidemed, mis muutsid selle nuhtluse likvideerimise võimatuks. Piraatluses või ühenduse pidamises mereröövlitega kahtlustati mitte ainult laevakapteneid, vaid ka: laevaomanikke, kaupmehi ja isegi riigiametnikke, kes nendega võitlema pidid.

Samasugune oli olukord ka teisel pool kanalit, Bretagne'is, kus linlased samuti suurejooneliselt mereröövi harrastasid. Tol ajal valitsenud olukorda iseloomustab järgmine sündmus, milliseid noil päevilohtrasti ette tuli.

1343. aastal said Nantes'i elanikud kuulda, et rikas ning võimas aristokraat, rüütel Oliver de Clisson oli vahistatud. Kas õigusega või mitte, kuid teda süüdistati Inglismaa toetamises. Magnaadi sõbrad hakkasid hoolitsema ta vabastamise eest. Ent ei ükski pistis ega mõju andnud soovitud tulemusi. Vahistatu abikaasal Jeanne de Belleville'il, Prantsusmaa säravaimal kaunitaril, kes oma meest pala-

valt armastas, oli Prantsuse kuningakojas küllaltki suur mõju, aga isegi tema püüdlused ei andnud tagajärgi, kuigi ta oli valmis kogu oma vara loovutama, et armastatud me'est kätte saada. Tõenduste puududes, süütusekinnituste kiuste hukati Oliver de Clisson Pariisis avalikult. Hukatu pea saadeti Nantes'i, et see linnamüüril avalikult näha oleks.

Jeanne de Belleville vandus pühendada oma ülejäänud elupäevad kodumaale neimamiseks. Peagi ta mõistis, et see õnnestuks kõige paremini mererööviga tegeldes. Nõnda ta siis tegigi. Piraatluse ajalukku on ta läinud Lady Clissoni nime all. Oma losside, maavalduste ja ehete müügist saadud rahaga taglastas see naine kolm laeva ja palkas neile meeskonna, kelle hingel lasusid kõige jõhkramad piraaditeod. Jeanne'i abilisteks olid tema kaks mõneteistkümneaastast pojukest, kuna eskaadri juhtimise võttis ta ise enda peale. Küll siis laastati Präntsusmaa randu, kõike tule ja mõõgaga hävitades. Tapeti viimne kui inimene, uputati iga vastutulev laev ega säästetud ühegi meeskonna elu.

Lady Clissoni saatus on jäänud saladuseks - kuid paistab, et tema lõpp oli sama jube kui tema mehelgi.

Vahetevahel, kui piraatide möll juba liiga talumatuks muutus, katsus üks või teine valitsus mingisuguseid abinõusid rakendada. Mõnikord ühendasid mitu ohustatud riiki oma jõud, võitlemaks mereteedel kasvava pahega. Kummatigi ei andnud dekreedid piraatluse eest karistusmäära tõstmise kohta. suuri tulemusi, . kuna julgeoleku ja õiguse eest vastutavad isikud olid sageli korrumpeerunud, üles ostetud piraatide poolt, kes selle peale raha ei säästnud.

Veelgi demoraliseerivamalt tegutsesid mõned monarhid ise, kes vajaduse korral, eriti sõjas, kasutasid piraatide teeneid, palgates neid korsaaridena võitlema. Nii juhtuski vahel, et kõige süngemad tüübid pealuumärgi alt muutusid järsku rahvuskangelasteks või isamaapäästjaiks tänu oma

erakordseile võimeile merenduse alal. Eriti palju selliseid juhtumeid tunneb Inglismaa ajalugu. .

Inglise kuningas Henry V võttis nõuks teha lõpp laastavale sõjale ja sõlmis Prantsusmaa ning Hispaaniaga lepingu, mis kohustas allakirjutanud riike korsaaride teeneist loobuma ja piraatluse vastu sihitud ühisaktsioone algatama. Traktaadis oli kavandatud, et ükski relvastatud

40

laev ei tohtinud saada sadamast lahkumisluba muidu, kui omanik pidi maksma kõrge kautsjoni, millega tagati kapteni ja meeskonna aus käitumine merel. Nende lepingusätete tugevduseks andis kuningas Henry välja seaduse, mille järgi mereröövi rangelt karistati, ja ühtlasi ka «raudürikud». nendele laevadele, kes seadusekohaselt toimisid. Olukord paranes aga kasinalt ning lühikeseks ajaks. Henry VI ajal kasvas mereröövlausa ennenägematuks. Asi läks nii kaugele, et merevedu ei tasunud ennast ära. Kaubast ilmajäämise riisiko kasvas niivõrd suureks, et kaupu Londonist Veneetsiasse tuli odavam saata maitsi, rasket teed. mööda üle Reini ja Alpide, kui lihtsamat teed-meritsi.

Henry VII valitsedes mõeldi piraatlusega võitlemiseks välja uus moodus, mis selle autoreile tundus toimekas. ja pidi andma röövlite võimule lõpphoobi. Tegelikult aga ajas see plaan olukorra palju hullemaks. Nimelt jäeti kaaperdamisvoli nendele kaptenitele, kes kohustusid võitlema piraatlusega omal käel. Vastavad volikirjad omandasid kõige kummalisema ning erinevama kuju. Kui näiteks inglise kaupmeest ründasid prantsuse piraadid ja tekitasid kahju viiesaja naela ulatuses, siis väljastas Inglise valitsus kahjukannatanule üriku, millega teda volitati mistahes Prantsuse laevalt selle summa piirides kaupu «ära võtma».

Šoti kaupmehe Andrew Bartoni lugu näitab selle seaduse kahjulikke tagajärgi kõige paremini.

Esitanud kaebuse, et ta olevat aastate eest Portugali mereröövlite küüsi sattunud, sai Barton Šoti kuninga Jacob IV volikirja revanšile. Kuninga voli taskus,. ilmus Barton Flandria randa kahe tugevasti relvastatud laeva «Lion» ja «Jennet Purwyniga». Ta rüüstas kõikide rahvaste aluseid, eriti aga inglaste omi, mis äritsesid Flaami linnadega. Viimaks tekitas Bartoni piraatlus nii suurt kära, et Henry VIII tema vastu oma laevad välja saatis. Goodwin Sandsi juures peetud verises merelahingus Barton tapeti, tema laevad aga pukseeriti 2. augustil 1511. aastal pidulikult Blackwelli, kus nad riigi merejõudude koosseisu arvati. Hiljem andis see merelahing ainet mitmele sentimentaalsele ballaadile.

XVI sajandi keskpaiku Inglismaa ja Hispaania vahel puhkenud konkurentsis maailmamerede valitsemise pärast etendasid piraadid ja korsaarid tähtsat osa, kallutades

41

sõjaõnne vaekaussi kord ühele, kord teisele poole. Lisateguriks selles võitluses kujunes usuvaen katoliikliku Hispaania ja protestantIiku Inglismaa vahel. Peagi kandus kahe mereriigi võitlus Euroopa rannavetest Atlandile, hiljem aga Uue Maailma lähedusse.

Henry VIII ja Elizabeth I valitsusaja diplomaatilise kirjavahetuse uurimisel võib märgata, et selles võtavad palju ruumi oma alla mitmete riikide protestiavaldused inglise piraatide laialdase tegevuse vastu.

Henry VIII aegne diplomaatiliste kirjade valdavosa käsitleb Norfolkist pärineva Thomas Wyndami tegevust,. kes sai Inglise mereväe viitseadmiraliks, kuigi tegeles mereröövigа. Üks tema tegevusi oli suhkrulaadungiga aluste kaaperdamine La Manche'i kanalis ja saagi vedamine Waterfordi, kus see Londoni kaupmeestele maha müüdi.

Vaevalt kaks aastat pärast troonileasumist võttis kuninganna Elizabeth I jutule Hispaania saadiku, kes oma monarhi nimel esitas ametliku protesti inglise meremeeste piraatluse vastu. Lõuna-Inglismaal Doveri sadamas asus tol ajal kaubaturg, mis edukalt äritses hispaania aadlikega. Iga hästirõivastatud hispaanIase eest, kelle arvel oli loota rikkalikku luna, maksid vahendajad kuni sada naela. Hispaania kuninga Felipe II esindaja Elizabeth I juures, piiskop Quandre olid aga kõige rohkem vihale ajanud kaks piraati, nimelt Poole ja Champneys. Need mehed olid rünnanud Antillidelt naasvaid Hispaania laevu, varitsedes viimaseid Assooride ja Kanaari saarte vahel. 1560.

aastal randusid piraadid ühes Kanaari sadamas, kus neid hispaanlased kinni pidasid ja kindlusesse panid. Mehed istusid seal jõulupühadeni. Kasutades siis aga kõigi elanike viibimist jumalateenistusel, põgenesid sadamasse, kus vallutasid ankrusseisva laeva ja sõitsid sellega õnnelikult; Inglismaale.

Selle seikIuse tagajärjed osutusid kurjaks. Elizabeth I ja tema nõunikud olid juba ammust aega haudunud plaane, kuidas Hispaaniaga, oma suurima merekonkurendiga arveid õiendada. Inglismaa ei olnud veel parasjagu võitlus-valmis, ja sellepärast tuli võitluse alustamisega viivitada. Teisest küljest aga ei kavatsenud Elizabeth I valitsus inglise mereröövleid ka likvideerida, kuna need tema tulevast vaenlast korralikult sakutasid.

Sõjas Hispaaniaga angažeeriti kõik parimad Albioni

piraadid korsaarideks. Endistele mereröövlitele, hiljem aga Tema Majesteedi korsaaridele, nüsugustele meestele nagu näiteks Hawkins, Drake, Greenville, Frobisher või Cumberland kuulub Inglismaa ajaloos aukoht. Silmapaistvate teenete eest sõjas vaenlaste vastuning osavõtu eest hispaanlaste Suure Armaada purustamisest 1588. aasta juulikuus on paljud nendest meestest saanud aadlitiitli ning tähtsad rügiametid.

OXFORDI ÜLIÖPILASEST PIRAADIKS

Kui Henry Mainwartng ülikoolidiplomi kätte sai ja Oxfordi müürid seljataha jättis, oli tema ainus soov tubliks juristiks saada. Aga kui tema patroon, kelle juures ta praktikal oli, vastavat teenistust ei võimaldanud, taipas Themise noor jünger, et selles elukutses ta karjääri ei tee. Pikemalt kaalumata loobus noormees advokaadibüroost. Läbilõhki inglasena hakkas ta kõigepealt merele mõtlema. Püsisid ju ikka veel inglastel elavalt meeles kuninganna Elizabeth I-lt aadlitiitli saanud kangelasliku Francis Drake'i traditsioonid.

Just samasugusest karjäärist unistades asus noor Mainwaring laevateenistusse, kus juba esimese reisiga ohvitseriau pälvis. Ometi tundus auahnele Oxfordi kasvandikule, et merekarjääri ametiastmed on liiga pikk teekond. Sadamais hulkudes sattus ta mõndagi kuulma võimalustest, mis mereröövjulgeile ning tarmukaile avab. Kohates endisi piraate, keda alati hulganisti sadamakõrtsides kaaberdas, tavatses ta neilt röövlitöö saladusi uurida. Ühel õhtul sattus Mainwaring kuski joomakohas ärritunult mereväeteenistuse palgaoludest ning suhetest rääkivatele madrustele, kes olid otsustanud deserteerida ja piraatideks hakata. Nende ainus mure oli kohase juhi puudumine.

«Mina hakkan teie kapteniks! Kes sellega nõus on, astugu ette!»

Silmapilk ümbritses teda küsimusi esitav meremeeste jõuk.

Peagi põlvitasid meremehed isehakanud .kapteni ümber, kergitasid rummipeekreid ja vandusid talle elus ja surmas truudust ning sõnakuulmist.

Mainwaring- kavatses anastada väiksemat kahemastilist alust, mis kuulus parajasti Plymouthis viibivale Antverpeni kaupmehele. Laeva lastiks olid relvad berberitest piraatidele Alžeerias. Laeva meeskond koosnes umbes viieteist-kümnest mehest, kes kindlasti oleksid suutnud igasuguse rünnaku tagasi lüüa: Mainwaring aga oli juba ennakult välja uurinud, et madruste enamik oli õhtuks maale kõrtsi lõbutsema läinud. Nii otsustaski piraatkapter juhust kasutada.

Vastse kapteni plaan teostati hoolikalt. Umbes kahekümne viie liikmelise kamba eesotsas tungis Mainwaring südaöösel pardale ja leidis sealt eest vaevalt kuus meeskonnaliiget, kes, põhjalikult purjus, magasid õiglast und Mingi hinna eest ei tahtnud Mainwaring äratada teiste sadamas viibivate meeskondade tähelepanu. Tuli jätta mulje, nagu lahkuks flaami kaupmehe laev Plymouthist rahulikult ning plaani kohaselt. Vähimgi ettevaatamatus võis meisterlikult kavandatud plaani nurja ajada. Äratatud hollandlased nägid noatera oma kõril ega hakanud vastu. Mõneteistkümne minuti pärast lahkus laev sadamast.

Niiviisi alustas Mainwaring oma piraadikarjääri. .

Tema unistuseks oli käia Drake'i jälgedes ja saavutada samu võite, mis toogi. Selleks võttis ta nõuks rünnata iga Hispaania alust, mis tenia teele ette juhtub. Gibraltari läbinud, suundus ta Marmara mere Põhja-Aafrika ranniku piraatide pesa poole. Seal võeti ta südamlikult avasm vastu, nagu nägi ette piraadisolidaarsus. Esimesest edust innustunud, kuuletus Mainwaringi meeskond talle kogu hingega.

Marmarasse jõudes seletas noor kapten oma meestele järgmist:

«Nüüdsest peale hakkame iga Hispaania laeva saagina kohtlema, kuid pidage meeles, et Inglise laevu meie ei puutu!»

Sellise kokkuleppega alustas Mainwaring oma merejahti. Laeva masti heisati surnupealuu ja kahe ristamisi säärekondiga must lipp, mida piraadid tol ajal juba üldiselt kasutasid.

Oma tegevuse esimesel poolaastal jõudis kapten niipalju hispaanlaste laevu anastada, et võis nendest arvuka piraadilaevastiku moodustada. Lühikese ajaga kasvas Mainwaringi vägi nii võimukaks, et ta söandas koguni berberi

piraate keelata Inglise aluseid ründamast. Veider küll, aga seda korraldust täideti täpselt. PeagI saadi Inglismaal teada, et Inglise alused seisid Põhja-Aafrika rannavetes inglise piraatide kaitse all. Veel enam, need piraadid olid hispaanlastele, Albioni tolle aja surmavaenlastele halastamatu sõja kuulutanud. Kõige selle tõttu mainisid inglased Henry Mainwaringi nime ainuIt suure aukartusega.

See-eest oli Hispaania kuningal Felipe II-l üleliigagi põhjust piraate veriselt vihata. Kuid ta oli küllalt arukas monarh mõistmaks, et avalikus. võitluses pitaatidega ei käi tema jõud nendest kunagi üle. Sellepärast saatis ta Mainwaringi juurde saadiku, pakkudes suuri ainelisi kasusid ja au, kui see Hispaania õukonna teenistusse astuks. Taolised ettepanekud ei üllatanud tol ajal kedagi.

Noor Oxfordi kasvandik oli selleks ajaks juba küllalt rikas ning võimas. Alles hiljaaegu enne seda oli ta Tuneesia bei analoogilise ettepaneku tagasi lükanud.

1614. aastal, kui Mainwaring oli saanud kahekümne kuue aastaseks, sai talle hispaanlastega Vahemerel jagelemisest villand. Mees paigutas oma kaaslased kaheksale parimale laevale ja kolis Newfoundlandile.

Siin käitus Mainwaring otsekui osastisvürst. Terrori abil sundis ta kõiki ümbruskonna sadamaid ja linnu hankima talle kõike yajalikku: toiduaineid, rõivaid, relvi ja laskemoona.

Isegi kohalikud kalurid tegi ta oma sõltlasteks ja anastas neli viiendikku nende püügist. Pole siis ime, et pääsmaks sellisest koorimisest hakkasid Newfoundlandi kalurid hulganisti Mainwaringi piraadikampa tükkima. Et oma tulualiikat säilitada, võttis kapten vastu aga ainult iga kuuenda mehe ja üksnes parimad. Kummatigi ei olnud Mainwaringi põhituluks mitte vaeste kalurite koorimine, vaid ikka mereröov. Eriti armastas ta tegelda hispaanlaste ja portygallaste laevadega, mis Ameerikasse veini vedasid. Vastandina paljudele omaaja piraatidele ei olnud Mainwaring iganeski julm ja vältis niipaljukui suutis tarbetut verevalamist. Ühtlasi oli ta andnud oma meestele käsu loobuda, tabatute vintsutamisest.

Nii mõnigi piraat, kelle ebainimlik käitumineoli kindlaks tehtud, maksis oma kuritegude eest eluga, kõlkudes raal.

Talve tulekul hakkas Mainwaring lõuna soojuse järele igatsema ja pöördus tagasi Marmarale. Talle järgnesid

ligikaudu nelisada endist kalurit. Aafrikas aga tabas neid üllatus. Hispaanlased olid Mainwaringi äraolekut kasutades Marmara vallutanud ja piraatidele veresauna korraldanud. Mainwaringil ei jäänud muud üle kui kolida uude piraadipessa, Villafraneasse Savoias. Siin kohtas ta oma suguvenda, nimeldasa Walsingham, kellel oli tore laev ja kes kavatses piraaditeele asuda. Walsingham kuulus ühte suursugusasse inglise suguvõssa. Ta pakkus Mainwaringile liitu.

Siitpeale muutus Villafranea sadam inglise piraatide peakorteriks. Uus liit saavutas varsti peadpööritavat edu. Ainuüksi esimese kuue nädalaga jõudsid nad soetada üle poole miljoni kroonise varanduse, mis tolle aja kohta oli hiigelsumma.

Ühel päeval sai Mainwaring teada, et Inglise admiralsir William Monson, äge piraadikütt, oli esinenud tema nime all, et üht väikest iiri mereröövlitekampa lõksu meelitada.

See ebatavaline lugu on tolle aja piraatlusele iseloomulik. Sir William Monson oli naasmas piraadijahilt Orkney rajoonis, kui otsustas külastada Broadhaveni sadamat Iirimaal, kus mereröövlid olid kindluse rajanud. Kuigi admiralil oli käsutada kaks hästi relvastatud sõjalaeva, arvas ta selle ettevõtmise õige ohtlikuks. Seepärast esitles ta end sadamas Mainwaringina, pidades seda nime parimaks julgeolu tagatiseks. Ja ta ei eksinud. Ümbruskonna tuntuim aadlik, keegi Mac Cormack, kes kohalikke piraate kahtlemata soosis, tuli isiklikult admiralilaevale ja pakkus sir Williamile oma teeneid. Ta tõotas varustada laeva kõigega, mis iganes vajalik. ja kutsus arvatava Mainwaringi oma lossi, piclusöögist osa võtma.

Mac Cormack pidas sõna. Kui admiral oma mehed maale oli saatnud, naasid nad varsti, paadid ääreni kõige paremat söödavat täis.

Sir William kartis küll reetmist, ent otsustas ometi lossi minna, et vastuvõtus osaleda. Kui teda maale toimetanud paadike oli randunud, astusid kolm hiilgavalt rõivastatud džentelmeni talle vette vastu ja tahtsid oma aukülalist turjal kuivale kanda.

«Korras!» ohkas admiral kergendatult, «kõik arvavad, et ma olengi Mainwaring, seega ei, ähvarda mind ükski oht!» Kolm džentelmeni asetasid ta ettevaatlikult maapinnale ja esitlesid ennast maani kummardades. Kõige vanem

tutvustas end Londoni laevaomanikuna, kes siin Mae Cormaciga asju ajanuvat. Teine osutus kohalikuks koolijuhatajaks, kolmas aga, keegi Galloway, olnud kaupmees, kes piraatidega äritsedes terve kapitali kogunud.

Arvatav Mainwaring võeti südamlikult ning suure aupaklikkusega vastu. Jutuajamisel ei tundnud keegi piinlikkust. Banketil sai sir William küllalt materjali, et oma auväärt kostitajat Mac Cormacki ja tema kahte kaaslast võlla saata.

«Ma arvan, ta tegigi nii?» küsis tõeline Mainwaring loo lõppu kuuldes.

«Ei. Ta laskis nad viimasel hetkel vabaks,» selgitas jutustaja. «Et neile hirmu peale ajada, poos ta üles piraatlaeva kapteni, kui see jõudis pärale laevatäie röövkaubaga, mis oli määratud teiste kulul elavaile auväärt kaubahärradele.»

«Admiral Monson ei tea, mis on õiglus,» kommenteeris seda teadet Mainwaring. «Tema asemel ei oleks ma lasknud puua näivust. Ainus piraat, kes poomist pälvib, on see, kes millegagi riskimata teiste arvel elab.»

Mainwaringil oli sellal siiski midagi muud teha, kui inglise õiglustunde pärast muretseda. Teda hoiatati, et Cadixist on tema vastu Hispaania eskaader välja sõitnud. Kuuldes aga, et Hispaania kuningas oli saatnud kõigest kolm laeva, sellal kui temal oli üheksa, sõitis ta neile vastu.

Teadmata, mida selle käreda piraadiga peale hakata, otsustas Felipe III viimaks üpris ebahariliku sammu astuda. Ta lähetas nimelt Inglise kuninga Jacob I juurde saatkonna ähvardusega sõda kuulutada, kui see oma alamaid korrale ei kutsu.

Niisugune erakordne samm tõi kaasa ka niisama erakordsed tagajärjed. Jacob I saatis Villafraneasse parlamentääri, kes tõotas Mainwaringile ja tema meestele täie andestuse, kui need piraatlusest loobuvad. Vastasel korral oli Inglise valitseja otsustanud saata välja piisavalt tugeva sõjalaevastiku, et piraadid hävitada.

Kuigi Mainwaring ei olnud veel kakskümmend üheksa aastat vana, oli ta jõudnud hiigelrikkuse kokku ajada. Eks ta siis taibanudki, et avanenud võimalus tuleb ära kasutada, sõita Inglismaale, abielluda ja alustada külluses rahulikku elu. Noormees jättis oma kaaslase Walsmghamiga jumalaga, müüs enamiku laevadest teistele piraati-

dele ja sõitis Doverisse nende meeskonnaliikmetega, kes tema eeskujul tahtsid kuninga amnestiat ära kasutada. Inglismaal tervitas teda rahvas kui naasvat kangelast. Vormilises armuandmisaktis, mis talle 9. juunil 1616. aastal ulatati, oli öeldud, et «ühtki tõsist roima talle ette ei heideta» ega anta teda ka kohtu alla.

Amnestia eest kuningale tänu avaldamaks ja oma truudust tõendamaks väljendas Mainwaring palavat soovi puhastada La Manche'i kanal berberi piraatidest, kes juba sinnamaani olid jõudnud. Et vanasõnal - ei ole hullemat vaenlast kui endine sõber - tõepõhi all on, näitab Mainwaring muhameedlastest piraate jälitama asudes, millega ta inglise seltskonnas uusi loorbereid teenis.

Võitluses piraatlusega osutatud teenete eest omistas kuningas Jacob I Mainwaringile kõrgeid õukonnatiitleid.

Tänu oma ülikoolihariduse ja lihvitud olekule, kohanes endine mereröövel õige ruttu uue olukorraga. Kuningas ise hakkas teda armastama ja pidas temaga mereasjanduses meelsasti nõu. Mainwaring aga vahetas mõõga sule vastu ja asus oma mälestusi kirja panema, koostades piraatlusest ka teaduslikke töid, mis ta kuningale pühendas.

Esitame siin katkekuninga ja endise piraadi vahel toimunud vestlusest, mis on reprodutseeritud nende mälestuste põhjal.

«Kuningas: «Kas sa oled kindel, et praegu on veel niisama palju piraate kui Elizabethi valitsemise ajal?»

Mainwaring: «Neid on mitu korda rohkem, Teie Majesteet. Piraatlaevade arv meredel ületab tuhande. Võiksin peast öelda mitusada nime. Kõige rohkem on neid Iirimaal, kus asub nende häll. Rahvusest sõltumata võivad piraadid. Iiri sadamates alati head vastuvõttu ja abi leida, ja mis kõige tähtsam - ka julgeolu. Seal võivad nad kindlasti arvestada ka krediidisaamisega kohalikelt pankureilt, kes nendega koostööd teevad. Kõik piraadid, kes tegutsevad Islandist kuni Gibraltarini või ka Läänemerel, leiavad toetust Iirimaal.»

Kuningas: «Kas sa arvad,et nad kõik mereroövist suuri kasusid saavad?»

Mainwaring: «Kasude suurus, Sire, sõltub tegevuse ajast ja kohast.»

I Briti muuseumis Londonis säilitatakse praegugi käsikirja «Piraatluse tekkimisest, tavadest ja selle hävitamisest». Autor.

Kuningas: «Nagu ma aru saan, ei ela piraadid üksteisega üksmeeles ja sageli olevat nende vahel tülisid ning konkurentsi.»

Mainwaring: «Aplus, tühisus ja auahnus on kõikidele inimestele omased. Teie Kuninglik Kõrgus teab seda minust paremini, sest ei ole paremat kohta inimlike nõrkuste vaatlemiseks kui kuningatroon. Kuigi oma tegevuse tõttu on piraadid pigem kuradite kui inglite sarnased, ei ole nende südamed siiski riii kalgid, nagu üldiselt arvatakse. Tõsi küll, mõned nende seas on julmad ning hoolimatud, kuid rohkem on neid, kes on valmis abi andma. Paljudel on loomuomadusi, mis ühelegi džentelmenile häbi ei teeks. Piraadid, kes tasuvad sularahas, võivad alati saada kõik, mis neil vaja on. Tuneesia, Alžeerfa, Kanaari saartel, Assooridel ja KaIt Verdel (Rohelisel neemel) on nad alati teretulnud ja tunnevad end seal niisama julgelt kui oma laevadel.»

Kuningas: «Kas selliseid sadamaid on ka Põhja-Aafrikas?» .

Mainwaring: «On küll, Sire. Tuniisi bei on ettevaatlik ning täpne, kuid ka ablas ning kaval. Mul oli juhus temaga sõbruneda ja alati meenutan ma teda rõõmuga. ükski berberi piraatide sadam ei. keeldunud kristlaste piraatlaevadele varjupaika andmast. Kui on püssirohtu vaja, siis Tetuanis saab seda ikka. Sealne elanikkond hangib seda inglise ja flaanii kaupmeestelt.»

Kuningas: «Kuidas võivad inglise kaupmehed endi ja inimkonna vaenlastele, piraatidele, püssirohtu müüa?»

Mainwaring: «Äriasjades ei ole kohta patriotismil, Teie Kuninglik Kõrgus. Ma olen alati arvanud;et kõige halvemad piraadid on need, kes, ausa äri sildi all teiste röövi pealt kasu ahmivad. »

Kuningas: «Ma arvan; et nad tuleks üles puua. Aga samuti ka need, kes nende aususe proovi peale panevad.»

Mainwaring: «Mina isiklikult ei kohtleks neid kõiki võrdse karmusega. Minu minevik, mida ma nüüd kahetsen, õigustab minu väidet. Ma ei räägi seda kaastundest oma kunagiste õnnetutekaaslaste vastu, kuigi olud, milles nad viibivad, seda põhjustada võiksid. Paljud nende seast väärivad taunimist. Asi on selles, et piraatideks on rohkesti meie parimaid meremehi. Mina oleksin armulikum nende

Kuningas: «Nagu ma aru saan, ei ela piraadid üksteisega üksmeeles ja sageli olevat nende vahel tülisid ning konkurentsi.»

Mainwaring: «Aplus, tühisus ja auahnus on kõikidele inimestele omased. Teie Kuninglik Kõrgus teab seda minust paremini, sest ei ole paremat kohta inimlike nõrkuste vaatlemiseks kui kuningatroon. Kuigi oma tegevuse tõttu on piraadid pigem kuradite kui inglite sarnased, ei ole nende südamed siiski riii kalgid, nagu üldiselt arvatakse. Tõsi küll, mõned nende seas on julmad ning hoolimatud, kuid rohkem on neid, kes on valmis abi andma. Paljudel on loomuomadusi, mis ühelegi džentelmenile häbi ei teeks. Piraadid, kes tasuvad sularahas, võivad alati saada kõik, mis neil vaja on. Tuneesia, Alžeerfa, Kanaari saartel, Assooridel ja KaIt Verdel (Rohelisel neemel) on nad alati teretulnud ja tunnevad end seal niisama julgelt kui oma laevadel.»

Kuningas: «Kas selliseid sadamaid on ka Põhja-Aafrikas?» .

Mainwaring: «On küll, Sire. Tuniisi bei on ettevaatlik ning täpne, kuid ka ablas ning kaval. Mul oli juhus temaga sõbruneda ja alati meenutan ma teda rõõmuga. ükski berberi piraatide sadam ei. keeldunud kristlaste piraatlaevadele varjupaika andmast. Kui on püssirohtu vaja, siis Tetuanis saab seda ikka. Sealne elanikkond hangib seda inglise ja flaanii kaupmeestelt.»

Kuningas: «Kuidas võivad inglise kaupmehed endi ja inimkonna vaenlastele, piraatidele, püssirohtu müüa?»

Mainwaring: «Äriasjades ei ole kohta patriotismil, Teie Kuninglik Kõrgus. Ma olen alati arvanud;et kõige halvemad piraadid on need, kes, ausa äri sildi all teiste röövi pealt kasu ahmivad. »

Kuningas: «Ma arvan; et nad tuleks üles puua. Aga samuti ka need, kes nende aususe proovi peale panevad.»

Mainwaring: «Mina isiklikult ei kohtleks neid kõiki võrdse karmusega. Minu minevik, mida ma nüüd kahetsen, õigustab minu väidet. Ma ei räägi seda kaastundest oma kunagiste õnnetutekaaslaste vastu, kuigi olud, milles nad viibivad, seda põhjustada võiksid. Paljud nende seast väärivad taunimist. Asi on selles, et piraatideks on rohkesti meie parimaid meremehi. Mina oleksin armulikum nende

vastu. Et nende meremeheoskusi ja kogemusi ära kasu tada, saadaksin ma nad pigem galeeridele, et nad sea riigile kasuga oma roimad lunastaksid. Timukale jätaksin üksnes kõige paadunumad kurjategijad.»

Kuningas Jacob I armastas Mainwaringit tema siiruse ja julguse pärast avaldada oma arvamust ka kõige õrnematel teemadel kõneldes. Tärkas süvenev sõprus endise piraadi ja monarhi vahel, mis kahtlemata oleks edasigi kestnud, kui õukonnaelu poleks Mainwaringit tüütama hakanud.

Kuningas määras ta Doveri kindluse kuberneriks. Niisugune amet andis võimu viie sadama - Hastingsi, Romney, Hythe'i, Sandwichi ja Doveri üle. Üks Mainwaringi kohustusi oli nende sadamate kaitsmine piraatide eest.

Kui Mainwaring oli uue ameti üle võtnud, leidis ta sadamafortifikatsioonid lausa varemeis. Ta ei jõudnud ära imestada, mis olid tema eelkäijad neile määratud kaitseotstarbeliste rahadega teinud.

Ühel päeval, kui ta püssirohutorni külastas, oli ta otse vapustatud, nähes, et püssirohutünnid olid täidetud tuhaga!
«Isegi minu piraadid olid ausamad!» hüüatas Mainwaring avastusest nördinult. «Ma ei lase seda juhtuda, midagi sellesarnast veel kunagi korduks.»
Ja ta pidas sõna. Mainwaring laskis fortifikatsioonid taastada, varustas relvalaod ja püssirohuhoidlad ja saatis süüdiolevad ohvitserid galeeridele.
Neli aastat hiljem abiellus Henry Mainwaring rikka aadlineiuga, kes oli pärit kuninga poolt soositud perekonnast. Hiljem sai sellest piraadist. koguni Inglise parlamengi liige.

Majanduslikud ning ühiskondlikud muutused keskaja lõpul tõid endaga kaasa piraatluse kärbumise Euroopa rahvaste elus. Oma ilmet muutis ka kaubandus, mis järk-järgult loobus kauplemismeetodina jõudu kasutamast. Aegamisi kadus Euroopa turult rändav röövelkaupmees.
Sündisid võimsad sõjalaevastikud, mis igasuguse mere röövi vastu täie hoolimatusega võideldes tegid Euroopa mandrit piiravatel meredel piraatlusele lõpu.

Siiski esines veel XVI sajandilgi siin ja seal kallaletunge Inglismaa ranna lähedal sõitvatele laevadele, sest elanikkond, kes feodaalide poolt äärmisse viletsusse oli aetud, otsis puhuti abi mereröövist, sõites pisilaevakestel ulgumerele, et seal relvastamata kaubalaevu riisuda. Põhiliselt aga oli piraatlus kui massiline. Nähtus varase kapitalismi ajaks Euroopa meredelt kadunud ja teiste mandrite rannavetesse kolinud.
Uute maade avastamine XV ja XVI sajandi vahetusel kiirendas seda protsessi veelgi. Piraatide peamisteks redupaikadeks said nüüd vaiksed abajad ja rannikulähedased saarekesed, mis asusid tähtsamate mereteede ääres, mida mööda kalleid kaupu täiskiilutud laevad purjetasid kolooniatest Euroopa metropolidesse.

III. BERBERI PIRAADID

Mereröövi traditsioonilises asukohas, Vahemere basseinis, tekkis keskaja lõpul võimas piraatide keskus, mis kolm sajandit takistas Vahemeres meresõitu ja kaubandust. Berberite piraatlus — niisuguse nimetuse all seda ajaloos tuntakse — algas vaikselt.
1440. aastal lagunes Haftsiidide dünastia võimas feodaalriik ja selle asemele tekkis terve hulk pisiriigikesi, kellele kuulusid niisugused Aafrika suured sadamalinnad nagu Tripoli, Tunis, Alžiir, Bougie ja Goletta. Need kunagi rikkad sadamalinnad võtsid kiiresti oma võimusesse juba hallidest aegadest siinkandis mereröövist elatuvad jõugud.
Juba XV sajandil sõlmis üks loojuva Haftsiidide dünastia valitsejaid kahe Mitylenest pärineva piraadiga, vendade Barbarossadega, lepingu, loovutades neile väikese Džerba saarekese, mis asub Syrta ranniku lähedal. Selle eest maksti talle ühekordset rikkalikku tasu ning anti õigus alati osa saada saagist. Tagajärjed, mis see leping endaga kaasa tõi, ei olnud tõsised üksnes Tunisile ja Põhja-Aafrikale, vaid kogu Vahemerele.
Džerba saarele asunud berberi piraadid tegid sellest hästi kindlustatud tugipunkti, oma röövretkede baasi. Nad käsutasid osavasti Vahemere basseinis valitsenud poliitilisi olusid ja muutusid oma kolmesaja-aastase tegutsemise kestel korduvalt tähtsaks poliitiliseks teguriks.
XV ja XVI sajandil oli Vahemeri ja tema rannik ägedate võitluste tandriks Euroopa kristlike riikide ja muhameedliku Türgi vahel. Nendes võitlustes, eriti aga merelahin-

guis, mängisid berberi piraadid küllaltki tähtsat osa. Tundes end usu, tunnete ja eriti majanduse poolest Türgiga seotud olevat, astusid nad välja viimase vaenlaste vastu ja ründasid Hispaania, Itaalia ja Prantsusmaa lõunarandu. Seal rüüstasid nad rikkaid sadamalinnu, võtsid tuhandeid

vange. Kõrget luna makstes ostsid rikkad end vabaks, kuna vaesemad aga orjadeks müüdi. Niiviisi kasvas berberi piraatide majanduslik ning poliitiline võim õige kiiresti. Lühikese ajaga olid nad vallutanud peaaegu kogu Vahemere-äärse Põhja-Aafrika.

Berberi piraatluse tippareng langes XIV sajandisse, mil kasvas Türgi merevõimsus; mida väärtusliku liitlasena toetas vennaste Barbarossade arvukas ning korralik flotill.

Vahemere piraatluse jõudsast kasvust ehmunud hispaanlased korraldasid Põhja-Aafrikasse sõjakäigu, kavatsedes sealsed piraadipesad hävitada. Kui Džerba purustamine luhtus, suunasid nad oma laevad Alžiiri. Hispaania laevastikku kartes pöördus Alžiir abipalvega Barbarossade poole, sest viimastel oli juba võitmatute meremeeste kuulsus. Üks vendadest, nimega Arudž (1474—1518) tõttas Alžiirile appi, vallutas linna ja kuulutas enese sultan Barbarossa I-ks.

Niimoodi pandi alus Põhja-Aafrika piraadiriigile. Pärast Barbarossa I surma, kes 1518. aastal oli hispaanlastega sõdides hukkunud, kuulutas end tema vend Hair ad-Din (1465—1546) Alžeeria sultaniks Barbarossa II nime all. Ohustatuna hispaanlaste poolt, palus Barbarossa II Türgilt abi ja tunnustas vormikohaselt oma sõltuvust sultanist. Sellega jäi piraatide riik Türgi alluvusse. Sultan aga omistas Hair ad-Dinile bei tiitli.

Türgi positsioon Põhja-Aafrikas tugevnes veelgi, kui Hair ad-Din 1534. aastal Tunise vallutas, mis varem oli olnud Hispaania lääniala. Seega olid siis Türgi kätte langenud kaks tähtsat Vahemere-äärset Põhja-Aafrika sadamalinna — Alžiir ja Tunis. Türklaste laevastik hakkas ohustama kuningas Karl V valdusi Pürenee ning Apenniini poolsaarel, aga samuti ka Vahemere saartel ja Tuneesia põhjarannikul. See kutsus välja vastutegutsemise Karl V poolt. Euroopa ning Aafrika mandril algas terve sõdade-seeria, milles ühel pool olid kristlaste riigid eesotsas Karl V-ga, teisel pool Türgi oma islami liitlaste ja vasallidega. Nendes XVI sajandi suurtes sõdades ja poliitilistes kokku-

põrgetes, mis leidsid aset Vahemere basseinis, etendas tähtsat osa berberi piraatide Põhja-Aafrika riik.

Berberi piraatide riik, tähtis tegur Vahemere basseinis mitte ainult poliitiliselt ja sõjaliselt, vaid ka majanduslikult, elas tuludest, mis talle mereröövist kokku voolasid. Põhja-Aafrika mereröövlite retki finantseerisid kohalikud jõukad ja ettevõtjad, kes selleks otstarbeks reises-nimelisi kutselisi piraate palkasid. Viimased moodustasid tookord midagi Põhja-Aafrika korporatsiooni taolist, mis koosnes iseseisvast ning privilegeeritud inimkihist. Vastava leppe järgi jaotati röövimisest saadavad käsud ja muud tulud nii, et kümme protsenti läks riigipeale otsekui mingi tulumaks. Peale röövi andsid piraatidele sissetulekuid ka lunad vabastatud vangide eest ja orjade müük.

ARUD2 DŽERBA SAARELT — BARBAROSSA I

1504. aastal sõitsid kaks paavst Julius II-le kuuluvat sõjagaleeri Genuast üle Türreeni mere Civita Vecchia suunas, kaasas hinnaline laadung. Kui galeerid Elba saarest mööda olid jõudnud, märkas esimese galeeri kapten Paolo Victor, et üks väiksem laev sõidab juba pikemat aega rööbiti paavsti omaga.

Meri oli tüün, ilm tuulevaikne. Pilvitult taevakummilt hoovas lõunapäikese lõõska. Meeskond pidas siestat, istudes rühmiti laevatekil. Ka mõned madrused olid juba galeerile lähenevat laeva märganud. Mehed astusid reelingu juurde ja jälgisid huviga manööverdamist, olles kindlad, et kui tegemist peakski olema berberi piraadialusega, siis ei söandaks see iganeski rünnata sõjalaeva, mis pealegi veel kuulus paavstile.

Vahepeal aga suundus võõras alus aina ilmsemalt paavsti galeeri poole. Ei jäänud enam kahtlust, et tegemist on berberitega, kelle turbaneid võis üsna selgesti märgata.

Pool tundi hiljem asus berberi laev vaevalt kolmekümne meetri kaugusel paavsti galeerist ja selle laele langes terve nooltesadu. Kohe selle järel heitsid piraadid haakidega köie ja paavsti galeerile tungisid berberi sõdurid külvates kabuhirmu ning hävi. Natukese aja pärast langes paavsti galeer ründajate saagiks.

Kui taplus lõppenud oli, käskis piraatide juht vangid riidest lahti võtta ja trümmidesse sulgeda.

Sellal, kui piraadid oma pealiku käsku täitsid, astus tema juurde ta asetäitja.

«Mis sa edasi teha mõtled, vennas?»

«Kätte saada teist galeeri, mis peab kusagil meie läheduses olema. Mul on kindel plaan.»

«Ole ettevaatlik, Arudž! Ükskord meil juba õnne oli, aga teisel korral võib säärane hulljulgus kalliks maksma minna. Need.on ju ometi sõjalaevad!»

«Sa ei tunne asja. Õnn sallib julgeid. Aga muide, kohe näed, mida ma teha kavatsen,» ütles juht ja pöördus uuesti oma alluvate poole, kes alastivõetud vange trümmi ajasid.

«Rõivastuge kähku nende ristiusuliste koerte riietesse ja võtke meie endi laev puksiiri! Rehvige purjed ja oodake uusi käske!»

Enne videviku saabumist ilmus silmapiirile ka teine paavsti galeer.

«Olge vagusi, kuni meie juurde jõuavad,» hüüdis pealik oma meestele, kes juba eurooplaste moodi rõivastunud olid.

Teise, pisut aeglasema galeeri kapten märkas küll berberi laeva puksiiris, kuid pidas seda saagiks ega andnud lahingu-signaali. Tema veendumust kinnitasid veelgi paavsti sõduritena ja meremeestena rõivastatud piraadid, kes kõige rahulikumal kombel oma paigal seisid.

Kui laevad teineteise ligi jõudsid, andis heledajuukseline maur oma meestele ründekäsu. Jahmatus oli kohutav. Enne kui paavsti sõdurid end noolterahe eest varjata jõudsid, olid piraadid juba teisel galeeril, mis vallutati veel kiiremini kui esimene.

Berberi piraatlus oli nendel aegadel hiigelmääral kasvanud. Kristlike monarhide, Ferdinandi ja Isabella poolt Hispaaniast väljaaetud maurid siirdusid massiliselt Põhja-Aafrikasse, pärast seda kui Granada oli langenud ja hispaanlaste sõda Ibeeria poolsaare vabastamiseks Islami ikke alt 1492. aastal lõppenud. Elatusvahendeist ilmajäänud maurid võtsid appi mereröövi, vandudes gjauridele surma.

Kuigi Granada langemise ja kähe paavsti galeeri vallutamise vahet oli vaevalt kaksteist aastat, ohustasid piraatide alused järjest sagedamini Itaalia randu. Et piraatide

rünnaku ohvriks said just paavsti galeerid, andis põhjust kogu loo ümber suurt kära tõsta. Peagi sai selgeks, kes selle jultunud ründe algataja oli.

Piraatide juht, rahvuselt kreeklane, oli pärit Mitylene saarelt. Kui türklased olid saare vallutanud, läks ta oma isa eeskujul muhamedi usku ja võttis nimeks Arudž. Juba noorukina oli ta liitunud türgi korsaaridega, ent vaevalt kahekümnesena sai ta Egeuse merelahinguis kuulsaks oma hulljulgusega. Ühes meretapluses langes ta ristiusuliste kätte vangi ja viidi Rhodose saarele, kust tal aga põgeneda õnnestus. Mõnda aega jätkas noormees korsaarikarjääri türklaste juures, siis aga hakkas teda sultani teenimine tüütama. Koos oma kaaslastega tõstis ta mässu ja asus omal käel piraadiametit pidama. Üsna ruttu mõistis Arudž, et ta ei suuda kaua tegutseda, kui ei leia mandril soliidsemat tuge. Nii ta siis pöördus Tunise emiiri poole palvega, et see talle 20%-lise saagilõivu eest Põhja-Aafrika aladel baasi loovutaks. Emiir nõustus selle tehinguga meelsasti ja andis mereröövlitele väikese Džerba saarekese.

Arudž kasutas Tunise emiiri ja oma venna Hair ad-Dini abi ning rajas piraadiflotilli. Siitpeale ei piirdunud ta üksnes rünnetega ulgumerel purjetajaile, vaid tungis mauridest palgasõduritega, endiste Granada kaitsjatega, jultunult kallale ka Euroopa, eriti aga Hispaania sadamaile.

Aragoonia kuningas Ferdinand, kes kaitses kogu kristlaskonna huve, üritas mitu tagajärjekat retke berberi piraatide vastu, vallutades nende tugipunktid Orani, Bougie, Alžiiri. Ta tegi need linnad maatasa ja pani elanikele rängad maksud peale, nii et neil igaveseks kaoks isu mereröövleid toetada. Ühtlasi rajas ta Penoni saarel võimsa kindluse, mis pidas pääsu Alžiiri sadamasse teraselt silmas.

Samal ajal varitses Arudž Tunises rahulikult soodsat hetke, millal võiks vastulööki anda. Ta andis emiirile pühaliku vande, et kihutab hispaanlased Põhja-Aafrikast minema.

Arudži tunti juba tol ajal kristlaste hulgas Barbarossa ehk Punahabeme nime all. Kuid tema kui võitmatu piraadi kuulsus oli tänu hispaanlaste võitudele ja Alžiiri langemisele tublisti tuhmuma hakanud. See viis Arudži tasakaalust välja ja ta tegi oma au ennistamiseks mitu kaalumata proovi, nagu näiteks ülbe retk maitsi ja meritsi

Bougie kallale või rünnak Hispaania merejõududele. Kõigis neis aktsioonides sai ta häbiväärselt lüüa. Need kaotused panid mehe oma taktikat muutma. Jätnud maha Tunise, kus ta end küllalt kindlana ei tundnud, kolis Arudž väikesele Gigelli saarekesele, mille ta kunagi oli Genua elanikelt anastanud. Mõneks ajaks otsustas Arudž Põhja-Aafrika hispaanlased unustada ja avamerel aluste rüüstamisega piirduda. See tõi talle nii uskumatut tulu, et kõik Vahemere piraadid ruttasid kasuahnusest ainult temale kuuletuma.

Hispaania kuninga Ferdinandi surm 1516. aastal tekitas ajutist segadust, mille Arudž ära käsutas. Nimelt tõstis mässu Alžiiri elanikkond, kelle ninameheks oli Selim ad-Teumi, Blida linnast pärinev araablane. Tema oligi see, kes kutsus endale appi Barbarossa ja tema piraadid. Nüüd taipas Arudž-Barbarossa, et tema neimatund on käes. Ta sõlmis Seliniga leppe ja ründas koos sellega Alžiiri nii maalt kui merelt. Piraadid vallutasid linna, hispaanlased aga taandusid Penoni saare kindlusesse, mida kaitsesid sangarlikult kolmeteistkümne järgneva aasta kestel!

Hispaania üle saavutatud võit ergutas Arudži uutele tegudele.

Ta ruttas paleesse, kus nüüd resideeris Alžiiri uus emiir Selim, ja leidis selle suplemast. Hispaanlaste võitja ees seisid aga juba kõik uksed valla. Kui ta palee sauna astus, ujus Selim väikeses tiigis.

«Ma pean sinuga otsekohe nelja silma all rääkima.»

«Olgu Allahi õnnistus sinuga,» tervitas Selim, jäädes piraadile üllatunult otsa vahtima. «Mis tähtis asi sind nii äkki siia ajas?»

«Pean sulle suure üllatuse valmistama, Selim!»

Seda öeldes haaras ta suplejal tukast kinni ja kiskus ta basseinist välja. Rohkem jahmunud kui kohkvel, protesteeris Selim:

«Lase lahti! Mida see peab tähendama, Arudž! Oled sa hulluks läinud?»

Aga Barbarossal polnud vähimatki tahtmist oma ohvrit vabastada. Kägistanud Selimi, kuulutas Arudž end juba samal päeval Alžiiri valitsejaks ja võttis nimeks Barbarossa.

Asjade niisugune kulg tegi Hispaania uue keisri Karl V rahutuks. Ta võttis ette mõne enam või vähem eduka retke

berberite piraadiriigi vastu, kuid hävitada seda ta ei suutnud.

Ühe järjekordse retke ajal, käsutades ara Alžiiri uue anastaja vastu tõstetud mässu, vallutas linna markii de Comarez. Alžiirist taanduv Barbarossa pöördus oma venna poole:

«Nüüd hakkad sa tegutsema üksipäini. Katsu laevad mõnda ohutusse paika toimetada. Küllap mina juba kuidagi hakkama saan. Kui ma õigel ajal abi leian, tulen koos sinuga kätte maksma.»

Barbarossa pidas silmas loodetud abi Maroko sultanilt. Ent sedagi meest ei usaldanud ta üleliia.

Tlemsenis ehk Tilamsaanis, kuhu Barbarossa nüüd taandus, sai talle selgeks, et tema ustavad jõud, 1500 kindlat piraati, ei suuda keisri võimsale armeele vastu panna. Eelmised kaotused ning kogemused võitlusest hispaanlastega olid teda õpetanud, et piraatide hulljulgus, merel mõnikord õige tulus, toob maitsi võideldes pettumusi. Nii ta siis otsustaski taanduda ja loobus vaenlasele sarvi vastu seadmast.

Kuid väljasaadetud piilurid tõid talle teate, et vaenlane on kiiresti lähenemas. Hispaania sõdurid olid kuulnud, et piraadid ajanud Alžiirist kokku uskumatuid rikkusi ja jälitasid Barbarossat ohtra saagi lootuses kuni Salado jõeni.

Arudžil õnnestus pääseda üle jõe. Sealt ta jälgis, kuidas tema järelvägi lootusetut kaitsevõitlust pidas. Hingepõhjani oma kaaslaste sangarlusest ja ustavusest liigutatud, otsustas ta neile kähku appi minna. Koos lähimate sõpradega naasis ta teisele kaldale ja liitus seal kaitsesalgaga. Ise ta igatahes andis endale aru oma teo lootusetusest.

Paar tundi pärast taplust leidsid võidukad hispaanlased lahinguväljalt Barbarossa verise surnukeha.

HAIR AD-DIN BARBAROSSA II

Pärast oma venna surma päris Hair ad-Din võimsa piraatlaevastiku koos mitmeteistkümnetuhandelise meeskonnaga, hüüdnime Barbarossa ja pretensioonid Alžeeria valitsemisele. Noorema Barbarossa ambitsioonid polnud sugugi väiksemad venna omadest, aga ta oli selle juures

intelligentsem ning võimekam organiseerimisel ja poliitikas.

Ternale oli täiesti selge, et hispaanlaste jõudu alahinnanud vennakese pärand oli üsna alla käinud. Ometi uskus ta oma jõusse ning osavusse ja astus ebavõrdsesse võitlusse.

Hair ad-Dinil oli valida kaks teed: ta võis end emiiri järglaseks kuulutada ning jätkata mereröövi, aga ta võis ka proovida venna pärandustompu tagasi võita, toetudes mõne vägeva liitlase abile, see võimaldanuks tal võrdsena vaenlase vastu välja astuda.

Hair ad-Din valis teise tee ja sai 1518. aastal Suure Porta[1] läänimeheks, loobudes kõigist pretensioonidest Alžeeriale Türgi sultani käsuks. Nõnda oli ta valinud vend Arudžile hoopis vastupidise tee, kuna too oli mõneteistkümne aasta eest Türgi reetnud, deserteerides sultani teenistusest.

Erakordselt arvestav Hair ad-Din heitis kõrvale kõik tundmused ja endise vastumeelsuse, mis ta sultani vastu oli kandnud, sest ta mõistis, et kui see teda petaks, siis säilib alati võimalus hariliku mereröövli teele naasta.

Hair ad-Dini poliitilised kalkulatsioonid osutusid kõigiti õigeks. Oli ju Türgi tollal ainus suurriik, kes hispaanlastele ja nende keisrile tõhusat vastupanu suutis avaldada.

Hair ad-Dini saadikud võeti Konstantinoopolis erakordse lahkusega vastu. Türklased, kes oma positsioone Balkanil olid tookord tugevdanud, tahtsid vägagi laiendada sultani valitsust ka Põhja-Aafrikale. Sultan nimetas Hair ad-Dini oma vasalliks ning pasaks ja toetas tema isu Alžiiri järele. Ühtlasi osutas ta oma läänimehele märgatavat abi, andes tema käsutusse 2000 parimat janitšari ning tõotades ka edaspidist toetust, kui see hädapäraseks osutub.

Sultani toetus võimaldas Barbarossa II-l hispaanlaste vastu sõtta astuda. Jällegi mõistis ta päris õigesti, et mida rohkem võite ta vaenlase üle saavutab, seda enam pooldajaid ta leiab ja seda

kindlamini ta omagi võimsust kasvatab, muutudes nõnda sultanist vähem sõltuvaks. Barbarossa II loomulikud liitlased olid peniustavad maurid, kes kunagi ei leppinud endi pagendamisega Hispaaniast.

Nüüdsest peale mitmes Vahemere sopis tegutsevale Barbarossa II piraatlaevastikule oli hädasti tarvis vaba pääsu

Osmanite Türgi impeerium. Tõlkija.

61

Alžüri sadamasse. Piraadid terroriseerisid Sitsiilia, Sardiinia ja Baleaaride ristiusku kaupmeeste aluseid ning elanikkonda, riisudes ja laastates julmalt kõiki rannikulinnu ja asulaid. Mereröövlid, keda juhtisid türklane Dragut Rhodose saarelt, juut Sinan Smürnast ja Põrgupeletiseks kutsutud Aidin, jätsid endi seljataha üksnes tukid ja tuha. Oma tegevuses tundsid need Barbarossa mainitud «admiralid» kibedat puudust alatise ning kindla baasi järele mandril. Kuid naasmine Alžiiri oli võimatu niikaua, kui hispaanlased enda käes pidasid Penoni saarekese kindlust, Saare käputäis kaitsjaid don Martinos de Vargas» juhtimisel avaldas Barbarossa rünnakuile visa vastupanu, Midagi ei aidanud ka viiekümnest laevast koosneva keisri-flotilli hävitamine 1519. aastal, mis Hugues de Mongade juhituna kindlusele appi oli purjetamas. Kaitsjad lõid järgmise kümne aasta vältel tagasi üle saja piraatide rünnaku. Lõppude lõpuks õnnestus Alžiiri pasal koondada hiigelhulgad suurtükke ning püssirohtu. Kogu selle jõu pani ta välja fordi piinatud kaitsjate vastu. Pärast kuusteist ööd ja päeva kestnud lakkamatut turmtuld suurtükkidest suutis Barbarossa II hispaanlaste vastupanu murda ja tungida 1529. aastal kindlusesse, kust saadi kätte ainult surnud ja haavatud.

Kogu oma maruviha hispaanlaste vastu, mis tal mituteistkümmend aastat südamepõhja oli kuhjunud, sai Barbarossa nüüd vallutatud fordi õnnetuile kaitsjaile välja valada. Vaatamata kõrgele eale ja saadud haavadele lohistati don Martinos de Vargas piraadi käsul brutaalsel kombel Alžiiri turuväljakule.

Alžiiri pasa juuresolekul, kogu rahva silnte all ja loomastunud inimjõukude röökimise saatel paljastati Penoni saare sangarlik kaitsja vööni ja seoti tulba külge. Ohver näis pigem laibana kui elava inimesena. Pasa käsu peale hakkasid kaks hiidmauri hispaanlast rooskama ja tegid seda niikaua, kuni see hinge heitis.

Oma pimedas vihas ei piirdunud Barbarossa II neimaga Penoni garnisoni kallal, vaid võttis nõuks käristada saart ennast, määrates selle hävingule. Päev pärast Vargase eksekutsiooni saadeti sinna tuhanded kristlastest orjad. Kaks aastat piinarikast sunnitööd ja valmis oli hiiglaslik kivimuul, mis piraadi fantaasia tahtel veel tänini ühendab mandrit Penoni saarega, tehes sellest neeme.

Siitpeale jäi Alžiir piraatlaevastike peakorteriks.

62

Sellest oli möödas juba viisteist aastat, kui Barbarossa oli Alžiiris võimu haaranud. Ta ei olnud enam nooruk, kui ilmus ühel päeval kuuekümne galeeriga Reggio sadamasse Kalaabria poolsaare lõunatipul. See visiit kujunes ebameeldivaks üllatuseks linna elanikele, kes hardasti uskusid, et piraadid kunagi ei tihka merelt ohtlikku Messiina kitsust atakeerida. Jultunud piraat käsutas jahmunust, ründas Santa Lucia forti ja vallutas linna. Piraadid laadisid tuhandeid inimesi sadamas ootavaile kaubalaevadele ja küüditasid ara.

Reggio vallutamine kujutas endast piraatide meister-tükki. Kuid Barbarossa lõppsihiks oli hoopis Fondi linn, kus elas keegi noor daam, kelle ilu oli kuulus üle kogu Itaalia. Silmsi Barbarossa teda kunagi näinud ei olnud, küll aga kuulnud temast Kalaabriast saadud vangidelt.

Aristokraatliku itaalia naise võlude liialdatud kirjeldus ärritas vananeva Barbarossa kujutelmi niivõrd, et enam miski ei suutnud teda selle naise soetamisest loobuma panna. Varsti sai ta ka selle naise nime teada: Julia Gon-zaga, Trajetto vürstinna.

Trajetto vürsti lesk, kaunitar Julia ei osanud teda ähvardavast ohust undki näha. Tal ei tulnud pähegi, et ainuüksi tema ilu pärast võiks Fondi sadamasse ilmuda kuuekümnest piraadigaleerist flotill, mille eesotsas on Barbarossa ise.

Et linna ja vürstinna üllatus oleks täielik, sest naine võis ju põgeneda, tegi Barbarossa oma äkkrünnaku öösel.

Sellest hoolimata anti alarm. Sääraselt nagu ta voodist tõusnud oli, kargas Julia Gonzaga ratsahobuse selga ja ebatäieliku rõivastuse kiuste põgenes teenri saatel linnast.

Mine tea, kui kaua see hullupöörane tuhatnelja ajamine öisel tunnil kestnud oleks, kui mitte vahule aetud ratsu ara poleks väsinud. Põgenemisest vaevatud Julia heitis hiigeltamme alla puhkama. Ent kõikidest ohtudest ei olnud talle pääsu määratud .. . Ajalugu vaikib sellest, mis tollel ööl tammesalus juhtus, küllap piisab mainimisestki, et piraatideohu möödudes andis vürstinna käsu noore teenri pea maha raiuda.

Juliat leidmata läks Barbarossa marru. Tervelt nelja tunni vältel oli linn tunnistajaks berberi piraatide veretööle. Rauku ja lapsi, keda orjaks võtta ei tasunud, mõrvati halastamatult, naisi vägistati, majad rüüstati ja pisteti põlema, ellujäänud aeti laevadele ja võeti kaasa.

Kui vürstinna Trajetto Fondi tagasi jõudis, leidis ta ainult rusud ja laipadega ülekülvatud tuhahunnikud.

Järgmiseks Barbarossa sihtpunktiks sai Tunis, kus hispaanlaste armust valitses sultan Mulei Hassan. Ka seda rünnakut kroonis edu: Hair ad-Din vallutas Tunise 1534. aastal. Nüüd otsustas keiser Karl V berberitega radikaalselt talitada.

Keiser saatis piraatide vastu võimsa laevastiku, mille juhiks oli genualane Andrea Doria, tolle aja silmapaistvamaid merevõitlejaid. Juba paar aastat oli ta Vahemerel Hair ad-Dini vastu sõda pidanud, kuid piisavaid jõuds saamata ikka tagajärjetult.

1535. aastal juba paistis, nagu hakkaks võiduõnn kristlaste poole käiduma. Andrea Doria sai Tunise tagasi 16. juunil ja seadis Barbarossa poolt väljaaetud Hispaania vasalli uuesti ametisse. Kuid juba paar päeva hiljem laastas Alžiiri pasa Minorcat, võttis sealt kaasa kuus tuhat vangi ja ohverdas need oma käskijale Suleimanile. Oma läänimehe võitudest joobunud, nimetas sultan 15. oktoobril 1535. aastal Barbarossa oma suuradmiraliks, seadis ta kogu Türgi sõjalaevastiku ülemjuhatajaks ja tegi temast Aafrika kõikide beide bei.

Habsburgide võitlus Türgimaa vastu oli vahepeal Prantsusmaad ja sultanit teineteisele lähendanud. Prantslased püüdsid vallutada Itaaliat, aga takistuseks sai Karl V ekspansioon Vahemerel. Pärast lüüasaamist Pavia all 1525 aastal oli Prantsusmaa kuningas Franqois I pöördunud sultani poole palvega, et see teda aitaks keiser Karl V vastu Kuigi Suleiman Tore avaldas valmisolu prantslaste toetamiseks, ei jõudnud asi tookord veel Türgi-Prantsuse liidu vormikohase sõlminguni, mis toimus alles 1536. aasta veebruaris, kui Karl V oli vallutanud Tunise.

Oma saadikuna saatis sultan Marseille'sse Barbarossa II

Teel Prantsusmaale üle Messiina kitsuse sõites sattusid Barbarossa laevad Reggio sadamapatarei tule alla.

Sellest mõttetust väljakutsest vihane ning hämmastunud, ei pidanud Barbarossa pikalt aru, vaid andis käsu avada linnale tuli laeva suurtükkidest. Järgnevalt saatis ta maale dessandi, kaksteist tuhat meest, kes viisid süütutele elanikele neima.

See vahejuhtum kujunes pöördepunktiks tollal juba rohkem kui seitsmekümneaastase Barbarossa elus. Reggios võetud vangide seas leidus sealse kuberneri kaheksa-

teistkümneaastane haruldaselt ilus tütar. Hair oli naiste ilu ees alati väga tundlik, kuid tormiline piraadielu ei jätnud talle tõeliseks armastamiseks aega. Nüüd aga oli kena orjatar vanamehe südames leegitsevad tunded süüdanud.

Tütarlapse kaunidusest kütkestatud, võttis ta selle laevale ja viis oma kajutisse, mis oli sisustatud eht idamaise hulgusega. Atlass-siidiga tapetseeritud seinu kaunistas toretsev relvakogu. Põrandat kattis pehme pärsia vaip. Et üllatunud neiukest lõplikult pimestada, avas Hair seina-äärsed kirstud ja kastid, mis olid täis aardeid. Aga selle asemel, et rõõmustada silmi, vaadeldes rikkusi, mis piraat tema jalge ette asetas, hakkas neiuke nuuksuma ja seletama, et inimese kallim vara on vabadus.

«Kui sa mulle naiseks tuled, siis kingin sinu vanematele vabaduse,» tegi Hair ettepaneku, värisedes seejuures kartusest, et vastus võiks tulla eitav.

«Sinust saab maailma rikkaim naine,» ahvatles piraat edasi. «Mis sa kardad? Suleiman Toreda järel olen mina kõige vägevam inimene, aga tahan saada sinu teenriks ning orjaks!»

Viimaks tüdruk nõustus ja transaktsioon sõlmiti. Piraadi kihlatu vanemad saadeti koju koos kõige tähtsamate Reggio kodanikega, kellele pealegi tagastati nende vara.

Vananevas Barbarossas oleks nagu uus hing ärganud, peaaegu nooruki hing. Sõbrad ja allujad ei tundnud enam oma kunagi ranget juhti äragi.

«Ja nüüd Marseille'sse!» ütles ihastunud piraat oma mõrsjale. «Küll sa näed, kuidas prantslased mind seal tervitavad. Olen kindel, et võid oma mehele uhke olla.»

Ja tõsi, saatus naeratas talle. Vaese Mitylene pottsepa poeg oli tõusnud austuse ülemtipule. Prantsusmaa tervitas oma endist vaenajat sõbralikult, peaaegu kui rahvuskangelast. Häbiväärse tseremoonia ajal asendati mastis Prantsusmaa admiralilipp poolkuuplaguga.

Külalislahkuse eest, mis Marseille Barbarossale osutas, tasus piraat rünnakuga Nizzale, kus üks Malba rüütel nimega Paolo Simeoni oma napi garnisoniga talle visalt vastu pani, oodates välisabi. Kõik Barbarossa rünnakud Nizza fordile jäid tagajärjetuks. Lõpuks aeti mereröövlid minema.

Barbarossa taandus oma palee tagakambrisse, otsides lohutust noore abikaasa sülelusis. Tema allujad käsutasid vahepeal juhi jõudeolu ja märatsesid omatahtsi

mööda Lõuna-Prantsusmaa linnu ja aleveid. Prantslastel hakkas säärastest liitlastest küllalt saama. Kõige rohkem aga pahandas neid vangide vabastamisest keeldumine.

«Nad on ju Prantsuse alamad,» katsuti Barbarossale selgeks teha, «aga meie kuningas on sultani liitlane!»

Euroopa diplomaatia mõtteviis oli Barbarossa ajukategooriale igatahes hoopis võõras. Pealegi käis talle kangesti närvidele lakkamatu matusekella löömine. Meeleheitlikes oludes elavate vangide seas oli surevus kohutavalt kasvanud.

Üks Barbarossa iseloomujooni oli ebaharilik ahnus. Vähe sellest, et tema mehed Lõuna-Prantsusmaad riisusid, ta nõudis juba oma esimesest sealviibimise päevast alates veel, et prantslaste kuningas võtaks enda kända tema laevastiku ülalpidamise kulud.

Barbarossa läbirääkimised François I esindajaga olid niisama ebatavalised, nagu terve see piraatide-sultani-prantslaste liit.

«Enne kui ma Konstantinoopoli naasen, peame oma arved klaarima. Aga summa, mis te mulle võlgnete, pole sugugi väike!»

«Võimatu! Meie ju tasusime kaks korda rohkem kui meilt ausal viisil nõuda võiks.»

«Aga mina teie arvamist ei jaga. Seni nõudsin ma teilt üksnes meie Prantsusmaal viibimise kulude katmist, aga jäänud on veel tasuda meie kulud naasmisel.»

«Meie ei ole nõus, et meie heldust sellisel moel kuritarvitatakse. Kuningas on teile juba niigi üliküllalt maksnud!»

«Aga mina pean siin sultani huvisid kaitsma ja tema on teie liitlane. Kui te mulle ennakult ei maksa võimalike kahjude ja kaotuste eest, mida minu laevastikul võib-olla kända tuleb, enne kui ta Bosporusse jõuab, siis jään ma siia niikauaks, kuni olen mulle kuuluva raha kätte saanud. Ma tahaksin lisada, et teeksin seda tõsiselt kahetsedes neid tülitamisi, mis minu meeskonnad teie sadamais põhjustavad.»

«Sa nimetad seda tülitamiseks?!» ei suutnud prantslaste täievolilised esindajad tema irooniat taluda. «Sinu mehed saadavad korda jõledusi ja nad on meie linnadele raskeks nuhtluseks. Kuid arvestades meie liidusidemeid, ei taha meie kuningas sel puhul vormilist süüdistust esitada, ta

soovib ainult, et sinu laevastik lahkuks maalt ja enam kunagi siia tagasi ei tuleks.»

«Ma saan tema murest aru. Ka mina ise olen rahutu oma meeste tegude pärast. Sellepärast kaldun ka mina ise lahkuma teie maalt nii ruttu kui see vähegi võimalik.»

«Sa pead siit kaduma jalamaid!»

«Nõnda teengi, kui oma tasu kätte saan!»

Lõpuks tulid prantslased järeldusele, et odavam tuleb end liitlaselt raske raha eest välja lunastada, kui jätta oma maa rüüstata. Ja nad tasusid nõutud summa. Kooskõlas leppega lahkus Barbarossa Prantsusmaalt. Teel tungis ta veel Elbale, Ischiale, Procidale ja Lipari saartele. Teekonna sihtkohale jõudsid piraadilaevad, ääreni täis kraami, ja seitsme tuhande orjaga. Peale selle oli Barbarossa Prantsusmaal vabastanud nelisada muhameedlasest sõjavangi, tasumata nende eest luna.

Liidulepingu alusel astus Türgi järgmise prantslaste kampaania ajal (1536—1537) keisri vastu välja. Hair ad-Dini juhitav Türgi sõjalaevastik anastas Tuneesias Bizerta ja hirmutas Napolit, Joonia ja Egeuse meres aga rüüstas sealseid saari, mis kuulusid Veneetsiale, keisri liitlastele.

1537. aastal kohtusid kaks teineteise väärilist vastast, Andrea Doria ja Hair ad-Din silm silma vastu Messiinas. Dorial õnnestus vallutada kaksteist Türgi galeeri. Kättemaksuks laastasid peksasaanud piraadid Apuulia randu Lõuna-Itaalias ja ründasid siis ka Korfu saart, mis tookord kuulus Veneetsiale.

Aasta hiljem sai Barbarossa kuulda, et Andrea Doria kogub Lõvide lahte võimsat kristlaste laevastikku, et piraatidele ots peale teha. Sedapuhku pidi Barbarossa end kristliku maailma ühend j õududega mõõtma.

Genualase käsutuses oli kokku kakssada laeva. Tema armaada koosnes kaheksakümnest Veneetsia galeerist, kolmekümne kaheksast paavsti ja kolmekümnest hispaanlaste galeerist ning 60 000 mehest ja 2500 suurtükist. Piraatide jõud olid aga ikka veel kaks korda suuremad.

Barbarossa II viis oma peakorteri Joonia mere rajooni.

25. septembril 1538. aastal seisid Preveza[1] lahes tolle aja kaks kõige võimsamat laevastikku. Järgmisel päeval hakkasid puhuma türklaste laevastikule soodsad tuuled. Alanud lahingus said kristlasriigid kohutavalt lüüa.

[1] Lääne-Kreeka sadamalinn, end. Berenice, kuulus antud ajal Veneetsiale. Tõlkija.

Kulus kolm aastat, enne kui kristlikud valitsejad sellest rängast hoobist toibusid ja otsustavat lööki anda söandasid. Doria ülemjuhatuse all, kellele uus ühendlaevastik taas usaldati, seisid peaaegu kõikide tolle aja kirstlasriikide laevad.

See rohkem kui viiesajast laevast koosnev laevastik seisis 19. oktoobril 1541. aastal Alžiiri reidil sõiduvalmis. Admiralilaeval viibis keiser Karl V isiklikult, kuna mitme-tuhandelist maaväge juhtis hertsog Alba. Ometi tulid piraadid selgi korral võitjaks. Kristlaste armaada purustati. Inimkaotused

olid suured. Pärast seda uut peksasaamist ei suutnud kristlased ligemale poole sajandi kestel enam mobiliseeruda.

Peagi võtsid Berberi piraadid jälle tagasi ka oma kunagise pesa, Džerba. Seal tapetud kristlaste, saare kaitsjate luist püstitasid mereröövlid hiigelpüramiidi, mis, «koljude-torni» nime all püsis kolmsada aastat. See kõrvaldati alles 1846. aastal Prantsuse konsuli nõudel.

22. augustil 1543. aastal vallutasid Prantsuse väed Nicea. Neid abistas Türgi laevastik Barbarossa juhtimisel, kellele vastutasuks loovutati Touloni sadam.

Suleiman tahtis endale suuremat tegevusvabadust Pärsias ja sõlmis sellepärast 19. juunil 1547. aastal Habsburgidega viie aasta peale lepingu, tänu millele tekkis Vahemerel suhteliselt vaikne periood.

Vana Hair ad-Din oli saavutanud suure kuulsuse ning kogunud hiigelrikkused, nii et otsustas pisut hinge tagasi tõmmata. Kummatigi andis ta endale aru, et Alžiir, see berberi piraatide peakorter pole selleks otstarbeks parim paik. Nii ta siis koliski Konstantinoopoli, kus Alžiiri pasana jäi elulõpuni sultan Suleiman Toreda lemmikuks. Hair ad-Din suri 4. juulil 1546. aastal oma Bosporuse palees.

Tühine Barbarossa ei rahuldunud aga üksnes eluaegse kuulsusega, vaid tahtis, et mälestus temast ka järglastes püsiks. Selleks laskis ta püstitada suurepärase mošee ja tohutu mausoleumi, kuhu ta vastavalt oma viimsele soovile maetigi.

Pikki aastaid ei väljunud ükski Türgi laev Kuldsarve lahest teisiti, kui selle mausoleumi kõhal ausaluuti andes, laeva meeskond aga pidas valvet türgi suurima meremehe ning Vahemere võimsaima piraadi eest. Mälestus Barbarossa II elutööst on püsinud islami sangarlegendides.

VENDADE BARBAROSSADE PÄRIJAD, LIITLASED, VAENLASED JA OHVRID

Vendade Barbarossade järglased võrsusid nende parimate kaaslaste ridadest, kes piraatideriigi positsiooni Vahemerel säilitada püüdsid. Ent ükski nendest ei olnud kähe esimese valitsejaga võrreldavad ei tarmukuse ega andekuse poolest.

Aega, mis järgnes viimase Barbarossa surmale Põhja-Aafrika odžakis, nagu seda Türgi provintsi nimetati, võib jaotada kolmeks perioodiks: beljerbeide[1] võim (1546— 1587), pašade võim ja deide[2] võim (1671—1830).

20. juunil 1544. aastal saabus Alžiiri Hair ad-Dini poeg Hassan. Barbarossa II surma järel nimetas Suleiman ta Aafrika beljerbeiks. Hassan vihkas aga fanaatiliselt Prantsusmaad ja just tema valitsemispäevil said Prantsusmaa rannikusaared berberi piraatide rüüsteretkede all rängasti kannatada. Hassani tegevus muutus kahjulikuks Türgile, kes tollal ajas Prantsuse-sõbralikku poliitikat. 22. septembril. 1551. aastal võttis sultan Prantsuse saadiku nõudel Hassanilt beljerbei ameti. See otsus langes ajaliselt ühte Habsburgidega 1547. aastal sõlmitud kokkuleppe tühistamisega sultani poolt ja sõjategevuse uuendamisega keisri vastu Ungaris ning-Põhja-Aaf rikas.

Ka Prantsusmaa alustas Itaalias võitlust keisri vastu, kuid suuremat edu saavutamata. Prantslaste taktika Itaalias seisis peamiselt keisri vastaste toetamises, kes võitlesid tema sealsete liitlastega. Nii toetas Prantsusmaa berberi piraatide laevastiku abil mõnda aega Genua vastu suunatud korsiklaste mässu.

Järgmiseks beljerbeiks Aafrikas nimetas sultan 1552. aasta aprillis Salah-Reisi, Barbarossa lähedase kaaslase. Järgides oma õpetaja poliitilisi näpunäiteid, asus Salah Aafrika piraatideriigi taga asuvat Kabiiliat ja Marokot vallutama. 1555. aastal võttis ta prantslastelt Bougie, kuid Orani ülelöömist takistas Salahi äkiline surm.

Nüüd haaras võimu vägivaldselt janitšaride pealik Hassan Corso, kes oli olnud Salahi abi, ja alustas Orani piira-

[1] Beljerbei — türgikeelse tiitli Euroopas levinud häälduvorm, mis tähendab «bei beide üle». Tõlkija.

[2] Dei — Alžeeriä valitseja, keda janitšaride ohvitserkond eneste seast eluks ajaks valis. Tõlkija.

mist nii maalt kui merelt. Hädas Doria poolt tuleva ohuga, vajas sultan tungivalt piraatide laevastiku abi. Nõnda soovitaski sultan Hassanil Orani alt lahkuda ja taanduda Alžeeriasse, kus samal ajal järgmiseks beljerbeiks nimetati Mohammed Kurdogli. See määramine ajendas konkurentide vahel võitluse võimu pärast: Corsot toetasid janitšarid, Kurdoglit aga laevastik. Piraadid püüdsid Corso kinni, heitsid ta tühjale kaljurahnule keset merd, kus ta mõne päeva pärast hirmsates piinades suri.

Kurdogli võim oli üürike, sest juba 1557. aasta aprillis langes ta araablase Jussufi käe läbi. Tõsi küll, janitšarid ennustasid jällegi oma mõju laevastikule, kuid mitte kauaks, sest nende ninamees Jussuf suri paari nädala pärast katku.

Et võitlust võimu pärast lõpetada ja vennatapule lõpp teha, määras sultan Aafrika beljerbeiks jälle Hassani, Hair ad-Dini poja. Selle mehe kümneaastase valitsemise ajal saavutasid berberi piraadid kaks suurt võitu hispaanlaste üle. 1. septembril 1558. aastal hukkus Mustaghanimi all hispaania hertsog Alcandete, tema armee aga purustati jäägitult. Samuti hävitati ka kristlaste laevastik Gelvesi all.

Võitluses hispaanlastega paistis eriti silma Barbarossa kaaslane Dragut.

See on üks huvitavamaid kujusid berberi mereröövlite galeriis. Dragut pärines Anatooliast, Väike-Aasiast, ja oli Türgi sõjalaevastiku juht. Hair ad-Din, kes tema vägitükkidest merel oli kuulda saanud, kutsus ta Alžiiri ja usaldas talle kaheteistkümnest laevast koosneva eskaadri juhtimise. Ühe merelahingu ajal sattus Dragut oma vaenlase Doria kätte ja viibis neli aastat galeeriorjana vangis, kust tänu Malta ordu rüütlite, eriti aga nende suurmeistri Juan Parisot de La Valetta sobitusele Hair ad-Din teda kolme tuhande krooni eest välja lunastas. Peaaegu kohe pärast vabanemist tasus Dragut rüütlitele sellega, et vallutas Malta laeva, mis Tripolisse 70 000 tukatit oli viimas.

Draguti naasmine vangipõlvest sattus ühele ajale Hair ad-Dini Konstantinoopoli sõiduga. Seega sai Dragut kohe Barbarossa II laevastiku ülemjuhatajaks ja jätkas oma piraaditsemist.

Tundes end hispaanlaste poolt ohustatud Alžiiris ebakindlana, kolis Dragut Džerba saarekesele, kus rajas tugeva kindluse. Siin saatis ta korda ühe oma kõige tun-

tuma vägitüki. See juhtus just siis, kui Andrea Doria Hispaania laevade toetusel oli vallutanud viimase piraatidesadama Aafrikas ja võtnud vangi Draguti õepoja Hisar-Reisi.

Džerba saarel hindasid piraadid eriti seal asuvat järve, mille nad kanali abil olid merega ühendanud, kaitstes kanalit ennast kümnete suurtükkidega.

Kaotanud kõik mandrisadamad, kogus Dragut laevastiku kokku ja varjas end sellega saarekesel. Andrea Doria, kes järve saladust teadis, varitses kanalisuudmes. Möödusid päevad ja nädalad, aga piraatide laevad nähtavale ei tulnud. Kärsitu Doria otsustas riskida ja saatis mõned oma laevad kanalisse. Üldiseks imestuseks ei järgnenud mitte mingit suurtükituld. Doria laevad jõudsid järvele, aga see oli täiesti tühi. Kusagil ei olnud jälgegi piraatide ometi üsna arvukast laevastikust. Varsti see kadumislugu selgus. Dragut oli taibanud, et tal ei õnnestu kunagi kristlaste blokaadi murda, ja pani oma mehed koos orjadega kae-vama uut kanalit, mis ühendaks järvekese saare vaba vastasrannaga. Sai kanal valmis, saatis ta oma laevastiku merele.

Kui türklased olid 1565. aastal Malta ordu Rhodose saarelt ara ajanud ja Barbarossa abimees Sinan ordurüütlid ka Tripolist välja kihutanud, leidsid need pelgupaiga Malta saarel, kus nad türklaste ägedaile rünnakuile vihaselt vastu panid.

Hair ad-Dini surmast oli möödunud üheksateist aastat ja Draguti piraadikarjääri algusest kuusteist, kui viimane sai Konstantinoopolist käsu toetada türklaste retke Malta kindluse vastu. Hoolimata küllaldasest tegevusvabadusest oli Dragut, nagu tema patroon Hassangi, vormiliselt Türgi sultani teenistuses.

Malta vastu suunatud Türgi armee koosnes 30 000 sõjamehest, keda juhtis Piali pasa, üks kristlaste renegaate. Dragut omalt poolt andis laevad ja mitu tuhat alžeeria piraati. Need jõud ületasid Malta kaitsjate omi viieteist-. kümne- või kahekümnekordselt, ja paistis, et Malta neile vastu panna ei suuda. Saare garnisoni eesotsas seisis tollal juba üle seitsmekümne aasta vana Parisot de La Valette.

Pärast kuus kuud kestnud verist ning mõlemale poolele kurnavat piiramist otsustas Dragut pealetungile asuda. Asjatult ootasid saare kaitsjad abi, mis kusagilt ei tulnud, ja olid kokku varisemas. Rünnaku tõhustamiseks asus Dra-

gut isiklikult tormi jooksjate esiritta. Kuid lahingus hülgasid kõige tublimad mehed Draguti ja ta raiuti tükkideks.

Draguti hukust ja kantud kaotustest ehmunud Piali pasa andis taandumiskäsu, eriti sundis seda tegema Alžiirist saabunud teade, et võimas hispaanlaste armaada sõidab Malta omadele abi tooma. Nendest sündmustest on möödunud nelisada aastat, aga Malta pealinn kannab veel tänini oma kaitsja La Valetta nime.

Nagu kunagi tema isa Hair ad-Din sai Hassangi 1567, aastal sultanilt Ottomanide laevastiku ülemjuhataja ameti ja lahkus nüüd jälle, kuid seekord igavesti Alžeeriast.

Lühikest aega, vaevalt aasta, oli tema järel beljerbeiks Salah-Reisi poeg Mohamed.

Kõige lõpuks sai Alžiiris kõrgeima koha viimane beljer-bei — Euludž Ali. Too Barbarossa järglasist kahtlemata kõige väljapaistvam mees valitses berberi piraatide riiki 1568. aasta märtsist kuni oma surmani 27. juunil 1587. aastal.

Euludž Ali ehk õige nimega Occhiali oli pärit Kalaabriast. Poisikesena oli ta õppinud kloostris, et edaspidi preestriks saada. Ühe rünnaku ajal Lõuna-Itaalia rannikule sattus ta berberi piraatide kätte vangi. Mitme aasta kestel oli ta aerutajaks Ali Ahmed Reisi galeeril, hiljem Draguti galeeri tüürimeheks. Ta vihkas südamepõhjani ühte türklast ja astus kättemaksulootuses islami usku. Siitpeale muutus tema olukord põhjalikult. Vabastatuna Ali Ahmedi poolt, hakkas ta piraadiks ja jõudis kiiresti edasi karjääriastmeil. 1557. aastal oli ta juba Flekceni kuberner ja 1560. aastal nimetati ta kaliifiks. Pärinud Dragunilt suure varanduse, sai temast Tripoli pasa ja viimaks Alžeeria beljerbei.

See amet anti talle varsti pärast seda, kui ta Tunise oli vallutanud ja Malta ordumeestelt hulljulge rünnakuga nende kolm relvastatud galeeri kätte saanud.

Tema järgmine saak oli Küpros, mis tollal Veneetsiale kuulus.

Kuuldes saare vallutamisest türklaste poolt, pöördus paavst Pius V kogu maailma kristlaste poole üleskutsega astuda uskumatute vastu ristisõtta. Kuid Veneetsiale tõttas appi ainult Hispaania kuningas Felipe II, loovutades kogu oma laevastiku selle käsutusse. Teised monarhid ei reageerinud küll paavsti üleskutsele, kuid paljude Euroopa

riikide rüütlid läksid ometi appi Malta ordurüütlitele ja ühinesid nendega.

Sõda türklaste poolkuu vastu käis paavsti hoolduse all, kes sellele ristisõja ilme andis. Ent kõige tähtsam isik kristlaste leeris oli Hispaania kuningas, kes ülemjuhatuse usaldas keiser Karl V pojale, kahekümne nelja aastasele Austria Johannesele.

Kolmesajast üksusest koosnev kristlaste laevastik kogunes Messiinasse.

16. septembril 1571. aastal olid kõik ettevalmistused lõpul. Kristlaste laevad lahkusid sadamast.

Kohtumine türklastega toimus 7. oktoobril Lepanto all. Lahing lõppes raske lüüasaamisega türklastele, kes kaotasid umbes 25 000 meest. Peale selle vabastasid kristlased umbes 15000 galeeriorja Türgi ikkest. Kristlaste kaotused küündisid ligilähedaselt 8000 surnule, haavatute arv oli kaks korda suurem.

Lepanto lahingus tõstis Euludž oma kuulsust veelgi. Tema piraadigaleerid võitlesid Türgi eskaadri vasakul tiival ja olid ainsad, kes ei sattunud Austria Johannese ägedate rünnakute märklauaks. Kui parem tiib ja keskrinne olid türklaste purustatud, siis atakeeris võitmatu Euludž Malta ordumehi raevukalt ja vallutas nende lipulaeva abordaaži korras.

Sultan tervitas Euludžit kui kangelast ja määras ta Türgi sõjalaevastiku suuradmiraliks, jättes talle ühtlasi ka Aafrika beljerbei tiitli. Nõnda see endine ori ning berberi piraat kerkis kõige kõrgemale aukohale.

Temaga lõpeb beljerbeide valitsemisaeg piraatide riigis.

Berberi piraatide peamisi tuluallikaid oli alati ka orjakaubandus, mis mereröövіga lahutamatult kaasnes. Alžiiris, Tunises ja Tripolis tekkisid koguni kaubandusühisused, kes elava kauba püüki finantseerisid. Kroonik Isa Dan, kes ise oli Alžiiris orjaks olnud, hindas sealsete ristiusku orjade arvu 25 000 inimeseni, arvestamata 8000 kristlast, kes olid läinud islami usku.

Kui vangid sadamasse olid toodud, suleti nad suurtesse maa-alustesse koobastesse. Siis nad registreeriti, kuulati tõlkide abil üle ja jaotati liikidesse, märkides üles ees-Ja perekonnanime, rahvuse, elukutse ja muud niisugused andmed. Teistest eraldati need, kelle rikastelt

sugulastelt oli loota kõrge luna tasumist. Ülejäänud saadeti Besistani, suurimale orjaturule. Seal pandi nad müügile.

Julma kohtlemist leidsid kristlikud orjad harva, välja arvatud need, kes sattusid galeeridele või avalikele töödele. Türgi ja mauri orjapidajad pidasid neid lihtsalt tööloomadeks, arvestades, et mida paremini orja toita ja kohelda, seda kasulikumalt ta töötab. Selles mõjttes erinesid muhameedlased kristlastest, kes oma islami usku vange võtsid kui hereetikuid. Mida see inkvisitsiooniajal tähendas, ei tule vist seletada.

Käsitöölised, kunstirahvas ja arstid olid mauride pool kõrges hinnas ja suutsid sageli vabanemiseni välja kannatada, kasvades berberi ühiskonnaliikmeks ja sõlmides koguni perekonnasidemeid. Mõned siirdusid muhamedi usku, panid turbani pähe ja hakkasid piraatideks.

Kinnipüütud kristlasnaised, kui nad noored ja nägusad olid, saadeti haaremitesse, inetud ning vanad pandi majapidamistööle.

Kõige traagilisem saatus tabas neid orje, kes galeeridele saadeti. Selle töö peale valiti füüsiliselt vastupidavaid, kes aheldati aeru juurde. Galeeriorja toit koosnes kuivikuist, mõnikord kamalutäiest pudrust, juua aga anti äädika ning oliiviõli segust vett. Piki galeeriorjade ridu kõndisid nende ülevaatajad, piitsutades orje pingutama.

Peale Julius Caesari tunneb ajalugu veel üht kuulsat piraatide orja — hispaania suurkirjanikku Miguel Cervan-test, kes osales Lepanto lahingus. 26. septembril 1575. aastal oli ta laeval naasmas Napolist Hispaaniasse, ent sattus koos vennaga berberi piraatide küüsi. Alžiiris müüdi ta ühele kreeklasest usutaganejale, kes oma ostu revideerides leidis Austria Johannese soovituskirja. Kreeklane nõudis Austria Johanneselt vangi vabastamise eest kõrget lunahinda.

Vahepeal aga pandi Cervantes ahelaisse. Halastamatul kohtlemist ning vabaduse puudust talumata, hakkas Cervantes põgenemisplaane hauduma. Kõik tema katsed vabadusse pääseda aga äpardusid. Iga korra järel tugevdati tema üle järelevalvet.

Kord õnnestus kirjanikul oma vennaga ühendusse saada, kelle eest isa kõrge luna oli välja maksnud. Kui laev vennale järele tuli, läks ka kirjanikul korda sinna hiilida,

kuid ta tabati ja põgenemine oli jällegi luhtunud. Teo pealt tabatud, võttis Miguel kogu süü enda peale ega reetnud ka piinamiste kiuste neid, kes teda olid aidanud. Asekuningas Hassan, oma julmuse poolest tuntud, ei suutnud Cervanteselt ta vandenõukaaslasi välja pressida. Niisugune visadus imponeeris Hassanile nii, et ta selle hispaanlase viiesaja naela eest kreeklase käest enesele ostis. Cervantes katsus veel kord põgeneda, aga teda reetis keegi dominikaani rnunk. Lõpuks, pärast nelja-aastast ootamist saabus luna. Miguel Ceryantes vabastati orjusest 1580. aasta septembris, kui ta kolmkümmend kolm aastat vana oli. Oma kuulsaima teose kirjutas ta aga viiekümne kuue aastaselt. Ent seda tegi ta hoopis teises vangipõlves.

Orjapõlv piraatide juures oli Euroopa randlastele jubedus. Riigid katsusid mitmel viisil selle vastu välja astuda. 1624. aastal kuulutas Inglise parlamendi Ülemkoda välja korjanduse inglastest orjade lunastamiseks. Sada aastat hiljem määras keegi Thomas Betton testamendiga kogu oma pärandi selleks otstarbeks.

Esimene organisatsioon, mis eurooplastest orjade lunastamise enese peale võttis, tekkis juba XII sajandil «Püha Kolmainsuse ja Orjade Vabastamise Ordu» nime all. Selle asutajaks oli Jean de Math. Oma tegevuse esimesel aastal ostis ordu Maroko vangipõlvest kaheksakümmend kuus orja. Vagad mungad, punased ja sinised ristid rinnal, seljas valged habitused, pidasid mereröövlitega ohtlikke läbirääkimisi, sattudes tihti ka ise vangi.

Pikapeale liitusid selle aktsiooniga veel dominikaanid ja frantsisklased. Selle tulemusena olid katoliku orjad paremas seisukorras kui protestandid. On teada juhtum, kus redemptoristid maksid Alžiiri beile 3000 piastrit luna kolme prantslasest vangi eest. Bei loovutas munkadele armulikult ka neljanda. Mungad aga keeldusid seda kaasa võtmast, kuna see olnud protestant.

Aja jooksul rajasid ka protestantlikud maad oma seltsid, mis tegelesid protestantide väljaostuga. Ühe niisuguse seltsi etteotsa astus sir Sydney Smith.

Berberite piraatlus kestis palju sajandeid ja nägi kõige ülevamaid päevi. Alles XVIII sajandil, kui kadus toetus Poliitiliselt aina nõrgenevalt Ottomanide impeeriumilt ja

kui Euroopa riigid üritasid ühisaktsioone, hakkas see järk järgult vaibuma. Ent sellest hoolimata oli isegi XIX sajandil piraatide võim veel nii suur, et näiteks 1800. aasta paiku maksid piraatidele alatist lõivu mõlemad Sitsiilia riigid, Toskaana, Sardiinia, Portugal, Taani, Rootsi ja Hannoveri ning Breemeni vürstiriik.

Lõplikult lakkas berberite piraadiriik olemast 1830. aastal, kui Prantsusmaa vallutas Põhja-Aafrika.

IV. KARIIBI PIRAADID

Paljudes Euroopa riikides XVI sajandil toimunud sotsiaalmajanduslikud muutused, mis põhjustasid feodaalsuhete kao, tõid kaasa piraatluse likvideerimise Euroopat ääristavatel vetel. Ent likvideerunud Euroopa meredel, elavnes piraatlus samal ajal veidi erineval kujul Uue Maailma vetes.

Euroopas iganenud majandusvormid, mis tähendasid tootmis- ja vahetussuhete vananemist, said Ameerikas veel mõnda aega püsida. Tänu sellele võisid Uue Maailma piraadid sageli ühendada mereröövi kauplemise ja meresõiduga, nii nagu seda tegid nende Euroopa ja Aafrika eelkäijad.

Ameerika piraatluse värvika ajaloo peaareeniks kujunes XVI ja XVII sajandil Kariibi meri ja seal asuv Antillide saarestik. Need saared, täis vaikseid ning ligipääsmatuid veesoppe, pakkusid läbi paljude aastakümnete redu mitut mesti seiklejaile ja mereröövlitele.

Kariibi piraatlus esines kahel kujul. Üks oli piraatlus, mida peeti juhuti, sõdade korral Uue Maailma jagamise pärast Euroopa suurte koloniaalriikide vahel. See piraatlus eksisteeris korsaarluse kõrval, vahel ka sellega koos ja teda iseloomustas võimsate merejõudude koondamine röövsõjaks. Sobing piraatluse ja korsaarluse vahel oli siin nii tihe, et mõnikord on raske tõmmata nende kahe nähtuse vahele piiri ja määratleda, keda selles kirevas Kariibi stsenaariumis pidada piraadiks, keda korsaariks. Viimane

ongi üheks põhjuseks, miks neid erinevaid mõisteid - piraat ja korsaar — tihti segi aetakse.

Teine Kariibi piraatluse tüüp on rannaäärne pisiröövmida tehti rahuajal ning sageli koos äriga. Sel puhul olj piraat enam kaupmees või salakaubavedaja kui sõjamees,

Hispaania õukond, kes pidas end ainuvalitsejaks kõikide maade üle, mis asusid 1494. aastal sõlmitud Tordesillase lepingus määratud piirmeridiaanist lääne pool, ajas oma Ameerika koloniaalvaldustes erilist poliitikat. Üks selle poliitika põhimõtteid oli meretaguste maade täielik isoleerimine muust maailmast. Sellele poliitikale andis katoliiklik Hispaania ka veel religioosse jume, keelates kuninga ediktiga rangelt pääsu oma kolooniatesse kõikidele hereetikutele, eriti aga «corsarios luteranos» ehk «luteri korsaaridele».

Aga peagi hakkasid Uue Maailma randadele ilmuma Inglise, Prantsuse, Hollandi ja Taani laevad, ignoreerides hispaanlaste koloniaalmonopoli. Niiviisi puhkes nende riikide vahel sõda Uue Maailma jagamise pärast. Suuremalt jaolt käis see sõda Kariibi merel ja võitluses osalesid küllaltki olulisel määral nii korsaarid kui piraadid.

BUKANJEERID JA FLIBUSTJEERID

Kariibi mere korsaaride-piraatide epopöa uurijad tavatsevad seda periodiseerida mitmeks ajalooetapiks, võttes aluseks üksikute võistlevate Euroopa riikide võimupäevi. Selle jaotuse järgi algas esimesena prantslaste periood (1530—1560). Just siis, pärast arglikke katseid XVI sajandi kahekümnendail ja kolmekümnendail aastail saabus viiekümnendail aastail «kangelaslik» periood. François Le Clerc peletas hispaanlased Hispaniolalt[1] ja Puertoriikost, kus rüüstas kaitsetuid rannaalasid, ründas 1554. aastal Santiago de Cubat, vallutas selle ja kooris paljaks, aga järgmisel aastal asus Havanna kallale. Viimane retk oli õige tõsine, sest sellest võttis osa kümme laeva. Asula vallutati ilma vaevata. Havannas riisuti kaheksateist päeva ja lahkuti alles siis, kui laostunud elanikel ei jäänud enam punast krossigi luna tasumiseks. Taandudes põletasid prantslased selle linnakese maani maha. Järgmisel aastal

[1] Hispaniola — kunagine Haiiti nimi. Tõlkija.

ründasid nad Jamaikat. Prantslaste võimuperioodile tegi lõpu 1559. aastal Prantsusmaa ja Hispaania vahel Château-Cambres's sõlmitud rahuleping, mis mõneks ajaks pani piiri röövretkedele Prantsuse lipu all Hispaania valdustele Ameerikas. Kuid sellega ei olnud prantsuse korsaaride ja piraatide tegevus veel lõpul. Siitpeale jätkasid nad seda võõra plagu all.

Kariibi epopöas algas nüüd teine — Inglismaa võimuperiood (1560—1620). Kuigi esimesed inglise korsaarid ilmusid Kariibi vetele juba 1519. aastal, seega siis vähem kui veerand sajandit pärast Kolumbose jõudmist Ameerikasse, hakkasid nad ulatuslikumalt tegutsema alles XVI

sajandi teisel poolel. Kaaperdajad ehk korsaarid olid eralaevaomanikud, kes teotsesid riigi nimel, kes oli neile andnud vastava tõendi ehk kaaperdamispatendi. Sellises tõendis oli märgitud, kes on vaenlane, kes liitlane, ja täpsustatud saagi jagamise põhimõtted. Tava järgi läks üheksakümmend protsenti saagist korsaarile, aga kümme protsenti maksis ta oma volitajale tänuks ja tasuks juriidilise kaitse eest.

Inglismaa, kellel ei olnud tollal veel tugevat sõjalaevastikku, hakkas seda korsaaride laevadest looma. Need inimesed, kes uhke Albioni vaenlaste vastu julgelt ning meeleheitlikult seisid, leidsid Inglise kuninga ja seltskonna poolt suurt austust, paljud nende hulgast pälvisid kõrgeid tiitleid ja auameteid.

Selleks on liiga palju inglise piraate ja korsaare veriste tähtedega oma nime Briti tormilisse ajaloosse kirjutanud, et neid siin kõiki märkida jõuaks. Andmaks pilte osast, mis nad ajaloos etendanud on, piisab, kui meenutada mõnda kõige kuulsamat ning jultunumat. Selles reas paistavad silma John Hawkins, Francis Drake, Thomas Basskerville ja Walter Raleigh.

Neist esimene, John Hawkins, rohkem kaupmees kui korsaar, oli kuuekümnendail aastail katsetanud äritsemisega Kariibi mere basseinis, rahutul turul. Francis Drake, kellele Hawkins pühendas korsaariameti saladused, tegutses peamiselt 1570—1596 aastal. Tema järglane Thomas Baskerville, suures korsaarinelikus viimane, ei kasvanud oma õpetaja vääriliseks.

Drake, kes oli teinud purjesõiduretke ümber maailma (1577—1580), sai kuulsaks oma eduka rünnakuga Santo Domingole. 10. jaanuaril 1586. aastal ilmus ta 23 laevaga

Hispaniola pealinna lähistele ja saatis juba järgmisel päeval maale mitusada meest, kes kiiresti hiilisid ülikoolilinna Santo Domingo külje alla. Tõsi, linna ümbritses tiba müür ja seal oli ka relvi, kuid kogu sealne sõjavägi koosnes vaevalt kolmekümnest ratsanikust. Pealegi seisis linnavärav pärani lahti, nii et inglased ilma võitluseta peremeheks said. Hispaania kuberner lihtsalt põgenes ründajate eest. Drake nõudis elanikelt 200 000 tukatit luna. Elanikud ei suutnud nii tohutut summat kokku kraapida ja ulatasid korsaaride juhile kõigest 25000 tukatit. Selle peale käskis Drake oma mehi linna ara hävitada.

1595. aastal vallutas Raleigh Trinidadi, 1598. aastal aga laastasid inglased San Juani ja suunasid lõpetuseks pilgud Jamaikale. Veebruari algul 1597. aastal tegid nad saarele Anthony Shirley juhatusel oma esimese jõulisema rünnaku, randudes kahesaja viiekümne laevaga Puerto da Caguayas (praegu Passage Fort), kust liikusid Jamaika pealinna Santiago de la Vegasse. Hispaanlaste nõrk garnison päästis end põgenemisega. Tuleb nimelt silmas pidada, et Kariibi tingimustes osutusid mõniteistkümmend meest, eriti kui need olid hulljulged ning tegutsesid ootamatult, juba tõsiseks löögijõuks. Inglise korsaarid röövisid linna paljaks ja jätsid taganedes maha üksnes varemed ning; ahervared. Aastal 1600 ründasid inglased taas Jamaikat, kuid seekord saare teisest küljest. Järgmine atakk toimus 1643. aastal William Jacksoni eestvedamisel. Vallutati uuesti Santiago de la Vega. Inglise korsaaridele hakkas paradiislik saar niivõrd meeldima, et kaksteist, nende seast deserteeris, jäädes alatiseks hispaanlaste poolele.

Umbes paarikümneks aastaks katkestas inglaste võimutsemise Kariibi basseinis Hollandi periood (1620—1640) Sel ajal asus Holland, see teine Hispaania vaenlane, intensiivselt rajama oma koloniaalimpeeriumi Aasias (Indoneesias) ja Ameerikas (New-Amsterdam, Guajaana). Aastail 1624—1625 ründasid hollandlased edukalt Puertoriikot.

Ent kõik senised korsaaride ja piraatide teod jäävad varju hollandi meremehe Pieter Pieterzoon Heyni omade kõrval, keda hüüti Piet Heyn. See mees oli hollandi kaugesõidukaluri poeg, keda juba maast-madalast kasvatati merekaruks. 1628. aastal määrati Piet Heyn Lääne-India

kompanii laevastiku ülemjuhatajaks. Kompanii asutasid Hollandi võimud koloniaalekspansiooniks Ameerikas. Heydinile usaldati üsnagi suur flotill, milles oli kolmkümmend üks laeva ning 3000 meest. Laevastik, kuigi suur, oli kaunis nõrk, koosnedes vähematest ning kasinasti relvastatud purjelaevadest. Usaldatud ülesanne aga oli tõsine ning raske. Nimelt tuli omandada ühe Hispaania «hõbeda flotilli» laevad, vara ja mehed. Flotill liikus konvoi saatel Ameerikast Euroopasse.

Ühenduses korsaarluse ning piraatluse arenguga mereteel, mis sidus Hispaaniat tema ülemerevaldustega, otsustas juba 1503. aastal rajatud Hispaania Kaubanduskoda, kelle kätte merekaubandus oli koondatud, et Ameerikast Euroopasse veetavate varade kaitseks tuleb käsutada võimsaid sõjalaevu. Kuid häda nendele kulla- ja hõbedagalioonidele, kui nad avarii või ilmastiku tõttu oma konvoist eemale jäid. Inglise, prantsuse ja hollandi korsaarid kui ka arvukad Kariibi piraadid aina varitsesid juhust, sõites hispaanlaste konvoi kannul justnagu haid oma ohvri taga.

Ükskord ründas Kuuba vetes valitsev prantsuse korsaarilaev hispaanlaste galiooni ja võttis selle õnneks abordaažiga. Laeval avastasid korsaarid peale kulla veel sõjaväe merekaarte, kuhu oli märgitud tookord alles salajane meretee, mida kaudu Ameerikast kulda, hõbedat ja muid Uue Maailma aardeid Hispaaniasse veeti. Pärast niisugust võitu hispaanlaste kulla ja hõbeda konvoi üle järgnes terve laviin rünnakuid.

Suuremat edu Piet Heynile ei ennustatud. Oma viletsavõitu eskaadriga pidi ta atakeerima hispaanlaste hõbedaflotilli, kuhu kuulus neli suurt galiooni ja üksteist väiksemat alust kaubaga. Üheainsa galiooni tulejõud võis hispaanlastel ületada kogu Hollandi eskaadri oma.

Rannavalvet tüssates varitses.Piet Heyn oma laevadega Matanzase nimelise Kuuba paikkonna lähedal, Havannast ida pool. Nagu ta aimanud oli, ei oodanud vaenlast keegi Kuuba all, mis oli hispaanlaste peakindlustusi Antillide piirkonnas.

Hollandi korsaaride ründ teostus nii laitmatult ja nii suure üllatusena hispaanlastele, et need oma suurtükke kasutadagi ei jõudnud. Üheksa suurt laeva, täis väärismetalle ja vürtse, langes hollandlaste rüppe. Hispaania

alamate ja kolonistide aastatöö oli tühja jooksnud. Usaldus Hispaania pankade vastu kadus, Kastiilias ei olnud enam millegagi sõjaväele palka maksta.

Pärast hollandlastelt saadud lööki tugevdasid hispaanlased oma Kariibi valdustes rannakaitset, muutsid reisiaegu ja flotillide teed, kui veeti kallisvara, kuid kõige kiuste muutusid korsaaride ning piraatide hoobid üha sagedasemaks ja tuntavamaks. Nõrkenud, ehmunud hispaanlastel jäi vaid üle ennast enam kaitsta. Antilli saartele külvatud fortide paksud müürid on veel tänini veriste koloniaalponnistuste tummad tunnistajad. Hispaanlaste võimumonopol Kariibi merel murenes kild kulu järel, otsekui kindluste müürid, mis inglased, prantslased ja hollandlased vallutasid. Kauem hispaanlased võõrastele sissepääsu tõkestama suutelised ei olnud. XVII sajandi kolmekümnendail aastail tungisid vallutajad Väikestele Antillidele. Hiljem jõudis järg ka Suurte Antillide ja lõpuks koguni Ameerika mandri kätte.

Algas teine, uus võitluste ajajärk Kariibi mere basseinis. Tulnukad Lääne- ja Põhja-Euroopast hakkavad korsaaride ja piraatide kõrval ikka sagedamini tegelema äri, küttimise või karjandusega, aga nii mõnigi kord ka põllundusega. Üha sagedamini võideldakse nüüd peale hispaanlaste ka põlisrahvaga.

Sel perioodil ilmuvad Kariibi värvirohkele lavale uued maalilised kujud — bukanjeerid ja flibustjeerid.

Bukanjeerideks nimetati kütte, kes püütud loomade liha prepareerisid indiaanlaste moel, mida «boucane'iks» kutsuti. Soolatud liha kuivatati ja suitsetati tihedates suitsupilvedes. Nii valmistatult säilis see troopikas hästi ja oli Antillidel väga nõutav.

Bukanjeerid ilmusid Kariibi saartele siis, kui atsteekide, maiade ja inkade kullast ahvatletud hispaanlased varsti pärast Uue Maailma avastamist peaaegu kõik oma Antillide kolooniad maha jätsid ja Ameerika mandrile kolisid. Saartele jätsid nad aga Euroopast veetud koduloomad — lehmad, kitsed, lambad ja seakarjad, kes rändasid hüljatud tarastikkudest metsadesse, pannes seal aluse isesugustele «kodu-metsloomadele». Just neid loomi küttisidki bukanjeerid, prantsuse mereväest rekruteerunud, tõenäoliselt endised korsaarid või piraadid, kes asustasid tühjunud Hispaniola. Kuid vastandina kolonistide hüljatud rannikuile, ei olnud tühi tihedaks umbmetsaks muutunud

saarte sisemaa. Indiaanlased olid tol ajal üldiselt juba harulduseks muutunud, kuid metsatihnikuis peitusid vanglast või sunnitöölt ärakaranud inimesed või lihtsalt need, kellel elus ei vedanud ja kes conquista päevil varandusi kokku polnud kraapinud. Sellised mehed naisid indiaanitare, sünnitades generatsiooni, kes oma sotsiaalselt olult või lihtsalt hispaania-indiaani segavere poolest leidis ennast kohe ühiskonna kõige madalamalt redelipulgalt, õige varsti see mestiitside ja metsainimeste tõug paisus püha Inkvisitsiooni poolt jälitatud hereetikute või laevadelt põgenenute arvel.

Kui hispaanlased oma retkedelt mandrile pettunult Antillidele naasid, ei olnud neile meeltmööda, et nad sealt bukanjeerid eest leidsid. Tõsi küll, need inimesed olid rahulikud ja kedagi nad ei häirinud; hoopis vastupidi, nende töödeldud liha maitses isegi hispaanlastele. Kuid ometi olid hispaanlased vaenulikud bukanjeeride vastu, sest need ei maksnud makse, ei tunnistanud Hispaania kuningat ja õõnestasid hispaanlaste koloniaalmonopoli, äritsedes kohaliku rahvaga. Nõnda siis hakkasid hispaanlased bukanjeeride vastu metsaretki korraldama, kasutades selleks vastavalt koolitatud penisid, kes olid omal ajal aidanud Kariibi indiaanlasi peaaegu jäägitult välja juurida. Ent bukanjeerid ei olnud algelised indiaanlased. Nad käsitsesid tulirelvi ja ohu korral toetasid üksteist, kogunedes suurematesse salkadesse. Mõned nende hulgast taandusid ligipääsmatuisse Kuuba mägedesse, Escanbraysse ja Sierra Maestrasse, teised kadusid mandrile, paikkondadesse, mida nimetati Moskiitode rannikuks (Mosquito Coast). Ühe osa kihutasid hispaanlased Hispaniolast kirdes asuvale väiksemale saarekesele nimega Kilpkonnasaar ehk hispaania keeles Tortuga[1].

Sellel ajal tekkis bukanjeeride nime kõrvale veel teine — flibustjeerid.. Prantslased käsutasid meelsamini sõna «flibustjeer»[2] inglased sellevastu «bukanjeer». Iseasi on aga see, et nende nimede all mõeldi sageli nii piraate kui ka jahimehi. Selline mõistete vassimine ei olnud juhuslik, sest XVII sajandil olid puhtakujuline piraatlus

[1] Ei tule vahetada ühe teise Tortuga saarega Antillides, mis asub kohe Venetsueela ranna lähedal.

[2] Prantsuse keeles flibustier ja hollandi keeles vrijbuiter tähendab sõna-sõnalt röövijat ehk piraati.

ja küttimine erandnähtus. Ainult mere peal laevu rüüstata või ainult küttida võis üksnes juhuti ja sedagi lühiaegsest. Aina sagedamini siirdusid flibustjeerid rahulikumate ametite juurde, nagu põllupidamine, karjakasvatus ja naha-parkimine. Mis puutub bukanjeeridesse, siis üldiselt oligi nende töö nahaparkimine ja nahamüük. Revideerimist nõuavad ka müüdid flibustjeeridest. Neid kujutatakse vahel õilsate patriootidena ning usklike rüütlitena, vahel aga julmade roimaritena. Tegelikult on tõde kusagil vahepeal. Flibustjeerid paistsid tõepoolest silma erakordse uljuse ning südikusega, kuid merel käisid nad oma kergetel ning väledatel alustel selleks, et röövida kalureilt, aga mitte Hispaania galioonidelt.

Flibustjeerid, keda kutsuti ka rannavendadeks, moodustasid merel ja maal ebahariliku ning korrastatud ühiskonna, mis põhines ühisomandi printsiibil. Iga katset omastada osa saagist karistati välistamisega piraatide-perest, aga vahel veel hulleminigi. Piraatide tulu jaotati sõltuvalt täidetud funktsioonist. Laevakapten näiteks sai 400 peesot, velsker 200, laevapuusepp 175, madrus 100 ja

laevapoiss 50. Ühisfondide arvel osteti ka tarvilikke relvi, moona, laevaseadmeid jne. Selles piraatide ühistus organiseeriti ka isesugune sotsiaalhoolekanne, makstes hüvitustasu nendele, kes olid võitluses kaotanud tervise. Nii näiteks sai kannatanu parema käe kaotuse korral 600 peesot või siis kuus orja, vasaku käe puhul maksti 500 peesot või viis orja. Niisama palju anti ka jala kaotamise puhul, silma või sõrme eest aga sai 100 peesot või ühe orja.

Kõik piraadid pidid vandega tõotama truudust ja võtma enesele kohustuse täita kodukorda, mida, peab ütlema, rikuti harva. Piraatide ühiskonnas kehtis eranditu võrdsus. Kogu meeskond, alates kaptenist ja lõpetades laevapoisiga, sõi ühesugust toitu. Igamees võis süüa ja juua niipalju kui kulus, kuid purjutamine oli rangelt keelatud. Põhiküsimustes, nagu näiteks retke eesmärgi, kursi suuna jne määramisel oli kapten kohustatud esitama oma arvamused kinnitamiseks nõukogule, kuhu kuulus kogu meeskond. Meeskonnaliikmed olid kohustatud vaieldamatult kuuletuma kaptenile, see aga omalt poolt andis aru piraatkon-nale. Vennaskonda astuda oli lihtne. Piisas sellest, et seda sooviva laeva kapten käänas kursi Tortuga saarele ja andis seal truudusevande.

Korduvatest võiduretkedest tugevana, muutsid Kariibi piraadid Tortuga aja jooksul võimsaks kindluseks, mis võis pretendeerida sealse maailmajao tõelise piraatide metropoli nimele. See kaljune ning ligipääsmatu saareke pakkus kõigest üheainsa võimaluse lahesadama asutamiseks. Sissepääsu sellesse valvas kõrge kalju, mille otsa piraadid ehitasid lossi nimega Tuvila, hispaania keeli El Palomar.

Tasapisi hakkas väike Tortuga muutuma rikkaks kolooniaks, tõeliseks Antillide pärliks.

Prantsuse ja inglise emigrantide saabumine Nevisi ja St. Kittsi saartelt Tortugale 1629. aastal pani aluse mitme-rahvuselisele flibustjeerlusele. Saarele hakkas valguma paljude rahvaste meremehi: inglasi, prantslasi, taanlasi, hollandlasi, portugallasi, sakslasi ja isegi hispaanlasi. Kuigi Tortugal rahvusest välja ei tehtud, omandasid seal arvulise ülekaalu inglased, kes 1631. aastal võtsid saarel sümboolselt ülemvõimu enda kätte. 1634/1635. aasta vahetusel anastasid Tortuga lühikeseks ajaks hispaanlased, kuid neil tuli juba paari kuu pärast võim inglastele tagastada.

Inglased võtsid saart nagu oma kolooniat. Niisugune poliitika tekitas kohalike flibustjeeride, inglastest enamuse ja prantslastest vähemuse vahel tülisid. Hõõrumised viisid niikaugele, et umbes 1639. aasta paiku tõrjuti prantslased jõuga Tortugalt välja.

Prantslased ei tahtnud end kaotatuks tunnistada. Lühikese võitluse järel taandusid nad San Domingosse, nagu tookord indiaani Haitit nimetama hakati, ja hispaanlaste Hispaniolasse. Siia jäid nad ootama naasmist Tortugale, mis oli raskesti vallutatav, aga kergesti kaitstav, ja sellisena piraatidele just tähtis.

Soodus võimalus avanes kaunis varsti. St. Kittsi prantslaste osa kuberner Philippe de Longvilliers de Poincy tegi kellelegi Levasseuri-nimelisele, kellest ta soovis lahti saada, ülesandeks organiseerida inglaste vastu retk, võtmaks neilt Tortuga. Selleks anti Levasseurile nelikümmend üheksa meest. San Domingos peatudes astus Levasseur läbirääkimistesse inglastega. Kui jutud tagajärgi ei andnud, ühines ta sinna saabunud prantsuse flibustjeeridega ja 31. augustil 1640. aastal, kaasas sadakond meest, maandus ta Tortugal, visates vaenukinda saare kolmesaja-liikmelisele garnisonile. Vaenlase arvulisest ülekaalust

hoolimata, tegutsedes ootamatult, purustasid prantslased Inglise väesalga ja ajasid selle saarelt minema.

Algas Levasseuri kümneaastane võimuaeg, mille vältel ta kõva käega püüdis Tortugat prantslaste õitsvaks kolooniaks muuta. Koloniaalmeetodid ärritasid Levasseuri vastu üles sõltumatusega harjunud piraate. 1652. aastal mõrvasid Levasseuri kaks usaldusväärseks peetud meest.

Järgmisel viiel aastal (1652—1657) tabas Tortugat enneolematu kaos. Prantslastest kubernerid vaheldusid sageli, ja juba 1654. aastal läks koloonia taas hispaanlaste kätte, kes hakkasid saart laastama ja elanikke tapma. Ellujäänud elanikud leidsid varjupaiga San Domingos. Aasta hiljem sattus saar inglaste võimu alla. Varsti said prantslased Tortuga endale ja kuulutasid 1657. aastal seal kehtivaks kuningas Louis XIV võimu.

Aastail 1661 ja 1663 katsusid inglased tagajärjetult noort Prantsuse kolooniat enda kätte haarata. Aastail 1665—1685 läks saar majanduslikult ning halduspoliitili-selt Prantsuse Haiiti koloniaalaparaadi süsteemi.

XVII sajandi keskpaiku (1640—1660), pärast hollandlaste lühemat võimutsemist saabus taas Inglise võimuperiood. Ent tegelikult kujunes see mitmerahvuselise flibustjeerluse ajaks. Prantsuse ekspansioon Kariibi mere basseinis ajendas bukanjeeridest rahvusgruppide teket. Ühed otsisid tuge prantslaste koloniseeritud saarte võimudelt, teised aga pöördusid inglaste hõivatud saarte poole.

Väikeste, kuid vilgaste ning kergelt liikuvate korsaari- ja piraadilaevukeste kõrval hakkasid üha sagedamini siginema suured ning rohmakad, täiuslikult relvastatud sõjalaevad, mis olid saagiks langenud. Sellepärast moodustasid flibustjeerid sageli ka suuri eskaadreid, mis purjetasid luukere kujutisega musta plagu all, mida kutsuti Jolly Rogeriks ehk Lõbusaks Rogeriks. Kuulsaks said Chevalier Montbars, Jambe de Bois (Puujalg), François Lolonois, keda hüüti ka d'Olonois, Lewis Scott, John Davis, Laurent de Graff, Van Horn, Mansvelt ja Morgan. Kaks viimast proovisid isegi bukanjeeride vabariiki luua, mis oleks omamoodi piraatiderügiks kujunenud, pealinnaga Oid Providence'is. Kuid see proov nurjus ja Henry Morgani, Kariibi kõige kuulsama piraadi laevastik leidis redu tollal juba inglaste Jamaikal ning prantslaste Tortugal. Jamaika val-

lutamine inglaste poolt 1655. aastal tugevdas nende poliitilist ja majanduslikku positsiooni Kariibi piirkonnas. Saare pealinn Port Royal ehk «Piraatide Baabülon» muutus tähtsaimaks turuks kaupadele, mis hispaanlaste käest rööviti. Kohalikud inimesed ja ka kaupmehed soetasid neid kaupu meelsasti, sest need olid odavad.

Peale kähe mainitud saare kujunesid piraatide asupaigaks ka teised Suurte ja Väikeste Antillide saared. XVII sajandi teisel poolel hakkasid piraadid kolima isegi Ameerika mandrile, söandades seal rünnata koguni nii suuri linnu nagu Porto Bello (1668) ja Panama (1671). Aastal 1683 purjetasid nad ümber Kap Horni ja ilmusid Vaikse ookeani lõunavetele. Laastanud ja riisunud hispaanlaste kolooniaid, mis asusid Lõuna-Ameerika lääneranniku1, eriti aga Peruu sadamaid, jõudsid piraatide flotillid 1695. aastal Vaikselt ookeanilt Panama kitsuseni.

Pärast 1660. aastat kuni 1690. aastani valitses Kariibi rajoonis jällegi Prantsuse võimuperiood. Cromwelli-järgne Inglismaa oli palju kaotanud oma sõjakusest, pealegi lähenes Kariibi mere piirkonnas kahtlemata stabiliseerumis-periood. Oli selgumas Antillide poliitiline jaotamine, mis oli alanud juba XVII sajandi keskpaiku. Umbes 1640. aastaks kujunes üldjoontes järgmine pilt: hispaanlased olid vallutanud Hispaniola, Kuuba, Puertoriiko ja Jamaika, seega siis kõik Suured Antillid; prantslased omandasid Martiniika, Guadelupe'i ja Marie Galante'i; hollandlased said St. Eustatiuse ja kolm saarekest Venetsueela ranna lähedal, nimelt Curaçao, Aruba ja Bonaire'i; inglaste koloniseerida jäid Barbados, osa St. Kittsi saarest, Nevisi saared,. Antigua ja Montserrat.

Mainitud jaotus oli siiski tinglik ja muutus ühtelugu. Flibustjeerid olid paljude rahvaste liikmed. Nad otsisid toetust kord ühelt, kord teiselt riigilt, esinedes mõnikord isegi nende nimel, ja rajasid saarekestele piraadiriigikesi, mis moodustasid nende rüüsteretkede baasi.

Neljale mainitud suurvõimule — Inglismaale, Prantsusmaale, Hollandile ja Hispaaniale — lisandus varsti ka Taani, koloniseerides 1671. aastal Püha Tooma saare.

Viimaks saabus ka stabiliseerumise periood. Madriidi leppega 1670. aastast loobus Hispaania lõplikult oma õigustest Jamaikale, San Domingo lääneossa (Haiiti) aga asusid

1677. aastal lõplikult prantslased. Kariibi basseini külge kõvasti klammerdunud koloniaalriigid sõdisid ühendatud jõul igasuguste piraatlike avalduste vastu. Eks siis muist bukanjeere ja flibustjeere sulanudki uutesse Kariibi ühiskondadesse, muist aga rändas teistesse maakera rajoonidesse, et seal oma piraaditsemist jätkata.

TORTUGA «RANNAVENNAD»

Siin kirjeldatud sündmused leidsid aset 1665. aastal.

Tortuga saareke, vormi kohaselt prantslaste koloonia, ei olnud küll enam piraatide metropol, kuid pakkus ometi noil päevil kenakest pesa röövlitele. Saarele oli kasvanud rahvarohke asula, mille kodused ning nägusad majakesed olid hästi korrastatud. Ja ikkagi pidasid elanikud oma piraadiametit edasi, kuigi ajapikku olid neil loodud küllaldased elatustingimused.

Sage külaline Tortugal oli Normandiast, Dieppe'ist pärit Pierre Legrand. Piraatide seas peeti teda andekaks ning osavaks meremeheks, nii et ta saare rahva hulgast hakkas peagi silma paistma. Aga enne kui asi niikaugele jõudis, oli ta teiste piraatide juures õpipoisiks.

Tänu oma vastupidavusele ja meremehevõimeile teenis mees endale isikliku laeva, kakskümmend kaheksa meest peal. Kuid sellega ei kavatsenud Legrand mingisuguseid vägitükke tegema hakata. Ta kavatses Tortuga piraatide kombe järgi lihtsalt niisama kuskil hästi maskeeritud lahesopis istuda ja oodata, kuni nähtavale tuleb mõni keskmise tonnaažiga Hispaania kaubalaev.

Proviandi varumiseks riisus ta paljaks kõigepealt ühe San Domingo rannafarmi ja purjetas siis üle Tuulte väina läände. Paar päeva tiirutas ta Kuuba rannavetes, kuid ühelegi kõlblikumale ohvrile ta ei sattunud. Mees purjetas veel kaugemale läände. Möödus Cozumeli saarest, aga ei midagi. Otsitavat ei leidunud ja niiviisi jõudis mees Catoche'i neemele Yucatani poolsaarel.

Vahepeal oli moonavaru lõpukorrale jõudmas. Legrand hakkas oma esimese iseseisva retke äpardumist kartma: see võis meeste seas tema mainet rikkuda, nii meeskonnas kui ka piraatide hulgas üldse. Kuid mehed, kes Legrand'i juba varasematest retkedest tundsid, usaldasid oma juhti.

Ühel päeval, kui nad lääne poolt Kuuba rannikule lähenesid, tulid silmapiirile mingisugused laevad. Käravani viimane oli teistest tükk maad tahapoole jäänud. Legrand’il jäi hing rinnus kinni. Kohe kutsus ta kõige kogenuma mehe enda juurde ja, kui see tuli, küsis:

«Torn, need on galioonid, mis veavad kulda Vera Cruzist. Vaata seda viimast. Ta jõuab teistele vaevalt järele. Kas see ei ole kena suutäis nendele, kes kõige peale valmis on?»

Vana meremees silmitses oma kaptenit imetledes, suutmata aru saada, kas see räägib tõsiselt või ajab pila.

«Ükski Antillide piraat ei ole veel seda laadi laevu õnge võtnud.»

«Noh, siis olen mina esimene, kes seda julgeb. Kuus nädalat pole me leiba ega viina maitsnud. Meie olukord on lootusetu, oma hinged me oleme nagunii kuradile andnud. Tulgu ta siis meid pigist välja aitama. Kutsu mehed kokku, Tom!»

Mõne minuti pärast pöördus Legrand oma meeskonna poole järgmise kõnega:

«Õnn on meid maha jätnud, poisid. Kuid otsustavalt tegutsedes saadetakse vahel ka imesid korda. Galioonil võib leiduda üle saja mehe. Igaühe kohta meist tuleb seega neli hispaanlast, aga need pole argpüksid või värdjad. Niisuguses olukorras ei jää muud üle kui tegutseda kas kavalusega või üllatusega. Hispaanlased ei või meid oodata, sest seda pole Kariibi merel veel olnud, et üksik piraatlaev oleks rünnanud karavanis liikuvat sõjalaeva. Eks siis otsustage ise. Mõne viivu pärast läheb päike looja. Kui ta hommikul uuesti tõuseb, võib ta meid rikastena leida. Ma ootan teie otsust, poisid.»

Pikk Normandia mees hakkas tekil edasi-tagasi kõndima, andes meestele mõtlemisaega. Meestering piiras Tomi tihedasti sisse. Hetk ailjem kuulutas Torn kaptenile, et meeskond kütnud nõu üksmeelselt heaks ja ootab nüüd käske.

Et sellest otsusest taganemist poleks, käskis Legrand päästepaatide põhjadesse mulgud raiuda. Veelgi enam, ta soovitas ka oma laeva uputada, et kellelgi kahtlust ei jääks: tagasiteed ei ole. Üksmeelselt tõotasid piraadid elu ja surma peale võidelda.

Kaks tundi hiljem, kui mulgud oma laeva põhja puuritud olid, ujusid Legrand'i mehed saiakesi Hispaania galiooni juurde ja ronisid ahvi moodi, paljajalu selle laele. Vaht ja tüürimees kahjutuks tehtud, ülemine tekk vallutatud, asuti täitma vallutusplaani teist osa.

Legrand hiilis vargselt ohvitseride kajuti juurde ja piilus sisse. Kapten ja kolm ohvitseri istusid ümmarguse laua ümber ja vihtusid küünlavalgel kaarte mängida. «Või siis nendega on asjad juba joones,» arutles Legrand ja kutsus mehed peanoogutusega enda juurde:

«Viisteist meest mingu Tomiga alla ja üllatagu magavat meeskonda. Need, kes katsuvad vastu panna, tapke kohe, et siis teised alistuksid. Minuga tulevad Oneeye, Rene, Andre ja laevapoiss. Üheksa ülejäänut otsigu läbi muud ruumid.»

Legrand ja tema neli kaaslast kargasid kaptenikajutisse, püstolid käes.

Ohvitserid otse tardusid hirmust ja üllatusest, istusid kivistunult edasi ega kostnud sõnagi.

«Andke alla,» hüüdis Legrand. «Kas kohe, või — ma lasen!»

Samal ajal kostis teki alt üksikuid kärgatusi. Arvatavasti oli meeskonnaruumis puhkenud võitlus. Paugud meenutasid Hispaania ohvitseridele nende kohustusi. Kapten ja kolm ohvitseri kargasid jalule. Kuid see liigutus maksis nende elu.

Vahepeal võitlesid teised piraadid hispaanlastega, kes unest toibudes hakkasid ründajaile vastupanu osutama. Märgates aga Legrand'i appitulekut, alistusid hispaanlased kohe.

Laevalt leitud varandused ületasid igasugused lootused Kuigi Tortugal olid piraadid juba harjunud üsnagi suuri rikkusi nägema, ei olnud veel ükski mees oma elus nii palju kulda korraga näinud. Kulda oli kuus suurt kasti-täit, kalliskividest rääkimata. See laadung võis kindlustada igale mehele rikka elu kuni surmani.

Kui laibad said üle parda visatud, haavatuile abi antud ja vangid luku taha pandud, lubas Legrand oma meestel trümmidest leitud viina rüübata. Ehkki ta ise pummeldamist ei sallinud, teadis ta, et pärast taplust ei tohi seda lõbu ühelegi piraadile keelata. Ta jättis kaaslased meeskonnaruumi, aga ise läks kaptenikajutisse. Hommikul, kui

kõik juba kained olid, kogus ta oma meeskonna tekile ja pidas neile niisuguse kõne:

«Armsad kaaslased, me oleme rikkad, Meie ees on hiilgav võimalus jätta see igavesti ohtlik eluviis, millele meid sundis viletsus. Ma annan teile nõu jätta need siinsed paigad ja sõita igamees oma isade maale. Kuid mõistagi on igaühel õigus vabalt valida. Täna hukkus meie keskelt kuus kaaslast, homme võib see juhtuda igaühega meie seast. Ainult lollakat pimestab rikkus nii, et ta ei mõista sellest tulenevat käsu. Need, kes tahavad jääda sellesse maailmajakku, võivad randuda Jamaikal, aga kes tahab, võib minuga koos Euroopasse purjetada.»

Ainult viis piraati jäid oma saagiosaga Port Royali. Teised järgnesid oma juhile Euroopasse. Legrand asus elama kodulinna Dieppe'i, kus ta rikka ning lugupeetud kodanikuna veetis ülejäänud elupäevad, ilma et ta enam kunagi oma jalga oleks laevale tõstnud.

PIRAATIDE PAABEL

Kõik bukanjeerid ei olnud nii taltsa iseloomuga nagu Legrand. Üks julmemaid mehi, keda Kariibi piraatluse kroonikud kirja on pannud, oli tema kaasmaalane François Lolonois. Too oli esimene Tortuga piraat, kes sisemaa linna rünnata söandas. Kogunud kokku arvuka laevastiku ja hulga mehi, liikus ta Venetsueela randade poole, kus ründas tol ajal rikast Maracaibo linna suure laheäärse järve kaldal, mida lai kanal merega ühendas. Kanali suudmes seisis valvefort. Kolmetunnise verise võitluse järel langes fort piraatide kätte. Piraatide flotill sõitis läbi kanali järvele ja Lolonois võttis linna, vastupanu leidmata. Suurem osa elanikke oli kabuhirmus lähedasse džunglisse pagenud, jättes kõik piraatide hoolde.

Järgmisel päeval saatis Lolonois salga relvastatud mehi metsa. Õhtul naasid need paljude vangide ja muulade karavaniga, tuues mitmesugust kraami. Peale muu saadi 20000 piastrit kullas.

Mõneteistkümnenädalase viibimise järel Maracaibos purjetas Lolonois Hispaniola suunas, peatudes teel väikesel Lehmasaarel, kus piraadid ära jagasid 260 000 piastrit kullas, kariloomadest rääkimata,

Lolonois, kelle karjäär lõppes kohutava surmaga, Darieni indiaanlased tükeldasid ta nugadega neljaks, ei olnud ainus julmur Kariibi bukanjeeride hulgas.

Palju paremad polnud ka teised, niisugused nagu inglane Lewis Scott, Roque Brasiiliast, Montbarsist pärit Chevalier ehk Eksterminaator või Bartolomeus Portugallane. Kõige kuulsamaks ka omakeelses kirjanduses sai inglane Henry Morgan.

Pärast Tortuga vallutamist prantslaste poolt 1640. aastal paistis juba mõnda aega, et Kariibi mere rajoonis likvideeritakse piraatlus igaveseks. Kuid asi läks teisiti. Bukanjeeride ja flibustjeeride arv koguni paisus. Nüüd ei rünnanud nad mitte ainult merel sõitvaid laevu, vaid tungisid kallale ka hispaanlaste, prantslaste ja inglaste maavaldustele, säästmata kõige kehvemaidki asulaid.

Kaotatud Tortuga asemele kerkis uus Kariibi piraatluse keskus, Jamaika pealinn Port Royal. Inglased, kes 1655. aastal olid hispaanlastelt Jamaika ära võtnud, asutasid seal Kuningliku Aafrika Seltsi, mis tegeles neegerorjade müügiga. Selle tulemusena kujunes Jamaika peagi maailma tähtsaimaks orjaturuks, kus vahendati Aafrika ja Ameerika eluskaupa. Aja jooksul muutus Port Royal ka Kariibi piraatide asupaigaks ning röövsaagi-turuks.

Rikkad Jamaika kaupmehed olid piraatidega salajases vandenõus ja teenisid varastatud kraami pealt muinasjutulisi varandusi. Tänu sellisele liidule oli piraatidel vaba pääs otsekui pärmiga kerkivasse Port Royali, kus nad absoluutset karistamatust nautisid. Pole siis ime, et sellest sadamast sai nende peamine ning armastatuim redubaas.

Pikapeale hakkas see linn otse kihama igasuguste rasside ja rahvuste liikmeist, keda meelitas kerge teenistus. See oli tõeline Paabel. Neegrid, mulatid, mestiitsid, mustad, pruunid, kollased ja valged inimesed, hollandlased, inglased, sakslased, prantslased, hispaanlased, portugallased, iirlased ja skandinaavlased — kõik nad avasid sü i võõrastemaju, taverne, kõrtse, avalikke maju, mängupõrguid, töökodasid ja kauplusi. Selles linnas ei küsitud kunagi inimeste või kaupade päritolu. Kaubalaod olid täis aardeid, sametit, brokaati ja muid vää riskaupu. Kogu kaubandus Jamaikal suundus vaid ühele

eesmärgile: kuidas kergendada lõbujanuliste piraatide kukruid..
Sünge minevikuga maalilised, kõrvarongastega tüübid,

kirevad rätid peas, toretsesid linna tänavail oma siidis ja sametis. Võõrastemajades ja kõrtsides joodi kuld- või hõbepeekreist, söödi kuldliudadelt ning loobiti vasakule ja paremale aina tukateid.

Antillide pordulinna kuulsus ulatus kaugele üle kogu maailma, jõudes ka Euroopasse, kus Port Royali «Piraatide Baabüloniks» kutsuma hakati. Euroopa riikide avalik arvamine nõudis üha tungivamalt, et valitsused teeksid
lõpu selle roimadelinna laiutamisele, mis kujutas endast pärli Briti koloniaalsüsteemis. Kuid isegi kuninga isiklik sekkumine ei andnud tagajärgi. Jamaika kolonistid olid muutunud selliseks finantsvõimuks, mis sai kõige kõrgemaid õukonna aukandjaid pistida ja endale niiviisi karistamatuse lunastada.

Samal ajal aga kasvas julmurpiraaüde plejaad peadpööritava tempoga. Aina hoolimatumaks muutus ka nende tegutsemisviis, mille sihiks oli inimestelt nende rikkuste sõõrutamine. Sääraste tegelaste keskel paistis eriti välja juba mainitud Morgan ehk «Julm».

Henry Morgan oli sündinud Walesi malbe farmeri perekonnas, kes elas raskesti hääldatava nimega maakohas, Llanrhymnys Glamorganshire'i krahvkonnas. Juba laeva-.poisina oli ta Barbadose saarele rännanud, sealt edasi aga Jamaikale. Kohalike bukanjeeridega liitunult osales ta nende retkedes Honduurase rannikule.

Esimese iseseisva laeva juhtimise usaldas talle kapten Edward Mansfield, Curagao vastu suunatud piraadiretke ülemjuhataja. Curacao oli üks rikkamaid saari väikestes Antillides. Selle retke oli kavandanud Jamaika kuberner sir Thomas Modyford isiklikult, kes bukanjeeridega lähedasi suhteid pidas ja nende abi kasutas, kui tal oli poliitilisi või majanduslikke taotlusi. Mansfieldile seletati, et kui tal hispaanlaste peletamine Curaçaolt õnnestub, siis enne selle loovutamist inglastele on tal õigus seda linna karistamatult rüüstata.

Sedalaadi praktika oli XVII sajandi koloniaalvoimudel tavaks.

Mansfieldi retk lõppes täieliku fiaskoga, selle juht sattus hispaanlaste kätte vangi ja need mõistsid talle surmaotsuse.

See vahejuhtum võimaldas Morganil ühe pulga võrra karjääriredelil kõrgemale ronida. Bukanjeerid tulid arusaamisele, et noor valeeslane ilmutab piraadijuhi seisuse jaoks erakordset kvalifikatsiooni, ja usaldasid talle ka laevastiku ülemjuhatuse. Täiesti ootamatult sai Morgan «admiraliks» laevastikus, mis koosnes kümnest kõvasti relvastatud alusest, kuna meeskonda kuulus viissada esmaklassilist piraati.

Kuid see äkiline karjääritõus ei pannud Morganil pead pööritama. Peagi võis ta näidata, et vääris seda täielikult Sel ajal oli ta tugev ning rühikas noormees, kakskümmend kolm aastat vana. Käitumises tahumatu ning sirgjooneline otsuse langetamisel aga kaalukas ning kategooriline, paistis ta silma lihtsalt erakordse võimega asjade kulgu ette aimata.

Kui päevakorrale kerkis küsimus flotilli võimaliku naasmise kohta Jamaikale, lükkas ta selle kava järsult tagasi, seletades meestele järgmist:

«Kui me lüüa saame, siis iga saareeit hirnub meile näkku, rääkimata sellest, et kuberner paneb meid kapten Mansfieldi surma eest vastutama ja võtab meie käest laevad. Curaçao juures kantud kaotusi võime korvata kusagil mujal.»

Morgani peaeesmärgiks oli püsida talle ajutiselt usaldatud võimu juures. Teadis ta ju täpselt, et Jamaikale naasmisel tuleks tal oma võim kõhe mõnele vilunumale loovutada. Teiselt poolt andis ta enesele aru, et kui tal Mansfieldi surma neimata õnnestuks, hispaanlastele läinu tagasivõtt korda läheks ja kui ta võitjana Port Royali naaseks, siis oleks tema jalgealune palju tugevam. Nagu ikka, ei eksinud ta oma arvamustes.

Meeskonna nõusolek käes, otsustas Morgan Kuubale purjetada ja rünnata sealt Puerto Principet. See plaan tõendas järjekordselt mehe julgust ja jultumust. Puerto Principe linn asus saare

südames ja oli jäänud seni piraatidest ründamata, sest need piirasid oma tegevust üldiselt ikka rannikualadega. Morgan ise aga arvas,, et tal on mehi küllalt, alustamaks marssi läbi džunglite ja üllatamaks pahaaimamatuid koloniste saare keskel.

Ründe tulemused ületasid Morgani endagi ootused. Piraadid tungisid Puerto Principesse keset ööd, kui linnaelanikud magasid kõige õiglasemat und. Röövlid vallutasid tasahilju kõige mugavama strateegilise positsiooni ja

tegid sealt äkkrünnaku toredaimatena näivatele hoonetele, paugud ja koerte kiunumine ajasid kohkunud linlased jalule. Mehed, naised ja lapsed jooksid tänavaile pesuväel, linnas tekkis kirjeldamatu segadus. Kõigile anti käsk tuua aarded, raha, rõivad, relvad, moon ja viin vabatahtlikult. Kes aga oma varanatukest kaitsta püüdis või osa vara röövlite eest päästa katsus, see kõrvaldati üheainsa pistoda löögiga. Kogu saak kuhjati turuväljakule kõrgetesse virnadesse. Morgani ahnusel polnud otsa ega äärt. Arvestades, et tal tuleb viissada meest toita, nõudis ta tuhat karilooma, ähvardades vastasel korral linna põlema pista. Ent vähe sellest, paljaksriisutud linlased pidid kogu saagi tema laevadele ka ara viima.

Teekond koju ei olnud muud kui üks toostide joru Morgani terviseks.

Kuid «admirali» meelest ei olnud veel aeg Jamaikale naasmiseks. Kallaletung Puerto Principile tundus talle vaid sissejuhatusena oma tegevusele ja nii ta siis kavandaski julge plaani, ründamaks kõvasti kindlustatud Portobelo linna, mis asus Panama kitsuses ja mida kait-sesid kolm sadamapääsu tõkestavat forti. Enamik kogenud ohvitsere suhtus Morgani meeletusse plaani umbusuga.

Piraadiflotilli koosseisu kuulunud prantslased koguni lahkusid kõigi oma kolme laevaga tükkis.

Nagu arvata oli, osutati Portobelos visa vastupanu. Kuid raskeist kaotusist hoolimata õnnestus bukanjeeridel kaks forti vallutada ja linna tungida. Hispaania kuberner, kes väiksema meestesalgaga peaforti oli sulgunud, keeldus alla andmast. Vastuseks sellele võttis Morgan appi ühe oma jälgima sõjapidamisviisi. Ta käskis teha pikad redelid ja ajas siis kokku naaberkloostrite mungad ja nunnad, sundides neid redelit mööda fordimüüridele ronima. Peaaegu kõik kloostrielanikud hukkusid, aga ka hispaanlaste viimane kaitseliin murdus. Kuberner ise langes käsitsivõitluses.

Morgani järgnev toiming kinnitab veelgi enam, et tegemist on julmuriga. Kirikud ja eraresidentsid Portobelos kooriti paljaks kõige rafineeritumal moel. Maja maja järel otsiti läbi keldrist katuseni. Kuid kättesaadud vara võitjaid ei rahuldanud. Kogu aeg nad kahtlustasid, et mine tea, mis aardeid nende eest peidetakse. Erilist kahtlust aratas liturgiliste väärisriistade ja -anumate puudumine

kirikuis. Et neid kätte saada, asus Morgan vaimulikke piinama. Ainult naised leidsid ta silmis mõnikord armu. Noorte ning kenamate daamide jaoks jätkus tal koguni viisakust ja galantsust. Üheks tunnuslikumaks jooneks Morgani natuuris oligi näitlemine ja vist tänu sellele ongi ta ilukirjanduse veergudel jäädvustatud.

Lõppude lõpuks jõudis Morgan Port Royali tagasi ja siin koheldi teda kui triumfiraatorit. «Admiral» ja tema mehed käitusid kõrgilt ning upsakalt, otsekui sõltumatud vürstid, pildudes raha igasse ilmakaarde. Sir Thomas Modyford ei lasknud end röövitud kulla särast pimestada, vaid tervitas Morganit tagasihoidlikult, unustamata ütlemast, et Morgan oli oma võimupiirid ületanud. Siiski oli sir Thomas meeletu kapteni hulljulgusest vaimustatud ja ei jätnud mainimata, et juba esimesel sobival võimalusel kavatseb piraati taas oma poliitilisteks eesmärkideks ara käsutada.

Morgan ostis enesele fregati, pani sellele nimeks «Oxford» ja pühendus jäägitult prassinguile.

Nagu arvata võis, ei olnud Morganil paari kuu pärast punast krossigi taskus. Nüüd ta otsustas röövlitööle tagasi minna. Selleks levitas ta linnas kumu, et on uut retke ärgitamas ja käskis

asjahuvilistel Lehmasaarele koguneda. Eriti kehutas ta muidugi laevaomanikke. Sihtkohaks pidi saama Maracaibo linn, mille Lolonois oli juba paar aastat varem tühjaks riisunud.

See ettevõte oleks kohe algusest peale peaaegu et fiaskoga lõppenud ühe sündmuse tõttu, mis Morgani piraadi-karjäärile võinuks kriipsu peale tõmmata. Jõudnud 1669. aasta jaanuaris Lehmasaarele, andis Morgan oma lipulaeva «Oxford» pardal kaaslaste auks toreda banketi. Kulminatsioonihetkel vapustas laeva tugev detonatsioon. Poolpurjus tipsutajate kaela sadas lauatükke. Selgus, et plahvatuse oli põhjustanud keegi joobnud meremees, kes oli püssirohu läheduses tuld teinud. Hoolimata kahjudest ja inimohvreist käskis Morgan, kes oli tervena pääsenud, lepitud ajal välja sõita.

Lolonois' kombel forsseeriti kanal ja vallutati siis Maracaibo, kus viis nädalat järjest kestsid piraatide ennekuulmatud märatsusorgiad. Port Royali naasis Morgani flotill muidugi rikkaliku saagiga.

Samal ajal oli Jamaika kuberner täbarasse olukorda sattunud. Neimaks piraadiretkede eest randusid hispaanlased

saare põhjaosas ja liikusid Port Royali suunas. Tekkis tõsine oht, et neil õnnestub kogu saar inglastelt üle lüüa. Ja mis veel halvem, hispaanlaste korsaarid olid Inglise kaubalaevastiku Kariibi merelt peaaegu täiesti minema pühkinud. Sir Thomas Modyford oli selle tagajärjel saare finantsmagnaatide ees piinlikus olukorras, sest nende huvid olid ju valusasti riivatud. Just kõige ägedama kriitika momendil naasis Port Royali Morgan, Maracaibo õnnelik võitja.

Libe ning süümetu briti koloniaalametnik meenutas Morganile viisakalt, et Maracaibos oli see talle näidatud võimupiiridest üle astunud, ja pakkus siis kaaperdamis-patenti. Viimase põhjal oleks piraat saanud õiguse röövida hispaanlaste laevu ning vara, purustada nende sadamaid ja kauplusi, rüüstata linnu. Tundes Morgani kirjeldamatut tarmu ja võimeid, arvestas kuberner, et nüüd tõuseb pöörane orkaan, millega hispaanlased Kariibi merelt välja aetakse.

Kuberneri ettepanekusse suhtus Morgan vaimustusega. Ta arvestas, et tänu Modyfordi toetusele saab temast peagi Jamaikal piraatide kroonimata kuningas. Et edaspidi igasuguseid raskusi vältida, võttis Morgan kubernerilt vastava allkirja.

Kaaperdamisvoli käes, võis Morgan nüüd korrapäraselt ning avalikult piraate värbama hakata. Port Royalis tehtud üleskutsele järgnes 2000 meest, kelle eesotsas Morgan Panamat vallutada lootis. Ta unistas Vaiksest ookeanist, kuhu enne teda Vasco Nunez de Balboa oli jõudnud. Sellele retkele valmistus Morgan kaua ning hoolikalt. 9. jaanuaril 1671. aastal jõudis ta Darieni lahte, kaasas 1800 meest.

Teadagi ei sõitnud Morgani flotill Briti lipu all. Ettevaatlik Modyford ei usaldanud nii kaugele minna. Laevadel olid tavalised piraadiplagud, millel surnupealuud, kondid ja luukered.

Esimene kähmlus hispaanlastega tuli San Lorenzo fordi juures Chagresi jõesuus. Kindluse, mida kaitses kahe-sajapealine garnison, vallutas Morgan imekergesti ja paigutas sinna oma meeskonna, kindlustamaks tagasiteed.

Ta teadis samuti, et Chagres on suuremaile merepurjekaile ainult neljakümne miili pikkuses laevatatav. Sellepärast võttis ta puksiiri vastava hulga kanuusid, millega

vastu jõevoolu liikuda kavatses. Viimane teekonnaosa kulges läbi džungli.

Niisuguse keskkonnaga harjumatud piraadid kannatasid teel hirmsasti. Alligaatorid, mürkmaod, jaaguarid ja puumad ei olnud tühjagi selle kõrval, mida tõid moskiitode hammustused, mürgised ämblikud ja kibevalusad sipelgad, kellest Kesk-Ameerika džungel otse kihas.

Pärast kolmepäevast retke nägid Morgani mehed enda ees lõpuks Panama lahte ja selle rannal kaunist linna.

Morgan ei lubanud kohe linna rünnata. Enne tuli olukorda põhjalikult uurida. Linnakaitsjate salakavalus ajada ründajate peale mitusada metsistunud karilooma, kes pidanuksid tegutsema tankidena, pöördus nende eneste vastu. Piraatide laskudest hullunud metsloomad tormasid raevunult hispaanlaste ratsaväe kallale, kiskudes hobused sarvedega lõhki. Ent ikkagi linna kaitsevägi ei murdunud, vaid pidas vastu niikaua, kuni kirikute kuld- ja hõbe-riistad koos kõige hinnalisemaga laevadele sai laaditud.

Kui hispaanlaste kaitsesalgad olid linnast lahkunud, leidis Morgan eest ainult inimtühja ning lageda paiga. Niisugune Pyrrhose võit murdis tema meeste moraali, kes niigi olid pikast džungliteest kurnatud. Kõige masendavamalt mõjus meestele range keeld juua linnast leitud viina.

Hispaanlaste naasmist kartes ei tahtnud Morgan, et tema mehed eht piraatlikul kombel endid võidu auks täis jooksid. Igaks juhuks lennutas ta kuulujutu, et hispaanlaste jäetud viin on mürgitatud.

Kavalusest oli käsu, ja oma kahekümnepäevase linnas viibimise kestel kaaberdasid piraadid neitsilikus karskuses majast majja, jahtides igatsetud saaki. Pärast kõige põhjalikumat revisjoni süüdati majad järjekorras põlema. Jamaika kuberneri instruktsiooni austades jättis Morgan endast maha üksnes varemed ja tuha.

Lõpuks näitas ennast niisugusena, nagu ta oli, inimesena, kes halastust ei tunne.

Enne jõesuudmesse naasmist ja laevale asumist pidi leppe järgi toimuma saagi jagamine. Selle juures aga tekkis piraatide ja nende valeeslasest kapteni vahel äge tüli. Morgan oli lõviosa saagist endale võtnud, murdes sellega «rannavendade» traditsioone. Ka ohvitserid, kes seda nägid, hakkasid endale kõrgemat tasu nõudma. Tagatipuks jäi lihtpiraatidele liiga kasin teenistus.

Oma ninameeste poolt tüssatud piraadid võtsid ähvardava hoiaku ja haarasid koguni nugade järele. Aimates, mis siin tulemas on, otsustas Morgan vargsi ara hiilida. Nii ta purjetasid ise minema, jättes üle tuhande bukanjeeri ilma moona, paatide ja relvadeta.

Vahepeal oli Hispaania ja Inglismaa valitsusele see kuulutamata sõda Uue Maailma vetel tüütavaks muutunud. See võis ju lõpuks mõlema koloniaalimpeeriumi varinguni viia. Otsustati lõpetada võitlused ja asuda ühiselt likvideerima Kariibi merel levinud piraatlust, mis võrdsel määral ohustas mõlema riigi merekaubandust. Seoses sellega esitas Hispaania kuningakoda Inglise kuningale Charles II-le kaebuse Panama hävitamise pärast ja nõudis piraat Morgani kohtu alla andmist.

Sir Thomas Modyfordüe tehti korraldus areteerida Morgan viivitamatult ja toimetada ta Londonisse.

Kuberneril, kes oli kaasvastutav suuremas osas Morgani roimades, ei puudunud põhjused käsu täitmata jätmiseks. Nagu ikka kimbatuste korral, ruttas kuberner kohe Morgani juurde, kelle arukust ta kõigele vaatamata kõrgelt hindas, ja hakkas nõu pidama, kuidas tekkinud olukorras käituda.

Piraat kuulas kuberneri seletused tähelepanelikult ara ja otsustas ametniku suureks üllatuseks — võimalikult ruttu Inglismaale sõita.

Niisugust lõppu oma visiidile piraadi juurde sir Thomas polnud oodanud. Ta võttis Morgani sõnu suure ebakindluse ja umbusuga. Pigem oleks ta eelistanud, et piraat näinuks nende vestlust hoiatusena, läinuks oma laevadele ja kadunuks saarelt. Nüüd aga oli raske aimata, mis pahandustega see mees veel hakkama saab. Aga kuberneril ei kõlvanud ometi oma vabatahtlikku saaki põgenemisele keelitada.

Kuni ärasõiduni Inglismaale jäi Morgan vabadusse, et pühendada kogu aeg oma varanduse rahakstegemisele. Tundes tolleaegseid olusid, oli Morganile selge, et Inglismaal peab ta vabaduse

eest kalli pistisega maksma. Tema arusaamise järgi oli igal inimesel oma hind, aga seadused kehtestati üksnes selleks, et vaeseid käristataks rikaste käsuks.

Sõjalaeva «Welcome» pardal, mis teda Inglismaale pidi viima, oli ta kogu aeg vaba ja madrused suhtusid temasse

aupaklikult, pidades teda üheks omade seast. Rikkalikud joogid tegid reisi mugavaks ning meeldivaks.

Meeldiv oli ka vastuvõtt Inglismaal. Kohtunikud kohtlesid teda mõistvalt ning austusega ja arvestasid üldsuse arvamust, mis asetas Morgani teiste Albioni merekuulsuste — Drake'i, Hawkinsi ja Raleigh' kõrvale. Kuningas avaldas soovi Morganiga isiklikult tutvuda.

Monarhile hakkas piraadi esinemine niivõrd meeldima, et ta pakkus talle kõrget kohta Jamaikal. Kuninga poolt Morganile pakutav ülesanne seisis Kariibi mere bukanjeeride täielikus hävitamises, et Panama tragöödia enam korduda ei saaks. Seega siis alustas Morgan oma seniste kaaslaste hävitamist, mida ta, muide, juba Chagresi jõesuudmes oli tegema hakanud.

Halvemini vedas sir Thomas Modyfordil. Kuna Inglise valitsus oli siiralt huvitatud heast vahekorrast Hispaaniaga, siis asendati see mees kalgi formalistiga, lord Vaughaniga.

Pärast mõnda meeldivat aastat Londonis pöördus Morgan tagasi Jamaikale, et seal ennast kubernerile esitleda ja kuninga poolt usaldatud ametisse astuda. Oma kampaaniat bukanjeeride vastu alustas Morgan armu ja andestuse tõotamisega kõikidele nendele, kes loobuvad mereröövist ja austavad seadust. Seda tõotust saatis ähvardus kõige karmimalt käristada piraatlike tempude eest. Esimene samm ei andnud mingeid mainimisväärseid tagajärgi, nagu Morgan seda muide oligi arvanud. Mitte hetkekski ei katkestanud ta ettevalmistusi relvastatud arveteõiendamiseks.

Vaatamata sellele, et piraadirõivad olid Inglise kroonumundri vastu vahetatud, jäi Morgan uue aktsiooni lävel sama hoolimatuks nagu ikka, nüüd aga käsutas ta oma julmi meetodeid juba õiguse kaitsel ja Tema Majesteedi nimel. Endise piraadi piraatidevastase tegevuse tagajärjed ei lasknud end liiga kaua oodata. Järjest rohkem kunagisi piraate hakkas tegutsema ausa merenduse alal ja Kariibi merekaubandus puhkes tasapisi õitsele. Pikapeale oli Jamaika oma suhted piraatidega katkestanud ja Port Royal muutus tähtsaks merekaubanduse kesku-seks.

Kuni surmani püsis Morgan Briti vägede Jamaika ülemjuhataja kõhal. Tal ei õnnestunud, tõsi küll, Kariibi

mereröövleid jäägitult hävitada, kuid ränga hoobi andis ta neile kindlasti. Morgan suri kõrges vanuses oma Port Boyali kodus.

See oli 7. juunil 1692. aastal. Lähenes lämmatav keskpäev, linn oli kui unne vajunud. Reidil hõljusid mõned purjekad, laadijad kandsid luukidest kaupu. Peatänaval asuvas kõrtsidereas valmistati meremeestele parajasti kehakinnitust. Hämarates köögiruumides levis hõrgutavaid söögilõhnu. Hargi otsas küpsetatud lambaliha ja Icariibi eriroog, hautatud kilpkonnaliha käiaga teravas vürtsikastmes. Seda kõike valmistati suurtes vaskpadades.

Korraga kerkivad seni puhtale taevakummile tinaselt tumedad pilved ja linna kõhal vallandub metsik troopika-raju, vihm voolab ojadena. Siis paneb raske maavärin kogu saare vappuma. Silmapilgu vältel muutuvad majad rusuhunnikuiks. Siin ja seal puhkevad tulekahjud. Kes aga ellu jäänud, paneb jooksu. Vahepeal on võimsad merelained mandri sisemusse tunginud, linnatänavate asemele tekivad käredad jõed. Ainsa hetkega on kogu rannapinnas sügavikku vajunud ja koos sellega kaob suurem osa linnast hullunud mere rüppe. Viis tuhat inimest on uppunud. Põhja

lähevad meeletud hulgad kullast ja hõbedast aardeid, laod ja sadamakauplused, pilgeni täis kõige mitmekesisemaid kaupu. Rikas, vilgas, elust pulbitsev linn kaob maapinnalt.

Niisugune oli «Piraatide Baabüloni» lõpp. Aegade kestel taastatud Port Royal ei ole enam kunagi suutnud oma endisse hiilgusse tõusta.

Sõltumatu Jamaika pealinnas viimati tehtud veealused arheoloogilised uuringud annavad vahetevahel huvitavaid leide, mis pakuvad kombatavaid tõendeid kunagise piraatide metropoli hiilgepäevadest.

PIRAADID SEELIKUIS

Nüüdispäevil, kus õrnem sugu on vallutanud kõik elukutsed, kosmonautika kaasa arvatud, võib-olla ei tundugi nii kentsakas, et kunagi on ka naised piraatidena tegutsenud. Igatahes tol ajal, kui nende ainuõigeks paigaks kodu-kollet peeti, oli naise viibimine tüüri juures, mõõk ja püstol vöö vahel, vähemalt ebatavaline.

Ajaloo kuulsamad naispiraadid olid Anna Bonny ja Mary Read. Neist esimene, iirlane, Corki krahvkonna advokaadi tütar väljaspool abielu, rändas juba pisikese plikana oma isaga Carolinasse. Tüdruk kasvas kenaks neiuks, kuid oma kasvatajale tegi ta palju muret oma äkilise meelelaadi ja tormilise temperamendiga. Asi läks koguni niikaugele, et mingisuguse ägeda tüli tagajärjel tappis piigakene inglasest teenri noahoobiga. Kuna aga teda loeti korralikus kõdus hästi kas-vatatud preiliks, siis õnnestus kogu see lugu vaka alla matta.

Pärast arvukaid armuseiklusi ja -intriige kihlus Anna kõigile salaja kellegi meremehega. Sellest teada saanud, viskas isa tolle meremehe uksest välja, õnnetu peigmees sõitis merele ja rohkem ta ennast kunagi ei näidanud. Üürikese aja järel ilmus neiu Bonny arvukate austajate sekka keegi kaunis ning rikas kapten John Rackam, Ida-Ameerika ranniku piraat, tuntud kõlava hüüdnime all Calico Jack. Armunud Jack oli läbilõhki piraat ja käsutas kaunitar Anna kättesaamiseks ka endale kohast meetodit. Ta lihtsalt maandus neiu isamaja läheduses, viis tüdruku laevale ja purjetas sinikaugustesse.

Kohkumata esimese abielu äpardumisest meremehega, nõustus Anna oma piraadist armukesega õnne ja õnnetust jagama. Mesinädalad veedeti merel. Kui siis Anna kallimale teatas, et ta last ootab, purjetati Kuuba randa, kus Johnil oli väiksem maatükk, maja ja sõbrad, kes tema naise ja lapse eest hoolitseda lubasid.

Mõne aja pärast naasis Anna laevale. Ta osales kõigis piraatide ettevõtmistes ja paistis võitlustes silma suure südikuse ning osavusega.

Kuid armukestepaari õnnepäevad olid juba loetud. 1720. aasta oktoobris sattusid nad Jamaika randu uhavais vetes erakordselt tugevasti relvastatud sõjalaevale. Tabatud

piraadid veeti Jamaikale ja anti Santiago de la Vega kohtu kätte, kes nad surma mõistis.

Anna viitas oma õnnistatud seisukorrale ja nõudis eksekutsiooni edasilükkamist, millega oldi nõus. Näib, et teda jninagi ei poodudki, kuigi ta edaspidine saatus on teadmatuks jäänud.

Koos Annaga mõisteti surmanuhtlus ka tema südame-sõbrannale Mary Readile.

Mary tormiline elukäik arenes puhuti otse uskumatute seikluste tähe all.

Tema lapsepõlvest on meil üksikasju vähe teada, välja arvatud see, et ta ema olnud «noor ning lõbus lesekene». Teatud isiklikel kaalutlustel oli ta Maryt poisina kasvatanud. Kui plika kolmteist aastat vanaks sai, palkas teda keegi prantslanna endale toapoisiks. See amet aga Maryle ei meeldinud ja varsti läks ta sõjalaevale jungaks. Kuid seegi elukutse hakkas Maryt õige varsti tüütama. Edasi sai temast Flandrias statsioneeriva jalaväerügemendi .sõdur. Siin võttis ta osa õige mitmest taplusest, paistis silma suure vapruse ja särtsakuse poolest. Järgnevalt siirdus ta jalaväest

ratsaväkke. Just siin armus ta meeletult ühte rügemendikaaslasesse, kellele ilmutas ka oma soo saladuse. Sõdur mõjus nii, et Mary vahetas sõdurimundri naisterõivaste vastu. Kähe sõjaväelase abiellumine tekitas suurt sensatsiooni armees ja laulatust tulid austama mitmed kõrgemadki ohvitserid. Noored armastajad asusid elama Eredasse, veel tänini allesolevasse taverni «Kolme Hobuseraua All».

Varsti suri Mary abikaasa ja Mary, meesterõivad taas seljas, läks uuesti sõjaväkke. Ta ei suutnud aga armee rangusega kuidagi harjuda, deserteeris ja asus meremehena Antillidele sõitvale laevale. Teel vallutas selle laeva meile juba tuntud piraat Rackam. Nõndamoodi ühendas saatus kaks naist — Anna Bonny ja Mary Readi.

Alles piraadina sai Mary oma temperamenti vallandada. Reetmata, et ta naine on, astus Mary viivitamatult röövli-kamba liikmeks.

Kord saadi kinnipüütud laevalt kätte keegi «kauni välimusega noormees», kellele Mary kohe tähelepanu pööras ja kellesse ta üsna ruttu meeletult armus, varjates seejuures oma tundeid. Kord läks noormees ühe piraadiga riidu. Kuna laev seisis ankrus, siis otsustati, et vastavalt piraatide tavadele, mis laeval kaklusi ei lubanud, lähevad

tülitsejad maale ja õiendavad seal oma arved. Võib juba kujutleda, mida tundis armunud Mary, kui rannal selgus, et tema väljavalitu ei vasta meheliku jõu ning sõjakuse ideaalidele. Et oma petetud tundeist ühekorraga igavesti vabaneda, provotseeris ta noormehega tüli. Järgnenul võitluses mõõga ja püstoliga võttis ta noormehelt elu.

See juhtum sundis Maryt viimaks avama oma soo saladuse, mida ta seni hoolikalt varjanud oli. Selle sammu tagajärjeks oli terve seeria armuseiklusi, mille lõppu päädis kestev ühendus kellegi piraadiga.

Varsti pärast seda leidis Mary end oma sõbratariga ühiselt süüpingilt Santiago de la Vega kohtu ees. Kohus näitas tema vastu üles erakordset armulikkust, ja mine tea, võib-olla oleks teda õigekski mõistetud, kui polnuks kaas-süüdlast, kes tunnistajana esines.

Arutades asja raskendavate seikade valguses, ei leidnud kohus Mary Readile pehmendavaid asjaolusid ja mõistis talle koos teiste piraatidega surmaotsuse.

V. PÕHJA-AMEERIKA VETE PIRAADID

XVIII sajandi algul oli piraatlus omandanud kõhutava ulatuse Põhja-Ameerika rannavetes. Piraatidel olid oma laod ja agendid paljudes Ida-Ameerika sadamalinnades, alates Salemist Massachusettsi osariigis kuni Charlestonini Lõuna-Carolinas. Mereröövleist kubises ka Florida poolsaar ja Mehhiko rannik. Hädakorral leidsid nad hõlpsasti redu Antillidel või Hispaania valdustes. Piraadilaevad sõitsid vahel ka New-Yorgi, Newporti või Philadelphia sadamaisse.

Põnev dokument, mis Ameerika piraatlusele valgust heidab, on Edward Randolphi, inglaste Ameerika asumaade tolli-peainspektori ettekanne 1695. aastast. See ürik, pealkirjaga «Traktaat piraatidest ja kohastest abinõudest nende vastu võitlemiseks» oli üks paljudest märgukirjadest, mis väsimatu Randolph selles asjas metropoli saatis.

Ettekande autor kirjeldab kombeid ja tavasid, mis olid omased ameerika piraatidele, kes röövisid hispaanlaste laevu. Pisitäpsuseni informeerib ta piraatide peidikutest ja vahekordadest nende ning koloniaalvõimude vahel Bahama saartel.

Just tol ajal oli tegutsemas üks kõigi aegade kuulsamaid piraate William Kidd. Sündinud oli see mees Greenockis 1645. aasta paiku kalvini pastori pojana, kes andis oma lapsele hea kasvatuse ja korraliku hariduse. Hulk aastaid purjetas Kidd Inglise laevadel lihtmadrusena, ent juhtis

aeg-ajalt ka Ameerika vetel sõitvaid Inglise korsaarilaevu Tal oli tore maja New Yorgis, kus elasid tema naine ja lapsed. Mitme kaubalaeva omanikuna elas mees jõukat ning muretut elu.

1695. aastal sai Massachusettsi kuberner, krahv Bellomont Inglismaalt korralduse hävitada piraatlus New-Englandi randadel. See keeruline ülesanne usaldati kapten William Kiddile, kellele Inglise kuningas William III andis ka vastavad kaaperduskirjad.

Sada viiskümmend viis meeskonnaliiget pardal, lahkus Kiddi laev «Adventure Galley» 1696. aasta septembris New Yorgi sadamast ja — paar kuud hiljem polnud temas kippu ega kõppu kuulda. Hiljem levis kumu, nagu oleks Kidd piraatidega võitlemise asemel ise nendega liitunud röövides ja rüüstates kusagil Vaiksel ookeanil. Seoses sellega läkitati Bellomontile käsk Kidd otsekohe areteerid kui ta Ameerikasse naasma peaks.

Ühel 1699. aasta päeval ilmuski Kidd Bostoni. Ta areteeriti jalamaid ning saadeti Inglismaale.

Selgus, et pärast New Yorgist lahkumist purjetas Kidd Madeirale, kus varustas end puuvilja ning veiniga ja sõitis sealt Rohelise neeme saartele. Siin täiendas ta veevarusid. Edasi purjetati ümber Hea Lootuse neeme ja aasta pärast väljasõitu Ameerikast jõuti Punasesse merre. 20. septembril 1697. aastal vallutati mauri kaupmehe kaubalaev, millel laadungiks pipar, vürtsid, kohv ja mürr. Ühekorra sattus Kidd tülli oma peakanonjeeri Willi; Moore'iga ja tappis selle kakluses.

Siitpeale hakkas mees kõiki teelesattunud laevu riisuma.

Old Bailey kohus tunnistas Kiddi 1701. aastal piraatluses süüdi ja mõistis ta surma.

Massachusettsi kuberner Joseph Dudley andis 1703. a, tal brigantiinile «Charles» kaaperduskirja. Laeva olid ehitanud ja relvastanud Bostoni kõige rikkamad kodanikud. Kapten sai volituse Prantsuse laevade riisumiseks Acadie]a New-Scotlandi rannikul. Kord kui laev seisis Marbleheadi lähedal ankrus, puhkes meeskonnas mäss. Kapten visati üle parda ja juhtimise võttis enda peale John Quelch, m ä s s a j a t e n i namees. Kolm kuud hiljem ilmus «Charles» Brasiilia randa, mastis lipp, nimega «Old Roger», mis kujutas inimese luukeret mustal taustal, käes mõõk ja noolega läbistatud süda, milles

kolm tilka verd langeb teise kätte. Varsti vallutas laev üheksa Portugali laeva, mille lastiks oli kullaliiv, raha, laskemoon, kangad, toiduained ja rumm.

Teinud Lõuna-Ameerika vetes mehiselt tööd, otsustasid Quelch ja ta kaaslased koju tagasi purjetada. Raske on aru saada, mispärast valis Quelch kõikide maailma sadamate hulgast just Marbleheadi, kus ometi kõik olid vapustatud meremeeste mässust ja «Charlesi» kapteni surmast. Vaevalt sai mees jala mandrile tõsta, kui ta juba seisis ülemprokuröri palge ees. Tema ülejäänud kaaslased, kes oma saagiosaga olid laiali valgunud, tabati samuti kiiresti. Kümne päeva pärast seisid kakskümmend viis piraati Bostoni kohtu ees. 9. juunil 1704. aastal mõistis Admiraliteedi tribunal nad surma. Kuni 1701. aastani võidi piraatluses kahtlustatuid ainult Inglismaal kohtulikule vastutusele võtta. Niisugune seadus raskendas erakordselt piraatluse likvideerimist asumaades, sest vangide transportimine oli keerukas ülesanne, kuna sageli esines ärakargamisi või lõid kaaslased mehe üle avamerel. Ühenduses sellega andis kuningas William III 1701. aastal korralduse, mis volitas Inglise kohtuid piraadiasju ka väljaspool emamaad läbi vaatama.

Kui Quelch oleks rünnanud ainult Prantsuse laevu, oleks teda võib-olla süüdistatud üksnes mässus. Et ta aga hakkas röövima ja tapma oma maa kuninga sõpru ja liitlasi, siis mõisteti tema ja ta kakskümmend viis kaaslast surma. Kolmteist piraadist kaebealust said armu tingimusel, et nad astuvad kuningliku mereväe teenistusse.

Reedene päev 20. juunil 1704. aastal kujunes Bostoni kodanikele suureks peoks. Avalik surmanuhtlus, mis sellele päevale määrati, pakkus suurejoonelist vaatemängu.

See oli ju tolle aja kohta haruldane juhtum, et hukati piraate, kellel suuremalt jaolt oli alati õnnestunud karistust vältida, tänu sobingule koloniaalvõimudega. Muide, Quelchi loo arvel teenisid kenakesti ka Bostoni aukandjad, kes piraatide röövitud kulla isekeskis ausasti ära jagasid. Kroonik, kes kogu selle loo kuni pisiseikadeni välja on uurinud, märgib, et mitte ainsatki grammi kulda portugallastest seaduslikele omanikele ei tagastatud.

XVIII sajandi sõjad panid Ameerika vetes aluse korsaarluse levikule, mis aga peagi andis maad kõige selgemale piraatlusele.

109

Ameerika seitsmeaastase revolutsiooni vältel, alates 1775. aastast, rüüstasid korsaarid Antillide saari. Nende hulgas leidus nii inglasi, prantslasi kui ka hispaanlasi, kel-lel taskus kaaperduspatendid.

Eriti palju kurele rikastumisele pürgijaid oli koondunud Põhja-Ameerika ranna lähedale aastail 1793—1815, kui käimas oli Inglise-Prantsuse sõda. Suurem osa mainitud korsaare järgis tookord erapooletuse põhimõtet, soovimata kedagi sõdivatest pooltest toetada, kuna huvituti pigem rasvasest saagist kui sõjatulemustest. Oli sõda kord läbi, asusid tuhanded korsaarid jalapealt piraatluse teele.

Need piraadid aga olid hullemad kõigist ajaloos tuntud piraatidest. Ei olnud neis kübetki kunagiste bukanjeeride rüütellikkust. Ainus, mis neid suunas, oli ahnus.

Helgemaks kujuks sellel hallil taustal oli võib-olla ainult Jean Lafitte, kes mõnda aega jagamatult Mehhiko lahel valitses. Tema esindas Kariibi piraatluse vanu, klassikalisi traditsioone. Võiks vahest mainida, et sel piraadil ei puudunud ka huumorimeel. Kui Louisiana kuberner tema pea eest 5000 dollarit autasuks pakkus, revanšeeris Lafitte sellega, et pakkus kuberneri pea eest 50 000 dollarit.

Pikemat aega ei suutnud Inglismaa, Ameerika ega Hispaania kuidagimoodi piraatlusega hakkama saada. Pealegi raskendas seda võitlust ka kollase palaviku epideemia, mis samal ajal Kariibi mere basseini kurnas.

VAGA PIRAAT

Kui piraate järjestataks nende vallutatud laevade hulga järgi, siis Bartholomew Roberts, kes oma biograafide väiteil olevat neid võitnud üle neljasaja, pälvinuks esikoha au.

Tema lapsepõlve ja nooruse kohta pole rohkemat teada kui see, et pärit oli ta Briti saartelt, tõenäoliselt Walesist.

1719. aastal purjetas kapten Roberts kuunaril «Princess» Lääne-Aafrika randadele.

Anamabos laadis ta laevale «elavkaupa». Ahelaisse needitud neegrid litsuti trümmidesse. Juba mõni tund pärast ulgumerele jõudmist pidas laeva kinni piraat Howell Davis.

Robertsil oli selge, et nüüd on ta laostunud, sest kogu oma varanduse oli ta paigutanud laeva ja selle lasti ostule.

110

Isegi kui piraadid talle vabaduse kingiksid ja Inglismaale päästa lubaksid, ootaks teda seal vilets kiratsemine. Selline väljavaade pani Robertsit kapten Davise pakkumist vastu võtma ja ta liitus piraatidega.

Davis, kes samuti oli valeeslane, hakkas oma kaasmaalase eest lahkelt hoolitsema.

Ühe luhtaläinud retke ajal Aafrika mandri sügavusse näitas Roberts erakordset mehisust. Meeleheitlikus tapluses pärismaalastega Davis hukkus ja taanduvate piraatide juhiks hakkas Roberts. Ta viis nad ilma suuremate kaotusteta randa, äratades kaaslastes imetlust ja lugupidamist.

Juhi vakantsele köhale leidus mitu pretendenti. Roberts aimas, et konkurents tuleb äge ning hoolimatu, võis arvestada isegi võitluse puhkemist. Kuid ootuste vastu läks uue juhi valimine

suhteliselt libedasti, koguni rahulikult. Robertsi enda suureks üllatuseks langes valik just temale, kes ta ometi piraadina algaja oli.

Robertsi esimeseks ettevõtmiseks sai neim Davise surma eest. Ta piiras sisse ja hävitas pärismaalaste küla, kus toona piraatidele valus löök oli antud. Järgmiseks purjetas ta Brasiilia randade suunas ja kohtas teel parajasti Lissabonile kursi võtnud Portugali flotilli, mis koosnes kahekümne neljast laevast. Need kõik olid raskesti koormatud Euroopale määratud kaupadega. Nüüd sai Roberts hakkama ennekuulmatu teoga. Ta ründas ühte alles reidil seisvat laeva. Kuid tegelikult see polnudki eriline pöörasus. Mees oli oma väljavaated hoolikalt läbi juurelnud ja käsutas ööpimeduse hõlpu. Olgu see kus tahes, aga sadamas, hulgalise laevastiku kaaskonnas võis kaubalaevakapten pealegi küll kõige vähem ohtu karta. Risk tasus end suurejooneliselt ja, uhkena oma uuele juhile, tulid piraadid retkelt tagasi.

Oma tegevust oli Roberts kavatsenud arendada India ookeanil, kuid enne seda oli tal himu Antillidel õnne katsuda. Tema ilmumist sellesse ümbrusse võisid Jamaika ja Barbadose kaupmehed oma nahal peagi tunda saada. Kuna püügid olid head ja sai sõlmida kasulikke sidemeid, mis võimaldasid röövitut hõlpsasti rahaks teha, jäi Roberts Antillidele kauemaks kui algul kavatsetud. Ta vahetas Davise vana laeva toredama uue vastu ja pani sellele nimeks «Royal Fortune» («Kuninglik Õnn»).

Kord sattus ta Barbadose lähedal tugevasti relvastatud kaubalaevale. Järgnenud kokkupõrkest õnnestus tal vae-

valt terve nahaga välja tulla. Kord jälle jooksid kõik ta plaanid tühja, kui Martiniquel mingit asulat rünnates erakordselt tugevale vastupanule põrkas.

Need äpardused, kuigi ainsad pikas võitude reas, jätsid Robertsile põrutava mulje. Sellest ajast peale pidi iga Martiniquel ja Barbadose elanik, kes aga Robertsi kätte sattus, eluga hüvasti jätma. Tema uus lipp — mõõgaga valge mehe siluett, jalg kahele surnupealuule toetumas — sümboliseeris neima.

Iseloom oli Robertsil kange. Ta oli auahne, resoluutne ja jonnakalt valmis igale ohule vastu astuma. Tuleks tähendada, et piraadi kohta olid tal mõneti kummalised vaated. Nii näiteks jõi ta ainult teed. Et aga meeskonnast karsklasi kuidagi ei saanud, siis hoidis ta kõik joogid luku taga ja ühelgi meremehel polnud õigust pudelit varjata. Täpselt kell 20.00 kustutati tuled, otsekui internaadis. Kui siis keegi veel pärast seda tundi rummi tahtis, tuli pardale ronida ja teha seda kapteni silma all, mis üldiselt küli joomahimu ara võttis.

Samuti ei sallinud Roberts ka hasartset kaardi- ja täringumängu. Naiste toomine laevale oli keelatud. Nende tulek meesterõivastes võis tähendada süüdlasele surma poomise läbi. Keelatud olid ka meestevahelised kaklused laeval. Meremees, kellel oli isiklikke arveid õiendada, pidi ootama rannale jõudmist. Alles seal, sekundantide vastava märguande peale pandi nugadega või püstolitega varustatud mehed seljad vastamisi, ja kahevõitlus tohtis lahti minna Võitleja, kellel laevale naasmiseks veel jõudu jätkus, pidi võitlusest ettekande esitama.

Kapten Roberts, seaduse silmis küll roimar, tahtis olla harras kristlane ja sundis oma mehi usupühi pidama. Pühapäeviti ei tohtinud mängida isegi orkester, kelle ta meeskonnaliikmeist oli moodustanud, et kaaslastele sündsat meelelahutust pakkuda.

Oma vagatsemiskihus läks ta isegi niikaugele, et püüdis värvata preestrit, kes siis puhkepäevil ja usupühade ajal oleks piraatidele jutlust pidanud. Kuigi seda kavatsust Robertsil teostada ei õnnestunud, tegi ta siiski kõik, mis suutis, et aga oma alluvate patuseid hingi päästa. Kui ta kord teada sai, et anastatud laevalt vangistatute hulgas on olemas ka üks preester, kutsus Roberts selle enda juurde ja tegi talle niisuguse ettepaneku: .

«Kui sa meiega ühined, avaneb sul oivaline juhus mõnin-

gaid hingi hukatusest päästa. Ma tõotan sulle, et tasun sulle su hingilunastava töö eest rikkalikult, kõigevägevam aga ei unusta sind kindlasti.»

Vaene preester ei teadnud, mis ta tegema pidi. Ühest küljest tuli talle hirm peale, kui vaatas piraati, kes seisis tema ees, püstolid vöö vahel, teisest aga — tal tuli midagi viivitamatult vastata, sest järgmisel hommikul pidi kõik vangid lähimas sadamas maale aetama.

«Ma tahaksin siiski vabaks saada,» pigistas preester enesest lõpuks välja.

Ja Roberts vabastaski preestri.

Huvitav joon Robertsi vastakast iseloomust nähtub ka sisekorramäärustikust, mille ta oma laeval kehtestanud oli:

«1) Kapteni tehtud korraldused, kui nad ei käi vendluse põhimõtte vastu, tuleb täita hoolikalt ning heatahtlikult.

2) Kaptenile kuulub üks terve ja pool osa kõikidest saakidest. Ohvitserile, puusepale ja relvameistrile kuulub üks terve ja veerand osa.

3) Iga meeskonnaliige, kes püüab deserteerida või osutub kuidagiviisi ebalojaalseks «vennaskonna» suhtes, saadetakse esimesel parajal juhul inimtühjale saarele, kusjuures kaasa antakse pudelitäis vett, peotäis püssirohtu ja niisugune relv, mis elatusvahendite muretsemiseks vajalik on.

4) Iga meeskonnaliige, keda laeval varguses süüdi tunnistatakse või kes raha peale mängides üle ühe piastri panustab, kannab käesoleva määrustiku põhjal vastavat karistust. Raskematel juhtudel lastakse ta muidugi maha.

5) Ükski meeskonnaliige ei tohi ilma «vennaskonna» teadmata sõlmida sobi või lepinguid teiste piraatidega, Kes seda teeb, tunnistatakse reetjaks.

6) Löömingud laeval on täiesti keelatud. Kes meeskonnaliikmeist kapteni sõna ei kuula, saab paljale seljale peksa üks löök vähem kui nelikümmend hoopi.

7) Sellesama karistuse saab igamees, kes oma relva hävitab, suitsetab kaanestamata piipu või kõnnib ringi põleva, kuid varjutamata tõrvikuga.

8) Kõik meeskonnaliikmed peavad igapidi hoolt kandma, et relv saaks puhtuses ja korras hoitud. Kes iganes selle kohustuse vastu eksib, jääb saagijagamisel välja.

9) Hästikasvatatud meesterahvas peab daamidest' alati lugu. Iga ohvitser või madrus, kes sõna või teoga mõnda

kättesaadud naisterahvast solvab, peab kohe surma mõistetud olema.»

Karmi distsipliini kehtestamise kiuste oli Roberts oma meeste hulgas lugupeetud ning armastatud. Selles pole ka mingit imet, kuna edu eest võlgneti tänu just tema organisaatorivõimeile. Aastasest tegutsemisest Antillidel piisas, et oma elu surmani kindlustada. Pärast seda loobusid piraatlusest paljudki.

Oma tegevusega Antillidel oli Roberts merekaubandu-sele niipalju kahju tekitanud, et Briti, Prantsuse ja Hispaania võimud tema vastu lepingu sõlmisid. Kujunenud olukorras pidas piraat õigemaks mujale kolida.

New Foundlandi vetele ilmus Roberts kui välk selgest taevast ja hakkas ründama makrellikalureid ning saare rannaasulaid. Piraadid anastasid kalurite paate ja kutreid, aga nende peaeesmärgiks olid kalastusühingute kassad New Scotland ja St. Lawrence'i vaiksed lahekäärud pakkusid neile varju ja kaitset tabajate eest. Roberts andis enesele aru, et liiga kestev viibimine nendel vetel võib saada ohtlikuks, arvestades piraatidevastaseid aktsioone, mis New Englandi võimud olid korraldanud. Nii suunduski ta 1721. aastal Aafrika poole, kus mõnda aega Ginea ranne lähedal tegutses. Paar korda käänas ta ka ümber Hea Lootuse neeme, külastades Madagaskari piraadiasulaid.

Ühel päeval sai Roberts teada, et kõlava nimega kuninglik fregatt «Swallow» on purjetamas tema suunas. Fregati kapten, keegi Chaloner Ogle, oli tuntud kui piraatide vihkaja. Roberts aga, kes parajasti kahte laeva käsutas, arvas end inglastega hakkama saavat ja sõitis nendele vastu.

See meelelahutus läks piraatidele kalliks maksma. Ogle märkas oma jälitajaid, aeglustas tempot ja hakkas saare juures varitsema. Ühe oma laevadest saatis Roberts luurele. Ogle, märgates üksikut piraadilaeva avamerel, uputas selle ilma vaevata ja liikus siis teise järele.

10. veebruaril 1722. aastal tabas Ogle piraadid saarelt, kus nad öö läbi olid prassinud. Nähes, mis teda ootab, ajas Roberts meeskonna kiiruga kokku, et merele minna. Ogle pani tal tee kinni. Meeleheitele aetud Roberts käskis sõita otse Briti fregati peale, tulistades seda suurtükkidest. Väikeses Aafrika lahekeses puhkes lahing, kus Roberts hukkus suurtüki kuulikillust tabatuna.

Pisut hiljem alistus «Royal Fortune».

Inglaste võidukas meremees otsustas võitluses langenud mehisele piraadile viimast au anda. Kummagi laevameeskonna juuresolekul korraldati Robertsile meremehematused. Laevatekile improviseeritud katafalgil lebas piraadi põrm tema armastatud paraadmundris, mis säras aardeist. Auavalduste saatel sängitati Roberts merre.

Ükski Robertsi kaaslastest ei pääsenud oma roimade eest teenitud karistusest. Kõik viimseni poodi Kullaranniku neemel Coast Castle.

PIRAAT VASTU TAHTMIST

Järgnev lugu algas 1821. aasta aprillis, kui Aron Smith asus vanemohvitserina «Zefiri» pardale, mida juhtis kapten Lumsden ja mis purjetas Jamaikal asuvast Kingstonist Inglismaale.

Laev oli juba viis päeva merel olnud, kui Antonio neeme kohal, Kuuba lõunarannikul, märgati silmapiiril kahtlast kuunarit vastu sõitmas.

Kuunar osutus piraatide omaks. Kuna igasugune vastupanu oli mõttetu ja põgenemine võimatu, alistus Lumsden otsekohe. Kui juba kõik vähegi väärtuslikum «Zefirilt» ründajate pardale oli kantud, lubati Lumsdenil reisi jätkata. Piraadid pidasid kinni ainult Aron Smithi, käskides tal oma laeva Kuubale, Rio Mediasisse juhtida.

Juba sama päeva õhtupoolikul jõuti teekonna lõpppunkti, kus Smith nägi «suurt hulka parvesid ja paate, mis piraatidele vastu ruttasid. Kapten seletas mulle,» kirjeldab Smith kohtumist, «et ta ootavat mandrilt külalisi, kaht või kolme ametnikku oma perekondadega ja mõningaid vaimulikke. Kapten lisas, et ma saavat ka mitut noort ning kaunist hispaanlannat näha. Ma avaldasin imestust, küsides, kas ta ametnikke ei karda. Kapten aga hakkas naerma ja seletas, et mina vist ei tundvat hispaania kombeid. Meened, kohv ja paar nipsasjakest tagavad alati nende lahkuse. «Just nende inimeste läbi,» seletas kapten, «saangi ma teada kõik, mis Havannas toimub, ja ma olen alati õige-aegselt igast vaenulikust plaanist informeeritud, nii et saaksin valvel olla.»

Kui parved ja paadid mereröövlite laeva külje alla olid jõudnud, tervitati kaht ametnikku, preestrit ja mõningaid

naisi suure toredusega. Smithi suureks imestuseks õnnitlesid saabujad meie piraatkaptenit ülevoolavalt tema võitude puhul. Kapten esitles külalistele Smithi kui oma uut navigatsiooniohvitseri, mille järel kogu trobikond ohvitseride kasiinosse läks, et seal kapteni ja tema tubli meeskonna auks klaasikest tõsta. Pärast kostitamist tegi üks daamidest ettepaneku tantsida, mis härrade poolt rõõmuga vastu võeti.

Smithi kutsus tantsule noor naisolevus nimega Serafina. Tüdruk näitas mehe vastu üles kaastunnet ja tõotas mõjustada oma isa, et see kaptenilt inglasele vabaduse nõutaks.

Vastu hommikut hakkasid külalised lahkuma. Sel puhul tõi kapten neile määratud kingid välja. Esimesena toodi damasti ja siidi sisaldav laegas, mis kuulus Smithile. See kingiti preestrile. Vaimustatult kinnitas preester, et kapten võib alati tema eestpalvetele loota. Ükski saabunud külalistest ei lahkunud tühjade kätega.

Keskpäeva paiku hakkasid laeva lähedale ilmuma parved ja lootsikud kuubalastega, kes tahtsid osta ülejäänud saaki. Esimeste seas, kes pardale ilmusid, oli Serafina oma isaga. Neiu viis Aroni kõrvale ja teatas, et ema soovivat teda näha ja et ta ise katsub noormehele rnaalemineku-luba hankida.

Pardal algas müügiturg ja Smithile usaldati valve kaalude üle, millega ostjatele kohvi mõõdeti, sest ei kapten ega keegi teine meeskonnaliikmeist osanud sellega hakkama saada. Hiljem korraldati kõigile uhke lõunasöök ja kapten, kes inglise keelt pisut tundis, käskis Smithil mõnda kangemat inglise kokteili valmistada. Kui kõigil ostjail juba paras joove sees oli, asus kapten kauplemise teise osa juurde, tuues müügile «Zefiri» garderoobi.

Smith tuli oma ülesandega hiilgavalt toime, kallates külaliste peekreisse omatehtud segu veinist, rummist, viinast ja õllest, mida seltskond suurepäraseks nimetas. Smithi hoolitsus oli ületanud kapteni suurimadki lootused. Hinnad kruviti üles. Lihtsate hilpude eest maksti muinasjutulist hinda.

Kui kogu joobnud seltskond viinaunele läks, jäid Aron ja Serafina pardale, kus ehtsalt hispaanialikus tempos teineteisele armastust avaldasid. Kaks noort inimest kavandasid põgenemist ja abielu, niipea kui selleks võimalus avaneb.

Järgmise kähe päeva kestel tiirutasid piraadid niisama mööda merd ja varitsesid uut ohvrit. Kolmandal päeval satuti ühele Hollandi purjekale, mis laskis end ilma ühegi pauguta Kuubale toimetada. Sadamasse jõudes saadi kuulda, et Serafina isa olevat kurjategija poolt haavata saanud ja nüüd kutsuvat ta Smithi oma haava põetama. Et oma sõpra ning soosijat mitte solvata, lähetas kapten oma Smithi randa. Haav osutus tühiseks, aga Smith pani tõsisema diagnoosi, et leida võimalust Serafinaga sagedamini kohtuda. Neljanda visiidi ajal teatas Serafina oma valitule rõõmsa uudise: põgenemiseks olevat kõik valmis.

Viimasel hetkel aga selgus, et usaldatud teejuht oli reetur, sellepärast tuli plaanide elluviimine edasi lükata, et piraatide umbusku ja valvsust pisutki uinutada.

Vahepeal olid mereröövlid mitu vallutatud laeva sadamasse toonud, muude seas ka ühe suurema, inglaste oma. Havanna kuberner sai sellest teada ja saatis tugeva politseiüksuse, et see röövlitele lõpu teeks.

Kohale jõudes said politseinikud piraatidega kiiresti kokkuleppele ja sõitsid peaaegu kohe tagasi. Ja nagu selgus — just parajal, ajal. Sest vaevalt olid nad läinud, kui sadamasse sõitis üks piraatide laevu, kaasas kolmelt Inglise laevalt röövitud last. Pardal oli ka üks haruldane saak, nimelt Hispaania ohvitser oma naisega. Naine oli teekonna ebamugavuste tagajärjel tõsiselt haigestunud. Kutsuti köhale Smith, kelle kohta linnakeses teati rääkida, et tegemist olevat tubli arstiga. Smithi ravi tulemusena sai proua kiiresti oma tervise kätte ja hakkas õige silmanähtaval viisil inglasele tänulikkust avaldama. Kuna aga ruumikitsikuse tõttu pidid Smith, Hispaania ohvitser ja tema naine kõik ühes ning samas kajutis magama, siis puhkesid vangide keskel tülid.

Smith oli neid õnneseeni või pigilinde, keda jumaldavad kõik naised. Tema edasine viibimine piraatide hulgas kujunes laveerimiseks armukadeda ohvitseri, tema naise ja armastatud Serafina vahel.

Piraatide laev ei lahkunud sadamast pikemat aega, nii et Aroni südameasjad muutusid järjest keerukamaks. Siis saatis ühel päeval keegi kapteni tuttavaist ametnikest kirja, milles soovitas ankrut hiivata ja küremas korras merele minna. Havanna kuberner oli otsustanud mereröövlite

vastu otsustavaid samme astuda. Seks otstarbeks läkitas ta sadakond sõdurit maitsi ja ühtlasi viis laeva

117

merelt, et nõnda piraatide tee kinni panna. Röövlid purjetasid minema juba sama päeva õhtul, kui hoiatus saabus.

Ühel tormisel ööl otsis laev varju kuskil vaikses lahekurus. Malaariahoost piinatuna lamas kapten oma kajutis, kuna meeskond oli end viimseni täis joonud. Smith nägi, et põgenemishetk on käes. Pani pauna oma navigatsiooni-riistad, kuivikud ja ronis rannalt leitud purjekale. Tõmbas köie lahti ja laskis end voolust kända. Rannast eemal hiivas ta purje ja võttis kursi Havannale. Paari päeva pärast oli ta Kuuba pealinnas ja arvas, et nüüd on muredel lõpp. Aga vaevalt sai ta ühele Havanna tänavaist, kui jooksis vastu armukadedale kaptenile, kellega piraadilaeval vangipõlves oldud ja kes oma meheau riivamise pärast neima tõotas. See mees laskis piraat Smithi otsekohe areteerida.

Smith veetis palju päevi linnavangla rõskes kongis, enne kui kohtuuurija ta asja juurdlemisele võttis. Pärast pikaajalisi ülekuulamisi saadeti ta vanglasse. Seal, mitmesajast rahvusest vangi — petiste, salakaubavedajate ja bandiitide — hulgas veetis Smith mitu nädalat, oodates kohut. Palju kordi seisis ta tribunali ees, aga iga kord lükati asi mingil ettekäändel edasi. Lõpuks külastas Smithi ta kongis üks kohtunikest ja tegi ettepaneku, et kui talle sada dublonit makstakse, siis võib Smith vanglast vabaneda. «Vastasel korral,» seletas kohtunik, «saadetakse ta Jamaika võimudele, kes on nõudnud vangi väljaandmist.»

Smithil polnud pennigi, ja järgmisel päeval saatsid teda kolm ohvitseri admiral Sir Charles Rowley sõjalaeva «Sybille» pardale. Smithi suureks hämmastuseks pandi ta raudu nagu kardetav roimar.

Pika reisi järel jõudis «Sybille» viimaks Deptfordi. Sealt transporditi Smith Newgate'i vanglasse, kus ta admiraliteedi tribunali ette pidi astuma, süüdistatuna piraatluses.

Smithi protsess, mis äratas suurt sensatsiooni, algas reedel 20. detsembril 1823. aastal Oid Bailey's. Kohtulaua ette ilmus pikk rida tunnistajaid, aga ainult ühele neist võlgnes Smith tänu oma vabanemise eest. Selleks tunnistajaks oli võluv ning hurmav miss Sophie Knight, kaebe-aluse mõrsja, kes pisarsilmi seletas kohtunikule, kuidas ta juba kolm aastat oma peigmehe naasmist Ameerikast oodanud. Neiu tunnistused määrasidki lõplikult kohtuotsuse.

118

Ajalugu vaikib sellest, kas truu miss Knight ja Smith abiellusid, või (mis on vähem usutav) läks mees Serafina juurde.

«PANDA» LUGU

2. märtsil 1836. aastal olid Bostoni kaldapromenaadil jalutajad tunnistajaks ebaharilikule sündmusele.

Peaaegu ühel ning samal ajal olid sadamasse sõitmas kaks kolmemastilist laeva. Sellal kui üks kaile manööverdas, saabus teine lahte.

Randunud laeva pardalt jooksid alla mitu veidralt rõivastatud mehhiklast, kes ägedalt kätega vehkisid ja kõva häälega hädaldasid. Nende segasest jutust sai kohaleruta-nud sadamakapten niipalju aru, et neid merel oli rünnatud ja paljaks riisutud. Sadamakapten viis nad oma büroosse, et vormikohast protokolli kirjutada. Jalutajad silmitsesid uudishimulikult seda kummalist rongkäiku, kelle kehakatteks olid voodilinad, kardinad, käterätid jms. Mehhiklaste salgas olid enamuses mehed, kuid leidus ka mitu naist.

Kahjukannatanute seletustest nähtus, et piraatide rünnak, mille ohvriks nad kolme päeva eest olid Ühendriikide ranna lähedal langenud, kulges järgmiselt.

Bostonisse sõitva Mehhiko prahilaeva pardal olid ka mõned reisijad, ja nimelt mehhiklastest abielupaar Martinez oma kahe tütre ning mõne teenijaga.

Ühel päeval sattus laev tihedasse uttu, see oli kella viie paiku pärast lõunat Ameerika rannavetes.

«Süüdake eraldustuled!» hüüdis kapten Segomio vahtkonnaohvitserile.

«Pole vaja! Me näeme teid niigi!» vastas tundmatu hääl kuskil parda taga.

Üllatunud kapten Segomio märkas alles nüüd, et nende laeva külje kõrval sõidab üks teine kolmemastiline. Enne kui ta midagi teha jõudis, visati teiselt laevalt trapp, mida mööda kaheksa relvastatud meest kiiresti pardale tormasid ja siin prahilaeva reisijaid ning meeskonda kimbutama hakkasid.

Kapten Segomio taipas muidugi, et tema ees seisavad mereröövlid, ja katsus neile selgeks teha, et. laev veab ainult palke ja laudu. Kui aga piraatide juht Petro Gibert

tal mõõgapidemega kaks hammast suust välja lõi, loobus mehhiklane vaidlemisest. Puit ei huvitanud piraate, aga märgates soliidselt rõivastatud Martinezit, tirisid nad selle tekile ja hakkasid pärima, kus ta oma raha ja väärtasju varjab. Algul seletas mehhiklane, et ta raha endaga kaasas ei kanna, aga kui ta pootsman Farci karukämmalde vahele sattus, kes talle noatera kõri peale seadis, siis tunnistas Martinez, et kabiini raudkasti on peidetud 30 000 dollarit.

Niisugune summa tegi piraatidele palju rõõmu. Gilbert käskis rummivaadikese välja veeretada ja kolmemastilise «Kotka» pardal läks lahti joomatrall.

Vastu hommikut panid mereröövlid kõik vangid, nii mehed kui naised, trümmi riivi taha ja süütasid laeva.

Niipea kui bandiidid olid «Kotka» pardalt lahkunud, murdsid vangistatud reisijad riivid ja jooksid välja, ja kustutasid tulekahju, enne kui piraatide «Panda» purjed silmapiirilt kaduda jõudsid.

Draama järgmine vaatus arenes Bostoni tänavail kohe pärast seda, kui ohvrid said oma tunnistuse esitada ja sadamakapteni büroost lahkuda, jõudsid. Tagasiteel oma laevale pani Martinezi tütar Isabella tänaval äkki hüsteeriliselt kiljuma, viibates teispool tänavat kõndiva mere-meestesalga poole.

«Nemad! Nemad!»

«Seal, seal! Võtke kinni! Need nad on!» kordas Martinez ja pistis liduma, kui jälitatavad mehed sadama poole putkasid, et oma kolmemastilise «Panda» peale põgeneda.

«Panda» revideerimisel ilmnes, et tänaval areteeritud meremehed ongi piraadid, kes mehhiklaste prahilaevale «Kotkas» kallale olid tunginud. Asjaolude kummalisel kokkusattumisel said ohvrid ja nende piinajad juba õige lühikese aja pärast jälle kokku — Bostoni kohtulaua ees.

Kõigi vaidlematute tõikade kiuste ajasid piraadid kõike jonnakalt tagasi. Ometi ei aidanud midagi kaitsjate ponnistused, langetatud otsusega mõisteti süüdlastele kõrgeim karistus, surmanuhtlus. Ainult ühel mereröövlil, kellelgi Antoniol, õnnestus puhtalt välja tulla. Kui ta kaaslased linna lõbutsema läksid, jäi Antonio «Pandale». Nähes laevalt oma seltsimeeste areteerimist, kargas mees vette ja ujus sadama vastaskaldale, päästes end seega politsei küüsist.

Kui kõhtu eesistuja hakkas Antonio kohta tagaselja mõistetud otsust ette lugema, pöördusid ülejäänud kaebe-

aluste pilgud publikurõdule, seal esireas istuvale õlakale ning turjakale isikule, kelles polnud raske meremeest ara tunda. Kohtunikud, vannutatud mehed, valvurid ja publik panid seitsme piraadi pilke tähele. Kohtusaali sugenes vaikus. Jälgitava isiku närvid ei pidanud pinetusele vastu, jnees

tõusis ja hakkas väljapääsu poole minema. Sel hetkel kargas piraat Juan Montenegro pingilt püsti ja karjatas lõikavalt:

«Antonio, päästa end! Kiiremini!»

Saalis tekkis kära, ja enne kui aru saadagi jõuti, oli Antonio kadunud. Tema edaspidine saatus ei ole teada.

Mõne päeva pärast õnnestus kahe taunitu kaitsjal oma klientide karistusmäära muuta. Arvestades seda, et Soto oli kahel korral ohvrite elu kaitstes piraatide ründe vastu välja astunud, muutis kohus surmanuhtluse vanglakaristuseks. Surmanuhtlusest pääsis ka Tomas Ruys, kelle kõhus arstitõendi põhjal vaimselt haigeks tunnistas. Praeguseni pole teada, kas Ruys ikka tõepoolest oli süüdimatu või ta ainult simuleeris vaimuhaigust.

Piraatide surmanuhtlus viidi täide 11. juunil 1836. aastal.

MÄSSAVATE VANGIDE LAEV

Ühel 1836. aasta päeval, kui Ühendriikide rannakaitse suurtükilaev «Washington» New Yorgi lähedal patrull-sõidul oli, teatas vahimadrus Long Islandi juures, et nähtavale on tulnud mingi purjekas, mis teeb veidraid manöövreid. Kapten jälgis selle imeliku laeva veiderdusi tükk aega. Algul mõtles ta, et meeskond on oma laeva millegipärast hüljanud ja nüüd see triivib. Kui aga suurtükilaev ligemale sai, nägi kapten purjeka pardal pikakasvuliste neegrite siluette, kes olid rõivastunud justkui maskeraadiks, seljas kõige mitmekesisemad daamide värgid. Kapten käskis päästepaadi vette lasta ja saatis võõra poole kakskümmend neli relvastatud meest, suunates Samal ajal ka suurtükid sellele. Kui relvastatud dessanti juhtiv ohvitser oli salapärase võõra nime — «Amstead» — ära lugenud, oli tal korrapealt selge, kelle ja millega tegemist tuleb. Juba mõnda aega oli Ameerika merejõudude ülemjuhatusse saabunud teateid, nagu oleks mitmes Mehhiko lahe punktis ja Ühendriikide idarannikul «Amsteadi»-nimelist purjekat nähtud, mis kahe kuu eest

Havannast väljudes oli Guanajasse kursi võtnud, kuid sihtkohta iialgi ei jõudnud.

Kui teine «Washingtoni» ohvitser relvastatud madruste saatel «Amsteadi» pardale tõusis, siis kargas keegi hallipäine valgenahk neegrijõugust välja ja hakkas närviliselt kätega vehkides hüüdma:

«Kaitske mind, palun! Need neegrid siin on mässajad vangid, kes meeskonna ara tapsid. Kõigepealt areteerige nende pealik!»

Isegi relvastatud mereväelaste juuresolekul püsis hallpea silmis hirmutunne, kui ta neid sõnu rääkides käega hiigelneegri poole viipas, kes seisis ruhvis, käed risti rinnal, ja kogu seda stseeni tummalt jälgis.

Oma suguvendadest ei erinenud ta üksnes välimuselt, mitte ainult kasvu ja atleetliku kuju poolest, vaid eelkõige käskiva pilgu ja uhkusega. Kui mõned relvastatud madrused talle lähenema hakkasid, kadus mees nende eesl trümmi.

Juba kaks kuud käis lõunaosariikide istandustes töötavate neegrite keskel suust suhu jutt «Amsteadist», neegrite vabaduselaevast.

Sündmuste areng sellel laeval käis nii.

Don Jose Ruiz, Mehhiko rikas hispaanlane oli sõitnud Havannasse, et sealsel orjaturul mõned ostud teha. Pärast elavkauba hoolikat silmitsemist ostis senjoor Ruiz nelikümmend üheksa orja, nende seas ka ühe pikakasvulis neegri, Josef Cinquezi. Nagu ärimeeste seletustest ilmnes, oli see üks Kongo jõgikonna aafriklaste suguharu kuninga järglasi. Uhke kuningapoeg käitus juba esimesest silmapilgust peale tõrksalt ning sänikaelselt, keeldudes mõningaid oma peremeeste korraldusi täitmast.

Pärast asjatalituste päädimist leppis senjoor Ruiz Mehhikosse purjetava «Amsteadi» kapteniga kokku, et see viib tema orjad ja muud kaubad Guanaja sadamasse.

Teekond pidi kestma viis päeva, aga senjoor Ruiz ei muretsenud, et laev polnud vangide transpordiks kohane ja et laeva meeskonnal polnud selles mingeid kogemusi.

Neljandal ööl puhkes teki alla suletud neegrite mäss Oma juhi Cinquezi eestvedamisel olid nad nelja päev; kestel salaja purustanud ahelad, millega nad üksteise j; laeva külge kinnitatud olid.

Laeva vallutamine orjade poolt oli vaid mõne minuti töö. Meeskond mõrvati ja laibad visati üle parda. Nähes,

mis toimub, laskis tüürimees silmapilk päästepaadi vette ja kadus välkkiiresti laevalt. Rannale jõudes teatas ta võimudele kõigest, mis «Amsteadi» pardal sündinud.

Eluga pääsesid ka teener Antonio, senjoor Ruiz ja keegi Montez, endine laevakapten, keda Cinquez säästis lootuses, et see mees võib laevajuhina kasulik olla. Cinquez kui kuningliku suguvõsa liige võttis juhtimise endale. Märgates, et laev liigub pidevalt läände, aheldas ta Montezi tüüri külge ja nõudis surmaähvardusel, et see suunaks laeva päikesetõusu poole, sinna, kus elavad krokodillid, elevandid ja kaelkirjakud — kodusesse, armsasse Aafrikasse.

Montez käsutas musta võimumehe nõmedust ja püüdis läheneda relvastatud laevadele ning rannale, algul Mehhikole, hiljem Bahama saartele. Lapsikud neegrid, orienteerumata ulgumere laevanduses, ootasid päevast päeva pikisilmi kodumaa randu, kus neid vabadus ootas.

Merereis aga venis aina. Neegrid lõbutsesid kui lapsed. Nad tirisid kirstudest välja Ruizi daamidele määratud tualetid ja pärast mitmeid nääklusi ning purelemisi jaotati need võitjate vahel. Ruizi ostetud muusikariistade saatel tantsiti aafrika tantse. Senjoor Ruizil oleks süda peaaegu lõhkenud, kui ta nägi, kuidas üks mässuline tema tütarde harfi keeltest endale kaelaehteid meisterdas. Aeg aga venis. Veest ja söögipoolisest hakkas püüdu tulema. Bahama saartest mööddudes saatis Cinquez paadiga randa kolm meest, kes mõne maale- ja tagasisõiduga veevaru tõendasid. Paaril korral kohati laevu, millele läheneti kuuldekauguseni. Cinquezi käsul pidi Montez lisa paluma toidumoonale, mille eest tasuti hispaanlastelt röövitud valuutaga. Nende tehingute ajal hoidis Cinguez oma musti suguvendi suluksis. Kuid uudishimu reetis ja hämmastunud meremehed võõralt laevalt nägid vahetevahel «Amsteadi» illuminaatoreist ebatavalise kirevusega rõivastunud musti kogusid välja piilumas. Montez ei võinud abi paluda, teades, et iga ettevaatamatu sõna tähendab surmaotsust nii temale endale kui Ruizile.

Montezi kavaluse tõttu purjetas «Amstead» piki Ameerika rannikut pikkamisi põhja poole. Cinquez märkas ühel päeval, et maa paistab läänest, ja taipas, et Martinez oli teda petnud. Nüüd otsustas mässaja teisti talitada, et Aafrikasse pääseda. Ta uskus, et ülejäänud raha eest saab ta purjekale tüürimehe palgata, kes laeva koduranda viib.

Kui «Amstead» uuesti Ühendriikide randadele lähenes saatis Cinguez maale tüürimeest otsima oma usaldusmehe nimega Katagum, kes tema meelest teistest nutikam oli.

Kogu oma nutikuse kiuste ei olnud usaldusmees Katagum, kes ei tundnud valgete elanike keelt, üldsegi sobiv saadik. Juba esimesel korral oma kaaslastega randudes oi j ta kuskil ameeriklaste asulas paanikat tekitanud, kui a pentsikult rõivastunud metslasi nähes pandi kõikjal uksed riivi ja suleti aknaluugid. Siin ja seal hakkasid farmerid laevale taganevaid neegreid koguni tulistama. Ükskord jällegi keegi farmer, keda kuldmüntide sära rahustas, hakkas Cinquezi saatkonnaga käeliigutuste abil rääkima, kuid sai aru nii, nagu tahetaks temalt ta kaks õuekoera osta. Farmer nõustus selle äriga kõhklematult ja, rikkalikust tasust üllatunud, andis oma vana püssiloksu pealekauba.

Võimalik, et Katagumi järgmine matk randa oleks läinud edukalt, kui sekkunud ei oleks juhus. Mitte kaugel Cullodeni jõest kohtas ta oma salgaga kaht ameeriklast, kes osutusid meremeesteks ja teed Aafrikasse suurepäraselt tundsid. Nähes kohvritäit kulda, laskusid nad Cinquezi saatkonnaga läbirääkimistesse. Aga just samal ajal sekkus loosse suurtükilaev «Washington».

Cinquez, kes teda areteerima läinud sõdurite eest trümmi põgenes, hüppas sealt hetk hiljem välja, lai ning jäme rihm vööl. Selgus, et sellist asjakäiku ette aimates oli ta kullaga täidetud vöö juba aegsasti enesele valmis seadnud. Käsutades nüüd tekkinud hämmingut, sulpsas ta merre ja hakkas ranna poole ujuma. Sõdurid tulistasid kuid suurepärane ujuja Cinquez jõudis kuulide eest sukeldudes pääseda. Siis saadeti karanule paat järele ja põgenik tabati kiiresti. Enne kinnivõtmist avas ta oma vöö ja uputas kulla merepõhja, et see tema timukate kätte ei langeks.

Uue mässu kartusel eraldati Cinquez teistest orjadest ja seoti «Washingtoni» pardal kinni. Neegrite saatus oli hale Kooskõlas tol ajal kehtiva seadusega oli suurtükilaev a kaptenil õigus kõik teolt tabatud piraadid ilma pikemata ja ilma kohtuta raa külge üles puua. Kapten ei teinud seda, kartes ameerika avaliku arvamuse protesti, sest inimesi olid orjalaeva mässajad huvitama hakanud. Neegrid paigutati New-Londoni vanglasse.

Oma sangarlikkusega oli Cinquez võitnud endale suure jjulga sõpru ja austajaid isegi vaenlaste keskel.

Hoolimata ameerika üldsuse üldiselt soodsast suhtumisest, ei lasknud Ühendriikide kõhus end Cinquezi loost kuidagi mõjustada. Kardeti, et leebus võiks paljude neegerorjade uusi mässukatseid põhjustada.

Nii mõistetigi Cinquez ja tema kolm kambameest hoiatusena surma. Kuid kõikide vabadust armastavate inimeste häälestustesse, eriti Ameerikas, on Josef Cinquezi nimi püsima jäänud. Cinquez oli üks esimesi Ameerika neegrite vabastamise eest võitlejaid.

Tegelikult oli piraatlus Põhja-Ameerika vetes XIX sajandi teiseks pooleks lõplikult likvideeritud.

VI. INDIA OOKEANI PIRAADID

XVII ja XVIII sajandi vahetusel on piraatide tegevus kõige aktiivsem jällegi lõunapoolkera vetel. Ida-Aafrika randadel, India ookeanil, Kagu-Aasia meredel ja Kaug-Idas õitses kohalik rnereröov juba iidsetest aegadest peale, Euroopa päritoluga piraadid, Ameerika vetest, eriti aga Kariibi vetest peletatud, kolisid nüüd sageli Aafrika ja Aasia meredele, kuhu neid ahvatlesid kuuldused muinas-jutulistest noosidest. Kunagised bukanjeerid, flibustjeerid harrastasid India ookeanil oma röövtegevust kas täiesti omal käel ja väel või siis tugevdasid kohalike piraatide ridu, kes põlvnesid araablastest, hindudest, malailastest ja hiinlastest. Valged piraadid ühinesid nendega, luues võimsaid ühisorganisatsioone, mida sageli juhtisid eurooplastest meremehed.

Tol ajal kujunes India ookeanil kolm tähtsamat piraadikeskust, millest igaühel, olgu muuseas öeldud, olid oma sajanditepikkused tavad. Need keskused asusid Malabari rannikul, Madagaskari vetel ja Pärsia lahe rajoonis.

Piraatluse renessanss nendel vetel põimus võitlustega, mida afro-aasia rahvad pidasid kolonialismi vastu, eelkõige inglaste, aga samuti ka prantslaste, hollandlaste ja portugallaste vastu. Teisest küljest oli võitlus tõelise ja väidetava piraatluse vastu omakorda heaks ettekäändeks koloniaalekspansioonile.

PIRAATLUS MALABARI RANNIKUL

Hiina rändur Sian Cang VII sajandist, kes 606. aastal külastas India impeeriumi, langes seal

Harša valitsuse ajal kahel korral bandiitide küüsi ja oleks ühel korral riigi südames peaaegu et hukkunud jõepiraatide läbi, kes teda jumalanna Durdzele pühendada tahtsid. Sellelt rändurilt pärinevadki esimesed maiingud sealsete alade piraatlusest.

Paliud india piraadid pidasid röövliametit põlvest põlve, käsitades oma ohvrite mõrvamist kui usuakti. Kaupmeeste karavanid maal ja paadid ning laevad merel langesid röövlite ohvriks, kuigi liikusid suurtes salkades ja võimsa

kaitse all.

Ka kõige vägevamad India kuningad nägid ränka vaeva, et kuidagi hakkama saada röövimisega, mis levis kõige erinevamates vormides. Piraadirünnakute alla langesid enamasti laevad, mis sõitsid Gangesel ja Indusel — headel kaubateedel.

Kuid tol ajal ei olnud India nuhtluseks ainuüksi kohalik jõepiraatlus.

Maale tõi tunduvat kahju ka Indoneesia kuningate piraaditsemine mis takistas India ja Hiina vahelisi elavaid kaubasuhteid. See põhjustas ka lõpuks retki, milliseid algatasid kaks kuningat Tšolade dünastiast, Radžaradža I (985–1014) ja Radžendra I (1014—1042). Neist esimene vallutas Tseiloni, teine aga avardas oma võimu maismaal kuni Gangese suudmeni ja saatis välja suure mereekspe-litsiooni millega anastati osa Birmast, Maialast ja Sumatrast. Sellega oli Malaia ja Indoneesia piraatluse levik mõneks ajaks tõkestatud.

Keskaja araabia kirjanikud informeerivad meid sellest, luidas Dekani lääneranniku radžad juba X — XI sajandil piraadiflotille lõid. Sõjalaevastiku puududes ei suutnud India kuningad piraadikeskuste kiirele levikule selles rajoonis piiri panna. Levilaks kujunes Malabari rannik Bombayst kuni Goani.

Malabari mereröövi ohvriks langes teiste seas ka Suur-mogul, India hiigelimpeeriumi valitseja. Tema legendaarsed rikkused äratasid tähelepanu mitte ainult Euroopa koloniaalriikides, vaid ka kohalikes ja ülemerepiraatkonnis. Moguli kuningriigil, mille 1526. aastal rajas Babura, suure Tamerlani järglane, puudusid XVII sajandi lõpuni

sõjalaevad ja ta polnud võimeline ennast Malabari röövlit eest kaitsma. Inglased, kes Suurmoguli rikkusi ekspluateerisid aastal 1600 asutatud Ida-India kompanii vahendusel, ei hoolinud India valitseja mereraskustest pikemat aega, tegeldes eranditult oma koloniaal- ja äriasjadega. Malabari piraatluse vastu hakkasid nad huvi tundma alles siis, kui see Briti laevandust juba tõsiselt ohustama hakkas.

XVII sajandi lõpul andis Malabari rannik niisuguse piraatide dünastia, kes selles ametis saavutas kuuekümneks aastaks monopoliseisundi. Jutt on Angria-nimelisest hindu maharadžade perekonnast.

Angria perekonna esimene liige, kes Malabari ranna-piraatide juhtimise enesele võttis, oli Konadži. Umbes 1698. aasta paiku sai temast terve flotilli admiral. Järkjärgult vabastas Konadži end feodaalsõltuvusest Poona valitsejatele, kellega tema perekonnal olid olnud aastatepikkused läänisuhted, ja sai Bombayst lõuna pool ainuisandaks viiesaja kilomeetri pikkusel rannikuvööl. Selles piirkonnas rajas ta rannakindluste süsteemi — näiteks Alibag, Savandrug ja Gheria (ehk Vijaydrug) —, kust lähtuski retkedele. See kroonimata piraatidekuningas oskas lühikese ajaga kogu merekaubandust halvata, mida eriti valusasti tajusid Ida-India kompanii ja portugali kolonistid.

Lõppude lõpuks muutus olukord sealsetele koloniaalvõimudele nii talumatuks, et nende esindajad Konadžile pidulikult teatasid, et nad neid ründeid oma laevadele kauem ei salli. Vastuseks teatas piraadipealik inglastele, et ta kavatsevat neile end meenutada rohkem kui üks kord. Oma ähvarduse realiseeris ta nii täiuslikult, et 1704. aastal saatsid inglased erikulleri Konadžile teatama, et edaspidi pole tema laevadel õigust Bombay vetesse ilmuda Ühtlasi saatis kompanii oma Londoni direktoritele ettekande, milles sedastati, et mereteel Suratist Deboulini

õnnestub Malabari piraatide blokaadist läbi murda ainull kõige suurematel laevadel. Samas palus kompanii vastavate ametivõimude vahelesegamist.

Paar päeva hiljem oli Konadži Bombay vastas asuva väiksema saare valdaja, mida ta otsemaid kindlustama hakkas. Kuna siitpeale saarekese lähedal seisis võimas flotill — mõnel laeval oli kuni kuuskümmend suurtükki ja suurepäraseid Euroopa, eriti hollandlastest meremehi —,

seisis linn tõsise ohu ees. Bombay kaitsesüsteem oli noil päevil uskumatult algeline. Kui aga kompanii direktorid vastavaid kindlusi nõudma hakkasid, keeldus Bombay linna raad finantsraskustega vabandades.

Nõnda siis võisid piraadid sellest ajast peale tõkestada teed igale laevale, mis Bombaysse sõitis või sealt väljus. Kompanii saatis piraatide vastu kakskümmend laeva. Selle retke tulemused summeeriti järgmises lakoonilises raportis: «9. juunil meie laevad naasid. Juhi nõmeduse taga-järjel kaotasime viiskümmend inimelu ja purustasime ainult ühe Angria linna.»

Kompanii äparduse põhjus ei kätkenud mitte ainult tema juhtide nõmeduses, vaid esijoones Inglismaa ekspluataatorlikus India koloniaalpoliitikas, mille tulemusena kohapealne rahvas ei toetanud britlasi nende heitluses piraatidega, vaid, just vastupidi, soosis piraate kui Briti kolonialismi nõrgestajaid. Pealegi oli kompanii käsutatav armee distsiplineerimatu, Euroopa ühiskonnaheidikutest koosnev kari, kes asumail kerget tulu otsisid.

1715. aastal saabus Bombaysse uus kuberner, tarmukas ning äraostmatu Charles Boone, kes üheks oma peakohuseks võttis Malabari piraatluse hävitamise. Ametisse astudes laskis ta oma Bombay residentsilt kindlustused kõrvaldada. Järgnevalt hakkas ta looma väiksemat sõjalaevastikku. Pärast selle valmimist põrkas ta meeskonna värbamisel suurtele raskustele, kuna kompanii maksis peremeestele nii madalaid palku, et tublimad madrused eelistasid Angria laevu, kus oma meeskondade arvel raha ei säästetud. Suure hädaga läks Boone'il viimaks korda üheteistkümnest eri suurusega ja eri tüüpi alusest flotilli komplekteerida, kuhu kuulusid laevad alates aerugaleeridest kuni fregattpurjekateni. Võimalik, et tal oleks piraatide hävitamine õnnestunudki, kui allujate hakkamatus ja ükskõiksus poleks seda pärssinud.

1721. aastal saabus Madagaskarilt Bombaysse komandör Thomas Matthews. Raske olnuks leida halvemat ülemjuhatajat ekspeditsioonile Malabari piraatide vastu. Isikuna jtüll väga julge, paistis Matthews silma terve mõistuse täieliku puudumisega ja äkkvihaga, mille tõttu oli tal väga raske inimestega läbi saada. Lisaks vaimsetele puudujääkidele oli ta veel tige ning julm. Matthews purjetas «Lioni» pardal välja Saint-Augustini sadamast Madagaskaril, ja kuna piraate otsekohe vastu ei

tulnud, siis suundus ta sirgelt Bombay poole, selle asem, et ara oodata kahte laeva — «Salisburyt» ja «Exeteri», mis teda toetama pidid. Ärasõidul jättis ta ühele kohalikule elanikule kirja edasiandmiseks «Salisbury» kaptenile Cockburnile. Kirjas oli üksikasjaliselt kirjeldatud kogu eskaadri operatiivplaani. Vaevalt sai sir Thomas eemalduda, kui kaks piraati, Taylor ja La Bonche, lugesid kirja läbi ja informeerisid jalamaid neid, keda vaja.

Bombaysse jõudnult läks Thomas Matthews kuberneriga otsekohe riidu, alustades vaidlust sellest, kellele neist tuleb varem aupauke lasta. Oma ülbe käitumisega kihutas ta enda vastu kõik kompanii asjamehed. Siitpeale said nende ja eskaadriohvitseride vahelised duellid Bombays igapäevaseks nähtuseks. Käitunuks Matthews teisiti, olnuks tema saabumine meeldivalt teretulnud, sest parajasti samal ajal olid käimas ettevalmistused Anglo-Portugali ühisretkeks Angria peakindluse Alibagi vastu. Portugallaste üldjuht, keda Matthews tülihoos ratsapiitsaga näkku lõi, lahkus, jättes inglased lahingupaigale.

Ekspeditsioon piraatide vastu, mis pidi kroonima kuberner Boone'i mitmeaastasi eeltöid, päädis lõpliku fiaskoga. Ent ometi jagas ta Malabari röövlitele palju rohkem hoope, kui keegi enne teda.

9. jaanuaril 1722. aastal läks Matthews laevale, et Inglismaale sõita. Piki rannajoont purjetades sattusid kölni tema laeva piraatide rünnakutulle, kuid alla ei andnud Anjediva juures pidas Matthews piraatidega viimase tapluse ja võttis nendelt laeva, mida nad parajasti rüüstamas olid.

Konadži Angria suri 1729. aastal, leinama jättes kolm poega, kes isa vara pärast isekeskis purelema hakkasid Seda momenti käsutasid portugallased ja sõlmisid liidu algul ühe, siis teise Angria vennaga. Kummatigi olid nad taipamatud kõige hakkajama vennaga, Tuladžiga, sobingu tegema, mis saigi neile saatuslikuks. Lühikese ajaga oskas Tuladži oma isa pärandit ühendada ning seda tugevdada Järgmistel aastatel käis kibe sõda India vete kontrolli pärast peamiselt tema ja inglaste vahel, sest just siis oli algamas Portugali, Hollandi ja Prantsuse võimuhiilguse langus India poolsaarel.

Angria dünastia sisetülid tõid Ida-India kompaniilt kahekümneks aastaks puhkust, mille vältel jõuti luua või-

mas flotill hästi relvastatud transportlaevadest, pistmaks mereröövlitega sarved kokku. Kui aga Tuladži oma võimu keskendada oli saanud, taastus oht jälle. Üks tema esimesi samme oli inglaste konvoi atakeerimine ja viie purjeka anastamine, hoolimata kuulirahest kahelt eskorteerivalt sõjalaevalt. 1749. aastal vallutas ta lõunast kuni kesköönі tuurinud lahingus «Restaurationi», parima laeva Bombay britlaste teenistuses.

Tuladži asus üsna lühikese ajaga kontrollima kogu Malabari rannikuala, ja kui Madrasest poleks appi saadetud nelja tugevasti relvastatud sõjalaeva, mis olid määratud just Bombay kaitseks, siis tõenäoliselt oleks kogu merekaubandus selles sadamas hoopis välja surnud. Alles nüüd mõisteti kompaniis, et ainsaks tõhusaks kaitsevahendiks transportlaevadele on nende korrapärane konvoeerimine iti relvastatud sõjalaevade poolt, kuna kerge relvastusega kaubalaevad ei olnud enam suutelised piraatide aina kasvavale jõule toimekalt vastu hakkama.

Muide, ega inglaste laevandus üksi kannatanud Malabari piraatide tegevuse läbi. Portugallased ja hollandlased kaotasid igal aastal väga palju India ookeanil sõitvaid kaubaevu. Hollandlased said hirmsa kaotuse osaliseks 1754. aastal, kui piraadid ühe nende laskemoonalaeva kätte said ja pärast ägedat lahingut veel kaks laeva uputasid.

Sedamööda, kuidas Briti koloniaalvõimud Indias tugevnesid, hakkasid üksikud hindu piraadid Bombay võimudega ühist keelt otsima. Mõne aja järel saatis isegi ülbe Tuladži sinna oma saadikud, pakkudes kokkulepet. Tema pakutud tingimused oleksid leidnud lahket vastuvõttu tema isa elupäevil, nüüd aga oli jõudude kaalukeel oluliselt Briti kolonisaatorite poolele vajunud. Seepärast lükati igasi Tuladži idee, mille järgi tema hakanuks Inglise laevadele «raudkirju» jagama, mis neid piraatide poolt kontrollitavatel veeteedel vabalt purjetada lubaksid.

Juba 1739. aastal olid inglased sõlminud Mahratiga leppe, mis kavandas ühisatakki piraatidele nii maalt kui merelt.

22. märtsil 1755. aastal liikusid piraatide Savandrugi poole ühendatud merejõud — umbes viiskümmend eri suurusega laeva —, mida juhtis William James, kes juba neli aastat seisis siinsete Inglise merejõudude eesotsas. Ekspeitsioonijõud jõudsid oma sihtkohale 29. märtsil.

Piraatidel ei olnud kavatsust võitlusse astuda ja nad põgenesid. Nende jälitamine kestis kogu järgmise päeva, kusjuures ekspeditsiooniflotill hajus õige ulatuslikult. Viimaks nägi James oma ürituse lootusetust ja tegi korralduse tagasisõiduks Savandrugi.

Linn, mis asus sügavale merre kulunud poolsaare kõrgel kaljupinnal, oli kaitstud «Kuldfordiga», kus paiknesid nelikümmend viis suurtükki; edasi, lõunas seisid veel kaks väiksemat kindlust. James adus kohe, et piiramine kestaks vähemalt kuu aega. Sellepärast otsustas ta maa poolt tormi joosta. James lähenes fordile ja pärast nelikümmend kaheksa tundi kestnud pardasuurtükkide marutuld lakkas piraatide kindlus olemast.

Sellest edust virgutatud, otsustas Bombay linna raad ärgitada samasugust lõppu ka järgmisele, veel tugevamale piraatide kindlusele Gheriale. 11. veebruaril 1756. aastal lahkus Bombayst kõige võimsam laevastik, mida see linn üldse välja panna suutis. Peale saatelaevade sõitis komandör Jamesi juhtimisel kaheksateist rasket sõjalaeva, kontradmiral Watsoni juhatusel aga — kuus, mille hulgas neli olid liinilaevad. Laevade pardal oli maavägede üksus, kuhu kuulusid kaheksasada eurooplast ja kuussada kohalikku sõdurit Robert Clive'i juhatusel.

Ülemjuhatajale antud instruktsioonis soovitas linna raad Tuladžiga läbirääkimisi mitte pidada.

Kui ekspeditsiooniarmee Gheria alla jõudis, oli seal juba Mahrati armee, mille juhataja inglastele teatas, et fort langevat nende kätte ilma püssipauguta, sest Tuladži olevat valmis läbirääkimisi pidama. Vastavalt eeskirjale nõudis Watson tingimusteta kapitulatsiooni, millega Tuladži nõustuda ei tahtnud. Nüüd alustasid inglased kindluse pommitamist.

Tuladži oli sadamasse koondanud kogu oma laevastiku, kuhu kuulusid viiskümmend kaheksa sõjalaeva ja kuue aasta eest vallutatud «Restauration». Pärast kahetunnilist pommitamist süttis «Restauration» mürsust ja lendas õhku, külvates hävitust kitsale alale paigutatud üksustele. Laevastik, mis pool sajandit oli hirmu all hoidnud kogu Malabari rannikuala, lakkas olemast üheainsa hetkega.

Hilisel pärastlõunal maandus Clive oma väeosadega ja võttis koos Mahrati üksustega positsiooni sisse otse fordi vastu. Põlevatest laevadest olid süttinud ka sadamalaod

ja kauplused, nii et inglise suurtükkide ees seisis suurepäraselt valgustatud märklaud.

Järgmise päeva varahommikul saatis Watson piraatide juurde parlamentääri, nõudes tingimusteta kapitulatsiooni.Tuladži keeldus jälle, nii et inglased jätkasid vahepeal katkestatud pommitamist. Ühtlasi alustas Clive fordi ründamist maa poolt. Kell 16.00 käis fordis tugev plahvatus ja piiratud heiskasid valge lipu.

Kindlusest leiti kulda, hõbedat ja väärisasju 130000 aelsterlingi väärtuses. Saak jaotati Inglise maa- ja merejõudude vahel. Mahrati saagiks langes üks teine, pigem tülikas võiduvüi — Tuladži. Tahtmata inglaste kätte sattuda, andis ta enese Mahrati hoole alla, kuhu elu lõpuni jäigi. Gheria vallutamine tähendas tegelikult piraatluse lõppu Mlalabaris.

Madagaskari eikellegirannikul peremehetsesid pikemat ega mereröövlid. Saare lahekäärudes leidsid piraadid lindlat varju marude ja vaenlaste eest. Siit võis rahulikult varitseda ümber Hea Lootuse neeme purjetavaid Hollandi, Portugali ja Inglise kaubalaevu. Laadungi, peamiselt pipra, kaneeli, elevandiluu, nelgi, kampri, siidi, brokaadi, vääriskivid ja ehted müüsid piraadid New-Englandi turgudel, kus kauba päritolu vastu tollal harva huvi tunti.

Eespool mainitud Thomas Matthews, kes Bombays kõikidega oli riidu läinud, võttis nõuks Madagaskarile naasta, et seal temale usaldatud missiooni — hävitada piraatlus — lõpule viia.

Carpenteri lahes Mauritiuse saarel leidis Matthews kapten Carpenteri hauakivilt söega kirjutatud informatsiooni, millest selgus, et piraadid olid St. Marie Fort-Dauphini sõitnud. Matthews järgnes neile kiiresti, aga kui tema eskaader . sihile jõudis, piraate seal enam ei olnud. Kohalik pealik arvas, et saabujad on mingisugused uued piraadid, läks pardale, et Matthewsile oma teeneid pakkuda.

Pealik tühjendas inglastega sõprustoosti, mis koosnes mereveest ja püssirohust, nagu seda saart külastanud piraatidel kombeks oli.

Pärast seda kuninglikku visiiti ilmus pardale veel teine ebaharilik külaline, et Matthewsile oma lugupidamist

avaldada See oli valgenahk, keegi James Plantain, Jamaikal sündinud piraat, saare rikkaim maaomanik, keda pärismaalased Ranter Bay kuningaks kutsusid. Mees ilmus relvastatult, kahekümne mehe saatel.

Selle asemel et Plantaini kohe areteerida, sõlmis Mathews temaga kasuliku äritehingu, müües talle silindri ja arraku ja saades Ranter Bay kuningalt kulda ning briljante vastu.

Laevalt lahkudes jättis Plantam oma ostud rannal pärismaalaste valve alla. Vaevalt oli ta eemaldunud, kui Matthews valvajate proteste ignoreerides käskis madrustel kõik laevale tagasi tõsta ja sõitis Bengaaliasse, küüditades sinna ka mõningaid pärismaalasi.

Matthewsi poolt kooritud James Plantain on üks huvitavamaid kujusid Madagaskari piraatkonnas. Oma piraadi karjääri alustas ta juba noorukina New-Englandis. õpipoisiea veetis ta mitte mõne keskmise meistri käe all, vaid John Williamsi enda juures. Viimase laeval «Terrible» purjetas James Gineasse, kus liitus Aafrika piraatidega. Need tegutsesid Lääne-Aafrika rannavetes. Kui James juba küllalt jõukaks sai, hülgas ta kamba ja asus Ranter Baysse elama. Siin püstitas ta keskmise kindluse, kus elas tõesti kuninglikku elu. Pärismaalastest oli tal moodustatud väike, kuid hästi varustatud ning treenitud kaardivägi ning õukond. Ta rajas endale kohalikest kaunitaridest haaremi, mille liikmeid kutsus inglisepäraselt: Molly, Kate, Sue ja Peggy. Kuigi endal nii palju naisi, piilus Plant maia silmaga ka Eleanore'i, kohaliku pealiku Messaleagi lapselast. Lõpuks saatiski James kosjasobitajad kuningas Dicki juurde. Kui aga see tüdruku kätt andmast keeldus, tundis Plantain ennast solvatuna ja alustas sõda, mis lõp pes Dicki kaotusega.

Kindlusse naastes ajas Plantain oma haaremi laiali abiellus Eleanore'iga.

Ranter Bay piraadi taotlused olid väga suured. Ta tahtis kogu Madagaskari kuningaks saada ja sattus selletõttu tihedasse poliitintriigide võrku. Ta alustas eurooplastest kolonisaatorite seisukohtade sondeerimisega, et võimaluse korral keda tarvis enda poole võita, korraldas hulganisti uhkeid vastuvõtte, kuhu kutsus hollandlasi, prantslasi inglasi, kes saarel parajasti elasid. Peale selle valis endale ka kaks nõuandjat, ühe šotlase ja ühe taanlase, kellega hakkas koos elama.

Arvestades pahameelt kohaliku rahva seas, kes ülestõusuks valmistus, tundis Plantain end mõne aja pärast oma Madagaskari kroonimata kuninga rollis halvasti. Ta ehitas kutri ja purjetas koos naisega Malabari randadele, kus ieda Angria avasüli vastu võttis.

Tema edasine käekäik ei ole teada.

ÕNNESEEN JOHN AVERY

John Avery, keda tunti hüüdnime all Pikk Ben, oli teiste piraatidega võrreldes mitte just eriti kogenud meremees. Enne täisealiseks saamist oli ta teinud kõigest kaks merereisi. Kui ta aga 1680. aastal Plymouthisse minna otsustas, et seal jungana kaubalaevale pääseda, siis oli lema ainsaks unistuseks piraatlaeva kapteniks saada. Neid unistusi hellitas John fantastiliste juttude põhjal, mis ta kodulinna Devoni sadamasse tulnud meremeestelt kuulnud oli..

Kui siis talle viimaks korsaaridelaeval «Duke» ohvitserikohta pakuti, et sõita Bristolist Cadixisse, võttis Avery selle pakkumise kõhklemata vastu. Ta oli siis juba kakskümmend kolm aastat vana, tal olid teatud kogemused meresõidus ja ta leidis, et tema tund oli käes.

Cadixis peatumine venis, sest oodati Hispaania valitsuse korraldusi, kuna see oli laeva üürinud võitluseks Antillide rajooni piraatide vastu. Pikale veninud viibimine igavas sadamas tekitas halvasti tasutava meeskonna seas kasvavat nurinat. Avery, kes juba aastaid isiklikust laevast oli unistanud, otsustas nüüd olukorra ära käsutada.

Kõrtsides viinapudeli juures veedetud pikkadel õhtutel süvendas taibukas ning kõnekas John Avery juba niigi rahutut meeleolu, maalides madrustele vikerkaarelisi väljavaateid nende tulevasest teenistusest piraatidena.

Mehed uskusid Avery jutte siiralt, sest nad tundsid elukorda nii Kariibi merel kui ka teispool Hea Lootuse neeme. Aegamisi hakkasid õhtused vestlused ja unistused vandenõu kuju võtma. Kui saabus käsk lahkuda Cadixist, oli valdav osa meeskonnast mässuküps.

Niipea kui «Duke» oli avamerele jõudnud, astus John mingisugusel ettekäändel kapteni kajutisse, kus see oma kaartide köhale kummardus, ja pani ette anda laevale korsaari ülesannete asemel piraadi omad. Vaikides vaatas

kapten tükk aega noormehe silmadesse, otsekui tema tõelist kavatsust mõistatades ja midagi kaalutledes. Vana meremehe käsi puhkas kogu aeg püstolikabuuril, millelt Avery silmi ei tõstnud. Samal ajal kogunesid madrused vestlustulemuste ootel tekile, teades juba ennakult, kuidas ebaedu puhul toimida.

«Ma ei näe mingeid takistusi, miks te meie kapteniks ei võiks jääda, kui te ainult soovite,» veenis Avery naljatlevalt ahvatledes. «Meil ei ole midagi teie isiku vastu,»

Ja siis saabus selle kohtumise paratamatu finaal. Kapten Gibson taandus sammu ja kahmas kabuurist püstoli. Aga enne kui ta relva käsutada jõudis, sirutas võimas löök vastu lõuga kapteni pikali.

Öö tulekul tõsteti lootsikusse kapten Gibson ja koln meeskonnaliiget, kes mässajatega ühinemast olid keeldu mid. Avery lubas neil kaasa võtta kogu oma vara, varustas nad vee, viina ja kuivikutega, aga siis jättis nad üksi merele.

Sel moel alustas John Avery oma piraaditegevust. Tema esimeseks teoks uues rollis sai laevale uue nime — «Charles II» — andmine ja kursi võtmine lõunasse, piki Aafrika lääneranda.

Pikaks teekonnaks tuli moona täiendada ja kuna osturaha ei olnud, otsustas Avery Kanaari saartel üht väiksemat portugali asulat puistata. Et elanikele hirmu peale ajada ja nendelt vastupanuisu võtta, tormasid piraadid asulasse röökides ja püsse paugutades. Igatahes ei tahtnud nad vägivallatseda, vaid püüdsid hoolikalt verevalamist vältida. Saare valgetel elanikel ei olnud öösel unest ärgates vähimatki soovi vastu hakata.

Väikese asula sahvritest ei leidnud piraadid kuigipalju moona. Õnneasi, et kohkunud portugallased osutusid ise nii alandlikeks, et pakkusid endid moonatoojateks naabreilt.

Averyle paistis see valmidus üpris kahtlane ja ta nõudis mõne kohaliku suuruse jätmist enesele tagatiseks, et need, kes moona järele lahkusid, neimaga ei naaseks. Ta viis leitud moonakogused laevale ja ütles asula moonatoojatele:

«Ootan teid ja teie moona kolm päeva. Sel ajal koheldakse teie pantvange viisakalt ning hästi. Aga häda neile, kui te sõna ei pea.»

Kavalus andis soovitud tulemusi ja mõne päeva pärast võisid piraadid oma teekonda jätkata.

Enne Ginea lahte jõudmist õnnestus Averyl paljaks riisuda kolm Briti laeva, mille laadungiks oli rikkalikult siidi, vürtse, elevandiluud ja hõbe- ning kuldesemeid. Nii olid juba esimesed nädalad tema noorpõlve karjääriunelmad kaugelt ületanud.

Pärast kolmenädalast purjetamist Hea Lootuse neeme ümbruses saabus ta Madagaskarile, kaasas neli laeva täis röövitud vara, ja äratas seal suurt sensatsiooni.

Kadedusega, kuid samas ka aukartusega vaatasid piraatide veteranid seda jõnglast, kes sellise menuga kelkida võis. Üks vana ning kogenud piraat, kes kohe kuidagi ei suutnud seedida, et noored tema kuulsuse kallale kipuvad, käis ringi ja seletas, et küll tema selle kutsika kõrvad pihku võtab ja teda õigesti kiunuma õpetab. Tahtmata argpüks näida, võttis Avery väljakutse vastu ja nõustus mõõgaduelliga.

Ühel pool kapteni kuulsus, tema noorus ja erakordne õnn, teisel pool võitmatuse maine, mida nautis vana kala. Kõik see kokku tegi kahevõitlusest avaliku vaatemängu.

Võidetud duell kindlustas John Avery positsiooni Madagaskari mereröövlite peres veelgi. Nüüd oli ta hinnatud liitlane või kardetud vaenlane. Sellepärast asuti tema soosingut taotlema.

Kui Avery kuulda sai, et Suurmoguli laevastik seisab kuulsas araabia Mekka sadamas ankrus Dehli õukonna suurnike ootel, kes olid Mekka palverännakult naasmas, liikus ta Punase mere poole arvestusega, et niisugustel reisijatel ei saa aardeid vähe olema.

Mitu päeva varitses Avery Mekka sadama lähikonnas, kuni viimaks ühel hommikul ilmus silmapiirile Suurmoguli laevastik — kuus suurt purjekat. Avery ründas neist kõhe kõige suuremat, Briti dokkides ehitatud kaunist hiigellaeva. Vastasele saadeti kaela kuulirahe, selle taglas purustati ja laev võeti abordaažile.

Pärast seda võitu jäeti iseseisvaks liikumiseks võimetu laev ajutiselt omapead ja kiirustati teistele islami laevadele järele.

Äkki mattus taevas tinaselt rasketesse pilvedesse ja ümberringi tõusis metsik troopikamaru. Hiigellained sööstsid üle parda, ainult vahetevahel lõi tume sügavus pimestavaist välgusähvatustest heledamaks. Taevast sada-

sid tihedad troopika paduvihmaojad. Laevapardal tekkis paanika. Tuule möirged summutasid komandosõnad.

Averyl läks vallutatud brigantiin meelest, ununesin Suurmoguli aarded. Ta koondas kogu oma energia võitlusele loodusjõududega. Viimaks ometi hakkas ööläbine tor mimöll raugema ja lõpuks kadus oht hoopis. Kui taeva selgeks sai, nägi John oma kohkumiseks, et tema laev oleks vastu rannakarisid peaaegu purunenud. Kuid õnn ei hüljanud teda selgi korral ja tal läks korda juhtida «Charles II» karide labürindist eemale.

Üllatus oli aga suur, kui ta ohtlikust kohast kaugema; märkas enda ees triivivat laeva, mille ta eelmisel õhtupoolikul kaaperdanud oli.

See hommik tõi Averyle veel ühe meeldiva üllatuse Purjekas ei viinud ainult kulda: õukonnaülikute keske leidus Suurmoguli enda tütar.

Otsekui polekski eelmise öö ja päeva õudsed elamused teda puudutanud, kohtas värske ning naeratav moguli tütar teda ehtsalt kuningliku väärikusega.

Kähe noore inimese vahel sõlmus soe sõprus, mis kestva teekonna vältel kuumaks armastuseks kujunes. Kui John Avery ja hindu vürstitar Madagaskarile jõudes oma abiellumiskavast teatasid, tekkis Suurmoguli ülikute seas pahameel. Avery tõotas neile vabaduse kinkida, kui nad tema ja hindutari abiellumisaktile tunnistajatena oma allkirja annavad. Protestantlik pastor, kes nagu imekombel piraatide keskel leidus, nõustus seda liitu sanktsioneerima, eriti kui hiiglaslik - rahasumma oli teda virgutanud.

Nagu lubatud, laskis Avery oma vangidel minna ja korraldas neile isegi pääsu Indiasse. Kuumast armastusest hoolimata ei olnud Averyl aga vähimatki tahtmist oma äialt röövitud laevu ja aardeid tagastada. Ta leidis, et kaasavara, mille ta ise oli endale võtnud, on ühe kuningatütre kohta niigi kasin.

Avery äiapapa-vastu-tahtmist katsus vahepeal, kuidas aga suutis, neimata talle kui isale ning valitsejale osakssaanud solvangu eest. Ta süüdistas tütart, et sellel piisavat mehisust ei jätkunud. Tütar võinuks pigem oma käe läbi surra kui piraadi ahvatlustele anduda. Ka ei tahtnud

Suurmogul oma toredast brigantiinist ja aardeist loobuda. Valitseja viha kandus esijoones Ida-India kompaniile. Ta ähvardas kõik selle ehitised ja asutused India pinnalt

minema pühkida, kui kompanii otsekohe ei asu piraati otsima ja tabama.

Sellise ähvarduse sunnil lõi kogu kompanii kihama. Otsustati määrata hiigeltasu John Avery pea eest.

Kuid armunud piraadi jaoks ei olnud enam midagi peale tema kodukolde ahta ringi, mille ehteks sai kaunis vürstitar. «Charles II» loksus sadamas, kuna meeskond demoraliseerus pikast maalviibimisest. Viimaks hakkas Avery taipama, et tuleb midagi ette võtta, kui ta ei taha, et ta piraadiflotill hoopis koost laguneb. Mereretki tegi ta aga harva ning lühiajaliselt.

Sellise piraadiarmastuse idülli peale läks paar aastat aega.

Ühel kaunil päeval jõudis Avery otsusele, et ta on juba küllalt rikas, alustamaks rahulikku elu vaikses abielusadamas, kuskil maakera kurus, kuhu teated tema kuritegudest pole veel saabunud.,

Arvates, et tema naine saab õnnelikuks, kui talle «hea seltskonna» lugupidamine kindlustada ja teda piraatide koloonia atmosfäärist eemaldada, laadis John 1695. aastal kogu oma varanduse laevale, võttis kaasa parimad sõbrad ja purjetas Bostonisse.

Ameerikasse ilmusid nad küll väljamõeldud nime all, aga ometi ei aidanud see kuberneri kahtlusi hajutada, kuna see mees immigrante usaldama ei kippunud. Raskused algasid kohe pärale jõudes ja lahenesid alles pistise abil. Kuid Ameerikas ei tundnud Avery ennast hästi. Võib-olla tärkas temas koduigatsus. Igal juhul sõitis ta varsti pärast seda Põhja-Iirimaale, kus müüs laeva maha ja katkestas sidemed oma vanade kaaslastega. See näitab, et ta piraatlusest siiralt loobuda tahtis.

Ja alles nüüd hülgas Avery õnn, mis teda siiani soosinud oli. Kui ta Dublinis osa oma varandusest rahaks tahtis teha, et elamist muretseda, äratasid väärisesemed kaupmeestes kahtlust. Jällegi pidi Avery nime ja elukohta vahetama. Sedapuhku kolis ta Inglismaale ja nimelt kodupaika Devonisse. Bidefordi linnakeses hakkas üks tema ammustest sõpradest väärtasjade müügivahendajaks. Kuid Avery kukkus Londoni petistekamba otsa, kes tühise käsiraha eest tema aarded omastasid, lubades ülejäänu hiljem ara maksta. Korduvate meenutuste peale vaatamata ei õnnestunud Johnil oma vara tagasi saada. Arusaadavatel põhjustel ei võinud ta kohtulikku hagi taotleda.

Paar aastat hiljem suri Avery äärmises viletsuses, kirudes hetke, millal ta oli otsustanud ausat elu elada.

Ometi ei vajunud ta unustusehõlma. «Robinson Crusoe» autor Daniel Defoe on tema isiku jäädvustanud raamatus pealkirjaga «Kapten Singletoni elu, seiklused ja piraatlus» (Life, Adventures and Piracies of Captain Singleton), mis hiljem on Charles Johnsoni poolt lavakomöödiaks ümber töötatud ja kannab pealkirja «Edukas piraat» (The Succesful Pirate).

PIRAATIDE MESSIASED

Misson oli pärit Lõuna-Prantsusmaalt, päikesehelgest Provence'ist. Paljulapselisest perekonnast sai ta kõige andekamana parima koolituse. Tänu silmapaistvatele võimetele suunati ta pärast klassikalise stuudiumi lõpetamist Angers'i sõjaväeakadeemiasse.

Akadeemia lõpetanud, otsustas Misson meremeheks hakata. Merenduse kallale asus ta sellesama innuga kui eelmistegi õpingute juurde. Õpetajaskonna rõõmuks saavutas ta õige varsti silmapaistvaid tulemusi.

Ent mõnikord läheb inimese saatus kummaliselt keerdu. Kord kui laev Napoli sadamas pikemalt peatus, palus Misson kapten Fourbinilt luba külastada Roomat, kus ta Igavese Linna mälestisi näha tahtis.

Roomas sattus Misson kokku mehega, kes tema maailmavaatele sügavad jäljed jättis. See mees oli dominikaanlane, nimega Caraccioli. Vedades noorukit mööda Rooma kirikuid ja paleesid, esitas dominikaanlane talle kogu oma elufilosoofia, mis oli täielikus vastuolus ortodoksse roomakatoliku õpetusega. Misson, kes dominikaanlase novaatorlikke tõdesid imestusega kuulas, sündis reformistlikest ideedest järk-järgult nagu ümber.

See isesugune filosoof väitis, et raha on peamine tõke ehtvennalike vahekordade kujunemisele inimeste seas. Kui ainult see saatanlik leiutis välistada, kaduvat inimsoo jaotamine varakateks ja varatuteks klassideks, kaduvat ka ahnus, kõige kurja juur.

Kogenematu ning alles naiivne Misson võttis munga utoopilised vaated täie tõsidusega omaks ja tegi talle ettepaneku, et ta mungarüüst loobudes hakkaks meremeheks ja tuleks «Victoire'i» pardale.

142

«Meie ei pea enam iganeski teineteisest lahkuma, kallis meister,» rääkis Misson innukalt ja veendumusega, et just nemad kahekesi on äraviitud, kellele kuulub uue usundi apostlite ning inimkonn heategijate osa

Esimese õpilase saamisest õnnelik, ei tahtnud temast lahkuda, eriti veel sellepärast, et vastse neofüüdi rahakesed kindlustasid tema dominikaanliku olme märgatavat paranemist. Nõndaviisi alustasid seiklemist kaks haruldast vidrikku, keda saatus surmani ühendas.

Lühikese ajaga veendus Caraccioli, et rohkem on ta kutsutud parda- kui jumalateenistuseks Kaks päeva pärast Napolist lahkumist šatt «Victoire» suurele, hü relvastatud piraatidelaevale. Rlid ei hoolinud, & tegemist on sõjalaevaga, ja kats iida Verises kasitsi-võitluses, kusjuures j meeskonnaliikmeid nukkus, paistsid Misson ja hiljutine munk nii kangetena silma, et kapten Fourbin autasuks võimaldas neile ülemineku Prantsuse korsaarilaeval «Triomphe» mis oli määratud Inglise kaubalaevade atakeerimiseks Raske korsaariteenistuse kestel andsid Misson ja Caraccioli uusi tõendeid oma mehisusest. Mõne aja lärel naasid mõlemad, nüüd juba lahinguaupaistes, «Victoire'i» pardale, mis parajasti oli Antillidele minemas.

Missoni ja tema meisterõpetaja sõjakogemused ei olnud nende maailmaparanduse indu täiesti jahutanud. Tasapisi hakkasid nad oma vaateid madruste ringis levitama. Vabaduse, vendluse ja võrdsuse loosungid sattusid kobestatud pinnasele ja pikapeale olid kõik meremehed, välja arvatud ohvitserid, vandenõu põimunud.

Viimaks otsustas kodukootud filosoof oma utoopilisi plaane teostama hakata. Ta ajas meeskonna mässule, et laevast väikest ujuvvabüki, võrdsusele rajatud riigi näidist luua. Endise munga arvates pidid selle uue usu misjonärid seitse merd läbi purjetama, et oma doktriini ka kõige kaugemaisse maailmasoppidesse levitada.

Piraatlaeva vallutusel nähtud rõõmu tumestas pisut vaidlus plagu ümber. Ühed soovitasid veripunast, teised musta, püüdes teineteist argumentidega üle trumbata. Viimaks võttis vaidlus nii ägeda ilme et Caraccioli pidi sekkuma:

«Mind kurvastab teie üksmeele puudumine. Meie ei ole piraadid, vaid vabad inimesed, kes võitlevad õiguse eest

143

elada jumala ja looduse seaduste alusel. Piraatidega ei ole meil muud ühist, kui et otsime merel õnne. Teen sellepärast ettepaneku võtta valge plagu, millel sõnad «Jumala ja Vabaduse eest».

«Filosoofi» ettepanek võeti vastu ühel häälel.

Päeva ülejäänud osa veetis Misson oma õpetajaga vastsündinud vabariigi põhiseaduse eelnõu kavandamisega Samal ajal kukus vabariigi häll — kuningalt varastatud laev — rahulikult merelainetel. Valge lipu all purjetav meeskond, seitsekümmend kolm liiget, ei vaevanud ennast liigselt kavadega, kuidas maa peale paradiisi teha. Palju lähedasemad olid meestele

käegakatsutavad eesmärgid ja pakitsevalt tunglev soov saada oma juhtidelt spirituooside osadust. Kartes, et mõne kõvema joogi puududes võiks meeste õhin jahtuda, veenis Caraccioli oma sõpra Missoni, et see rahuldaks meremeeste vajadusi.

«Mul pole midagi selle vastu,» arvas Misson. «Niipea kui mõni laev meie laskeulatusse jõuab, rahuldame ka joomatungi.»

Juba järgmisel päeval sattus «Victoire» ühele Briti kaubalaevale. Pärast poolt tosinat hoiatuspauke astusid prantslased sellele laevale. Vastupanu neile ei osutatud. Ründajad käitusid leebelt ja lahke viisakusega. Misson astus kippari juurde ja palus andeks, et tal olevat paratamatu vajadus laeva kolmest vaadikesest rummist ilma jätta. Kuigi trümmist leiti kuus vaati, lubas Misson antud, sõna kohaselt oma meestel ainult poole ara võtta.

Ühtlasi teatas noor prantslane, et tema ja ta mehed pole mingisugused piraadid, vaid uue usundi apostlid, kelle üldpõhimõtteid ta jõudis isegi tummakslöödud inglastele ara seletada. Lõpetuseks arvas Misson, et igal inglise meremehel olgu õigus prantslastega ühinemiseks, kui neil selleks kutsumust on. Sobivat juhust kasutades esitas Misson pika ja keeruka loengu, milles selgitas ikka veel jahmunud inglastele kogu oma ujuva piraatvabariigi maailmavaadet. Inglasest kapten Butler ei suutnud kuidagi uskuda, et laeva laadung, kassa ja meeskonna isiklik vara on puutumata jäetud, mis oli ennekuulmatu piraatidega kohtumisel. Selles eriskummalises olukorras pidas ta sündsaks vastata galantsusele galantsusega. Butler käsutas kogu oma meeskonna tekile kahte viirgu ja laskis neil piraatidele «elagu!» hüüda. Missonile aga kinnitas, et peab neid õigeteks džentelmenideks.

Kui Misson ja ta mehed hiljem teisigi laevu kinni pidalid, käitusid nad ikka samaviisi. Nad võtsid nendelt laevalelt ainult esmajärgulise tähtsusega tarbekaupu, mida antud hetkel hädasti vaja, nagu toiduained, joogid, laskemoon, püssirohi, ega puutunud muud vara. Üldse ei huvitanud neid raha, aarded või veetav kaup. Samuti ei võtnud nad rünnatud laevameeskondadelt kunagi kõiki nende avarasid, vaid «laenasid» ülimalt poole. Peale selle kohtlesid nad kõiki üliviisakalt. Kui oli vaja laevaremondiks või milgi muul põhjusel randuda, siis nad alati palusid abi ja muud, mis neil vaja, ega käsutanud kunagi vägivalda või ähvardusi. Kus iganes inimesi kohati, pidasid Misson ja Caraccioli neile pikki jutlusi, kutsudes kehvikuid ülestõusule raha türannia ning rõhumise vastu. Tulised jutlused koos erakordse malbuse ja lihtsusega, mida piraatide juures kunagi polnud nähtud, tekitasid nende ohvrite hulgas elavaid arutlusi.

Ühtlasi õnnestus Missonil oma meeste hulgas ka joomist piirata, ebasündsaid väljendusi kaotada ja sisendada vastastikust lugupidamist. Naiste, vanemate inimeste ja kõikide nõrgemate vastu kasvatati rüütellikke tundeid. Tõsi meremeestest ingleid ei saanud, aga piraatide kohta olid nad sedavõrd õilsameelsed, et Caraccioli hellitas juba lootusi nende hingede lunastamiseks. Antillide rajoon muutus piraatidele lõpuks tüütuks ja is purjetati Lääne-Aafrika rannavetesse. Siin tabati Hollandi laev «Nieuwstaat», mis parajasti Amsterdami sõitis. Kui Misson oli sedastanud, et laeva lastiks on mustad orjad, kutsus ta oma mehed kokku ja, täis nördimust, öördus nende poole nõnda:

«Ennäe seda häbiväärsete õiguste ja harjumiste eeskuju, mille vastu me välja astume. Kas saab rängemalt eksida umala õigluse vastu, kui inimeste ihudega kaubitsedes? Kas needsinatsed õnnetumad inimolevused peavad ara müüdud saama otsekui elajate kombel ainult sellepärast, et nende nahavärv meie omast teistmoodi on? Nendel lontrustel, kes ajavad raha kokku orjadega äri ajades, ei ole südameid ega hingi. Nad on väärt, et nad peavad igaveses põrgutules põlema!

Meie kuulutame välja täieliku võrdsuse kõikide vahel. Sellepärast, nii nagu meie vaadetele kohane on, kuulutan mina need neegrid vabaks ja kutsun teid üles, mehed-vennad, et teie õpetaksite neile meie keelt, usku, kombeid

ja laevasõidukunsti, et nad võiksid iseendile ülalpidamist teenida ausa töö läbi ja kaitsta oma inimõigusi.»

Kui Misson oli lõpetanud, möirgas kogu laevatäis mehi; «Elagu kapten Misson!» Hollandi laeva meeskond, kes jutlusest sõnagi aru ei saanud, vahtis seda demonstratsiooni hämmastunult. Kui siis taibukad hollandlased Missoni piraatide meeleolu mõistsid, palusid nad luba liitumiseks. Palve võeti vastu tingimusel, et nad ei hakka käituma harilike piraatide moodi, vaid võtavad omaks ujuvvabariigi põhimõtted ja vaated.

Mustad orjad võeti ahelaist lahti ja anti neile selga rõivad, mida kaupmehed müügiks vedasid. Tänulikud neegrid langesid oma vabastajate ette põlvili ja neid valdas rõõmujoovastus.

Ent paari päeva pärast kahetses Misson, et oli nõustunud võõraste tulekuga oma vennaskonda. Kui neegrid olid tasased ning kuulekad, püüdes oma vabastajaile meeldida, siis hollandlastega algasid kohe pahandused. Oma joomise, ropendamise ja sigatsemisega hakkasid nad demoraliseerima ka «Victoire'i» meeskonda.

Tekkinud olukorras pöördus Misson nõusaamiseks oma õpetaja poole, soovitades hollandlasi lähimale rannale välja tõsta. Caraccioli aga, truu oma missioonile, arvas, et vennaskonna kohuseks on hollandlaste iseloomude töötlemine. Ja nõnda ka sündis.

Noviitside kasvatamist alustas Misson sellega, et kutsus kokku kõik korraga, nii prantslased kui hollandlased, ja pidas neile pika jutluse. Ta hoiatas, et ujuvvabariigi elu ja ohutust ähvardab hädaoht, kui mehed oma käitumist ei muuda. Lõpetuseks seletas ta neile, et siitpeale saab viis-kümmend kepihoopi iga meremees, kes jumala nime kurjasti pruugib.

Oma pettumuseks ja kibestumiseks märkas Misson, et alles karmi karistuse tõotus andis tagajärgi, mida ta varem helduse ja leebusega kuidagi ei saavutanud. Hollandlased hakkasid Missoni alles nüüd kuulama ja austama, nimetades teda oma «heaks kapteniks».

Samal ajal aga olid järsud muutused toimunud Caraccioli vaadetes. Kõigepealt teatas see mees, et esialgu, inimkonna vabastamise esimesel etapil, ei saavat raha käsutamist täiesti kaotada ja et seda tulevat taluda kui paratamatut pahet. Veel enam, ta kinnitas, raha võivat osutuda! kasulikuks vahendiks õilsate kävatsuste teokstegemisel

Tagatipuks tunnistas munk rahakogumist soovitavaks ja veenis Missoni, et see loobuks senisest tagasihoidlikkusest ning ei põlgaks laevadelt saadud rikkusi.

Kapten võttis oma õpetaja seisukohti puhta kullana, eriti siis, kui see meenutas, et pärast vastavate materiaalsete hüviste kuhjumist tuleb demokraatlik vabariik merelt maale üle tuua. Sel viisil tihendas Misson harilike mereröövlite ridu, kuigi ta piraatide hulgas jäi kõige inimlikumaks, halastavamaks ning rüütellikumaks. Iga kord kui tema mehed mõne laeva kinni pidasid, vältisid nad tarbetut vägivalda, aga hoolimatut julmust vangistatute suhtes ei lubanud endale kunagi. Nad põetasid haavatuid ja haigeid, aga kui selgus, et saadud laev kuulub vaestele inimestele, kes elasid oma kätetööst, nagu näiteks kalurid, siis taandus isson tühjalt, paludes rünnaku pärast vabandust. Seeeest ei säästnud ta rikkaid, kellelt võeti kõik, mis võtta andis.

Hulk aastaid oli Missoni rünnakute lähtebaasiks Anjouani saar Komoori arhipelaagis India ookeanis. Siia kavatses ta ka oma vabariigi asutada. Pärismaalasi enda poole meelitades ajas ta vennastumispoliitikat. Caraccioli soovitas Missonil abielluda kohaliku pealiku tütrega, et saare elanike poolehoidu võita. See võte pole muidugi uus ja nõnda on talitatud paljude sajandite kestel. Et aga pealiku tütar Missoni maitsele täiesti ei vastanud, |is abiellus ta pealiku naiseõega, kes oli noor ning kena neiu. Laulatus ja pulm peeti suure toredusega, nii et mitmed laevameeskonnast võtsid oma juhist eeskuju ja abiellusid kohalike tüdrukutega.

Kuid saarevabariigi rajamise plaanid põrkasid ületamatutele raskustele. Pärismaalased püsisid ustavalt oma esivanemate usundi ja tavandite küljes. Kuningas ja kohalik pealikud, kes oma

feodaalprivileegidest loobuda ei raatsinud, vaatasid tulnukate reformidele umbusklikult, saamata neist üldse mingit õiget aimu. Viimaks muutus kuningas rahutuks ja, vaatamata oma kuulekusele, ähvardas Missoni sõjaga, kui see oma reformistlikest püüdeist loobu.

Asi lõppes sellega, et pahased piraadimessiased pakkisid oma naised, lapsed ning vara laevadele ja purjetasid Madagaskarile, kus asustasid ühe idaranniku lahemaa, väl-

tides kokkupuuteid saare piraatidega, kes olid okupeerinud lääneranniku alad.

Siin lootsid Missoni mehed oma unistusi ellu viia. Kohalikud elanikud olid saabunute vastu lahked, arusaajad ning allaheitlikud.

Kohe pärast saabumist korraldasid Misson ja CaraccioH piduliku tseremoonia, kus kuulutati välja oma ideaalne vabariik, mis Caraccioli ettepanekul sai nimeks Liberta-tia.

Vastu Missoni ja Caraccioli põhjendatud kartusi, et loomuldasa seiklushimulised piraadid ei suuda paigalise eluviisiga harjuda, hakkasid need isukalt ning hoolsasti tööle, käitudes distsiplineeritult, mida nii mõnigi tolleaegre riiklik organisatsioon oleks kadestada võinud. Tänu töökusele püstitasid Libertatia elanikud lühikese ajaga mitte ainult terve asula täis mugavaid elamuid ja tarbehooneid, vaid ka võimsad kindlustused. Need pidid rahvast kallale-tungide eest kaitsma ja hädakorral varju pakkuma. Sest hoolimata õilsatest ideedest, ei loobunud Libertatia elanikud mereröövi kasudest. Kindlustamaks tagalat, sõlmiti liit kohaliku saare elanike suguharuga. Vastutasuks töökäte ja sõjalise abi eest lubati neile kaitset teiste eurooplaste ja võõraste suguharude vastu.

Võimu teostas vabariigis nõukogu, mille eesotsas seisis Misson, tiitliga «Kaitsja» (Preserver). See ametikoht nagu kõik teisedki täideti valimiste kaudu, mis pidid toimuma iga kolme aasta järel. Vabariigis ei tunnistatud eraomandit, rahal polnud käibevahendi tähendust. Oli küll ühine kassa, kuid seda kasutati üksnes välisostude puhul, et rahuldada kõigi vabariigi kodanike vajadusi. Soetatud kaubad kuulusid jaotamisele kõigi kodanike vahel vastavalt teatud põhimõtteile. Eurooplastel ja põhiasukatel olid seejuures võrdsed õigused. Töö eest ei tasutud, kuna see oli iga kodaniku kohus. Caraccioli, vabariigi põhiseaduse autor valiti riigisekretäriks, laevastiku ülemjuhatajana toimis aga kapten Tew, kuulus inglise piraat, kes kogu oma röövelkonnaga oli Libertatia vabade kodanike ühiskonda astunud.

Peale inglaste tuli vabariiki pikapeale ka teiste rahvuste meremehi, nii et sellest ühiskonnast kujunes piraatidt Paabel. Käibekeeli oli neli: prantsuse, inglise, hollandi ja portugali keel, arvestamata mitmeid põhiasukate murdeid.

Misson oli vahepeal astunud samme, et realiseerida oma unistus ja laiendada riigipiire. Ta sooritas laevadega «Enfance» ja «Liberte», mis olid ehitatud saare dokis, reisi ümber saare ja koostas põhjaliku merekaardi ümbruse vetest. Nende kartograafiliste tööde käigus vabastas ta paljud orjad ja tõi nad Libertatiasse.

Libertatia õitses suurepäraselt. Kodanikud jagunesid kaht rühma. Ühed töötasid ainult piraatidena, teised – vormiliselt ning materiaalselt eelmistega küll seotud — tegelesid põllunduse ja karjanduse või käsitööga. Katastroof tuli ootamata. Pärismaalaste suguharud, kes saare sisealadel suures viletsuses elasid, ründasid rikast rannikuasulat ja tapsid elanikud julmalt. Osa asukaist siiski pääses laevadega põgenema. Kuid vaevalt pääsesid nad ühest õnnetusest, kui neid tabas uus ning hullem. Avamerel sattusid piraadid otse tsükloni südamikku. Koos Missoni, Caraccioli ja meeskonnaga läksid merepõhja ka unistused maailma lunastamisest ja maisest paradiisist.

PIRAATIDE RANNIK

Üle kahekümne kilomeetri laiune maariba Araabia poolsaare idarannikul on saanud nimeks Piraatide rannik. Nimi on sellele alale antud seal pesitsenud piraatide asulate mälestuseks, mis likvideeriti alles möödunud sajandi esimestel aastakümnetel.

Pärsia laht, mille ääres Piraatide rannik asub, oli kaugel antiikajal merenduse häll. Siitkaudu kulges kõige vanem kaubatee Ida ja Lääne vahel. Mitmeid sajandeid oli Hiina ja India, Euroopa ja Aafrika kaubavahetus Araabia poolsaare muistsete elanike käes. Selle kohta võib leida maininguid Ninive ja Babüloni iidsetelt müüridelt, mille vanus on viis tuhat aastat.

Pärsia ja Omani lahe randa asustanud araablased elatusid algselt kalastusest ja pärlipüügist. Aja jooksul täiustasid nad oma lootsikuid, varustades neid purjedega ja suurendades järk-järgult nende mõõtmeid, nii et võisid kalandusest tulukama meretranspordi juurde asuda.

Juba IX sajandil m. a. j. kaubitsesid Maskati araablased auge Hiina, Siiami, Sumatra ning Jäävaga. Mereteed saudu vedasid nad Pärsia lahe sadamaisse vürtse, idamaa

lõhnaaineid, siidi ja muid kalleid kangaid. Just Omani elanikud olid need, kes muinasegiptlastele mürri ja õlisid vedasid, mida surnute balsameerimiseks vajati. Pärsia lahe sadamaist transporditi Idast toodud kaubad mööda Eufrati jõge Babüloni. Sealt vedasid kaupu kaamelikaravanid üle kõrbe Vahemere rannikualadele, kust nad mereteel rikastesse Euroopa linnadesse rändasid. Teekonna viimane osa oli foiniiklaste käes, kes elatusid kasulikust vahendamisest.

Alles viis sajandit hiljem hakkas Pärsia lahega edukalt võistlema Punane meri.

Nagu Euroopaski, põimusid ka siin kaubandus ja meresõit noil aegadel lahutamatult piraatlusega. Piraatide rannikut asustasid tol ajal mitu araabia suguharu. Kuid jäme ots piraatluses kuulus seal arvukale džovasni suguharule, kellest eurooplased midagi ei teadnud, enne kui Portugali laevad XVI sajandil läbisid kitsuse, mis viis Pärsia lahte.

Piraatide rannik on hästi liigestatud ja kaljune. Arvukat lahed ja laguunid pakkusid laevadele meeldivat kaitsel Džovasni suguharu pealinnaks oli Ras-al-Khym, üks viimaseid orjakaubanduse kantse. Veel XIX sajandi lõpul tegutses selles linnas ametlik eluskauba müügiturg.

Koos peamise kaubatee siirdumisega Pärsia lahel Punasele merele hakkas džovasni piraatlus aegamisi vaibuma. Piraatluse renessansi põhjustas selles rajoonis Euroopa kolonisaatorite ilmumine. 1763. aastal rajas Ida-India kompanii oma asukoha Buširi[1], kehtestades Pärsia lahe aladel Euroopa kaubandusmonopoli. Niisugune samm võttis araabia kaupmeestelt nende tuluallika. Sellepärast hakkasid nad tegelema illegaalse kaubitsemisega ja salakaubaveoga, mis peagi arenes tavaliseks mereröövіks, millel ei puudunud oma sajandipikkune traditsioon.

Džovasni suguharu piraatlus lakkas olemast kohalik nähtus esmakordselt 1778. aasta detsembris, kui kuus mereröövlite laeva ründasid Inglise laeva, mis Pärsia lahe) vedas ametlikku posti kolooniast metropoli. Pärast kolm päeva kestnud ägedat võitlust anastasid araablased laeva ja viisid saagi Ras-al-Khymi. Sellest edust virgutatuna ründasid nad järgmisel aastal veel kaht Inglise laeva 1797. aasta oktoobris kroonisid nad oma mitmeaastast töö:

[1] Bušir — õigemini Buushahr — Iraani sadamalinn. Tõlkija.

jultunud rünnakuga mitte enam kaitsetule kaubalaevale, vaid Inglise sõjalaevale «Viper», mis oli Buširi sadamas ankrus. Selle laeva oleksid piraadid peaaegu vallutanud tänu Ida-India kompanii kohaliku agendi erakordsele rumalusele, kes džovasni admirali soovil oli palunud piraatidele püssirohtu ja suurtükimürske müüa. Nimetatud agent laskis nimelt kapten Carruthersit «varustada piraate sellega, mis neil vaja läheb».

Vaevalt said püssirohutünnid piraatide laevale, kui mereröövlid avasid Inglise laevale suurtükitule. Inglise meeskonnal oli parajasti lõunavaheaeg. Rünnatud meremehed tormasid kähku oma kohtadele, taandusid rannast merele ja alustasid võitlust. Üks esimesi hirmsa tapluse ihvreid oli kapten Carruthers. Kui kuul teda meelekohalt riivas, pani kapten verejooksu taskurätikuga seisma ja seisis oma kohal niikaua, kuni teda teine vaenlase kuul tabas. Sedapuhku sai kolju viga. «Viperi» kuuekümne viiest meeskonnaliikmest said surma ja haavata kolmkümmend kaks.

XVIII sajandi lõpu poole lahkusid seik Jauber Utubi kõdust neli poega. Mitu aastat kõlasid nad Pärsia lahel, siis aga jäid elama Khor Hassani lahe aarde, kus rajasid piraatide organisatsiooni ja hakkasid selle juhtideks. Türgil ja Pärsial, kes nendel aladel konkureerisid, ei olnud üllalt tugevaid laevastikke, et araabia piraate purustada, est viimaste asukohaks oli (1805. aastast peale) saareke Kais ja Ras-al-Khymi ümbruskond. Üks Araabia poolsaare piraatide tähtsamaid vaenlasi oli Omani energiline sultan, kes juba kauemat aega oli džovasni suguharu mereröövlitele vastu pannud. 1804. aasta eptembris, ärritatud alatistest rünnetest oma kuningriigi annikule, võttis sultan ette suurema sõjakäigu.

Ise ta purjetas väiksema araabia laeva pardal Bassidore suunas, kust maitsi kavatses piki mereranda piraadipessa jõuda. Niisugune ettevaatamatus läks talle kalliks maksma, lustki lahekäärust ilmusid välja röövlite paadid. Pärast ihikest taplust olid sultani mehed langenud.

Omani sultani hukk ajas džovasni piraadid taas kihevile. Nad korraldasid mitu jultunud kallaletungi Inglise laevadele. Alles kapten Setonil, Maskati elanikul, õnnestus selle maa valitsust keelitada, et džovasni röövlite vastu organiseeritaks karistusretk. Araablaste laevu juhtis Seton isiklikult ja peagi jõudis ta Kaisi piraatide lähedusse.

Pärast pikaleveninud läbirääkimisi Inglise koloniaalvõimudega Bombays sõlmiti džovasni meestega 6. veebruaril 1805. aastal Bandare Abbasis lepe, mille järgi piraadid kohustusid tagastama anastatud Inglise laevad, maksma kahjutasu ja edaspidi Inglise laevu mitte enam tülitama. Vastutasuks lubati neil kaubitseda inglise sadamates Sure ja Bengaali vahel.

Piraatidega sõlmitud lepete väärtust kogesid inglasen varsti, kui üks Briti laev, mis kuulus kompaniile, nelja mereröövlite lootsiku ohvriks langes.

Aegapidi kadus araablastel igasugune hirm isegi Briti sõjalaevade ees. Edust jultunud, hakkasid nad sõjalaevu koguni ise ründama. 1808. aasta aprillis atakeerisid nai Inglise laeva «Fury», katsudes seda abordaažile võtte «Fury» pardal oli kõigest kuus suurtükki ja sellisena paistis ta röövlitele kerge saak olevat. Kuid leitnant Gowar, laeva juht, andis röövlitele tubli õppetunni.

Veel samal aastal tungisid piraadid jultunult kallale Inglise laevale «Sylph». Viimane sõitis Buširist konvois kahe sõjalaevaga, millest ühe pardal viibis sir H. I. Bridges, äsja määratud Briti saadik Pärsias. «Sylph», mis teistest veidi kürematest laevadest oli pisut maha jäänud, lange äkki mitme piraadilootsiku piiramisrõngasse. Laeva juht leitnant Graham talitas rangelt Bombay võimude käsku mööda ja ei tulistanud, enne kui araablaste lootsikud jõudsid tema laeva külje alla. Kuid siis oli igasugune vastupanu juba hilinenud. Džovasni suguharu kommetele vastavalt mõrvasid piraadid kogu laevameeskonna, mis koosnes kahekümne kahest liikmest. Graham pääses surmast kuna abordaaži ajal, raskelt haavatuna, oli ta käsikähmluses kõigile märkamatult luugist alla kukkunud.

Piraadid sõitsid Ras-al-Khymi, kuid teel sattusid nad Inglise fregatile «Nereid». See vabastas nii Grahami ku ka tema laeva.

Samal 1808. aastal juhtus üks haruldasi kokkupõrkeid mis inglaste ja džovasni röövlite vahel kunagi olnud.

Ida-India kompaniile kuuluv brigantiin «Fly», neliteis suurtükki pardal, kukkus Kaisi lähedal ohvriks kuulsalt prantsuse piraadile, kapten Lememe'ile, kes sõitis «Fortunie» pardal. Enne kui vaenlane laeva vallutada jõudis, viskas kapten Mainwaring üle parda kulleriposti, mis sisal das ürikuid ja laevakassa. Mainwaring märkis selle koha kaardile, et esimesel parajal juhul tagasi tulla ja uputatud

esemed välja õngitseda. Mainwaring ise ja kaks tema ohvitseri viidi Maurice'i sadamasse, teised meeskonnaliikmed aga lasti Buširis lahti. Teades, et Inglismaalt laevaga veetaval kulleripostil on suur poliitiline väärtus, ostsid päästetud ohvitserid, niipea kui nad Buširi said, suure lootsiku, relvastasid selle ja sõitsid piki laherandu Bombay suunas.

Raske vaevaga õnnestus neil uputatud post viimaks kätte saada. Nüüd asusid nad teele maakitsuse poole, mis sulges Pärsia lahe. Siin kohtasid nad uuesti džovasni piraate ja pidasid nendega ägeda lahingu. Inglased alistusid vaenlase arvulisele ülekaalule ja langesid vangi. Pärast lahingut transportisid piraadid oma vangid Ras-al-Khymi, kus panid nad luna ootuses luku taha.

Möödusid kuud, aga luna ei tulnud. Piraadid otsustasid uba tülikatest vangidest lahti saada. Siis alles teatasid inglased piraatide juhile, et Kaisi saare juures on neil erre uputatud väärtuslik varandus, mille piraadid võiksid üles otsida, kui neil sukeldujaid on. Muidugi tegid nad ka ettepaneku, et nad end selle varandusega tahaksid vabaks lunastada. Piraadid võtsid selle ettepaneku vastu.

Osutatud kohale jõudes sulpsasid rahamaiad araablased üksteise võidu merre ja sukeldusid, et kaaslasi ennetada. Ankrus seisev laev jäi üksvahe peaaegu täiesti tühjaks. Inglased tulid mõttele, et paras hetk põgenemiseks käes. Kuid laeva ümber sumavad piraadid märkasid oma vangide kahtlast liikumist, naasid pardale ja ajasid laeva vallutamise kavatsuse nurja.

Selle vahejuhtumi kiuste pidasid araablased sõna ja pärast Inglise laeva kassa väljatirimist lasksid vangid vabadusse. Inglased hakkasid jalgsi piki mereranda Buširi poole astuma. Teekond oli kõhutavalt vaevarikas. Mehed ei tundnud korralikult sealset keelt ja kui kõik nende rõivad olid vee ja toidu vastu ara vahetatud, hakkasid nad janu ja nälja kätte lõppema. Buširini jõudis vaevalt kaks meest, ohvitser nimega Jowl ja madrus Pennel. Kui need kaks väärtpostiga viimaks Bombaysse said, võttis kuberner Duncan nad tänu ja tunnustuse asemel jaheda kõrkusega vastu.

XIX sajandi algaastail oli piraatlus Pärsia lahel niivõrd levinud, et see põhjustas sealse merekaubanduse peaaegu täieliku languse. Ida-India kompanii, kelle huvid olid

ohustatud, võttis asja enda kätte. Oma suurt mõjuvõimu kasutades korraldas kompanii piraatide vastu kolm retke.

Esimene retk organiseeriti 1806. aastal, järgmised 1809 ja 1810. aastal.

Džovasni piraatidel oli 1809. aastal kuuskümmend kolm suurt laeva, millest mõnelgi kuni kolmsada meeskonnaliiget ja oma kolmkümmend kuni nelikümmend suurtükki. Lisaks sellele oli neil veel kaheksasada kümme väiksemat alust, madruste üldarvuga 19 000. Sellise armaada vastu mobiliseerisid Bombay võimud 1809. aasta septembris eskaadri, koosseisuga kaheksateist laeva.

Inglased pöördusid Pärsia võimude poole ettepaneku liituda piraatidevastase tegevusega, aga et Pärsia võimud vastusega liiga kaua viivitasid, siis sõitis retke juht kolonel Lionel Smith oma laevastikuga Maskati, kus tal õnnestus kahelt Omani šeigilt lisaabi saada.

11. novembril jõudis ekspeditsioon oma sihtkohta, džovasni suguharu pealinna Ras-al-Khymi alla. Maandunud sõjaväeosad vallutasid linna ja piraadikindlused täägi võitluses. Smith andis oma vägedele loa linna rüüstata ja käskis siis selle maha põletada. Ligikaudu kuuskümmend sadamas seisnud laeva ja lootsikut hävitati. Tapeti 3000 ja võeti vangi 1000 piraati. Ühtekokku hävitati ja uputati kogu kampaania vältel sada kakskümmend piraatide laeva Pärast seda hiigelvõitu siirdus ekspeditsioon Sinasi, suuruselt teise piraatide pesa alla, mida koheldi sarnasel moel.

Samal ajal asus Pärsia laevastik džovasni piraatide riismeid taga ajama, kes inglaste eest põgenedes olid Bassidonis redu otsinud.

Džovasni suguharu piraadid kolisid Punasele merele, kus lõikasid läbi meretee India ja Mekka vahel. 1816. aastal püüdsid nad kinni neli erakordselt väärtusliku laadungiga laeva. Selle peale nõuti Bombays Ras-al-Khymi šeigil Hassanilt kahjutasu maksmist. Šeik ei maksnud heastuseks punast krossigi, vaid esines veel koguni sooviga, et talle antaks õigus India laevu röövida, sest kui inglased talle seda voli ei anna, väitis seik, ei jää araablastel enam üldse kedagi röövida.

Järgmistel aastatel vaevasid džovasni mehed India rannikut, anastades rannasõidulaevu, mõnikord isegi seitsmekümne miili kaugusel Bombayst. Rekordilise arvu röövsaaki kogusid nad 1817. aastal. Nende laevastik oli seks

ajaks kasvanud tohutult, koosnedes kuuekümnest neljast suurest laevast ja hiigelhulgast lootsikutest. Inimjõu arvu gnnati 7000-le.

Et inglaste kannatus oli juba katkenud, otsustasid nad pärsia lahe piraatlusele ükskord ometi täieliku lõpu teha. Aktsiooni juhtimine pandi sir W. Grant Keiri õlgadele. Selleks anti talle kaks suuremat sõjalaeva «Liverpool» (viiekümne suurtükiga) ja «Eden», millel oli kakskümmend kuus suurtükki, ja sellele lisaks veel kuus saatelaeva. Maismaa ekspeditsiooni]õudude koosseisus oli 1600 eurooplast ja 1400 kohalikku sõdurit. Briti ekspeditsiooni toetasid kolm Maskati laeva ja 4000 araabia sõdurit, kes saadi inglaste liitlaselt, Omani kuningalt Seyid Saidilt.

1819. aastal tegi ekspeditsioon selle piirkonna piraatlusele jäädava lõpu.

Kartes jagada džovasni piraatide saatust, andis suurem osa araabia suguharudest allkirja 8. jaanuaril 1820. aastal prafeeritud leppele, mis kandis tiitlit «General Treaty».

Selle dokumendiga kehtestati «püsiv rahu Briti valitsuse ja araabia suguharude vahel». Vormiliselt oli traktaadi eesmärgiks ühine võitlus piraatluse ja orjakaubanduse vastu Pärsia lahe piirkonnas. Tegelikult aga kujunes see tehing Briti kolonialismi veel üheks vahendiks, mille abil araabia rannariigikesi endale allutada.

1820. aasta lepe tegi küll lõpu piraatlusele, kuid ühtlasi ka Pärsia lahe äärsete riigikeste iseseisvusele, kujunedes esimeseks sammuks terves aktideseerias, mis viis neid sõltuvusse Suurbritanniast. See sõltuvus on kestnud tänapäevani.

1835. aastal sundisid inglased araabia šeiki Pärsia lahe ümbrusest veel kord lepet sõlmima, seekord vaherahu kohta merel (Maritime Truce), mis tähendas loobumist teineteise vastu võitlemisest merel. Siitpeale hakati Piraatide rannikut Vaherahu rannikuks kutsuma (Trucial Coast). Paaril korral uuendatud mere-vaherahu tegid inglased 1853. aastal igaveseks vaherahuks. Sellest Araabia poolsaare endale allutamise vormist inglastele aga ei piisanud.

Nii ida- kui lääneranniku araablaste riikidele suruti peale kordamööda oma protektoraat, mis ongi üks paljusid koloniaalsõltuvuse vorme.
Nii näiteks kohustus 1861. aastal sõlmitud leppe alusel Bahreini šeik — vastutasuks Inglismaa «kaitse» eest — «võitlema sõdade, piraatluse ja orjuse vastu»,

Kuna Ida-India kompanii Buširis oli oma kaubandusliku profiili juba minetanud, siis asutati selle asemele Briti poliitiline residents, mis esindas ametlikult Suurbritannia huve, kui tegemist oli kohalike araabia valitsejatega, kes Briti protektoraadi alla jäid. Türgi ja Pärsia protestidest hoolimata hakkas Pärsia lahe piraatidest rahutul merel siitpeale valitsema jagamatu Pax Britannica.

VII LÕUNAMEREDE PIRAADID

Piisab ühest pilgust Kagu-Aasia kaardile veendumaks, ei selles rajoonis leiduvad saarestikud on mereröövilcs otsekui loodud. Meretee kui ainus transpordi- ja kommunikatsioonivahend tuhandete saarte vahel pakub saagivõimalusi, aga lahed parajat varjupaika. Pole ime, et aegade jooksul on piraatlus selles maailmaosas ikka üldine nähtus olnud.

Vanimad Hiina ja Austraalia rannavete piraadid pärinesid kuulsatest koljuküttidest — malailastest ja dajaakidest. Kui malailased olid Borneo asustanud, peeti neid juba kogenud meremeesteks, aga dajaagid kujutasid endist küll sõjakat, ent alles primitiivset jahipidajate suguharu. Alles pika aja järel liitusid nad malai piraatide ühiskonnaga, kus nende sõjakust kõrgelt hinnati.

Eurooplaste tulek ja nende kompaniide majandusmonopol sai üheks piraatluse sünni teguriks. Selle rajooni rahvad olid iidsetest aegadest peale kaubavahendajaiks Kaug- ja Lähis-Ida vahel: ühelt poolt Hiina ja Jaapani, teiselt poolt Pärsia ja Araabia vahel. Kohalik laevandus ja kaubandus hakkasid hiljem vaibuma. Malai kaupmehed muutusid salakaubavedajaiks, kes peagi harilikeks mereröövliks arenesid.

Esialgu langesid piraatide ohvriks kohalikud lootsikud ja džonkid, sest eurooplaste laevad olid liiga hästi relvastatud. Aegamööda kogutud rikkus tegi nad nii jõukaks, et

hakati vallutama isegi saari, kus asutati piraadiriike. Valllutanud Sulu, Brunei ranniku, Põhja-Borneo sultanaadid ja Molukid, jõudsid malai piraadid India ookeanile, kus ründasid koloniaalmaade laevu, mis pidasid ühendust oma Aasia valduste ja Euroopa metropolide vahel. See omakorda põhjustas reaktsiooni Suurbritannias, Hollandis ja Portugalis, kes oma Lõuna-Aasia asumaadest tohutuid kasusid said.

Üks selle rajooni kuulsamaid piraate oli Raga. Seitseteist aastat valitses ta Makasari väina üle, mis lahutas Borneo ja Celebesi saari. Julmuse, julguse ja taibu poolest tuntuna sai ta endale hüüdnimeks Piraatide Vürst.

1813. aastal pidas see mees kolm inglaste laeva kinni ning kõrvaldas nende kolm kaptenit. Pärast seda lugi saatsid inglased oma laevad Ragat jälitama. Suurt abi andsid neile hollandlased, kelle valdusi Bataavias piraatide vürst oli süstemaatiliselt rünnanud. See karistusekspeditsioon jäi aga tagajärjetuks.

Ühel udusel hommikul märkas malailaste kapten inglaste ekspeditsioonilaeva «Eik». Pidades seda kaubalaevaks, otsustasid piraadid seda rünnata. Kui nad umbes kahesaja meetri kaugusele olid jõudnud, tõsteti sõjakisa ja avati tuli. Oma eksitust taipasid piraadid hilja. Sekund hiljem

külvati malailased kuulirahega üle ja nende paat hakkas vajuma. Kogu jõugust said end päästa ainult viis meest.

Nendelt oli Räga juhtunust kuulda saanud ja tõotas neima. Ta vandus, et sellest peale hakkab ta hävitama kõiki eurooplaste laevu. Ja tõepoolest, järgnenud aastate vältel vallutas ta üle neljakümne laeva, mille meeskonnad mõrvas. Raga verine kuulsus ulatus Celebesi randadelt kahesaja miili kaugusele, kus ta oma viiskümmend kuni sada suurt malai paati varuks hoidis, et need iga tema käeviipe peale merele võiksid ilmuda. Saare mäetippudele paigutas Räga oma vaatluspostid. Päeval signaliseerisid nad valgete lippudega, öösel aga lõkketulega, kui mõni laev silmapiirile tuli.

1831. aasta septembris sõitis pipralaadungiga küünal «Friendship» Ameerikast Kuala Eatusse piraatide peakorterisse Sumatra lääneranniku l. Valvet laeva juurde välja ei pandud ja rahulikena näivad pärismaalased astusid kellestki takistamata laevale. Äkki tõusis kära ja müra mõni viiv hiljem oli kaitsetu meeskond mõrvatud. Ellu

jäid ainult kuus meest, kellel õnnestus päästepaadiga põgeneda.

Kui Ühendriikides «Friendshipi» ründamisest teada saadi, otsustas sealne valitsus karistusretkele saata fregati «Potomac», mille juhiks oli komandör Downes.

Kuala Batusse jõudes jäi kaubalaevaks maskeeritud sõjalaev reidile ankrusse.

Juba samal õhtul saadeti kolmsada meest «Friendshipi» endise ohvitseri juhtimisel randa. Varavalges ründas ameeriklaste väesalk forti ja võttis selle verises lahingus. Küla põletati tuhaks, elanikud tapeti ja malai asula lakkas olemast.

1842. aastal sai Saravaki radžaks James Brooke. See mees arvas õigesti, et enne ei tule Borneole rahu, kui ta piraatluse hävitanud on.

1849. aasta juunis alustas Brooke koos inglastega verist aktsiooni malai piraatide vastu. Piraatide kuuskümmend laeva purustati, kaheksakümmend kaaperdati.

Kuu aega hiljem likvideeris inglaste karistusekspeditsioon malai piraatluse Borneo lähistel jäädavalt.

Jagamise tagajärjel, mille Suurbritannia ja Holland endi vahel XIX sajandi keskel ette võtsid, langesid kõik Indoneesia saared koloniaalvõimu alla. Erandiks jäi üksnes väike Atheki sultanaat Borneol. Ta jäi vabaks ainult tänu teravale konkurentsile mõlema suurriigi vahel, kellest kumbki püüdis anastada võimalikult suuremat saareosa. 1815. ja 1824. aastal sõlmitud lepingute järgi kohustus Briti valitsus loobuma igasugustest baasidest Atheki territooriumil, mille eest vastutasuks hollandlased omakorda lubasid sultanaadi iseseisvust respekteerida.

Aja jooksul, kui võitlus Indoneesia jagamise pärast oli läbi ja olukord mõneti stabiliseerunud, hakkas sõltumatu sultanaadi naabrus hollandlastele närvidele käima. Haagis kardeti nimelt, et nõrk sultanaat võiks mõne tugeva riigi ohvriks langeda ja kujuneda ripatsiks, mis ohustanuks hollandlaste võimu selles piirkonnas. Ei olnud aga päris selge, kuidas sultanaati likvideerida saaks. Uus vallutussõda pärast hiljutisi veriseid võitlusi Jaava saarel oleks Hollandis väga halba vastuvõttu leidnud. Selleks et oma agressiooni Athekile õigustada, hakati sultanit süüdistama selles, et ta tegeleb piraatlusega. Ühtlasi rõhutati, et vastavate lepingute põhjal lasub hollandlastel kohustus see pahe likvideerida. Tõele au andes peab tunnistama, et

mõned sultani alamad olidki oma käsi mereröövi ga määrinud, kuid sellel asjaolul ei olnud tollal enam suuremat kaalu.

Esijoones pidi Holland lepingutingimustest vabanema. Nii sõlmitigi 1871. aastal leping Suurbritanniaga. Hollandi võimud loovutasid britlastele Kullaranniku, need aga soostusid Atheki sultanaadi annekteerimisega.

Ohustatud sultan pöördus abipalvega Türgi poole. Ent Türgi, langenud pärast Krimmi sõda sõltuvusse Inglismaast, ei söandanud liitlasi pahandada, vaid hoidus koloniaalmaade konfliktidest ja intriigidest eemale.

1873. aasta aprillis tegid hollandlased relvastatud rünnaku Athekile. Kaheksa nädalat kangelaslikku vastupanu ja sultanaadi armee, kokku kolm tuhat meest, vandus alla seitsmeteistkümnetuhandelisele ekspeditsioonikorpusele.

ARO JA DOLORES

Aro Datoe oli Balabaci saare radža üks kolmest tütrest.

Kakskümmend aastat uitas ta eelmisel sajandil mereröövlite pealikuna Filipiinide rannikuil, tehes piraadiretki Manila lähedale.

Ta ründas jõukate hiina kaupmeeste džonkisid ja ka eurooplaste asulate rannalaevu. Sageli küüditas ta endagi kaasa rikkaid isikuid, et siis nende eest kõrget lunatasu välja pressida. Niisugustel kordadel tavatses ta Hiina merel valitseva tava kohaselt saata küüditatu omastele vangi kõrva nagu omamoodi asitõendi.

Kunagi, umbes 1860. aasta paiku, oli Aro Datoe juurea vangis keegi rikas suhkrurookaupmees Manilast, senjoor Victores, kes on jätnud oma seiklustest huvitava kirjelduse.

Victores ei osanud ainult oma vangistuskohta nimetada., sest teel sinna ja tagasi oli ta suurde kasti suletud, kus kannatas kuumuse ja moskiitode käes.

Lootes kõrget luna, koheldi teda piraatide saarel hästi. Reibas ning joviaalne härrasmees oskas isegi sümpaatiat võita, kuna ta Manila tippseltskonna hea tundjana lõbustas õhtuse rummi juures oma vangistajaid frivoolsete vestlustega. Kuuldavasti olevat Aro Datoe ise ärimehe jutte kuulates pisarateni naernud,

1866 aasta aprillis otsustasid hispaanlased Filipiinide piraatlusele piiri panna.

Mindanao, mereröövlite peakorteri poole saadetava ekspeditsiooni juhiks oli Francesco Pavia. Temaga nõustusid meelsasti kaasa sõitma mitme maa ohvitserid, pidades sõda röövlitega seikluseks ning spordiks.

Veristes võitlustes hõivasid hispaanlased ühe piraatide kindluse teise järel. Röövlid ise aga taandusid ainult nendele teada teid kaudu saare südamesse. Kui siis nende viimase kindluse väljavaated olid läbi ja hõivajad sinna sisse ;isid, võtsid kaitsjad endalt elu. Nende hulgas oli Aro Daitoe.

Kuulu järgi olevat malai piraadid 1835. aasta paiku küüditanud umbes 2000 inimest, peamiselt hispaania koloniste. Need küüditamised olevat muutunud nii üldiseks, et harilikult ei pandud neid tähelegi. Kuid mõned seigad, nagu see seiklus, mis kauni Doloresega, Hispaania kindluse Iloilo komandandi tütrega juhtus, on hoolsasti kirja pandud ja kuuluvad nüüd piraatluse ajalukku.

Kui Doloresel 16 aastat täis sai, oli ta erakordne kaunitar, mis tollel ajal ja sealsel maal noorele neiule ohtlikuks sai. Neiu isa, senjoor Carvajol arvas siiski, et temale alluva fordi kuus suurtükki, kolmkümmend sõjameest ja eriti Hpspaania lipp on tütrele kindlaks kaitseks. Sellepärast ei piiranudki ta eriti oma lapse vabadust, aga Dolores tavatses iga päev kirikus käia, mis seisis asula äärepoolsete majade keskel, üsna džungli lähedal. Õtuti, enne päikese loojumist kõnniskles ta oma armsamaga kaljusel mererannal.

Ühel päeval ei naasnud Dolores oma õhtuselt jalutuskäigult. Kolmkümmend sõdurit senjoor Carvajoliga eesotsas otsisid öö jooksul läbi kõik rannasopid. Vastu hommikut leiti ühes rannakoopas odaga läbistatud noormehe keha. Maas vedeleval Dolorese sallil oli vereplekke. Neidu ennast aga ei olnud kusagil. Öiselt püügiretkelt naasev malai kalur tunnistas, et äsja olevat temast möödunud malai lootsikut, mille sõudjaist võis jääda mulje, et neil on kangesti kiire.

Hispaania ohvitseri tütre rööv mõjus vapustavalt kogu Filipiinide kolooniale. Kuid saare kuberneril ei olnud tahtmist ühe senjoriita pärast, olgugi see ka kõige kaunim, tee Kagu-Aasia piraatkonna vastu sõdima hakata. Tõsi jah, piraadid mõrvasid küll tsiviilisikuid, röövisid paljaks

kaupmehi, aga selle eest jätsid nad hispaanlaste armee ja mungad rahule. Kloostreid laastata nad ei söandanud, ja kasarmud koos garnisonidega võisid samuti kindlad olla. See vaikne, sõnastamatu vaherahu hispaania kolonisaatorite ja malai piraatide vahel püsis jõus mõlema poole huvides õige kaua. Ja muide, laevadel oli tähtsamatki teha kui varastatud ilutari otsida. Pealegi ei saanud senjoor Carvajol täpselt öelda, kes just tema tütre röövinud oli.

Mõne ajakese pärast sai isa kaupmeestelt ja meremeestelt kuulda, et neiu olevat Jolo saarel, Hiina mere piraatide vallutamatus südames. Isegi Bataavia hollandlased, kes ratsaväe ja suurtükkidega sinna olid ilmunud, olid sealt tagurpidi jalga lasknud. Sumatra ja Celebesi, aga sarmuti ka Celebesi ja Macao saarte vahel sõitvad kaubalaevad pidid esitama Jolo sultani allkirjaga eripalve, kuna kohaliku tava järgi oli sultan ümbruskonna merede pärilik isand, kes lisaks töötas ka röövliasjanduse alal. Idamaist eksootikat vürtsitas veel tingimus, et Jolo sultani antud passi omanikuks tohtis olla ainult hiinlane. Niisugune seik sundis laevaomanikke angažeerima hiinlasi, muidugi õge soolase hüvituse eest. Kogu see pseudojuriidiline tava oli üks viise laevaomanikelt piraatsultanile luna välja pressida.

Nagu teatetoojad ahastavale isale seletasid, ei olevat Doloresile midagi paha tehtud. Oli ju neiuke kellegi dato juures. Dato tähendas siin aristokraatlikust soost kõrgemat ametnikku sultani õukonnas. Sultani valitsuses oli sõjaväe, kaubanduse ja õiguse jaoks oma dato. Kauni Doloresi valdaja nimi oli Miravajal ja tema ajas õiguse asja. Neiukese oli ta ümbritsenud idamaise luksusega ning küllusega, uskudes, et lõppude lõpuks hakkab Dolores tema tunnete kuumust jagama.

Senior Carvajol otsustas tütre vangipõlvest vabaks osta. Ta läkitas saarele oma vana sõbramehe, kunagise oivik-meremehe, kellel olid kenad sidemed piraatidega. See mees naasis Iloilole siislci tühjade kätega. Dato oli seletanud, et Dolorest ei anna ta tagasi ühegi hinna eest.

Möödus kuid, aga Filipiinide hispaanlased ei lakanud kauni Doloresi vastu huvi tundmast. Viimaks aeti asi nii kaugele, et kuberner saatis Jolo sultani juurde kõrgema ametniku, kes pakkus ametlikult kõrget luna tüdruku vabastamise eest. Eitav vastus viitas sellele, et Jolo sulta-

nil ei olnudki nii absoluutset võimu, nagu see väliselt võis näida. Temal tuli tõsiselt arvestada feodaaloligarhiat, kellele ta võim tugines. Kui dato ütles, et tal puudub kavatsus neidu loovutada, oli sultan täiesti nõutu.

Hispaanlaste avaliku arvamuse paisunud surve sundis Filipiinide kuberneri relvastatud demonstratsiooni proovima. Hispaanlaste laevad lähenesid provotseerivalt Jolo saarele, kuid neil oli keelatud lahingut alustada. Selle ettevõtmise taotluseks oli ainult ähvardus, aga sultan säi-tas külma vere, ei lasknud end provotseerida, ja laevad sõitsid tühjalt tagasi. Aja veeremisest hoolimata ei suutnud Dolores oma luksusorjusega harjuda. Oma saatusega ei mõelnudki ta leppida seda enam, et Jolole saabuvad madrused ja kaupmehed, kellega ta

varem kokku oli puutunud, inforrnee-risid tüdrukut neist jõupingutustest, mis tema vabastamiseks tehti. Mehed kinnitasid ka, et armastatud noormehe haavad on terved, ja küllap ta ühel ilusal päeval neidu vabastama tuleb.
Nagu meil teada, oli armas noormees hauas. Leidus aga keegi hulljulgur, kes teda asendada otsustas. See oli keegi noor hispaanlane Iloilost,. nimega Martinez, väiksema kahemastilise purjeka omanik. Noormees oli Dolorest sageli linnakese tänavail näinud ja teda eemalt ihalenud, sest temasugusele oli neiu niisama ligipääsmatu kui vürstitar, hingepõhjani neiu röövimisest vapustatud, otsustas Martinez, kui kõik muud abinõud olid luhtunud, teda ise piraatide küüsist päästa.

Üritus paistis täiesti lootusetu, kuid Martinez polnuks ihast ja luust hispaanlane, kui ta loobunuks.

Saabunud, isiklikul purjekal Jolole, võitis ta hõlpsasti kohalike vürstide, lõhnaainetega ja pärlitega kauplejate sümpaatia ning usalduse. Eht hispaanialiku kõnekusega utustas ta neile loo oma armastusest ja võitlusest. Ta liikus kõikjal ja sõlmis igal pool tutvusi ning, sõprust. Mõne päevaga oli tema joviaalne ning lõbus meelelaad vallutatud piraatide asulas kõik südamed.
Viimaks ulatus kõmu noorest meremehest ka Miravajani, kes oli tüdinud habemik Assami, oma õueõpetlase filosoofilistest dispuutidest, ja igatses enda juures näha lõbusat ja elurõõmsat inimest. Samuti arvas Miravajal, et kaasmaalase selts võiks tusase Doloresi meeleolu paranada.

Varsti oli Martinez Miravajali kodus oma inimene ja kauni Doloresi usaldusmees, kes tüdrukule põgenemisplaani avas.

Võimalus selle plaani täideviimiseks avanes peagi. Daio võttis Martinezi sageli endaga kaasa ühele lähedasele saarele, kus ta oma pärliotsijate tööd käis vaatamas. Martinezi soovitusel palus Dolores Miravajalit, et see teda kaasa võtaks. Mees imestas, aga kuna iga armastatu soov oli talle käsuks, jäi ta nõusse.

Datole kuuluvad malai lootsikud liikusid ees, Martinezi laev nende järel. Saarekesele jõudnud, teeskles Dolores väsimust ja läks sellal rannal palmivilusse, kui dato kontrollkäigule eemaldus. Niipea kui see kadunud oli, ronisid Martinez ja Dolores paati ja hakkasid purjelaeva poole sõudma. Algul ei äratanud see Miravajali teenijaskonnas mingit kahtlust, kui aga märgati, et kahemastilisel purjed heisati, saadi juhtunust aru ja tõtati isandale teadet viima.

Õnn oli julgurite poolt. Puhus kõva soodne tuul ja varsti oli purjekas rannale jäänud malailaste silmist läinud.

Jooksis kohale Miravajal ning taipas, et oma raskete lootsikutega ta kärmele purjekale järele ei jõua. Aega viitmata ruttas ta kohe Jolole. Seal võttis ta sultani tallist parima hobuse ja kappas sellega saare vastasranda. Ta nimelt teadis, et Iloilole jõudmiseks tuleb Martinezil kaarega ümber saare sõita ja eenduvast neemest mööduda.

Jälitajaid märkamata olid Dolores ja Martinez oma asja kordaminekus juba kindlad. Kuid nad alahindasid maisi piraatide kavalust ning kogemusi. Jolo saare viimase neeme kõhal rauges äkki tuul, purjed vajusid sorgu ja, mis kõige halvem, silmapiirile ilmusid piraatide paadid. Martinezil oli olukorra lootusetus kohe selge. Ent nagu rüütellikule hispaanlasele sobib, võttis ta nõuks lõpuni võidelda. Doloresile soovitas ta kajutisse laskuda, ise aga tulistas mitu pauku kiiresti lähenevate paatide pihta. Sai laskemoon otsa, astus Martinez, püstol käes, Doloresi kajui ukse ette ja ootas piraatide saabumist. Selle võitluse lõppu ei ole raske aimata.

Dato andis armastatule andeks, see aga leppis lõplikult oma saatusega. Ta hakkas isegi rõivastuma kohalike naiste moodi ja salvis juukseid oliiviõliga. Aja jooksul kinkis te oma malailasest abikaasale isegi mitu last. Euroopa mere-

mehed, kes Jolo saarele põikasid, teadsid hiljem rääkida, Dolores olevat pisut tüsenenud, aga muidu ikka kaunis. Meestega vesteldes pärinud ta uudiseid oma isa ja kõduga kohta, aga uue kodu hülgamise soove ta enam ei ilmutanud.

GRIGANI SAARE VARANDUS

Grigan, väike saar Vaikse ookeani Mariaani saarestikus kätkeb oma rüpes varandust väärtusega kaks miljonit piastrit kullas. Selle varanduse lugu on lahutamatult seotud piraat Robertsoni nimega.

Päritolult šotlane, vihkas Robertson otse patoloogiliselt Hispaaniat, hispaanlasi ja üldse kõike hispaanialikku. See ta oli Robertsoni kogu tegevuse tõukejõuks ja määras ta saatuse. Selle viha ajel astus Robertson Lõuna-Ameerika rahvavabastusliku revolutsiooni ajal Tšiili mereväkke, hiljem Peruu omasse ja näitas seal suurt andekust meremehena, teenides välja kapteni aukraadi. 1822. aastal aitas hispaanlasi peruulaste ja tšiillaste rahvavabastusvõitlejate vastu sõdida keegi Benavides, kes seisis hispaania röövlite eesotsas. Kuuldes, et Benavides on kuski Conceptioni provintsis rüüstamas, randus Robertson, kes oli «Galvarine'i» nimelise laeva juht, Arauco linnas. Šotlase meestel õnnestus tabada hispaania sideohvitseri Pachecot, kes oli Benavidesi biavakist naasmas. Et vang ei tahtnud partisanide peidikut reeta, käskis Robertson ta puu külge siduda ja läbi peksta. Löögid mõjusid, Robertson jättis hispaanlase sinnapaika ja asus Benavidesit jälitama. Ta üllatas viimase väesalka öösel, ja võttis vangi seitsekümmend meest, keda järgmisel hommikul käskis iles puua. Ainult Benavidesil ja tema abil, itaallasel Martellinil läks korda põgeneda.

Benavides tabati varsti Topokalma sadamas. Tal raiuti maha pea ja käed neimaks ta julmuste eest. Kuid pärast iseseisvumist kuulutati Martellinile ja tema kaaslastele amnestia.

Sõja lõpp Hispaania ja asja tekkinud Lõuna-Ameerika vabariikide vahel tõi endaga kaasa suure muutuse Robertsoni siiani tormilises eluviisis. Ta asus elama väikesele jinimtühjale Mocha saarekesele, mis asub Tirua jõe suudmes, kolmekümne miili kaugusel Concepcioni lahest.

Kaua ta aga rahupõlve maitsta ei saanud. Amnesteeritud itaallane Martellini naasis Valparaisosse, kus kakaoga äritsev hispaanlane ta oma kaubalaeva «Neli õde» juhtima pani. Laeva meeskonna värbas Martinelli Benavidesi kambakaaslastest. Kuulnud, et Robertson elab Robinsonina Mocha saarel, purjetas ta sinna, et kätte maksta poodud kaaslaste eest.

Robertson märkas Hispaania lipuga laeva lahte sõitm ja taibates, et teda varitseb oht, peitis enese lähedas metsa. Kähe päeva pärast said Martellini mehed ta kätte ja sulgesid laevaruumi.

Martellini kavatses Robertsoniga niisama julmalt arveid õiendada, nagu see oli tema relvavendadega talitanud. Sellepärast suunas ta laeva Araucosse, et oma otsus seal kaaslaste mõrvakohal täide saata. Teel tabas laeva kohutav maru. Martellini ja tema mehed, pigem maarotid kui merehundid, tulid siis äkki mõttele, et laevapõhjas istub neil ju tõeline meremees. Robertson toodi poolkülmunult tekile. Klaasike rummi toibutas šotlase. Itaallane usaldas talle laeva juhtimise, sest muud pääseteed ei jäänud.

Robertson juhtis laeva Araucost kaugele eemale, ja kui ilm oli pisut paranenud, hüppas ookeani ning ujus mööduvale Inglise laevale.

Niisugune seiklus võimendas ta viha hispaanlaste vastu veelgi. Concepcioni jõudes saatis ta Martellinile otsekohe kirja, milles vandus neima. Et seda kergem teha oleks, astus Robertson

Peruu mereväkke, kus sai kapten Youngi abiliseks «Congreso» nimelisel laeval, mille ülesandeks piraatide jälitamine Ameerika rannavetes.

Pärast rohkeid keerdkäike tuli Robertsoni ellu pööre, mis otsustas tema edaspidise saatuse: ta nimelt armus kõrvuni.

Tema valitu oli Teresa Mendez, Lima hispaania kuberneri endine elukaaslane. Kena, kuid mitte enam noor lesekene oli kõva arvestaja. Kuna kapten Robertson iluga sugugi kiidelda ei saanud ja võlumine tema tugev külg olnud, võis ta lese lahkust arvestada üksnes niikaua, kui naine sellest ühendusest käsu võis lõigata. Keskmise laevaohvitseri kasinast pensionist aga ei mõiganud ka Teresa vajaduste rahuldamiseks. Robertson oli kaotas pea niivõrd, et oli valmis tegema ükskõik mida, et seda naist enda juures hoida.

Ühel õhtul kuskil ametlikul vastuvõtul astus terrassil

rikkusest ja varandusest vestleva Robertsoni ja Teresa juurde noor ohvitser ning sekkus nende kõnelusse. Noormees viipas äkki reidil seisva Inglise kolmemastilise «Peruviani» poole ja tähendas:

«Selle laeva valdamine lahendaks kõik sinu mured.»

«Kuidas?»

«Sellel on kaks miljonit piastrit kullas. Kapten sõitis täna hommikul Limasse. Võta see laev ära,» naeris võõras.

Robertson tegi näo, nagu võtaks ta ohvitseri sõnu hea naljana. Tegelikult aga, nagu hiljem selgus, mõtles ta asjale täiesti tõsiselt.

Kohe pärast vastuvõtult lahkumist ruttas Robertson ühte halva kuulsusega agulisse, lootes sealt mõttekaaslasi leida. Varsti pärast seda hiilis ta neljateistkümne mehega vaikselt «Peruviani» külje alla. Magav meeskond oli ootamatusest jahmunud. Mõneteistkümne minuti pärast lahkus röövlite vallutatud kolmemastiline märkamatult sadamast.

Uue laevaomaniku esimeseks teoks oli veenduda, kas trümmides leiduvad kastid ikka tõepoolest midagi sisaldavad. Noor ohvitser oli rääkinud tõtt. Kuid Robertsonil hakkas kahju jagada kulda neljateistkümne kaaslasega. Ta otsustas saagi jagamisega viivitada.

Kui laev oli jõudnud juba ühe päeva teekonna kaugusele Limast, selgus, et mageda vee varud olid otsakorral. Robertson volitas kaht iirlast, Williamsi ja Georgi maale vee järele minema. Need aga keeldusid käsku täitmast kartusest, et kambamehed võiksid nendeta ara sõita. Niisamuti talitasid ka teised. Viimaks otsustati, et pardale jääb kullakaste valvama üksainus mees, kuna kõik teised vae järele sõidavad. See juhtum tegi Robertsonile selgeks, et tal ei saa kerge olema alluvatest, aga samal ajal ka kaasomanikest lahti saada. Lootust ta ometi ei jätnud, vaid aina viivitas saagi jaotamisega.

Siis kutsus ta kõik mehed tekile nõu pidama, mis edasi teha. Kohtlased ning lihtsameelsed meremehed, kes seniajani ainult vaesuses elanud, tahtsid ülejäänud elupäevi röövitud kulla eest lunastatud paradiisis veeta. Nende käsitus maisest paradiisist oli aga üsna lihtne: kaunid naised ja viinamered. Taustaks sellisele elule pidi saama mõni üksildane ning inimtühi lõunameresaar. Otsustati varuda Tahiitilt rummi ja keni naisi ja siis mõnele Marikaani saarele randuda.

Robertson mõistis varsti, et kogu kampa tal üksipäiii tüssata ei õnnestu. Ta leppis kokku Williamsi ja Georgiga. Hoolikast arvestusest nähtus, et laevasõiduks vajati vähemalt kuus meest. Vandenõulastel läks korda veenda veei nelja kaaslast, et ülejäänud kaheksast seltsimehest tule lahti saada. Robertson pani ette need lihtsalt merre visata kuid siin põrkas ta ülejäänute ootamatule vastupanule Juhindudes madrustele omasest eetikast, jätsid.nad om kaaslased paadiga keset ookeani, mis küll, muuseas öeldu oli samuti võrdne surmaotsusega. Saatuse kummalis tahtel leidis mööda purjetav laev sellest paadist peale seitsme korjuse ka veel äärmiselt

kurnatud elusa. Jõudn 1828. aastal Havai saartele, rääkis see oma elamustest ja andis rohkesti üksikasju Robertsoni tegevusest.

Vahepeal aga kolasid teised ellujäänud röövlid mööda Vaikset ookeani oma paradiisisaart otsides. Kuld puhkas rahulikult kastides, viin aga loksus hiigelvaatides. Tahiitilt ostetud naised piraatide keelt ei mõistnud, kuid olles tunnistajaks kaheksa inimese jätmisele kesk avamerd, sai nad siiski aru, et laeval on midagi paha toimumas. Naised sosisklesid omavahel sageli, kogunedes väikestesse salkadesse. Jälitusmaaniast vallatud Robertson suutis meeskaaslasi veenda, et naised sepitsevad vandenõu ja et nad tuleks vaikseks teha.

Säärane massimõrv õõnestas bandiitide niigi habrai vastastikust usaldamist.

Taas kutsuti kokku nõupidamine, kus otsustati varandust esialgu mitte jaotada. Kuld peideti Grigani saarele, ligi aga võeti ainult 20 000 piastrit, mis leidus kapteni kajuti Sellest summast ühes laeva müümisest saadava rahagi mida loodeti mõnes Filipiinide sadamas teha, pidi saagi lõpliku jaotamiseni piisama.

Robertson oli selle ettepanekuga meeleldi päri, mõistes, et niiviisi võidab ta aega — ja küllap ta soovimatuist kaaslasist kuidagi ikkagi vabaneb. Nood aga ei usaldanud oma šeffi küünevõrdki ja pidasid uneaegadel kordamisi vahti. Kasu ei olnud sellest tühjagi, kuna Robertsonil läks jällegi korda veenda Williamsit ja Georgi, et neid on ikka veel liiga palju varanduse jaotamiseks. Kui laev asus Vahu saare lähedal, tehti neli kaaslast salakavalalt kahjutuks. Nimelt suleti nad trümmi, laev uputati, tegijad ise aga lahkusid päästepaadil kahekümne tuhande piastriga.

Kui teele sattunud purjekas nad oma pardale koristas,

teeseldi merehädalisi. Laev oli teel Rio de Janeirosse. Seal kaotas George ühel õhtul kaardimängus osa rahast, mis oli laeva ostuks määratud, aga laevaga kavatsesid piraadid Grigani saarele pääseda. George pihtis sellest Robertsonüe, Juttu aeti inimestest eemal ja äkkvihaga Robertson laskis ta maha.

Ellujäänud mehed läksid nüüd laevale ja sõitsid Sidneysse, Austraaliasse.

Mõlemale oli nüüd igati selge, et üks tahab teisest lahti saada. Eks nad siis hoidnud teineteisel silma peal. Seejuures oli Williams halvemas olukorras, kuna meremehekunsti pisipeensusi ta ei tundnud. Pealegi oli Robertson Grigani saarekese täpset geograafilist asukohta ja isegi nime meeskonna eest alati saladuses pidanud.

Sidneyst sõitsid mõlemad mehed Hobartisse Tansaanias. Seal sõlmisid nad tutvuse inglasest erumeremehega, kelle nimeks oli Thomson. Viimasel oli väiksem kutter, millega käis hülge jahil. Robertson ja Williams pakkusid talle oma viimased ülejäänud 5000 piastrit, et see viiks nad mingisugusel määratlematul otstarbel mingisugusele veel vähem määratletud saarekesele. Thomson hakkas nõusse.

Ühel õhtul, kui meri oli küllaltki tormine, seisid Robertson ja Williams ahtris. Pole ühtki tunnistajat, mis seal tookord hargnes, teada on ainult Robertsoni versioon. Viimase sõnade järgi olevat Williams pidanud lühikese lahkumiskõne, mida aga Robertson naljana võtnud. Williams olevat teda seepeale sülelnud ja äkki üle parda hüpanud.

Pärast juhtumit Williamsiga hakkas kapten Thomson veelgi enam kahtlustama Robertsoni, kes ikka veel oma reisi eesmärki jonnakalt varjas. Lõpuks ei pidanud Thomsoni närvid enam vastu ja ta tunnistas vihatujus Robertsonüe, et Williams olevat purjuspäi talle vara saladuse avaldanud. Ettevaatamatu Thomson ei andnud enesele aru, «millise kergusega Robertson inimestest lahti saab. Robertson haaras tal lihtsalt ümbert kinni ja paiskas üle parda. Thomson aga oli suurepärane ujuja, ta püsis veepinnal ja hakkas appi hüüdma.

Nüüd pakkus Robertson meeskonnale, kui see kaptenit ei päästa, osa varandusest. Sõnal «varandus» oli maagiline toime. Meremehed allusid silmapilkselt Robertsoni käskudele, jättes kapten Thomsoni oma saatuse hooleks.

Kellelegi ei tulnud pähe, et Thomson võis tervelt pää-

seda. Kapten oli erakordne ujuja. Tänu soodsatele mere-vooludele jõudis ta paar tundi hiljem Tiniani saarele.

Juhtus nii, et Thomsoni võttis vastu Mariaani saarte hispaanlasest kuberner senjor Medinilla, kellele pääsnu jutustas loo piraat Robertsonist ja Grigani saarekesele maetud hiigelvarandusest. Sedamööda, kuidas kapten jutuga edasi jõudis, hakkasid ühe kuberneri pool viibiva ohvitseri silmad kummaliselt välkuma. Jutu lõpetades küsitles ohvitser Thomsonit, pärides andmeid piraadi väli-muse ja mineviku kohta.

Veendunud, et jutu kangelaseks on Robertson, palus ohvitser kuberneri, et see talle piraadi tabamise usaldaks. Soovija oli Pacheco, toosama, keda Robertson ükskord nii julmalt rooskida oli lasknud.

Kahe päeva pärast randus karistusekspeditsioon Grigani saarel. Robertsoni tabamine oli nüüd tühiasi. Mees pandi ahelaisse. Veel kord, kuigi asjata, katsus piraat oma võtet varandusega ja pakkus Pachecole peidukoha avaldamist. Kui ta aheldatult pardale toimetati, hüppas ta vette.

Kuussada selleks Grigani saarele toodud pärismaalast kaevasid kuberneri isikliku valve all läbi iga jalatäie maad, kuid asjata. Peidetud varanduse saatus, mis maksis nii paljude inimeste elu, on tänini selgitamata

VIII KAUG-IDA PIRAADID

Nii nagu kreeklased ja foiniiklased Vahemerel või araablased Punasel merel, nõnda ka hiinlased ja jaapanlased on iidsetest aegadest peale Kaug-Ida meredel piraatlusega tegelnud.

Antiik- ja keskajal olid Kaug-Ida piraatluse allikaiks nagu Euroopaski sõda ja kaubandus.

Alates VIII sajandist hakkas Hiinas väga tugevasti arenema jõe- ja meretransport. Kõigis idaprovintsides kasutati kaupade ja reisijate veoks seda moodust õige laialdaselt. Selle ametiga tegelesid kutselised vedajad, suurte transpordilaevade omanikud. Meresadamad pidasid ühendust lõunas India, Pärsia ja Araabiaga, aga põhjas Korea ja Jaapaniga.

Kaupu täis jõe- ja merelaevad olid suureks kiusatuseks piraatkaupmeestele, kes siis vastastikku üksteist röövisid. Ilmekat näidet asjade sellisest olukorrast pakuvad tollest ajastust pärit «Rändkaupmehe laulu» sõnad: «Rändur-kaupmehel pole püsivat elamispaika; nad lähevad sinna, kus kasu on näha; kodudest eemal nad otsivad kaaslast (. ..). Kaaslased on üksteisega tihedas liidus ja kaupu nad müüvad pettuse teel, mitte ausalt; äri huvides tüssavad alati; käsud neil kasvavad silma all, aga kahjud on väikesed. Niiviisi rikkaks nad lähevad, kui aga kedagi tahavad tappa, siis kavatsust nemad ei muuda.»

VIII sajandil ilmusid Hiina—India—Pärsia vahelistele mereteedele peale hiinlaste ka hindude ja pärslaste laevad. Rahvusvahelises, nagu kodumaiseski kaubanduses peeti konkurentsivõitlust, valimata abinõusid, mille arsenali kuulus ka piraatlus. 760. aastal hõivas Tian Sheng-Kung Jangzhoe ja mõrvas selles linnas üle 2000 araablase, pärslasi ja muid välismaalasi.

Lisaks kaubandusele oli aktiivseks piraatluse allikaks Kaug-Idas ka sõda, nii kodu- kui ka võõral maal.

Aastail 1280—1281 ründas Hiina keiser Shi-Su Jaapanit, sai aga ränga kaotuse osaliseks, mille tagajärjel mõlemad maad keelasid oma rahvastele vastastikuse suhtlemise kuni Jani dünastia lõpuni

(1333). Seadust ignoreerides pidasid erakaupmehed omavahel siiski kaubavahetust. Tulemusena hargnes salakaubavedu, mis paljudel juhtudel piraatluseks muutus. Salakaubavedajad vedasid relvi, aga kui selgus, et rannavalve oli mõnes punktis nõrgem, rünnati vahiposte ja murti jõuga riigi isoleeritus.

XIV sajandi esimesel poolel käis Jaapanis kodusõda. Jaapani sõdurid ja väejuhid põgenesid lüüa saades massiliselt merele, kus sobitasid tehinguid kaupmeestega, kellega koos hakkasid Jani dünastia võimu lõpul sõjasegadusi käsutades Hiina rannikualasid rüüstama.

Suutmata piraatidenuhtlusest jagu saada, andis Hiina keiser Hung-Wu 1371. aasta lõpul seaduse, mis pani eraisikute meresõidud keelu alla. Suleti Ning-Bo sadam ja tugevdati rannavalvet.

XIV sajandi lõpuks oli Jaapan ühendatud.

Kuigi kaubandussuhted Hiinaga olid uuendatud, ei vaibunud rünnakud selle rannaaladele, vaid koguni sagenesid. (Mereröövi õitsengu ajal ulatus jaapani piraatlus kuni Malaia poolsaareni ja Ida-India saarteni.)

Jaapani piraatide tegevus oli peaaegu avalik, Hiina dünastia Ming aga katsus pidada naabriga ikkagi võimalikult normaalseid kaubasuhteid. XVI sajandi keskel oli jaapanlaste kaubandus kõvasti arenenud, ja Jaapani feodaalid taotlesid õigust astuda kaubandussuhetesse Hiinaga, mis oli kujunenud suurepäraseks turuks. Jaapani võimuri Ashikaga Oudsi valduste valitseja saatis 1523. aastal selleks otstarbeks Hiinasse oma voliniku Sung Suchingi, aga Jaapani lääneosa prints omalt poolt läkitas oma täievolilise esindaja Tsung She. Saadikud saabusid Ningbosse

eraldi ja taotlesid kumbki oma valitsejale privileege Hiinaga kauplemiseks. Eunuhh, kes merekaubandust haldas, võttis Sung Suchingilt meelehead ja temale ta privileegi andiski. Samal ajal hakkas teine volinik, Tsung She, linna rüüstama. Pärast Ningbo laastamist Tsung She poolt sisendasid hiina ülikud keiser Chia Tuanile, et see likvideeriks merekaubanduskontori ja suleks piirid. See samm tõi Hiina majandusele rohkem kahju kui käsu. Piraatlus ei olnud sellega likvideeritud, küll aga õõnestas see Hiina käsitöö ja kaubanduse aluseid.

Pärast Hiina merepiiride kaubandusele sulgemist puhkes salakaubavedu uuesti õitsele. Illegaalse kaubandusega tegelevad ärimehed ning maaomanikud olid huvitatud põllusaaduste väljaveost ja astusid Jaapani piraatidega ühendusse, lõid koguni nendega ühisusi. Kagu-Hiina mõjukad isikud, kõrged ametnikud ja tähtsamad suguvõsad toetasid oma erahuvidest lähtudes illegaalset kaubandust, soodustades seeläbi piraatluse kasvu. Tekkinud olukorras jäid kohalikud võimud täiesti nõutuks. Pole ime, et Fujiani provintsi sõjaväejuht Chu Van, määratud sõdima jaapani piraatide vastu, kinnitas avalikult, et «kergem on ennast kaitsta võõraste piraatide tungi eest rannikule kui kaitsta end oma piraatide eest.»

Hiina spekulandid võtsid sageli jaapanlaste kaupu krediidi peale, kuid jätsid arve hiljem tasumata. Kahjusaajad kutsusid appi jaapani piraate, et oma arveid sisse kasseerida.

1547. aastal tehti Chu Wanile ülesandeks kontrollida Zhejiangi provintsi. Samal ajal ründasid sada jaapanlaste laeva Ningbod ja Taichoni. Chu Wan sai teada, et piraat-laevade omanikeks on Hiina võimukandjad, ja saatis sellest keisri õukonda teate. Ühtlasi keelustas ta jaapani kaupmeestega suhtlemise kui ka meresõidu. Keelust üleastumist käristati surmanuhtlusega. Kui siis Chu Wan mitu spekulanti tabas värskelt teolt — jaapanlastega suhtlemiselt — süüdistasid teda suurmaaomanikud keskvõimu ees suvalise karistuse määramises, käsutades seejuures Fnkjiani provintsis' viibiva keiserliku revidendi , ijendust. Nende süüdistuste alusel paigutati Chu Wan madalamale ametikohale. 1550. aastal lõpetas ta oma elu enesetapuga. Pärast seda ei söandanud enam keegi merekaubandust keelu alla panna. Merekindlustused kõr-

valdati, salakaubandus lõi õitsele, jaapani piraadid aga riisusid karistamatult Hiina randu ega leidnud vastupanu.

1553. aastal provotseerisid mõned reeturid mõnesaja Jaapani sõjalaeva kallaletungi. Laevad ründasid Zhejiangi ja Kiangsu provintsi. Tunginud sisemaale, rüüstasid jaapanlased hiinlaste linnu ja külasid ning tapsid inimesi. Seda kasutasid ara hiina piraadid ja roimarid, kes ajasid jaapanlaste ürbid selga ja hakkasid Jaapani lipu all röövima. Varsti selgus, et ainult 30% roimaritest olid jaapanlased, 70% aga nende hiinlastest «abilised».

Jaapanlaste piraadiretkedele tehti lõpp alles 1565. aastal.

XVI sajandi kahel esimesel aastakümnel haarasid portugallased India ookeani kaubanduse kõvasti enda kätte. Itaallane Rafael Perestrello, kes teenis Portugali sõjalaevastikus, sõitis kord laevaga Hiinasse. Veidi hiljem jõudis Kantonisse Portugali saadik. Sellest peale täheldati eurooplaste külaskäike aina sagedamini. Ent koos Euroopa; kaupmeeste ja misjonäridega hakkas üha sagedamini ilmuma ka eurooplastest piraate. Varsti kiskusid nad Hiina vetel jaapani primaadi enda kätte, kuid olid palju julmemad ning hoolimatumad kui esimesed. Portugallased röövisid ja mõrvasid Kagu-Hiina rannaelanikke massiliselt.

Portugallaste kännul tulid Hiinasse hispaanlased, hollandlased ja inglased, kes samuti ei keeldunud röövist, vägivallast ja mõrvast.

Hiina piraatidest kuulus esikoht kahtlemata Kuokxingile, kes oli teine mees pikas mereröövlite dünastias. Selles, perekonnas käis piraadiamet põlvest põlve isa käest poja kätte, ja see ei olnud üksiknähtus.

Kuokxingi isa Ling Cheng-Qi oli vaene lihttööline, keda puudus oli sundinud portugallaste Macaos teenistust otsima. Mees kogus seal varsti küllalt raha, et tasuda sõidukulud Jaapanisse, kuhu siirdus onu külastama. Seal ta abiellus jaapanlannaga, kelle nimi oli Tagava. Sellest ühendusest tuli 1623. aastal ilmale meie kangelane.

Jaapanist lahkudes investeeris Cheng oma säästud koos naise kaasavaraga väiksemasse piraadilaevastikku, mis lühikese ajaga niipalju kasvas, et kontrollis tervet Kagu-Hiina merekaubandust. Chengi piraadilaevastik ei röövinud mitte ainult hiinlaste rannakülasid ja džonkisid, vaid

koguni hollandlaste ja Ida-India kompanii suuri kaubaiaevu.

Mõned aastad enne neid sündmusi olid mandžud peaaegu kogu Hiina vallutanud ja Mingi dünastia sõdis vallutajatega veel vaid oma viimases kantsis Lõuna-Hiinas. Siis ustus Hiina keiser meeleheitliku sammu ja pöördus Chengi poole ettepanekuga võtta temalt vastu Hiina mereväe-admirali tiitel, selleks et koos oma piraadilaevastikuga astuda võitlusse mandžude vastu. Chengil õnnestuski mandžusid pidurdada. Kuid vastutasuks selle eest nõudis Cheng keisrilt, et see tema poja lapsendaks ja annaks talle printsi tiitli. Seda kaäsutasid mandžud. Nad kutsusid Chengi Pekingisse, lubades temast teha Lõuna-Hiina keisri. Kui aga Cheng 1640. aastal linna saabus, pisteti ta vangi, kus piinati ja siis mõrvati.

Nüüd võttis Kuokxing piraadiflotilli juhtimise enesele. Ihates neimata isa surma eest, liitus poeg vabatahtlikult Mingidega. Kahekümne aasta vältel ründas ja laastas ta Hiina rannamaid. Võimetud piraatidega hakkama saama, rakendasid mandžud «põletatud maa» taktikat. Mitme kilomeetri sügavuselt evakueeriti õige pikalt rannaribalt hagu elanikkond, kellel kästi eelnevalt kogu majapidamine hävitada ja maha põletada. Kuokxingilt oli nüüd saak võetud, ja tema huvi suundus isa kunagiste vaenlaste, hollandlaste vastu, kes just tollal Formoosat (Taivani) koloniseerima hakkasid.

1661. aasta mais ründas Kuokxing oma kuuesaja laevaga hollandlaste väeosi Zeelandi fordis. Pärast kümnekuulist piiramist hollandi kurnatud väeosa kapituleerus. Sellise võidu järel läks kogu. kontroll Formoosa üle Kuokxingi kätte. Kuid tema võidurõõm ei kestnud kaua. Ta suri aasta hiljem, ja piraatide organisatsiooni juhiks astus tema poeg Cheng Ching.

Kuokxingi võit avaldas kaudset mõju Formoosa edaspidisele saatusele. Hollandlaste kõrvaldamine katkestas koloniseerimisprotsessi, hõlbustades saare järgnenud liitu Hiina mandriga.

177

PROUA QING

Aluse hiina piraatlusele XVIII ja XIX sajandi vahetusel pani naine. See oli keegi proua Qing. Lühikese ajaga sai temast kogu hiina piraadilaevastiku admiral. See positsioon tõi talle isegi kõrge riikliku tunnustuse. Nii nagu omal ajal Inglise kuningas silmapaistvaid piraate kõrgete tiitlitega tasustas, nõnda määras ka Hiina keiser proua Qingile 1802. aastal kuningliku tallmeistri tiitli. Muide, au oli puhtnominaalne.

Proua Qing seisis kuuest eskaadrist koosneva laevastiku eesotsas. Iga eskaadri laevadel oli oma lipp. Need purjetasid küll punaste, kollaste, roheliste, mustade, siniste ja küll valgetegi lippude all. Enne oma mehe, kuulsa piraat Qingi surma, juhtis proua Qing kõige vanemat eskaadrit mis purjetas punase plagu all.

Piraatide naisšeff pani röövlite ühiskonnas maksma raudse distsipliini. Tema alluvatel tuli järgida ranget sise määrustikku, millest siin mõned näited:

1. Kui madrus omatahtsi maale läheb, siis puuritakse tal kõrvalestad läbi kogu meeskonna juuresolekul. Järgmisel korral mõistetakse ta surma.

2. On keelatud ka pisima varastatud või röövitud eset omatahtsi anastamine. Kõik varad registreeritakse ja piraat saab endale kaks osa kümnest (kakskümmend protsenti), ülejäänud kaheksa osa lähevad üldfondi hoidlatesse. Mistahes eseme omastamine üldfondist on karistatav surmaga.

Taibukas naine mõistis, et üksipäini kõikide vastu võideldes ei võida ta midagi. Sellepärast otsis ta tuge ja 1iitlasi kohalike elanike hulgast. Üks piraadikoodeksi eeskirju keelas külaelanike röövimise, nõudes viina, riisi ja muu produktide eest tasumist sularahas. Nende nõuete täitmine tagas piraadilaevastiku alatise varustamise toiduainete ja püssirohuga.

Erakordset strateegilist talenti ilmutas proua Qing suures merelahingus valitsuse merejõududega 1803. aast Kui valitsuse laevastik lähenes, paiskas Qing nende vastu välja kõigest mõne üksuse, peites ülejäänud neeme taha varjule. Kui valitsuse peajõud söödaks jäetud laevade võitlusse astusid, ründas proua Qing kogu muu eskaadriga vaenlast selja tagant. Pärast päevapikkust lahingut oli valitsuse jõud purustatud.

178

Et seda kaotust neimata, lääkis Hiina valitsus kindral Ling Fad piraate rünnata. Kui aga Ling Fa vaenlasega kohtus, jäi tal vajaka julgusest ja mees hakkas taanduma.

Piraadid järgnesid talle ja tungisid Olang Pae juures ta laevadele kallale. Peaaegu just lahingu hakul rauges tuul ja mõlemad laevastikud seisid liikumatult silm silma vastas, võimetuna lahingutegevuseks. Siis kargasid piraadid vette ja ujusid valitsuse laevadele. Selgi korral said nad suure võidu.

Pärast niisugust tempu proua Qingi poolt läksid valitsuse ringkonnad marru. Järgmisel aastal saadeti piraatide vastu sada laeva admiral Cun Meng-Xieniga eesotsas. Lahing lõppes piraatide täieliku lüüasaamisega.

Aga veel enne kui valitsus oli jõudnud võitjaid kiita ja kroonida, oskas proua Qing olukorra peremeheks saada. Ta korjas kokku kõik oma hajutatud jõud, kutsus lisaks appi veel kaks

piraadijõuku ja siirdus võidukate valitsuslaevade otsingule. Ta leidiski need ja maksis oma äsjase kaotuse eest veriselt kätte.

Järgnes üksteise järel rida hoope, ja kuna kõik valitsusejõud olid piraatidega võideldes lõplikult välja kurnatud, hakkas Hiina keiser amnestiatõotusega peibutama, nii nagu seda omal ajal ka Euroopa valitsejad olid teinud, et piraate laastamistööd hülgama panna. Punase eskaadri juht O-Po-Tae lahkuski proua Qingi juurest ja alistus keisrile. Ainuüksi selles eskaadris oli kaheksa tuhat meest sada kuuskümmend laeva. Lisaks sellele oli samal läkaadril viissada rasket suurtükki ja viis tuhat kuussada kerget relva. Need arvud räägivad selget keelt proua Qingi piraadiorganisatsiooni vägevusest. Piraatidest ülejooksikuile määras Hiina valitsus tasuks kaks küla, aga O-Po-Tae sai kõrge ametikoha ja riiklike aumärkide omanikuks.

Proua Qing oli sellest reetmisest sügavasti vapustatud. Juid eeskuju mõjus. Proua Qing hakkas juurdlema: «Kuilt peaks Hiina valitsus tasuma mulle, kui alistun mina, ma ometi kümme korda võimsam olen kui O-Po-Tae?!» Kuid võimsa piraadiorganisatsiooni alistumine oli hulga keerukam kui üheainsa eskaadri kapitulatsioon, Algasid kestvad ning keerukad läbirääkimised valitsuse ja piraatide vahel, milles vahendaja osa kuulus kellelegi Changile, portugallaste Macao koloonia arstile.

179

Pikkade kauplemiste ja rääkimiste järel lepiti kokku, et iga piraat, kes piraaditsemisest loobub, saab ühe seapõrsa, aamikese viina ja teatud rahasumma, et alustada uut elu. Need tingimused kõiki ei rahuldanud, aga selle käputäie piraatidega, kes ettepanekut vastu ei võtnud, oskas Hiina valitsus juba kaunikesti hakkama saada. Siitpeale sugenes Hiina vetele mõneks ajaks rahu. Proua Qing ise oli oli elu lõpuni suure salakaubavedajate salga pealik.

IX. TÄNAPÄEVA PIRAADID

Alates möödunud sajandi lõpust on mereröövoma algsel eraviisilisel kujul lakanud merendusele tõsisemat ohtu loomast. Niisugust piraatlust esineb XX sajandil sporaadiliselt, enamasti Punasel merel ja Hiina rannikuvetes.

Meie sajandi kahekümnendail ja kolmekümnendail aastail olid Hiina vete piraadijõugud organiseeritud kapitalistlike ettevõtetena. Tegevus algas algkapitali otsimisega. Osanike rahaga palkas «direktsioon» roimaritekamba ja l asus siis tulevast ohvrit valima.

Kambajuht ja tema asemik otsisid välja sobiva laeva, kogusid teateid ohvitseride ja madruste kohta, õppisid tundma laeva siseruume jms.

Juhul kui uurimised andsid positiivseid tulemusi, asusid piraadid laevale kas reisijaina või meeskonnaliikmeina. l Nüüd tuli laevale sokutada relvad ja laskemoon. Šanghais, Hongkongis ja Singapuris kontrollis sadamapolitsei üksikasjaliselt hiina reisijate pagasit, aga väiksemates sadamates, kus sadu hiinlasi kitsastel muulidel ja kaidel tungles, ei olnud võimalik iga pauna ja pakki läbi tuhnida. piraatluse elavnemise ajal palgati suuremat hiinlaste hulka vedavatele laevadele relvastatud konvoi, üksikud klassid ja tekiosad tarastati, et piraatide liikumist laeval raskendada.

Toome näite sellest, kuidas toimusid hiina piraatide tüüpilised rünnakud laevadele kähe maailmasõja vahel.[1]

«The Times», 12. dets. 1929. a.

181

«Kujutlege järgmist stseeni. Päike loojub. Rannasõidulaev rühib suure vaevaga vastu tugevaid kagumonsuun tuuli. Esi- ja tagatrümmid on kustutatud lubjaga valgendatud ja

magamisruumideks tehtud, kus mehed, naised lapsed kompsude otsas kükitades puntrana ööbivad. Ühed võtavad einet, teised kohendavad rõivastust, kolmandad kuhjuvad reisiseltskonnaks. Selge ilma ja leitsakuga näeme päästepaatide ja reelingu ääres magajate poolpaljaid kogusid. Ülemisel tekil leidub väheseid esimese klassi reisijaid, inglasi ja hiinlasi, kuid samuti ka ohvitseri kajuteid. Lõuna ajal, kui ohvitserid on relvitud ja istuv reisijatega ühes lauas söögiruumis, antakse signaal mõnikord on selleks sigareti süütamine — ja hõige «käed üles!» paneb tarduma üllatusest jahmunud sööjad, kes langetavad silmad kulide, kaupmeeste ja madruste käes automaatrelvi nähes.

Kordamööda annab igaüks oma relva ara. Kabiinid või salongidesse suletuile teatatakse, et iga vastupanu karistatakse surmaga. Sama kordub sildadel, valveruumis, telegrafisti- ja masinaruumis: ootamatu käsklus, püstol, kapitulatsioon. Järgneb lahke soovitus: võtate kursi Biasi lahte, aga nii, et sinna jõuaks kella seitsmeks hommikul. Kellelegi midagi halba ei juhtu, kui laeva tagasivõtmist katsetata. Edasi järgneb laadungi, väärisesemete röövimine, aga samuti ka hinnalisema rõivastuse kiskumine kohmetunud reisijate seljast.

Signaaltuled ja kabiinide lambid on kustutatud, nii, et laev saabub Biasi lahte pilkases pimeduses. See laht on üks süngemaid nurki Hiina rannikul. Ta kujutab endast tüünet, avarat ja mitte eriti sügavat veelahmakat, mida palistavad liivaluited. Siin võib näha mõnda Hiina ja paari kaluridžonkit. Tekib mulje rahust ja vaikusest. Kuid vaevalt jõuab piraatidest vallutatud laev lahte pöörduda, kui jõel ilmub nähtavale terve eskaader džonkisid. Nende meeskonnad tervitavad piraate viletsusest tuimaks muutunud töötute kalgi ükskõiksusega. Mehed asuvad tegutsema ja tühjendavad laeva asjalikult. Nad monteerivad lahti ka kronomeetrid, võtavad sekstandid ja suuremad pronksesemed. Esineb ka vapustavaid stseene, lahutatakse perekondi. Püstoli ähvardusel viiakse isa ema džonkiga vastuvoolu mägedesse, kus nad kõige rängemaid töid tegema pannakse või, mis tõenäolisem, surevad nälja või kurnatuse kätte, enne kui lunatasu pärale jõuab.

Haledas seisundis jõuab laev Hongkongi. Seal võtab politsei loo enda kätte, kirjutab üles röövi läbi kannatatud kahjud — ja aegamööda kaob huvi selle sündmuse vastu. Kuid mitte kõik piraadid polnud nii leebed. Nii mõnigi kord mõrvati hindudest konvoi. Kui aga rünnati rannasõidulaeva «Solviken», tapeti kapten Jastoff ainuüksi sellepärast, et ta oma kajutiust küllalt ruttu ei avanud. «Ankingi» pardal lasti maha valveohvitser ning allohvitser ja haavati raskelt kaptenit.

Märkimisväärt on «San Nam Huoi» lugu. Umbes kolmkümmend piraati katsusid vallutada laeva, kui sellel jäi Pekhai sadamani vaevalt viisteist minutit sõitu. Kapten H. W. Sparke pääses oma sillale. Automaatpüstol peos, võitles ta siin piraatide vastu, kes röövlikunstis lihtsalt amatöörid olid. Lihtne kavalus murdis nende julguse. Kapten Sparke laskis anda sireeni ja muuta kurssi. Hirmul kahuripaadi ees, mida nad tulevat arvasid, hüppasid piraadil merre.

Erilist .piraatluse kasvu Hiina vetel täheldati pärast 1923. aastat. Üksnes 1924. aastal tungiti seal neljateistkümnel korral laevadele, aga 1925. aastal koguni seitsmeteistkümnel. Järgnenud aastail mereröövrauges.

Aga isegi tänapäeval juhtub siin ja seal maakera meredel klassikalisi piraadiakte. Nii näiteks peeti 1952. aasta pul Vahemerel kinni laev, mis kuulus röövlijõugule, ülle eesotsas seisis keegi ameeriklane S. Pale. 6. detsembril 1965. aastal sõitsid Filipiinide lipu all uuel pargasel sada piraati, kes Kagu-Aasia vetes ründasid Kreeka laeva «Aekos» (7300 t), mille laadungiks oli Filipiinidelt Euroopasse veetav kobras. Kolmel meeskonnaliikmel õnnestus päästepaadis põgeneda ja alarmeerida võimusid, kes alustasid piraatidevastast aktsiooni.

Maikuul 1968. a. ründasid kahel lootsikul kakskümmend viis piraati reisipraami «Lourdes», mis oli lähtunud Samboanga sadamast, Filipiinide Manilast 960 km lõuna pool. Hambuni relvastatud piraadid pidasid maha vaikse lahingu laeva meeskonnaga ja terroriseerisid 200

reisijat. Piraatide saagiks langes 200 000 peesot (umbes 60 000 dollarit). Reisija, kes vastu pani, mõrvati jõugu poolt. Kolm reisijat, kes vette kargasid, et randa ujuda, langesid haide ohvriks. Oma klassikalises vormis esineb piraatlus veel vaid Kagu-Aasia meredel.

183

FAŠISMI MÄRGI ALL

Võiks arvata, et tulemuseks ühisaktsioonidele, mida kõige võimsamad mereriigid möödunud sajandi kestel ette võtsid, on piraatluse peakeskuste likvideerimine ja ühtlasi ka selle nähtuse täielik kadu. Nõnda arutlesid mõned teoreetikud ja mõned valitsused. Vastates Rahvaste Liidu juures rahvusvahelise õiguse kodifitseerimisega tegelnud ekspertidekomitee ankeedile, väitis Ameerika Ühendriikide valitsus 1926. aastal, et «piraatlus selles tähenduses, nagu seda mõistetakse rahvusvahelises õiguses, on lakanud olemast, nii et probleemi käsitlemisel rahvusvahelise kokkuleppega reguleerimise vajaduse seisukohast ei ole nüüd suuremat tähtsust».

Fakte arvesse võttes oli see optimistlik seisukoht aga täiesti põhjendamatu, sest piraatlus ei olnud täiesti likvideeritud. Mereröövpole tänapäevani lakanud, ta on võtnud vaid uued vormid, mis rahvusvahelise meresõidu ohutusele pole sugugi vähem kardetavad kui klassikalinine piraatlus. Viimastel aegadel ei tegele mereröövigamitte enam eralaevad, nagu vanasti, vaid kõige agressiivsemate
imperialistlike riikide valitsevad ringkonnad. Kaasaja piraatide tegevus, mida mõned riigid on faktiliselt sanktsioneerinud, seisneb põhiliselt teiste riikide kaubalaevade õigusevastases kinnipidamises, anastamises või uputamises avamerel.

Piraatluse mõiste muutumise tagajärjel on paljud teoreetikud tulnud järeldusele, et mereröövon igasugune laevasõidu ohutust häiriv kuritegelik toiming, iga relvastatud vägivald merel.

Piraadiaktide käsitlemine ainuüksi eralaevade ning eralennukite vägivallategudena isikliku kasusaamise eesmärgil ja sõjalaevade poolt toimepandud samasuguste aktide ebaõige tõlgendamine viivad põhjendamatule liberalismile kaasaja kõige ohtlikuma mereröövivormi, riikliku piraatluse suhtes.

Eriti suure ulatuse võtsid seaduserikkumine ja kuritegevus merel Esimese maailmasõja päevil. Mõlemad sõdivad pooled võtsid tarvitusele uusi relvi, mis olid karjuvas vastuolus seniste käsitustega rahvusvahelises õiguses lubatud sõjapidamisviisidest. Miinide sõda, allveesõda ja totaalne blokaad ei tabanud mitte ainult vastase armeed

184

vaid tekitasid tunduvaid kahjusid tsiviilelanikkonnale nii sõdivates kui ka erapooletutes riikides.

Riiklikuks piraatluseks on mitmete maade kaubalaevade uputamine Saksa allveelaevade poolt. 27. juunil 1918. aastal .torpedeeris sakslaste allveelaev Iiri ranniku lähedal inglaste sanitaarlaeva «Llandoverg-Castle», kuigi selle eraldustunnused olid selged ja kaugelt nähtavad. Kaotamaks selle roima jälgi, käskisid Saksa ohvitserid tulistada päästepaate, millega merehädalised randa püüdsid jõuda. Tol korral tapeti kakssada kolmkümmend neli inimest. See sündmus tuli 1921. aastal Leipzigis Saksamaa tribunalis arutusele. Tribunal mõistis piraatohvitseridele naeruväärselt tühise karistuse: neli aastat vangistust. Kõigele lisaks anti neile üsna varsti võimalus türmist pageda.

Kui 1915. aasta detsembris (Ühendriigid olid alles erapooletud) Austria allveelaev tulistas Vahemerel Ameerika kaubalaeva, nõudis Ühendriikide valitsus ametlikku vabandamist «USA lipu tahtliku solvamise» pärast, allveelaeva komandöri karistamist ja tehtud kahjude hüvitamist.

Nende ebaseaduslike ning brutaalsete aktide rohkus merel — eriti aga Saksa allveelaevade roimarlik tegevus, mille ohvriks langes palju erapooletute riikide kaubalaevu (mõned hindavad nende arvu üle 17 000) — viis selleni, et pärast Esimest maailmasõda hakati täie tõsidusega riikliku piraatluse probleemiga tegelema.

Hispaania kodusõja aegsed sündmused ajendasid lepingu sõlmimise, mis sisaldas riikliku piraatluse juriidilist definitsiooni. Aastail 1936 ja 1937 tungisid «identifitseerimata» lennukid ja allveelaevad Vahemerel süstemaatiliselt kallale kaubalaevadele, ja mitte ainult vabariiklikusse Hispaaniasse sõitvatele, vaid kõigile laevadele, mis läbisid Gibraltari. Ükski riik ei tahtnud end nende ebaseaduslike aktide tegijaks tunnistada, kuigi kõik asjaolud viitasid fašistliku Saksamaa ja Itaalia allveelaevadele. Nendes Vahemere piraatrünnakutes hukkusid Briti, Prantsuse, Taani, Norra ja paljude teiste riikide laevad. 31. augustil ja 1. septembril 1937. aastal atakeerisid «identifitseerimata» allveelaevad Vahemerel Nõukogude laevu «Timirjazev» ja «Blagojev». Nõukogude valitsus esitas Itaalia valitsusele valju protestinoodi, sest juba siis oli üldiselt teada, kes on, süüdlane.

Tolleaegne Itaalia välisminister krahv Ciano vaidles

185

küll vastu, et Itaalia ei kandvat vastutust Nõukogude laevade torpedeerimise eest, kuid pärast Teist maailmasõda avaldatud Hitleri välisministeeriumi arhiividokumendid viitavad vaieldamatult sellele, et toonane Mussolini valitsus ja ka Hitleri Saksamaa saatsid plaanipäraselt korda piraadiakte.

Kuigi fašistide tegevus tekitas kõige suuremat kahju Suurbritannia ja Prantsusmaa kaubalaevastikule, lähtusid nende kahe maa valitsused sekkumatusepoliitikast, ja tasahilju kindral Franko hispaania fašistidele sümpatiseerides, sallisid kaua aega seaduserikkumisi Ibeeria poolsaart uhtuvatel vetel.

Alles 1937. aastal, kui piraadirünnakud Briti ja Prantsuse laevadele olid haripunkti jõudnud,, otsustasid nende maade valitsused rahvusvahelisel areenil välja astuda. Sel puhul leidsid nad toetust ka väiksematelt riikidelt. Nii näiteks teatas Hollandi valitsus 1937. aasta märtsis, et Hollandi laevade kaaperdamist hispaania fašistide poolt käsitletakse piraadiaktidena. Ka NSV Liidu valitsus, kes alati igasuguste piraatluse nähtuste vastu teravalt oli välja astunud, toetas soojalt ettepanekut kutsuda selles asjas kokku rahvusvaheline konverents. Nyönis peetud konverents lõppes 14. septembril 1937. a. kokkuleppe sõlmimisega järgmise üheksa riigi vahel: NSV Liit, Suurbritannia, Prantsusmaa, Bulgaaria, Kreeka, Egiptus, Rumeenia, Türgi ja Jugoslaavia. Kokkuleppes kavandati mitmeid ühisaktsioone fašistliku piraatluse vastu. 17. septembril 1937. aastal kirjutasid needsamad riigid Genfis alla kokkuleppele, millega reglementeerid piraatluse vastu võitlemise eeskirjad — seni käisid need üksnes allveelaevade kohta, nüüd haarasid kõiki laevu ja lennukeid.

Tänu nendel kokkulepetel rajanevaile aktsioonidele õnnestus lühikese ajaga likvideerida fašistide piraatlus Vahemerel.

Teise maailmasõja päevil muutusid mered taas Hitleri Saksamaa ja Jaapani piraatluse tegevusväljaks. Rahvusvahelise õiguse põhisätteid murdes anastasid ja hävitasid need riigid nii sõdivate kui ka erapooletute riikide kaubalaevu. Hitleri Saksamaa mineeris isegi neutraalsete riikide territoriaälvesi, anastati sõjakontrabandina kõik kaubad ja uputati hospidalilaevu, hoolimata nende selgetest eraldusmärkidest.

Ühenduses Hitleri allveelaevade rünnakuga Ameerika

186

laevadele Gröönimaa rannavetes kinnitas president Roosevelt oma 11. septembri 1941. a. antud avalduses, seega enne Ühendriikide sõttaastumist, et need aktid kujutavad endast «piraatlust nii juriidilisest kui moraalsest seisukohast».

Eriti vapustavaid tõendeid hitlerliku sõjalaevastiku piraatlikest meresõjameetoditest Teise maailmasõja ajal pakkus Nürnbergi protsess. Peasüüdlasteks osutusid siin kaks admirali: Doenitz ja Raeder.

1. jaanuaril 1940. aastal, tegutsedes Hitleri korraldusel, andis Saksa allveelaevastiku juhtkond kõikidele oma allveelaevadele käsu rünnata kõiki Kreeka kaubalaevu Briti saarte piirkonnas ja kõikide riikide kaubalaevu Bristoli kanali alal. Viis päeva hiljem anti Saksa allveelaevadele käsk otsekohe astuda võitlusse kõikide laevadega Põhjamerel. Ja viimaks, 18. jaanuaril 1940. aastal anti allveelaevadele voli uputada vaenulike maade rannavetes ilma hoiatuseta kõiki laevu. Erand tehti ainult Ühendriikidele, Nõukogude Liidule, Itaaliale ja Jaapanile.

Üldreeglina ei päästnud, sakslased uputatud laevade merehädalisi. Tribunal sedastas, et peale muu olnud selle põhjuseks sõjaroimarite antud käsud.

Piraaditses ka Jaapani merevägi. Hoolimata Nõukogude—Jaapani neutraliteedipaktist, püüdis Jaapani valitsus kui hitlerliku Saksamaa liitlane 1941.—1944. aastal igati takistada Nõukogude Liidu meresõitu Kaug-Idas. Muuseas keelasid Jaapani võimud Nõukogude laevadel käsutada kõige ohutumat mereteed, mis kulges läbi Sangari väina, Jaapani allveelaevad uputasid Nõukogude laevad «Angarstroi», «Kõla» ja «Ilmeni». Alates 1941. aasta augustist kuni 1944, aasta lõpuni pidasid Jaapani sõjajõud kinni sada seitsekümmend kaheksa Nõukogude kaubalaeva, kasutades kolmel korral relvajõudu. 1941. aasta detsembris tulistasid jaapanlased suurtükkidest Hongkongis viibinud Nõukogude laevu «Kretšet», «Svirstroi», «Sergei Laro» ja «Simferopol». Selle rünnaku tagajärjel uppus «Kretšet», ülejäänud aga said raskeid vigastusi. Ründ selle riigi laevadele, kes Jaapaniga sõjavahekorras ei olnud, kandis kõiki piraatluse tunnuseid.

Pärast Teist maailmasõda taastus riiklik piraatlus kui selline kahes mereröövi traditsioonilises köhas: Hiina meredel ja Kariibi merel. Seekord saabus taassünd suurima imperialistliku riigi, Ühendriikide patronaaži all.

PIRAADID TAIVANILT

1. oktoobril 1953. aastal sõitis läbi Taivani väina Poola aurik «Praca», suundudes laadungiga Hiina randadele. Sõit oli monotoonne ja mitmed meeskonnaliikmed olid heitnud tekile. Laeva köhale ilmus mitu hüdroplaani. Need tiirutasid nii madalalt, et tiibadelt ja keredelt võis vaevata lugeda eraldustunnuseid «US-Navy». Tähelepanelik vaatleja oleks võinud märgata, et lennukid teevad laevast ülesvõtteid.

Ameerika vesilennukid patrullisid «Pracat» kuni 4. oktoobrini, millal neid asendasid kaks tšiangkaišilaste «Dakotat». Mõne aja järele ilmusid silmapiirile samuti tšiangkaišilaste sõjalaevad, mis «Praca» lähedale jõudes nõudsid tulistamise ähvardusel kursimuutmist. Gaoxiongis, Taivanil pumbati Poola laevast nafta ümber väikestesse Ameerika tanklaevadesse, «Praca» aga juhiti sisesadamasse. Pardale tungis relvastatud sandarmiüksus, kes viis endaga kaasa meeskonda kuuluvad hiina meremehed. Mõnedel neist pandi käed kohe raudu.

12. oktoobril ilmus tšiangkaišilaste kolonel ja asus üle kuulama ohvitser Adam Lewandowskit. Ülekuulamine käis erakordselt brutaalsel moel ja oli seotud mitmesuguste ähvardustega. Ülejäänud meeskonnaliikmeid, kes oma edaspidisest saatusest täielikus teadmatuses elasid, esialgu üle ei kuulatud. Laeval vahiteenistuses olevad sandarmid andsid poola meremeeste küsimustele põiklevaid vastuseid. Sarnal ajal püüdsid nad poolakaid siiski hirmutada, levitades teateid «Praca» hiinlastest meeskonnaliikmete mahalaskmise kohta. Laeva kapten Wasõwski eraldati ja tema kajuti ette seati valve.

Oktoobri lõpul tulid laevale politseiasjamehed ja võtsid poola meremeestelt näpujäljed, just nagu roimaritelt.

Seejärel algas psühholoogilise surve periood. Sandarmi-ohvitserid andsid vangidele aeg-ajalt peatse vabanemise lootusi, aga üksnes selleks, et mõne päeva pärast need jälle hajutada. Olukord oli erakordselt närvesöövv.

Jaanuaris ilmusid laevale kaks mingisugust eraisikut, kellest üks esitles ennast kui mister Lu, aga teine kui mister U. Nagu meeskond hiljem teada sai, oli esimene neist kommunisrnivastase võitluse salapolitsei šeff, teine aga etendas umbes sama osa Gaoxiongi sadamapiirkonnas. Mõlemad funktsionäärid, kes siitpeale kujunesid igapäevas-

teks laeva külalisteks, alustasid meeskonna ülekuulamist. Poola meremehed keeldusid kategooriliselt küsimustele vastamast, kui need puudutasid ameti- või sõjasaladusi.

Ülekuulamine edenes aeglaselt ja seda tehti väga põhjalikult. Päeva jooksul kuulati üle ainult kaks-kolm meeskonnaliiget. Varsti selgus, et asjakäiku venitati nimme, tegemaks närviliseks meremehi. Seejuures meenutasid agendid pidevalt, et on võimalus asüüli saada, kõneldi alatasa kergema töö ja suurema teenistuse võimalustest Ameerika laevadel. Peale selle mainiti igal võimalusel viina, lõbustusi naistega jms.

Kui kõik muu ei aidanud, prooviti üksikuid meeskonnaliikmeid ara osta, pakkudes neile suuri summasid, kui loobutakse Poolasse naasmisest ja kirjutatakse alla asüülitaotlusele.

«Praca» meeskond ei murdunud ja otsustas korraldada veebruaris protestiaktsiooni. Sandarmeeriaohvitseridele tehti teatavaks, et kui neljateistkümne päeva pärast poolakad ei saa ametlikku vastust oma küsimusele Poolasse naasmise kohta, siis alustavad meremehed näljastreiki. Selle peale informeeris mister Lu meeskonda, et kogu asi venib, kuna laeval veetud nafta proovid on saadetud Ühendriikidesse, et uurida, kas see kaup ei käi embargo alla. Samas kinnitas mister Lu, et lahendus saabub otsekohe pärast vastuse saamist Ühendriikidest. Seda arvestades lükkus näljastreigi algus edasi.

Ühel päeval, see oli kunagi 1954. aasta veebruari kesk-paiku, käskisid sandarmid meeskonnal linna lõbutsema minna. Enamik meestest loobus, kuid neid sunniti jõuga. Oma tegevuse kergendamiseks jaotasid asjamehed meeskonna kahte rühma, millest üks võeti kaasa ühel ja teine järgmisel päeval. Mereväestaabis, kuhu poola meremehed viidi, piirasid neid kohe sisse naised. Kohalviibivad fotograafid asusid silmapilkselt võtteid tegema. Samas hoones, ühe korruse võrra kõrgemal viibisid Ameerika ohvitserid, kes seda brutaalset tegu suunasid.

Ühe «meelelahutuse» ajal jootsid tšiangkaišilased laeva elektriku Žmudzinski purju ja hiljem, juba laeval, provotseerisid vahejuhtumi tema ja sandarmeeriaohvitseri vahel. Selle provokatsiooni tulemusena areteeriti Zmudzinski otsekohe ja viidi linnavanglasse. Terrori seerituna aresti all, andis mees allkirja asüülitaotlusele ega ilmunud pärast seda enam laevale.

Survevahendite diapasoon, milliseid «Praca» meeskonna vastu rakendati, oli erakordselt lai.

Meremehi hirmutati, et kodumaale naastes ootab neid pahandus osavõtu pärast «meelelahutustest». Kodumaalt saabunud kirjade jaotamisel mööduti nendest meeskonna-liikmetest, kes olid kõige kindlamad. Meremeestega peeti ka ükshaaval jutuajamisi, ähvardades ühtesid ja katsudes pistidä teisi.

Meeskonda püüti veenda, et ei ole mingit legaalset võimalust kodumaale naasmiseks, ja et need, kes asüülitaotlusele allkirja ei anna, jäävad Taivani vanglasse kõdunema.

21. märtsil tulid «Praca» pardale tšiangkaišilaste Punase Ristu esindajad, et kutsuda meeskonda kinno. Sinna viidi meremehed sandarmite valve all. Varsti tuli ilmsiks, et kinnoviimine oli ainult ettekäändeks, kuidas mehi laevalt minema saada. Laeva hõivasid tšiangkaišilaste mereväelased. Pärast kinoetendust viidi meeskond hotelli, mida piirasid sandarmid ja salapolitsei.

Siin hakati survet pinetama, külvates kõige muu kõrval kuulujutte, et kavatsetavat koonduslaagrisse saata kõik, .kes asüülitaotlusele alla ei kirjuta.

Alatise surve ja psühholoogilise töötluse mõjul hakkasid meeskonna nõrgemad liikmed kõhklema. Enamus aga nõudis, püsivalt kodumaale saatmist. Otsustava väljaastumise eest represseerides toimetati poolakad barakki. Seal jaotati nad kahte rühma, luues privilegeeritud tingimused nendele, kes tšiangkaišilastele järele andsid.

Seli perioodil tõttasid sandarmeeriale appi kohaliku misjonijaama vaimulikud. Preestrid kuulutasid, et kommunistlikusse Poolasse jäetud perekondade hülgamine ei ole patt.

Poola meremehed otsustasid alustada 28. aprillil näljastreiki. See aktsioon põhjustas uue repressioonilaine. Viis meremeest areteeriti. Barakkidesse jääjaid ning näljastreigi jätkajaid tuli tšiangkaišilaste ohvitser manitsema, et nad: oma protestiaktsioonidest loobuksid, ähvardades, et nad surevad näljasurma ja vajuvad unustusse. Viimaks sundis meeskonna otsustav hoiak tšiangkaišilasi tõotama, eb kuu, aja kestel langetatakse lõplik otsus meremee, i z edaspidise saatuse kohta. Ühtlasi võimaldati neil kodumaale kirju.saata. Alles siis loobusid mehed näljastreigist.

Et tšiangkaišilased antud tõotust ei täitnud, siis alusta-

sid poolakad 1. juunil jällegi näljastreiki. See mõjus nii, et saabus sandarmeerija, kaasas vanglaautod. Mister Lu nõudis, et kõik need, kes veel kodumaale saatmist nõuavad, teeksid seda kirjalikult. Repatrieerimisavalduse blanketi täitsid ja kirjutasid alla kaheksateist meremeest.

Tšiangkaišilased tahtsid meeskonna moraali veel kord proovile panna ja lugesid ette kapten Wasowski kirja. Kapten oli jälitajate survele alistunud. Ta teatas, et Ühendriikide saadik olevat teda vastu võtnud ja kinnitanud, et kõik, kes asüülitaotlusele alla kirjutavad, saavad loa USA-sse sõita. Kirja autentsuse tõenduseks näidati meeskonnale isegi kirju ja fotosid vastuvõtult, mille Ühendriikide saatkond oli kapten Wasowskile ja teistele reeturitele Taibeis korraldanud.

Neli päeva hiljem toodi nälgivatele meremeestele ajalehe «Chinat Post» number, kus levitati teadet, et kaheksateist poola kommunisti, kes ei anna allkirja asüülitaotlusele ja nõuavad kodumaale saatmist, repatrieeritakse Rootsi Punase Risti vahendusel. Samal päeval said vangistatud meremehed ametliku teate endi repatrieerimise kohta ja lõpetasid näljastreigi.

Oodates ärasõitu Poolasse, sai «Praca» meeskond kuulda, et tšiangkaišilased olid kinni võtnud ühe teise Poola laeva, «President Gottwaldi».

Kui «Praca» mehed enne ärasõitu olid deposiidist oma asju väljastamas, sattusid nad korraks kokku «President Gottwaldi» meeskonnaga ja said kuulda, et tšiangkaišilased katsuvad viimaseid samasuguste meetoditega murda.

Survele ja šantaažile andis järele üks «President Gottwaldi» meremees ja esitas asüülitaotluse. Kui ta teada sai, et osa «Praca» meremehi naaseb kodumaale, lõpetas ta oma elu ahastusest enesetapuga.

Repatrieerimise lubadusest hoolimata ei lakanud tšiangkaišilased poolakaid terroriseerimast, nihutasid ärasõidu-päeva korduvalt edasi ja raskendasid kokkusaamist Taivanile saabunud Rootsi Punase Risti delegatsiooniga.

Alles neljas vangide näljastreik, Poola valitsuse otsustav sekkumine ja Rootsi Punase Risti kaasabi sundisid Taivani võimusid «Braca» meeskonda vabastama.

Itoola laevade siin kirjeldatud küüdilugu Taivani poolt polesugugi üksikjuhtum. Viiekümnendatel aastatel olime tunnistajaiks piraatluse elustumisele Hiina meredel. Selle kaasaegse piraatluse asupaigaks oli Taivan, kus pärast

1949. aastat Kuomintangi purustamata jäänud riismed Hiina rahvaarmee löökide eest varju leidsid. Ameerika VII sõjalaevastiku kaitse all muudeti see saar sõjabaasiks, millelt planeeriti agressiooni Aasia mandrile. Kui korduvad katsed tungida Hiina rahvavabariigi territooriumile olid nurjunud,

andsid Ameerika võimumehed oma Taivani kondotjeeridele uue korralduse. Neile loovutati rida väiksemaid sõjalaevu ja kästi Hiina Rahvavabariigi merekaubandust halvata.

Seadusevastased aktid, algul juhuslikud, muutusid aja jooksul plaanipäraseks ning süstemaatiliseks piraatluseks. Puudulike andmete järgi ründasid Kuomintangi piraadid esimese nelja tegevusaasta vältel viitsada Hiina kauba-laeva ja rohkem kui sada kaubalaeva, mis kuulusid Suurbritanniale, Nõukogude Liidule, Poolale, Panamale, Kreekale, Itaaliale, Taanile, Norrale, Hollandile ja Saksa FV-le.[1]

Piraatide tegevuse all sai kõige rohkeni kannatada Briti kaubalaevastik. 1952. aastal rünnati Briti kaubalaevu «St. George», «Helikon», «Glenoven» ja «Kosita». Viimati mainitu kapten Robert Adams tapeti. 1953. aastal Kuomintangi piraatlus Hiina vetel võttis jõudu juurde. Märtsis pidasid nad avamerel kinni Hollandi laeva, mille laadung anastati. Kapten, kes katsus vastu hakata, pandi kolmeks kuuks vanglasse. Samal ajal võeti kinni üks Soome ja üks Briti laev, kusjuures viimase kapten peksti vaeseomaks. Nagu teatas Briti ajakirjandus, ründasid 26. juulil kolm «identifitseerimata» kahuripaati Taivani väinas Hongkongi sõitvat Briti laeva «Inchulva». Paar päeva hiljem rünnati samas kohas itaallaste laeva «Marila», mis vedas Hiinast Euroopasse toorsiidi ja muid kaupu. Kolm nädalat hiljem laev vabastati, aga kogu laadung konfiskeeriti.

Nagu minister Eden 1954. aasta veebruaris informeeris, oli Briti sõjalaevastik kaheksateistkümne kuu vältel sunnitud neljakümnel korral kaitsma Kuomintangi poolt rünnatavaid kaubalaevu.

Oma tegevuses ei käsutanud Taivani mereröövlid üksnes laevu. 6. novembril 1952. aastal tulistas «lendava kindluse» tüüpi sõjalennuk tankitõrjemürskudega Briti laeva «Hydrolock». Enne õhurünnakut oli jälitanud laeva «tundmatu» sõjalaev, kuid «Hydrolockil» oli õnnestunud pää-

[1] Andmed on võetud inglise merendusalasest ajakirjast «Lloyd List and Shipping Gazette».

seda. 19. jaanuaril 1955. aastal pommitati Briti aurikut «Edendale», mille Kuomintangi lennuk hiljem Hiina sadamas uputas. 1955. aasta augustis tulistasid ja pommitasid kaks Kuomintangi reaktiivlennukit Inglise prahilaeva «Inchweils».

Järgmistel aastatel rünnakud ei vaibunud ja hakkasid ohustama Kaug-Ida laevasõitu. Probleem muutus tõsiseks ja selle lahendamisest olid huvitatud paljud riigid.

Ühisvõitlust piraatluse vastu asus Hiina vetel juhtima Nõukogude Liit, kes ÜRO IX sessiooni täiskogu koosolekul 1954. aasta oktoobris esitas päevakorda eripunkti: «Küsimus meresõiduvabadusest Hiina vetel». Kuid tänu protse-duurimanöövritele õnnestus Ameerika diplomaatial tõkestada selle küsimuse arutamist ÜRO-s.

Kuomintangi piraatide tegevus sattus vastuollu nende ameeriklastest soosijate väidetega, et tšiangkaišilased katsuvad ainult takistada strateegiliste materjalide sissevedu Hiina Rahvavabariiki. Nõnda oleks röövi võidud kvalifitseerida legaalse võitlusena sõjakontrabandi vastu. Faktid olid sellega ilmses vastuolus.

Hilisematel aastatel, maailma avaliku arvamuse survel ja ka rahvusvahelise olukorra üldise lõdvenemise tagajärjel, piiras Kuomintang oma tegevust. Kuid täielikku likvideerimist ei järgnenud, ja juhuslikud kallaletungid laevadele Hiina vetel leiavad aset kuni tänapäevani.

KARIIBI PIRAATLUSE TAASSÜND

1. jaanuaril 1959. aastal kõrvaldasid Kuuba revolutsioonilised jõud eesotsas Fidel Castroga Batista reaktsioonilise diktatuuri, mida tema languseni olid toetanud Ameerika monopolid ja Ühendriikide valitsus.

Batista kõrvaldamine ei põhjustanud algul elavamat vastukaja Ühendriikides, kus mõnda aega arvati, et tegemist on ühe järjekordse kodanliku riigipöördega, milliseid Ladina-Ameerika maades

nii sageli esineb. Aga niipea kui Washingtonis taibati, et Fidel Castro valitsus käsitab oma revolutsioonilisi kavasid tõsiselt, alustasid Ühendriigid ägedat Kuuba-vastast kampaaniat, süüdistades Fidel Castrot, et see olevat «kommunistliku maailma agent».

Ameeriklaste majanduslikule survele järgnes poliitiline surve ja lõpuks ka sõjaline. 3. jaanuaril 1961. aastal kat-

kestasid Ühendriigid .oma diplomaatilised ja konsulaar-suhted Kuubaga nigela ettekäände all. 22. märtsil 1962. aastal loodi Ühendriikide Revolutsiooniline Nõukogu, kuhu kuulusid Batistat pooldavad Kuuba emigrandid.

15. aprillil 1961. aastal pommitati Havannat, aga kaks päeva hiljem, seega 17. aprillil algas hale relvastatud sissetung Playa Gironile Kuubas.

24. augustil 1962. aastal tulistasid kaks hävitajat oma kahurimürskudega Havannat.

1962. aasta lõpul jõudis Ameerika surve Kuubale uude faasi, puhkes niinimetatud Kuuba kriis.

Sellisel poliitilisel taustal algas meie sajandi kuuekümnendatel aastatel piraatluse taassünd Kariibi merel. Piraatideks on Kuuba emigrantide reaktsioonilised ringkonnad, kes käsutavad Ühendriikide valitsuse moraalset ning materiaalset tuge ja mõne Kesk-Ameerika vabariigi valitsuse abi. Viimased loovutavad piraatidele oma territooriumi, raha ja varustust. Nii nagu kuomintanglased Taivanil on ka Kuuba emigrandid piraadid selle sõna tõsises mõttes ja vastavad igati kaasaegsele rahvusvahelisele piraatluse definitsioonile.

1960. aasta märtsis tekitasid kontrrevolutsionäärid Belgia auriku «La Coubre'i» pardal plahvatuse. See nõudis hulgaliselt inimohvreid ja põhjustas ainelist kahju. Just siis sündiski Kuuba revolutsiooni võitlushüüd «Patria o muerte» (isamaa või surm).

1963. aasta märtsis rünnati Kuuba territoriaalvetes Nõukogude kaubalaevu «Lvov» ja «Bakuu».

13. septembril 1964. aastal, seitsekümmend miili Kuuba rannikust kirdes ründasid avamerel kaks tundmatut lootsikut Hispaania väiksemat prahilaeva «Sierra Aranzazu». Laevale avati kuulipildujatuli ilma hoiatuseta. Viie minuti pärast oli «Sierra Aranzazu» leekides. Kapten, pootsman ja esimene mehaanik said surma. Meeskonna ülejäänud seitsmeteistkümne liikme hulgas, kelle päästis Hollandi aurik «P. G. Thulin», oli kuus haavatut. Seda kallaletungi iseloomustab eriline julmus: ründajad käsutasid rahvusvahelise õigusega keelatud «dum-dum» kuule ja tulistasid isegi merehätta jäänud meeskonnaliikmeid.

«Sierra Aranzazu» pidi viima Kuubasse ligi tuhat tonni toiduaineid, mänguasju ja tekstiilesemeid. Selle rünnakuga kaasnevatest asjaoludest pole raske aimata, et ründajad olid Kuuba emigrandid. Vastutus aga nende viibi-

mise eest Kariibi merel langeb kõigile neile, kes sallivad oma territooriumil terroristlikke organisatsioone ja loovad nende tegevusele materiaalse baasi. Sellele viitas ühemõtteliselt ka Hispaania saatkonna Washingtonis esindaja, kes rõhutas, et «rajoon, kus rünnak toimus, seisab Ühendriikide kontrolli all».

Nagu juurdlus on näidanud, valgustati ja identifitseeriti «Sierra Aranzazu» tund aega enne rünnakut tugeva reflektoriga laevalt, mille pardalt hiljem vette lasti piraatide paadid.

«See oli ettekavatsetud vandaalne, elajalik kättemaks Hispaaniale selle eest, et ta Kuubaga kaubitsemist jätkab,» seletas Fidel Castro. «Ründas grupp kontrrevolutsionääre, keda toetab CIA. Abiks oli üks Kuuba ümber tiirutav CIA ja Ühendriikide mereväe poolt kontrollitav baaslaev. See oli «Rex»-tüüpi laev. Ükski iseseisvalt tegutsev kontrrevolutsiooniline grupp ei leiaks ilma CIA toetuseta vahendeid selliseks rünnakuks.»

Kindlasti pidi «Sierra Aranzazu» olema hoiatuseks kõigile neile, keda ei diplomaatiline surve ega ameeriklaste «mustad nimekirjad» ei takistanud sotsialistliku Kuubaga kaubavahetust pidamast.

ööl vastu 14. novembrit 1969. aastal lubasid Kuuba kontrrevolutsionäärid endile uue piraadiakti, tulistades raskekaliibrilistest relvadest Havanna rannaala. Sihiti nähtavasti president Dorticose villat. Rünnak sooritati kahelt paadilt, mis olid köhale toimetatud «Rex»-tüüpi baaslaeval. Varustuse oli andnud Kuuba kontrrevolutsionääridele ameeriklaste Luure Keskvalitsus (CIA).

Kariibi rajoonis levis ka riiklik piraatlus. Varahommikul, 20. novembril 1968. aastal 100 miili põhja pool Venetsueelat avasid hoiatamata tule Kuuba kalurilaevale «Alecrini» kaks Venetsueelale kuuluvat sõjalaeva. Mürsud vigastasid mitmes köhas laevakeret, lõhkusid pardaseadmeid ja panid masinad seisma. Laeval oli 38 meeskonnaliiget, nende hulgas jaapani instruktor, kes töötas Kuuba kalalaevastikus. Venetsueela merejõud toimetasid Kuuba vigastatud laeva minema.

Kuuba valitsus kvalifitseeris seda intsidenti kui tüüpilist piraadiakti, nõudis laeva tagastamist ja meeskonna vabastamist, mida mõni aeg hiljem tehtigi.

«OPERATSIOON DULCINEA»

Kaasajale vastava ammendava definitsiooni puudumine piraatluse kohta Genfi 29. aprilli 1958. aasta konventsioonis põhjustab erilisi raskusi, kui tuleb juriidiliselt kvalifitseerida meeskonna mässu laeval või laeva vallutamist ülestõusnute poolt avamerel.

1963. aasta veebruaris vallutasid Venetsueela ülestõusnud avamerel valitsuse laeva «Anzoastegui», tahtes sel moel pöörata maailma tähelepanu Venetsueelas valitsevale olukorrale. Nimetatud riigi valitsus pöördus tookord mitme riigi poole palvega abistada teda laeva kinnipidamisel. «Anzoastegui» sõitis Brasiilia territoriaalvetesse. Brasiilia valitsus võimaldas meeskonnale asüüli, kuna laev ise tagastati Venetsueelale. Sellega keeldus Brasiilia niisugust tegu piraadiaktiks tunnistamast, nagu seda mõned reaktsioonilised ringkonnad soovitasid.

Ameerika laeva «Columbian Eagle» meeskonnaliikmed, kahekümne viie aastane McKay ja kahekümneaastane Ahvin Glatkowski, kes nimetasid end Vietnami sõja vastu väljaastuva noorsoorühmituse esindajaiks, viisid 15. märtsil 1970. aastal laeva Kambodžasse. See 7500 t väljasurvega laev vedas laadungina laskemoona ja pomme Ameerika lennuväebaasidele Siiamis. Hetkel, kui Siiamisse suunduv laev asus Kambodža territoriaalvete läheduses, panid ülestõusnud meeskonnaliikmed kakskümmend neli isikut koos kapteniga päästepaati ja jätsid nad ulgumerele, kust neid üks teine Ameerika laev peale võttis. Mässuliste laev toimetati Kambodža vetesse, Sihanoukville'i sadamasse, kus kahele ameerika meremehele asüüli võimaldati. Laeva andsid Kambodža võimud Ameerikale välja alles 1970. aasta aprillis, kui vürst Sihanouki neutraalne valitsus kukutati.

Tuleb toonitada, et «Anzoastegui» ja «Columbian Eagle'i» vallutamine ülestõusnute poolt ei olnud seotud ühegi seadusvastase aktiga teiste laevade vastu.

Niisamasugune lugu oli ka Portugali laevaga «Santa Maria». Kuid siin oli tegemist poliitiliselt ja juriidiliselt märksa keerukama juhtumiga kui eelkirjeldatud lood.

Astudes välja Salazari fašistliku režiimi vastu, vallutas 1961. aasta jaanuaris rühm Portugali ülestõusnuid avamerel reisilaeva «Santa Maria». Ülestõusnud jätsid laevale

Portugali lipu ja muutsid kurssi, kavatsedea sõita mõnesse Portugali Aafrika kolooniasse sütitamaks seal ülestõusu Salazari valitsuse vastu. «Santa Maria» otsis varju Brasiilia territoriaalvetest. Brasiilia valitsus andis Portugali ülestõusnutele asüüli, laev aga tagastati Portugali valitsusele. Hoolimata Salazari režiimi nõudmistest, keeldus Brasiilia ka sel korral ülestõusnuid piraatideks tunnistamast.

Jutustame järgnevalt lühidalt, kuidas see meie sajandi kuulsaim laevarööv avamerel toimus.

Kapten Henrique Galvao vabanes Salazari vanglast 1959. aasta mais ja asus otsekohe organiseerima liikumist, mille eesmärgiks oli kodumaa fašistliku surve alt vabastamine. Sellel tulihingelisel patrioodil ei olnud aga kohta reaktsioonilises Portugalis. Sellepärast siirdus ta novembrikuus Venetsueelasse. Seal, Caracasis, käsutas ta kähe inimese abi, kellel oli mõju kohalikele võimudele, ja asus poliitilist aktsiooni organiseerima.

«Operatsioon Dulcinea» idee tärkas kapten Galvaol siis, kui ta ühest lehest reklaami luges, milles teatati Portugali laeva «Santa Maria» korralisest reisist Venetsueela sadamasse La Guaira, mis asub Caracasi lähedal.

Ent tee kavatsusest teoni on pikk ja okkaline.

Esimene samm oli rahakogumine ja isikute leidmine, kes laeva oleksid soetanud, aga samuti ka võimalikult täpse informatsiooni hankimine laeva enda kohta. Viimases aitas ülestõusnuid kogemata laevandusühisuse agentuur, varustades neid pääsmetega sadamas seisvale liinilaevale ja reklaamiprospektidega, «Santa Maria» detailse plaaniga ja kõigi tehniliste andmetega. Raskem oli juba raha hankida. Pärast mitmesuguseid asjata otsinguid taandati esialgne kuluarvestus kolmekümnelt tuhandelt kuuele tuhandele dollarile.

«Operatsioon Dulcinea» jaotati kolmeks etapiks. Esimene etapp oli laeva vallutamine, tema kursi muutmine ja Portugali võimude eest salaja sõit Aafrika läänerannikule. Kogu reis pidi kestma kaheksa päeva, kusjuures Salazari valitsuse tähelepanu kõrvalejuhtimiseks ja jälitamise edasilükkamiseks kavatseti saata laevaagentuurile telegramm, et masinate parandamiseks on sõidutrassi muudetud. Järgmiselt plaanitses Galvao koos meeskonnaga, kelle toetust ta arvestas, rünnata Fernando Po säärt ja vallutada laeva relva jõul, et siis lõpuks põliselanike

abiga vallutada Angoola pealinn. Sel moel oleks osa Portugali valduses elevast territooriumist vabastatud. Galvao tahtis seal kehtestada ülestõusnute .võimu, et Aafrikast Salazari diktatuuri vastu võitlust alustada.

Reedel, 20. jaanuaril 1961. aastal kell kaheksa hommikul sõitis «Santa Maria» La Guaira sadamasse, pardal kuussada reisijat ja kolmsada viiskümmend meeskonnaliiget. Samal ajal tegid portugali ülestõusnud viimaseid palavikulisi ettevalmistusi. Ühe vandeseltslase kõdus, mis oli saanud peakorteriks, suleti viimaseid relva- ja laskemoonakaste, mida tuli salakaubana laevale viia. Viimaks saadi nii inimesed kui ka laadung Caracasist La Guairasse toimetada.

Kuna raha hankimine igale asjaosalisele pileti ostmiseks oli võimatu, siis osa ülestõusnuid poetas end laevale külastajate pääset esitades ja sõitis siis jänesena kuni paraja ajani.

Kapten Galvao nimi reisijate nimekirjas oleks Portugali võimuesindajates kahtlust äratanud, sellepärast pidi ta märkamatult laevale saama. Juba samal päeval kell 10.00 istus Galvao Curagaosse lendavasse lennukisse, et järgmisel päeval sealt ühes kolme kaaslasega teiste ülestõusnutega liituda.

Curaçaosse saabudes peatus Galvao hotellis «Brias». Tema toa aken oli pööratud kanali poole, kustkaudu kõik laevad sadamasse sõitsid.

Lõunalauas kuulis Galvao juhuslikult sadamaametnike omavahelist kõnelust. Nagu nende sõnadest selgus, oli «Santa Marial» turbiin vigastatud. See teade erutas kaptenit, sest kõik viitas sellele, et ülestõusnute informatsioon oli puudulik. Hiljem selguski, et ülestõusnuile polnud teada

mitte ainult turbiini viga ja masinarike, mille tagajärjel laev oma täiskiirust ei arendanud, vaid, mis veelgi hullem, neil ei olnud aimugi laeva vee- ja kütusevarudest.

Ainus inimene, kes «Operatsioon Dulcineast» kõrvalseisjana midagi teadis, oli kindral Delgado, Portugali patriootide liikumise juht.

Laupäeval, 21. jaanuaril seisis Galvao varahommikul hotelliakna juures ja jälgis sadamasse sõitvaid laevu.

Kell 8.30 tõsteti kanalisild ja «Santa Maria» möödus majesteetlikult saja meetri kauguselt hotelliaknast. Galvao otsis binokliga pardalt oma mehi, aga ei märganud kedagi.

198

Eelmisel päeval oli ta oma asetäitja Sotomayoriga kokku leppinud, et läheb mõne piletiga kaaslase saatel laevale. Seal kohtutakse üksikasjade lõplikuks läbiarutamiseks.

Sotomayori kogutud informatsioon paistis soodne. Asetäitja oli laeva põhjalikult üle vaadanud ja kõik vajalikud andmed saanud. Inimeste ja pagasi laadimine La Guairas kulges libedasti. Järele jäid ainult üks inimene ja kaks pakki: käsigranaatide materjal ja kast okastraadiga. Niiviisi hakkas «Operatsioon Dulcinea» oma lõppjärgule lähenema.

Eelpäeval, tänu sõbralike ametnike abile, olid Galvao ja tema kolm kaaslast Curaçao laevakontorist kaks pääset saanud, millega laeva külastada võis. Kuna kapten oli Portugalis küllaltki tuntud isik, tuli tarvitusele võtta ettevaatusabinõusid. Laev pidi väljuma kell 18.00. Sellepärast otsustati kell 16.30 pardale minna.

Kaabu serv sügaval silmadel, astus Galvao laevatrapile just siis, kui pääsu juurde oli kogunenud mitu reisijat. Temalt külastuspääset ei küsitudki, ja mõni minut hiljem istus ta juba turistide klassi neljale reisijale määratud kabiinis, kus tema neli piletiga seltsimeest juba ees olid.

Õhtul tehti aktsiooniks viimaseid ettevalmistusi. Pagas võeti lahti, jagati välja relvad ja täpsustati rünnaku üksikasjad.

Kell 1.15 pistis Galvao püstoli taskusse ja väljus kajutist, et minna I ja II klassi reisijate ühisele jalutustekile.

Sinna olid juba kogunenud teisedki vandeseltslased, seljas eraldusmärkideta kaitsevärvi mundrid. Vastavalt kokkuleppele jagunesid nad väiksematesse salkadesse ja asusid lähtepositsioonile. Osa mehi oli võtnud istet kaardilauas, teised seisid hajutatult tekil.

Kell 1.45 andis Galvao signaali aktsiooni alustamiseks, Sotomayori juhitud ründerühm pidi vallutama telegrafistikajuti, komandosilla ja navigatsiooni-ruumi. Teine rühm Galvaoga eesotsas pidi vallutama teki, kus asusid kapteni ja ohvitseride kajutid.

Ülestõusnud .olid arvestanud, et üllatades saavutavad nad oma eesmärgi veretult. Kuid pärast telegrafistikajuti hõlpsat vallutamist oli Sotomayori rühm sattunud ootamatule vastupanule vahiohvitseri poolt, kes Galvao arvates oli ainus julge inimene kogu kolmesaja viiekümne pealises meeskonnas. Lühike tulevahetus lõppes vahiohvitseri surmaga ja teise ohvitseri haavamisega.

199

See ootamatu kokkupõrge ülemisel tekil pani Galvao loobuma ohvitseride ruumide ründamisest. Ta ruttas oma rühmaga sillale, kuhu tuli ainus trepp, mida mööda ohvitserid oleksid tekile pääsenud.

Hetkel, kui ülestõusnud olid navigatsioonikajutit vallutamas, hakkas seal telefon helisema. Galvao tõstis toru. Laevakapten küsis, mis müra tekil on. Galvao seletas rahulikult kogu

situatsiooni: «Olge rahulik, kapten. Midagi erilist pole juhtunud, vahest ehk see, et ma teie laeva olen üle võtnud. Igasugune vastupanu on mõttetu ja panen ette alistuda.»

Vastates seletas kapten, et ta viibivat oma kajutis koos ohvitseridega, kes olid sinna ilmunud korralduse peale, kui tekil paugutamist kuulsid, ja palus, et ülestõusnud tuleksid tema juurde läbi rääkima relvitult. Sellele vastas Galvao:

«Tingimusi ei esita enam teie.»

Nüüd palus kapten tungivalt, et Galvao suvatseks tema juurde tulla, kas siis relvaga või ilma.

Kaptenikajutis leidis Galvao maalilise pidžaamades ja supelkostüümides ohvitseridegrupi. Kõik nad istusid rõhutult, üks isegi nuuksus. Galvao, kes oli valmis kohtuma käredate merehuntidega, sattus kajutiuksel hämmingusse, teadmata kuidas olla. Nähes aga, et ükski pole vastupanuks võimeline, asetas ta püstoli kapteni lauale ja tegi kolm järgmist ettepanekut.

Esiteks. Need, kes meie poliitilisi vaateid jagavad ja| tahavad, et Portugal oma vaba maa väärikuse taastaks, võivad meie liikumisega ühineda.

Teiseks. Võimu ohvritena võivad ohvitserid ka edaspidi oma funktsioone täita, kohustudes ühtlast lojaalselt täitma; käske, mis ülestõusnute juhtkond neile jagab.

Kolmandaks. Kui kaks esimest ettepanekut tagasi lükatakse, koheldakse ohvitsere kui sõjavange.

Koosolijate nägudel vilksatasid vastakad tunded. Pärast! lühikest nõupidamist otsustasid kõik — Galvao pettumuseks — et nad kapituleeruvad, kinnitades oma lojaalsust teenistusvalmilt ja liigagi õhinal. Ohvitseride valik näitas ülestõusnuile, et nende vastased on nõrgaloomulised inimesed, keda liialt usaldada ei tohi.

Sellal kui Galvao ohvitseridega läbirääkimisi pidas, olidi ülestõusnud kõik laeva võtmepositsioonid enda kätte haarata jõudnud: komandosilla, masinaruumi ja ohvitseridel

kajutid. Haavatud saadeti esmaabipunkti. Laevaarsti meelest oli ühe haavatu seisund kahjuks väga tõsine.

Järgmiseks läksid Sotomayor ja mitu tema kaaslast kaptenikajutisse, kus olid tunnistajaiks allaandmisele. Kui see hetk oli saabunud, hakkas kogunenud ohvitsere mingi kartus vaevama. Peagi selgus, et isegi nüüd, tuhandeid miile Lissabonist eemal, jälitas neid kabuhirm PIDE, Salazari kuulsa poliitilise politsei ees. Mehed lõid kõhklema.

Galvao, kes ise oli Salazari vanglapõrgus olnud, mõistis aravõitu ohvitseride tundeid õige hästi. Et neid pisut rahustada ja tulevikus võimalike PIDE repressioonide eest kindlustada, andis ta neile tõendid, milles kinnitas, et mehed olid toiminud sunniviisiliselt. See tõend lisati dokumentidele, milles kõneldi laeva ülevõtmisest ja okupeerimisest ülestõusnute poolt. Ürikule kirjutasid alla Galvao, kapten, Sotomayor ja teised tunnistajad. Muide, tuleb möönda, et kuni teekonna lõpuni täitsid kapitulandid kõiki ülestõusnute käske lojaalselt ning kuulekalt ega teinud ühtki katset vastu panna.

Portugali ujuvpind oli ülestõusnute valduses tund pärast «Operatsioon Dulcinea» algust. Oma kajutites õiglast und magavad reisijad ei aimanudki, mis öösel juhtunud oli. .

Galvao oli võimalikeks ebameeldivusteks ette valmistatud, kui reisijad ja meeskonna puhkav osa ärgates juhtunust teada saab. Ent need kartused osutusid ekslikeks. Uus olukord ei tekitanud vähimatki paanikat ei reisijate ega meeskonna seas.

Ainus ja ootamatu pahandus tuli stjuuarditelt, kellele tundus, nagu oleks puhkenud hoopis reisijate mäss. Teenistujad allusid kõhe ilma mingi vastupanuta, kui teada said, et operatsiooni juhiks on kapten Galvao ja et laeva hõivamine on poliitiline akt.

Vastu ootusi olid välismaa turistid need, kelle juures ülestõusnud kõige suuremat arusaamist leidsid. Paljudest neist said ülestõusnute siirad sõbrad, kes ei tarvitsenud PIDE-d karta.

Vigastatud masinast hoolimata sõitis laev kiirusega kakskümmend sõlme tunnis, nagu seda agentuur oma reklaamilehtedes tõotas. Iga hinna eest tahtis Galvao Kariibi mere saarte ja saarekeste labürindist välja saada, et jõuda Atlandi ookeanile.

Esmaspäeva hommikul, 23. jaanuaril asetas laevaarst

Galvao raske valiku ette. Kahest haavatust ühe tervis oli ohus. Arsti arvates võis teda päästa üksnes siis, kui saaks mandrile viia, kus õige arstiabi käepärast. Peale selle pidi ühel reisijal äkki midagi maksaga lahti olema. Galvao ei usaldanud hästi arsti juttu, aga tema ausust ei saanud kuidagi proovile panna. Lähtudes tõigast, et süütu inimese surm teotanuks ülestõusnute head nime, otsustas Galvao haiged maale saata, kuigi laeva asukoht oleks nõnda reedetud. Kornmenteerides paar päeva hiljem kapteni otsust kirjutas Argentiina ajaleht küüniliselt, et Galvaol puuduvat ehtsa revolutsionääri loomuomadused, nimelt julmus ja hoolimatus.

Kell 9.00 heitis «Santa Maria» kähe miili kaugusel Santa Lucia saarest ankru, et haigeid ja arsti assistenti mootorpaadiga saarele toimetada.

Paari minuti pärast sõitis laev Atlandi vetele, tõtates kõigi oma masinate jõul Aafrika randade poole. Et oma asukohta mitte reeta, polnud võetud maailmaga raadioühendust. Nüüd tühistas Galvao raadiokeelu. Nagu hiljem selgus, ei andnud Salazari ametkond paljude «Santa Maria» telegrammide sisu edasi, püüdes jätta muljet, nagu oleks rebellid meeskonda ja reisijaid halvasti kohelnud.

24. jaanuari öösel võeti raadio teel vastu esimesed vastu-kajad välismaailmast. Ameerika agentuur UPI viitas maale toimetatud meeskonnaliikmete sõnadele ja esitas juhtunust vägagi väära pildi: «Teel Cura^aost Miamisse puhkes Portugali ookeanilaeval «Santa Maria» mäss. Meeskonna seitsekümmend liiget, kellel olid kuulipildujad, on laeva; hõivanud.» Murettekitav kommünikee saadi Washingtonist: «Portugali laeva otsinguile, mis mässavate-reisijate kätte on sattunud, siirdusid Ameerika ja Briti laevad.»

Et lõpetada valeandmete sadu, mis Portugali ülestõusnuid teotasid ja neid maailma ees piraatidena näidata katsusid, saatis kapten Galvao eetrisse järgmise avalduse: «Rahvavabastusrinde Täitevkomitee esimehe kindral Humberto Delgado nimel, kes on Portugali vabariigi valitud president, kuid Salazari poolt pettuse läbi oma õigustest ilma jäetud, hõivasin 22. jaanuaril reisilaeva «Santa Maria». See on puhtpoliitiline akt ja sellisena võtab seda ka meeskond.»

Tagaajamine jäi esimestel tundidel tagajärjetuks. Koge

nud meremehe Sotomayori juhituna muutis «Santa Maria» pidevalt kurssi, suundudes kord Ginea, kord Rohelise neeme poole.

Raadiost saadavatel andmetel mõistis Galvao, et üldsuse arvamus muutub järjest enam rebellide ürituse käsuks. Samal ajal kuulutas Salazari propaganda kogu maailmas, et ülestõusnud olevat nõukogude kommunistide käsikud ning mõrtsukad ja käituvat reisijate ning meeskonnaga ebainimlikult.

«Meid nimetati piraatideks,» kirjutab kapten Galvao oma mälestustes, «aga need veidrad piraadid ei röövinud kelleltki ainukestki senti ega võtnud «Santa Maria» seifidest varandust, mida ometi edukalt oleks sõjasaagiks tunnistada võinud.»

Alamkoda protesteeris eriti sõjalaevade tagaajamiseks kasutamise vastu. Kütuse lõppemise ettekäändel loobusid lõpuks Briti laevad jälitamisest.

Juhtus aga veel üks lugu, mida rebellid olid oodanud. Kuigi «Santa Maria» oli sõitnud vähekasutatud laevateedel, kohati Taani kaubalaeva ja see tegi ülestõusnute asukoha teatavaks.

25. jaanuaril umbes kella 18.00 paiku ilmus «Santa Maria» kohale Ameerika tunnustega lennuk. Keerutas pea köhal ja avaldas soovi ühendusse astuda. Kuna dialoog raadiotelegraafi jaoks liiga pikk paistis tulevat, lülitati sisse raadiotelefon:

Piloot: Mis on «Santa Maria» sihtkoht?

Galvao: Ma ei vasta, enne kui olen saanud Ühinenud Rahvastelt teada, kuidas suhtutakse minu taotlusse tunnustada meie tegevus poliitiliseks.

Piloot: USA Atlandi sõjalaevastiku ülemjuhataja nimel kutsun kapten Galvadd soostuma laeva Puerto Rico saarele San Juani suunama.

Galvao: Loen seda nõudmist põhjendamatuks, kuna see eeldab, et oleme piraadid. Viimane oleks ainus argument, mis annaks USA merejõududele õiguse selliseid tingimusi esitada. Me oleme Portugali territooriumil asuv poliitiline organisatsioon, kes astub välja türannide valitsuse vastu meie maal. Selles situatsioonis me võõraste valitsuste käske ei tunnusta.

Piloot: Kas te võiksite sel juhul minu palve täita?

Galvao: Ma ei tea, kas ma seda aktsepteerin, kuid võin ära kuulata.

Piloot: Palun teid suunduda Puerto Ricosse kokku leppimaks kapten Dennisoniga.

Galvao: Keeldun kategooriliselt. Ma ei lahku laevalt hetkekski. Oleksin aga nõus kõnelema admiraliga «Sarita Maria» pardal. Seejuures ma arvan, et meie kõneluste aineks võib olla ainult ameerika reisijate elu ja vara tagamine.

Piloot: Kas teil on kavatsus reisijad maale toimetada?

Galvao: Jah, kuid tingimusel, mis ma admiralile raadio teel esitasin.

Piloot: Kas reisijad tunnevad end hästi?

Galvao: Oivaliselt. Kui te soovite, võib neist igaüks mikrofoni juurde astuda ja seda isiklikult kinnitada.

Üks ameeriklasest reisija, kes ülestõusnuile oli paaril korral tõlgiks olnud, sekkus vestlusse ja kinnitas kapten Galvao sõnu.

Piloot: Kas te soovite admiralile mingit teadet edasi anda?

Galvao: Ainult tervitusi. Olen temaga raadioühenduses.

«Good-bye!»

«Good-bye!»

Pool tundi hiljem oli lennuk silmist kadunud, laev aga muutis taas kurssi. Hoolimata raadiosidest maailmaga oli rebellidel üle kolme päeva õnnestunud oma asukohta varjata ning kõrvale hiilida Ameerika laevade ja lennukite jälitusest.

Vahepeal oli ülestõusnute ring laienenud. Kaks stjuuardit pöördusid kapten Galvao poole palvega võtta nad rebellide salka. Mõni päev hiljem nad vannutati ja said selga mundrid.

Ülejäänud meeskonnaliikmed, ohvitserid välistamata, kuigi nad ülestõusnutega ei liitunud, käitusid lojaalselt ja laitmatult. Laeva kapten, tänulik rebellidele eeskujuliku suhtumise eest, hoiatas neid murelikult veevarude kahanemise pärast. Kontrollides osutusid kapteni kartused põhjendatuiks, pesuvett piirati.

«Maailma tähelepanu keskendub Portugali režiimile, ta märkab kogu selle poliitilise süsteemi ebardlikkust ja diktaator Salazari tõelist palet,» märgib kapten Galvao oma päevikus. «Alles kolm päeva tagasi me olime vaevalt kahekümne nelja liikmeline piraadijõuk, aga nüüd . . .

Meid kimbutavad kaks probleemi: kuidas haigeid maale toimetada ja kuidas eesmärgile jõuda. Me tahaksime, et

reisijad saaksid randuda tingimusel, et see ei tooks meile loobumist laevast ega meie meeste vahistamist. Seda peavad meile tagama selle sadama võimud, kuhu me sisse pöördume.»

Admiral Dennison kavatses lahendada ainult esimest probleemi ja jätta lahtiseks ülestõusnute ja laeva saatuse. Sellepärast lükkaski Galvao tagasi admirali ettepaneku.

Vahepeal aga oli «Santa Maria» ümber tekkinud sagimine. Üha rohkem lennukeid hakkas ülestõusnute ümber tiirutama. Sõjalennukeile lisandusid ka ajakirjandusagentuuride omad, tehes laevast õhufotosid. Laeva hakkas jahtima ka ameeriklaste aatomiallveelaev «Sea Wolf».

Laupäeval, 28. jaanuaril jätkus kapten Galvao ja admiral Dennisoni vahel kibe telegrammide vahetamine. Selle tulemusena fikseeriti reisijate maalemineku kõht. Toimuma pidi see avamerel, umbes viiekümne miili kaugusel Brasiilia sadamast Recife.

See otsus tehti reisijatele teatavaks ja asuti oma kava teostama. Esmajärjekorras pidid laevalt lahkuma haiged, edasi üksikud naised, siis perekonnad ja lõpuks ülejäänud reisijad.

«Santa Maria» oli oma ülesande täitnud. Galvao tuli järeldusele, et aktsiooni järgnev etapp tulnuks liiga suur ja kulukas. Sellepärast otsustati viia laev mõnesse Brasiilia sadamasse ja sinna ta jätta.

Laev liikus aeglaselt Recife suunas. Sedamööda, kuidas Brasiilia rannale läheneti, hakkas lisanduma lennukeid, mis nüüd juba peaaegu lakkamatult laeva saatsid.

Pühapäeva õhtul märgati esmakordselt Brasiilia ranna-tulesid.

Järgmise päeva hommikul oli «Santa Maria» neljakümne miili kaugusel Recifest, valmis kohtuma admiral Allan Smithiga teisipäeval.

Brasiilia saadik Lissabonis visiteeris Salazari isiklikult ja teatas, et tema valitsus ei anna välja meeskonda ega laeva. Samal ajal tegi Galvao korralduse, et hispaania ja portugali reisijatele vormistataks väljasõiduviisad. Need vormistas ja kirjutas alla Rahvavabastusrinde täitevkomitee.

Õhtul serveeriti kõigile pidulik lahkumispidusöök.

Lissabonist saabus teade, et Salazari valitsus süüdistab kapten Galvaod ametlikult 17500000 dollari väärtusega laeva varguses. Ühtlasi sai Portugali sõjalaevastik käsu

iga hinna eest laev üles otsida ja kas või uputada. Süüdistuse kapten Galvao vastu esitas Portugali valitsus «Interpolile».

Teisipäeval, 31. jaanuaril kell 10.00 ilmus «Santa Maria» pardale admiral Allan Smith.

Konverentsi lõppedes astus admiral koos teda saatvate isikutega veel kord salongi, kus reisijad teda ootasid. Hiljem kinnitas admiral ajakirjandusele, et kõiki reisijaid, kellega ta kõneles, olnud hästi koheldud, paljud olnud aga seiklusest koguni vaimustatud.

Üle kolmesaja ajakirjaniku ootas paatides ja laevades luba «Santa Mariale» pääsemiseks. Äkki hüppas langevarjuga ühest mööduvast lennukist alla mees. See oli prantsuse ajakirjanik Gil Delamare, kes niiviisi oma kolleege ennetada tahtis. Ta ei jõudnud aga sihile ja latsatas vette, kust teda rebellide päästepaat haide eest välja tõi.

Kolmapäeval, 1. veebruaril seisis «Santa Maria» otse! Recife sadama vastas. Pardale ilmusid rühm Brasiilia sadamaametnikke ja admiral.

Kuberner Pelopidasa juuresolekul kinnitas admiral Diaz' Fernandez õhtul kapten Galvaole, et see tohib Recife sadamasse sisse sõita ja pärast reisijate lahkumast pardalt lahkuda. Niiviisi oli «Operatsioon Dulcinea» esimene taotlus täielikult saavutatud. Ülestõusnud olid hõivatud laeva täieõiguslikud peremehed.

Õhtul saabus laevale kindral Humberto Delgado, keda kapten Galvao ei olnud juba neliteist kuud näinud.

Neljapäeval, 2. veebruari hommikul toimus «Santa, Maria» võidutsev sissesõit Recifesse, saatjaiks kuus sõjalaeva, kaks Ameerika tankerit ja terve rida teisi aluseid.

Raha puudumisel ei jõudnud ülestõusnud «Operatsioon Dulcinead» lõpule viia, kuid aktsiooni esimenegi etapp kujunes Salazari režiimile valusaks hoobiks.

Portugali valitsuse pingutused tunnistada ülestõusnuid piraatideks olid tühja jooksnud. Brasiilia valitsus omistas neile poliitemigrantide õigused ja 1963. aastal, hoolimata imperialistlike riikide vastuseisust, ÜRO kömisjon dekolo-niseerimise asjus tegi kapten Galvaole ettepaneku esitada. seletus Portugali asumaades valitseva olukorra kohta.

ÕHUPIRAATLUS

Rahutus ja pinge, mis juba aastaid Kariibi mere piirkonnas valitseb, on siin tekitanud õhupiraatluse — XX sajandile iseloomuliku röövimisvormi. Õhupiraatlus, mille olemasolu avamere kohal on sedastatud muuseas Genfi 1958. aasta konventsiooniga, avaldub lennukite seadusevastastes hõivamistes avamere kõhal.

Mitu õhupiraatluse juhtu on pärast viimast sõda leidnud aset rahvademokraatiamaade lennunduses, teiste hulgas ka Poola omas. Poliitiliselt end kompromiteerinud isikud ja reaktsioonilised rühmitused haarasid selle mooduse järele, et õhu teel oma maa hüljata ja välismaale pääseda.

Pärast sotsialistliku revolutsiooni võitu Kuubas, omandas õhupiraatlus Kariibi mere rajoonis ulatuse, mida üheski maailmaosas varem nähtud ei ole. Eriti rohkesti esines neid juhtumeid 1961. ja 1968. aastal.

Ajavahemikus 1. maist kuni 9. septembrini 1961. aastal sunniti kolm Ameerika reisilennukit kurssi muutma. Neljas Ameerika lennuki hõivamiskatse nurjati.

Miami ja Key Westi (Florida osariigis) vahelisel õhuliinil sundis relvastatud reisija 1. mail 1961. aastal pilooti maandama lennuki Kuubale Havannasse. Juba samal päeval lubasid Kuuba võimud lennukil koos meeskonna ja reisijatega Ühendriikidesse tagasi lennata.

24. juunil 1961. aastal keegi Kuuba päritoluga USA kodanik, kellele Ameerika võimud olid keeldunud vanale kodumaale sõiduluba andmast, sundis suure reisilennuki Electra pilooti kurssi muutma ja Havannasse lendama. Järgmisel päeval andsid Kuuba võimud meeskonnale ja reisijaile loa lennata tagasi Ühendriikidesse, kuid keeldusid lennukit tagastamast.

Fidel Castro tegi Ameerika valitsusele ettepaneku vahetada peetatud lennuk Kuubale kuuluvate, kuid Ameerika võimude poolt Ühendriikide lennuväljadel hõivatud või lihtsalt õhus kaaperdatud lennukite vastu, mida juba pikemat aega peeti Ühendriikides. Ameeriklased leiutasid lennukiröövi nimetamiseks koguni eritermini — «hijack».

27. augustil 1961. aastal lükkas riigisekretär Dean Rusk seltsimees Castro ettepaneku tagasi, kuigi võttis omaks, et 1959. aastast peale olid Ühendriigid hõivanud kokku kakskümmend viis Kuuba lennukit. Kuubale on tagastatud

ainult neliteist, kuna ülejäänuid peetakse seadusevastaselt kinni.

Nüüd teatas Kuuba valitsus Julgeolekunõukogule oma valmidusest anda Ameerika peetatud lennuk ÜRO valdusse, et võtta sellega USA-lt ettekääne Ameerika reaktsioonilistes ringkondades taotletavaks agressiooniks Kuuba vastu.

3. augustil 1961. aastal püüti hõivata kolmandat Ameerika lennukit. Keegi Leon Beardon, FBI andmetel kriminaalkurjategija ning vaimuhaigla patsient, istus Arizona osariigis Phoenixis oma kuueteistkümneaastase pojaga reisilennukisse. Lennu ajal tungisid nad juhtimiskabiini ja nõudsid relvaga ähvardades piloodilt lennuki juhtimist Havannasse. Piloodi seletuse peale, et lennukil puudub kütus nii pika reisi jaoks, nõudsid ründajad maandumist El Pasos, Texase osariigis, et seal kütust võtta. Maandunud, lubasid piraadid kõikidel reisijatel lennukist lahkuda. Ainult neli isikut ja meeskond jäeti pantvangidena pardale. Reisijate poolt alarmeeritud politsei piiras lennu-välja sisse ja püüdis kaks tundi asjatult Beardonit alistuma veenda. Viimane ähvardas jällegi

pilooti ja sundis teda õhku tõusma. Täpsete laskudega mootoritesse ja rattakummidesse tehti lennuk stardivõimetuks. Tekkinud segadust käsutades oskas üks pantvangina pardale jäetud reisija õhupiraadid kahjutuks teha. .

Beardonile mõisteti eluaegne vangistus, tema poeg aga suunati täisikka jõudmiseni parandusmajja.

9. augustil 1961. aastal lendas Horestonist (Texasest) Guatemaalasse reaktiivlennuk, suure reisilennuliini «Pan-american» omand. Varsti pärast starti Mehhiko lennuväljalt sunniti lennukit kurssi muutma ja Havannasse suunduma. Õhupiraadiks osutus alaliselt New Yorgis elav prantslane, FBI andmetel psüühiliselt tasakaalutu inimene. Kui lennuk Kuubasse jõudis, võeti piraadilt relvad ja ta areteeriti Kuuba võimude poolt. Lennuk koos meeskonna ja reisijatega, kelle seas oli ka Kolumbia välisminister, sai loa tagasilennuks.

Grupp hästirelvastatud kontrrevolutsionääre tegi samal päeval katset hõivata Kuuba reisilennukit, mis kurseeris siseliinil, ja sundida pilooti Floridasse lendama. Lennukil asetleidnud võitluse tulemusena said surma üks piloot, valvur ja üks ründaja. Teine piloot maandus suhkruroováljal, kus lennuk purunes. Kaks ründajat lasti röövi eest

maha, nende kolmekümne neljale kaaslasele mõisteti pikaajaline vanglakaristus.

4. augusti 1961. aasta noodis Riigidepartemangule tegi Kuuba valitsus ettepaneku, et mõlemad maad sõlmiksid kokkuleppe abinõude kohta, mis tuleks tarvitusele võtta, et panna piiri laeva- ning lennukiröövile Kariibi mere rajoonis, ja tingimuste kohta, mille alusel hõivatud laevad ja lennukid väljavahetamisele kuuluksid. Konkreetselt pakkis Kuuba ameeriklaste lennuki Electra, mis hõivati 24. juulil, vahetamist patrull-laeva vastu. Vahetamine toimuski Havannas Šveitsi saatkonna vahendusel.

1966. aastal leidis aset uus röövikatse — küüditada Kuuba tsiviillennuk Il-18 USA-sse. ööl vastu 28. märtsi lõi lennu ajal Santiago de Cubast Havannasse kahekümne seitsme aastane A. M. Betancourt valvuri E. Reyesi uimaseks ja laskis ta seejärel oma püstolist maha. Lennuk asus parajasti Kuuba põhjaranniku kohal. Betancourt katsus mõjustada pilooti, kapten Alvarezit, et see muudaks lennuki kurssi ja maanduks Miamis, Floridas. Piloot suunas lennuki mere kohale, kuid astus samas külmavereliselt raadioühendusse Havanna kontrollorganitega, informeerides sündinust võimusid.

Välkkiirelt visandati tegevuskava, mille järgi lennuk pidi maanduma Havannas, simuleerides aga samal ajal relvastatud õhupiraadile USA-sse lendamist. Alles maandumishetkel sai röövel pettusest aru. Nüüd katsus ta pilooti uuesti startima sundida, ja kui see ei õnnestunud, laskis ta maha, ise aga hüppas pimeduse varjus aknast välja ning põgenes. Mõne päeva pärast politseinikud tabasid ta ühes klocstris ja Kuuba kõhus mõistis mehele õiglase karistuse.

Ametlikus kommünikees selle juhtumi kohta toonitati seika, et piraadil oli korduv võimalus lahkuda Kuubast oma sagedaste välismaalendude ajal. Asjaolus, et ta haaras avantüristliku ning roimarliku mooduse järele, on süüdi Ameerika propaganda, mis Kuuba reetureid seda laadi «sangaritegudele» õhutab.

Rasked karistusmäärad õhupiraatluse eest ei takista hulljulgeid seda tegemast, kuna Kariibi mere rajoonis on rööv muutunud nagu omamoodi normaalseks nähtuseks, mida ajakirjandus vaid lühisõnumitega kviteerib. Ainuüksi 1968. aastal sunniti Kuubale lendama ligi käkskümmend välismaa lennukit, üle 1000 ameeriklase sai samal ajavahemikul külastada «Magusat Saart». Millised olid

meetodid ja ajendid, millest hõivajad juhindusid, riskides vabaduse ja isegi eluga?

Võtame näiteks järjekorras kümnenda 1968. aastal Kuubale aetud lennuki, mis kujutas endast väikest Cesna-tüüpi õhutaksot. 4. augustil, kauni pühapäeva õhtupoolikul üüris selle Naplesis

(Floridas) keegi Ameerika kodanik, seletades, et ta sooviks koos tütrekesega õhusõitu teha. Kui lennuk juba õhus oli, sundis reisija pilooti Havannasse lendama. Kuuba võimud vabastasid lennuki ja piloodi kohe pärast seda, kui viimane oli vastavad maksud ara tasunud.

Kõige sagedamini langevad õhupiraatluse ohvriks just suured reisilennukid. Laupäeval 23. ja pühapäeval 24. novembril 1968. aastal maandusid Havanna lennuväljale järjekordselt kaks Ameerika reisilennukit, mille meeskondi sunniti lennu ajal kurssi muutma ja Kuubale suunduma. Tegemist oli reaktiivlennukiga Boeing-727, millel oli 83 reisijat ja mis kuulus lennuliinile «Eastern Airlines» ja Boeing-707, mis kuulus kompaniile. «Panamerican Airways».

Kuuba siseministeeriumi informatsiooni järgi oli Boeing-727 viieliikmelise Kuuba elanikerühma poolt ara aetud. Üks piraatidest reisis oma naise ja kolme lapse saatel. Nad olid alles hiljuti Kuubast Ühendriikidesse emigreerunud, kuid sealsed rasked elutingimused sundisid neid kodumaale naasma. Nad lunastasid pileti Chicagost Miamisse minevale lennukile. Neil õnnestus üsna kergesti sundida meeskonda Kuubale lendama. Kõik selle rühma liikmed kinnitasid üksmeelselt, et nad ei suuda Ameerika elulaadiga kohaneda.

Mõlemad lennukid koos reisijatega, kes seda soovisid, pöördusid takistamatult Ühendriikidesse tagasi.

Isesuguse rekordi püstitasid Kariibi õhupiraadid novembris-detsembris 1968. aastal, kui üheainsa nädala kestel kolm suurt Ameerika reaktiivlennukit, mille pardal oli 278 reisijat, tegid Havannas sundrnaandumise. Nagu varemgi oli kõigil juhtudel õnnelik kulg ja epiloog. See kujunes nõnda vist põhjusel, et Kariibi rajooni lennuliinid on juba nagu leppinud õhupiraatluse kui kurja paratamatusega, katsumata sellele kuidagi eriti vastugi hakata, piirdudes ainult oma reisijate ja masinate ohutuse tagamisega. Need õhuliinid on oma piloote igaks juhuks isegi Havanna lennuvälja Jose Marti kaartidega varustanud.

stjuardessidele aga soovitavad hõivajatega mitte vaielda, vaid võimalust mööda nende nõudmisi täita.

Ameerika nädalaleht «Time» käsutas ara 1968. aasta rikkalikud kogemused ja avaldas ühes oma detsembrinumbris naljatleva «Juhendi röövitud lennuki reisijaile», soovitades seda trükkida brošüürina, mis tuleks koos muude teadetega istmele kinnitada, et reisijad sellega tutvuksid. Allpool need head soovitused, mis mainitud «Juhend» sisaldab.

Õhus 4 X ei! Ja nimelt:

Esiteks, ei tohi käituda agressiivselt, sest hõivajad on tavaliselt täiuslikult relvastatud, ja kuna nad väga paljuga riskivad, kalduvad nad ägedaid liigutusi tegema. Nende relvastus võib olla üsna mitmesugune. Enamasti kasutatakse revolvreid ja nuge. Kuid kahekümne kolme aastane Kuuba emigrant R. Hernandez, kes 1968. aasta juulis hõivas lennuki DC-8 (kuulub National Airlines'ile) terroriseeris meeskonda ja reisijaid mingi esemega, mis tema väiteid mööda pidi granaat olema. Havannas maandumisel aga selgus, et see oli ninarätikusse mähitud pudel vedelikuga, mis värskendab nahka pärast raseerimist.

Teiseks, ei tohi paanikasse sattuda. Kuigi õhupiraadid on soovimatud, külalised, on nad ometi tavaliselt meeldivad inimesed. Üht kolmest mehest, kes 1968. aasta novembris Panamericani liinilennuki nr. 281 teel San Juani, Puerto Rico saarele, hõivas, tuntakse ainult hüüdnime Jose järgi. See mees jagas reisijaile mälestuseks kuule kaliibriga 0,32 ja vestles nendega sõbralikult. New Jersey noorpaarile, Joseph Hunovalile ja tema abikaasale ütles piraat üliviisakalt: «Meil on väga kahju, et pidime teie pulmareisi segama!» Pole imestada, et sellisest kohtlemisest hurmatud mrs. Hunoval rääkis ajakirjanikele pärast naasmist, et «kuubalased on tõepoolest äärmiselt meeldivad inimesed»!

Kolmandaks, ei tohi tooli külge kinnitatud kellanupule vajutada. Selle äkiline helin piloodikabiinis võib piraati heidutada ja revolvrist tulistama panna. Vääratanud kuul võiks läbida

lennuki konditsioneeritud kabiini hermeetilise seina. Viimasel juhtumil tuleb järgida eeskirju, mis käsitlevad käitumist katastroofiohus.

Neljandaks, ei tohi valjusti stjuardessi kutsuda. Abi vajades või tualettruumi minna soovides tuleb käsi tõsta. Hõivajate loal varustab lennukipersonal reisijaid jookidega. Vahel juhtub ka üllatusi. Õhupiraat, kes 1968. aasta

novembris hõivas Ameerika «Eastern Airlines'!» lennuki teel Chicagost Miamisse (Floridas), tegi oma tasku arvel reisijaile välja 20 dollari eest vägijooke.

Maa peal 2 X jah! Ja nimelt:

Esiteks, tuleb korralikult, välja puhata. «Hoolimata Castro režiimist on kuubalased sümpaatsed inimesed,» kirjutab ameerika nädalaleht, «sest niipea kui saabumisega seotud formaalsused täidetud on, oskavad nad inimestele nende sundviibimise tõepoolest meeldivaks teha. Mis puutub formaalsustesse, siis kuuluvad siia juba ... traditsiooniliseks saanud filmi- ja fotovõtted igast reisijast ning stereotüüpsed küsimused personali kohta. Need, kellel rõugepanemise kohta tõendeid esitada pole, teevad vastava protseduuri läbi lennuvälja karantiinis.

Teiseks, Havannas viibimist tuleb kasutada kõige meelepärasemalt, mida kuubalased ka reeglina hõlbustada püüavad. Enamatel juhtudel tuurib sundpeetus vähemalt ühe öö, sest Kuuba õhujõud ei luba Ameerika reaktiivlennukeil ja nende reisijail Jose Marti lennuväljalt startida. Sellepärast peab ootama, kuni antud lennuliin saadab kolb-mootoriga lennuki. Kuuba võimud paigutavad vahepeal reisijad Jose Marti lennuvälja hotelli või siis «Habana Libresse» (kunagine «Havana Hilton»), mis asub pealinna südames, või «Veradero Internationali», kuhu linnast tuleb pool tundi autoga sõita, kuid selle eest asub see hotell Veradero lennuvälja lähedal. Veradero lennuväljalt stardivad aga kolbmootoriga lennukid.

Sõltuvalt majutuskohast võib sundturistil Havannas veel nii mõndagi juhtuda:

Jose Marti lennuväljal tohivad reisijad Kuuba võimude loal vabalt liikuda ja lennuvälja kauplustest põnevaid oste teha. Eriline minek ameeriklaste seas on kuulsatel Havanna sigaritel ja Kuuba rummil. Kumbagi artiklit ei tohi Ühendriikidesse sisse vedada, aga mõnedel see ometi õnnestub. Linnaga tutvumiseks kuigi palju võimalusi pole, selleks jääb aega vaid sõidul ühelt lennuväljalt teisele. Autobussid annab Šveitsi saatkond, kes Kuubas Ühendriikide huve esindab.

«Habana Libre» hotelli paigutatud reisijail avaneb võimalus tutvuda sotsialistliku Kuuba ööeluga. Luksushotelli öölokaalis võib tühjendada klaasikese daiquirit[1], vaadata

Daiquiri — Kuuba rahvuslik kokteil rummiga. Autor,

kabaree-etendusi ja kokku puutuda ameeriklaste silmis eksootilise publikuga, nimelt Euroopa sotsialismimaade turistidega. Südalinnas on ka oste põnevam teha kui lennuväljal. Suurepärastele sigaritele ja rummile lisanduvad siin veel oivalised Saksa Demokraatliku Vabariigi foto-aparaadid ja tšehhide kaunilt kootud rahvuslikud pluusid ja pitsid. Ka neid kaupu võivad Ameerika tolliametnikud konfiskeerida, aga neid võib tagasi saada, kui esitada avaldus Washingtoni Importtaotluste Komisjonile.

Hotelli «Veradero International» majutatud reisijatel peab kaasas olema supelkostüüm, sest sealsel 15 miili pikkusel imepeene liivaga rannal on tõesti tore olla, merevesi aga on puhas ning soe. Igihurmavad kuubalased kostitavad seal sundturiste maksuta einega (külm suupiste,-liha riisi ja salatiga, magustoit), mille ajal kaks kuuba orkestrit vaheldumisi mängivad «Bossa novat» ja «Hasta la vistat».

Pole siis ime, et nii mõnigi ameeriklane ei jõua Kariibi piraate ara kiita!...»

1969. aasta algas veel sagedasemate lennukiröövidega kui seda oli eelmine aasta. Ainult jaanuaris hõivati keskmiselt kaks lennukit nädalas. Üksnes pühapäeval 19. jaanuaril 1969. aastal

aeti Kuubale kaks lennukit: üks ameeriklaste «Eastern Airlines'ile» kuuluv 171 reisijaga lennuk ja teine Ekuadori «Airlines Electrale» kuuluv, pardal 83 reisijat.

Lennukite hõivamine muutus nakkuseks. Aeg-ajalt esineb seda liiki röövi väljaspool Ameerikatki, mõnes teises maailmaotsas. Põhjused selleks on aga kõikjal erinevad.

Kreeka reisilennuk, mis 2. jaanuaril 1969. aastal Heraklionist (Kreetal) startis ja teel Ateenasse oli, pidi kolmekümneaastase Kreeta elaniku G. Flamuridesi sunnil muutma kurssi ja lendama lõunasse, Kairosse. Kaht Kreeka hävitajat, millega hõivatud lennukit taga aeti, hoiatasid röövlid raadio teel, et kui jälitajad tagasi ei pööra, siis lastakse reisilennuk õhku. Viimase pardal oli 97 reisijat. Pärastlõunal Kairos maandumise järel seletas hõivaja ülekuulamisel, et sel viisil tahtnud tema avaldada protesti Kreeka tribunali otsuse vastu, millega teda poliitilistel põhjustel üheks aastaks vanglasse mõisteti. Äraaetud lennuki tagastasid Egiptuse võimud Kreekale, reisijad aga naasid Ateenasse reaktiivlennukil Boeing-707, mis kuulus samale õhuliinile.

213

Suur elevus tekkis Sofia lennuväljal, kui 16. septembril 1969. aastal kell 14.25 seal väljaspool igasugust lennuplaani maandus Türgi riigilennuliinide lennuk, peal viiskümmend reisijat, kes olid tahtnud Stanbulist Ankarasse lennata.

Hõivaja oli ühe Türgi ülikooli õigusteaduskonna kahekümne seitsme aastane üliõpilane Sadi Toher. Püstoliga ähvardades sundis noormees pilooti lennuki Sofiasse suunama. Pärast lühikest, formaalsuste õiendamiseks vajalikku peatust, lendas lennuk koos meeskonna ja reisijatega tagasi Türgisse, välja arvatud õhupiraat. Türgi valitsus avaldas Bulgaaria valitsusele tänu mõistva suhtumise eest vahejuhtumisse.

Paar nädalat hiljem põhjustas kogu maailmas palju lärmi nn. Minichiello afäär. Kui hiigellennuk Boeing-707, mis Los Angelesest 31. oktoobril 1969. aastal õhku tõusis, juba San Franciscosse maandumas oli, astus piloodikabiini automaatpüstoliga noormees ja nõudis lennuki juhtimist New Yorki. Suure raskusega tegi esimene piloot õhupiraadile selgeks, et nii pikaks teekonnaks ei jätku kütust. Siis nõustus piraat lennuga Denverisse Colorado osariigis. Seal lasti kõigil reisijail ja kolmel stjuardessil lahkuda. Pardale jäid ainult meeskond ja üks stjuardess. Pärast tankimist tõusis lennuk uuesti õhku. Minichiello, nii oli piraadi nimi, istus kolmetunnilise New Yorki lendamise ajal kogu aeg juhtimiskabiinis, terroriseerides oma automaatpüstoliga viit meeskonnaliiget.

Maanduti New Yorgi Kennedy-nimelisel lennuväljal. Piraat märkas lennuki ümber politseiautosid liikumas. Mees tulistas õhku ja purustas kabiini lae alla paigutatud vedelhapnikuballooni.

«Sirutan pikali teid ja veel paar tükki pealekauba,» ähvardas ta piloote, «kui me siit otsekohe minema ei lenda!»

New Yorgis tulid pardale kaks uut pilooti, asendamaks seniseid, kes lakkamatust kaheksatunnilisest tööst puruväsinud olid. Piraadi ähvarduste sunnil startis lennuk oma kütusevaru täiendamata uuesti. Lennuvälja murult tõusid püsti FBI täpsuslaskurid, kes kogu aeg olid lamanud ja oodanud, kunas ilmub lennukiaknale piraadi pea. Nendel oli käsk tulistada ainult täiesti kindla peale, aga niisugust võimalust ei tulnud.

Röövitud lennuki järgmiseks peatuskohaks oli Banghori

214

lennuväli Maine'i osariigis. Minichiello nõude peale võeti seal kütust ja Boeing startis lennule üle ookeani. Viis tundi õhusõitu ja reaktiivlennuk maandus kell 1.30 öösel Shannonis Iirimaal. Pärast lühiseisakut jälle start pimedusse. Neli tundi hiljem, 1. novembril 1969. aastal kell 4.30 hommikul maandus hõivatud lennuk Roomas Leonardo da Vinci lennuväljal.

Nii püstitati röövitud masina kestvuslennu maailmarekord. Teekonna pikkus oli üksteist tuhat kilomeetrit

Enne maandumist Rooma lennuväljale astus Minichiello Itaalia politseiga raadioühendusse ja nõudis auto ja autojuhi kohalesaatmist. Röövli nõudel sõitis politseiauto otse lennukitreppi. Minichiello võttis nüüd raadioühenduse dispetšeriga, esitades järjekordse nõudmise: rooli taga istuv relvastamata, kuid mundris politseinik tulgu lennukisse. Täideti seegi õhupiraadi nõue. Möödusid lõpmatult pikkadena tunduvad kümme minutit, mille järel lennukiuksele ilmus Rooma politsei viitsekvestor, seljas selleks puhuks seersandimunder. Tema kannul tuli, relv käes, õhupiraat. Politseinik võttis sisse oma endise köha autorooli taha. Tagakohale istus Minichiello, käes püstol, mille toru ta pani autojuhi kuklale. Vana Alfa-Romeo turtsatas äkki ja kihutas teadmata suunas.

Kaks politseiautot kihutasid küllaldases kauguses piraadiautole järele. Piraat taipas, et teda jälitatakse, ja käskis juhil tükk aega mööda Rooma linnaääri keerutada, kuni viimaks nõudis sõitu Napoli suunas. Kui inimtühjale maanteele jõuti, hüppas Minichiello autost välja ja tormas otse üle põllu edasi. Nüüd alustas Itaalia politsei tagaajamist.

Neli tundi otsisid politseikoerad õhupiraati, enne kui jõudsid Jumala Armu nimelisse kirikusse, kus mees ennast parajasti ümber rõivastas. Relva oli ta juba varem põõsasse visanud. Mees toodi Rooma ja suleti sealsesse vanglasse, millel on paljutähendav nimi: Regina Coelis ehk Taeva Kuninganna.

Kui röövel oli juba trellide taha pandud ja lennuk seaduslikele omanikele tagastatud, hakkas maailma üldsus ja ajakirjandus huvi tundma selle mehe elukäigu vastu. Selgus, et Rafael Minichiello on Itaaliast pärit Ameerika kodanik, kes nii ebatavalisel moel oli otsustanud teostada oma unistust kodumaale tagasi saada. Tema põdur isa oli juba mitu aastat varem Ühendriikidest kodulinna Napolisse jõudnud.

Naeratlev, elurõõmus noormees, kes üle Atlandi lennates pühitses oma kahekümnendat sünnipäeva, oli neljateistkümneaastasena Itaaliast Ühendriikidesse saabunud, kus hakkas ka koolis käima. Rohkem kui aasta enne lennuki hõivamist oli ta astunud merejalaväkke (Marines). Kaksteist kuud oli mees teeninud Vietnami demilitariseeritud tsoonis, seega äärmiselt ohtlikul alal. Ta ülendati kapraliks ja sai autasu. Sõjaväes õpetati talle brutaalsust, kunsti, kuidas tappa püstoliga, kuulipildujaga, noaga ja isegi rusikalöögiga. Naasnud Ühendriikidesse, röövis ta kõigepealt sõjaväeladu, seejärel aga varustas end relvaga, hõivas vangistust kartes lennuki ja lendas Euroopasse. Itaalia kohtuvõimud keeldusid teda välja andmast ja võtsid karistamise enda kätte.

Üks teine, tagajärgedelt raskem intsident juhtus ööl vastu 18. märtsi 1970. aastal Ameerika siseliini lennuki DC-9 pardal, mis seitsmekümne kolme reisijaga lendas Newarkist Bostonisse.

Üks reisija, keegi J. Divivo teatas pileti kontrollimise ajal stjuardessile, et tal puudub raha sõidu tasumiseks ja pöördus lennuki kapteni poole, et see muudaks kurssi. Kuna lennuk valmistus juba Bostoni lennuväljale laskuma, keeldus piloot hõivaja käsku täitmast. Nüüd tõi piraat revolvri taskust välja ja tulistas mõlema piloodi pihta, tappes neist ühe ja haavates teist õlga. Haavast hoolimata ei kaotanud piloot teadvust, vaid juhtis masina õnnelikult lennuväljale. Nähes oma aktsiooni luhtumas, tahtis piraat endalt elu võtta ja tulistas rinda.

Kuigi lennukiröövid aina sagenevad, on siiski vähe selliseid juhtumeid, mis maailmas oleksid nii suurt kõmu tekitanud kui esimese Jaapani lennuki anastamine 1970. aasta kevadel. See banaalselt alanud afäär on oma sündmustikult õhupiraatluse ajaloos täiesti erakordne.

31. märtsil 1970. aastal kell 7.30 Tokio aja järgi aeti ära Jaapani lennuk, mis pidi suunduma Tokiost Fukuokasse, pardal 131 reisijat ja 7 meeskonnaliiget. Varsti pärast starti Tokio lennuväljalt tungis piloodikabiini grupp jaapani üliõpilasi, kes kuulusid vasakpoolse organisatsiooni Zengakureni maoistlikku fraktsiooni, ja käes samuraimõõgad ja püstolid, nõudsid lennuki suunamist Phönjani lennuväljale. Teine grupp hõivajaid terroriseeris samal ajal reisijaid, ähvardades lennukit õhku lasta, kui keegi peaks mõnda kahtlast liigutust tegema. Meesreisijad seoti tooli

külge, ka nende käed köideti. Hõivajaid oli kokku üheksa relvastatud üliõpilast.

Piloot selgitas, et tal ei jätku kütust, lendamaks Korea Rahvademokraatlikku Vabariiki, ja röövlid nõustusid maandumisega Ibusukis Kiušiu saarel, et seal kütust võtta. Viis tundi kestnud läbirääkimiste tulemusena soostusid üliõpilased vabastama kakskümmend kolm inimest, lubades neil lahkuda, kas nende vanuse või tervisliku seisundi tõttu. Vastutasuks lubasid Jaapani tsiviillennunduse võimud piraatide hõivatud lennukil Koreasse lennata.

Mõni minut pärast starti ilmusid reaktiivlennuki lähedusse Souli režiimi sõjaväelennukid. Neil õnnestus luua ühendus Boeingi meeskonnaga ja kutsuda seda maanduma Lõuna-Korea pealinnas Soulis.

Samal ajal asuti tsiviillennunduse ajaloos suurima müstifikatsiooni ettevalmistamisele. Pärast teate saabumist selle kohta, mis hõivatud Boeingi pardal toimub, dekoreeriti Souli lennuväli Kimpos nõnda, et maandumisel jääks röövlitel mulje, nagu oleksid nad Phönjanis. Selleks kisti lennujaamas maha Lääneriikide lipud ja heisati masti Korea Rahvademokraatliku Vabariigi lipud. Seati üles kpmmunistlike loosungitega plakatid, Souli väeüksus aga ajas selga Korea rahvaarmee mundrid. Raadio kaudu anti kutsung: «Siin Phönjani lennuväli, võite maanduda!»

Kuid müstifikatsioon paljastati varsti. Hõivajad said kavalusest aru, kui nõudsid kohe pärast maandumist Phönjani värskemat ajalehte, mida aga neile anda ei olnud. Nähes, et neid on petetud, blokeerisid üliõpilased otsekohe lennuki sissepääsu ja nõudsid lennuluba Korea RV-sse. Piloot väitis, et see on võimatu, kuna lennuvälja teenistujad olid rattakummid läbi torkinud, et uut õhkutõusmist takistada.

Sellest hetkest peale algasid pingelised kauakestvad ning dramaatilised läbirääkimised üliõpilaste ja kohalike võimude ning Tokio esindajate vahel. Kõnelustest võttis osa Jaapani saadik Soulis isiklikult ja samuti kiiresti koha-letõtanud Jaapani transpordiminister. Läbirääkimised vältasid tunde. Korduvalt teatati, et lennuk võib startida, kuid siis jälle lükati seda edasi. Tundtunnilt muutus olukord lennukis dramaatilisemaks.

Pinetusest ja mitmetunnilisest lennutoolis piinlemisest kurnatud reisijad olid jõudnud oma kannatuste piirile.

Seda dramaatilist õhkkonda peegeldab ilmekalt vahetatud radiogrammide sisu.

Hõivatud lennuki kannatlik ning malbe kapten informeeris raadio teel Jaapani saadikut Soulis: «Üliõpilased on meeletud ja erutuvad järjest rohkem. Seisukord on talumatu. Nad tahavad jalamaid ara lennata, ja mulle paistab, et kui me kõige halvemat vältida tahame, siis peame startima.» Analoogilise seletusega pöördus saadiku poole ka üks reisijaist: «Me kõik oleme nõus edasi lendama, isegi kui meid seal kinni peetakse. Palume teid, lubage meil ara lennata.»

Alles pärast üheteistkümnetunnilist seisakut otsustasid kohalikud võimud loobuda komöödia etendamisest ja andsid läbi piloodikabiini lahtise akna võimendaja kaudu teate: «Viibite Lõuna-Koreas, Kimpo lennuväljal.» Sama akna kaudu ulatati ohvritele nende tungivate palvete peale vett ja toitu. Laaditi akud, mis võimaldasid jahtunud lennukiruume soojendada.

Siis pöördusid võimud röövlite poole üleskutsega: «Lubage reisijatel lahkuda ja me laseme teil homme Põhja-Koreasse lennata.» Ent kord. juba petetud üliõpilastel ei olnud enam usku Souli režiimi tõotustesse. Sellepärast ütlesid nad raadio teel dispetšeripunkti: «Me ei luba mitte kellelgi lennukist lahkuda. Teie abi meie ei, vaja, et Korea RV-sse lennata. Kui te meid ründama hakkate, laseme lennuki kõigi reisijatega õhku.» Lennuki kapten kinnitas, et piraatidel on tõesti lõhkamisvahendid kaasas.

Lennukis viibivad reisijad ei teadnud aga midagi sellest, et Jaapani lennuliinide direktsioon oli suutnud suuri vaevu hoida Souli võimusid gaasi tarvitamast ja vägivallaga lennukisse tungimast.

Vahepeal käis Souli ja Tokio vahel kõnelus, mis hõlmas aina laiemaid ringkondi.

Pärast seitsekümmend kaheksa tundi kestnud läbirääkimisi Souli ja Jaapani võimude vahel, nõustusid piraadid mööndusi tegema ja vabastama üle saja reisija, kes olid neli päeva afääri lõppu oodanud, täis närvipinget ja korralikult söömata. Üliõpilaste-poolseks tingimuseks oli, et lennukipardale tuleksid pantvangidena Jaapani transpordiministri asetäitja S. Yamamura ja Jaapani sotsialistliku partei deputaat parlamendis S. Abe. Kui need kaks olid Tokiost lennukiga Souli jõudnud, nõustusid üliõpilased

vabastama kõigepealt viiskümmend reisijat ja ülejäänud siis, kui kaks mainitud pantvangi on lennukisse astunud. Röövlid nõustusid pardale laskma ka kaheksat arsti ja viitteistkümmend medõde, kuna enamik reisijaid vajas arstiabi. Nimelt oli üks reisija saanud südameataki, teisel aga ilmnes šoki tagajärjel vaimuhäirete tunnuseid. Lennukimeeskonna vahetamisega aga piraadid ei nõustunud. Koos kahe pantvangiga oli Tokiost saabunud viis pilooti ja kaks stjuardessi, et hõivatud lennuki kurnatud meeskonda asendada, kuna see enam lendu jätkata ei jõudnud. Samas tõotasid Souli võimud, et pärast reisijate vahetamist pantvangide vastu seatakse lennuk sõiduvalmis ja veetakse stardirajale.

Pärast 80 tundi kestnud peatust Souli lennuväljal avanes röövitud lennuki uks ja lävele ilmusid kaks samuraimõõgaga relvastatud üliõpilast. Nad hoiatasid lennuvälja personali, et keegi ei tuleks lennukitrapile lähemale kui kähe meetri kaugusele. Hetk hiljem tulid trapil nähtavale esimesed reisijad, kes vaevalt jalul seistes üksteise järel lennuväljale astusid. Siinsamas ootasid neid juba esmaabiautod, arstid ja õed. Olid viiskümmend reisijat lennukist väljas, sulgus lennukiuks jälle.

Kui viiskümmend vabastatud reisijat Souli lennujaama olid jõudnud, astus vallutatud lennukisse Jaapani transpordiministri asetäitja Yamamura. Nüüd lasti ka ülejäänud reisijad lennukist tulema. Mõne viivu järel tõusis lennuk õhku ja suundus Phönjani poole.

Nii lõppes see ühtekokku sada kakskümmend kaks tundi kestnud õhuodüsseia. Oli püstitatud lennukiröövi uus maailmarekord. Jäid veel poliitilised komplikatsioonid.

Üheksa üliõpilast, kellest vanim oli kakskümmend üks, noorim aga ainult kuusteistkümmend aastat vana, hoidsid tervelt kuus päeva ärevuses tervet maailma ja võtsid kogu Jaapani valitsuselt une silmist, sundides astuma teda alandavaid ning piinlikke samme.

5. aprillil tänas Jaapani peaminister Eisaku Sato Rahvusvahelise Vaherahukomitee kaudu Korea Rahvademokraatlikku Vabariiki. Kahtlemata langeb süü selle intsidendi eest õhupiraatidele, kuid ka Jaapani valitsust süüdistati selles, et ta nii kohmakat mängu oli mänginud, ohustades enam kui sadat inimest ning seades neid ebameeldivasse olukorda.

Aina paisuv lennukiröövide laine ei möödunud ka Poola

reisilennukeist, mis 1969. aasta oktoobris ja novembris kahel korral õhupiraatluse ohvriks langesid.

19. oktoobril 1969. aastal aeti ära Lääne-Berlüni PLL. lennuk LOT (Il-18), mis Varssavist SDV pealinna Berliini kaudu pidi Brüsselisse lendama.

20. novembril 1969. aastal tungisid lennul Wrodavistf Varssavisse AN-24 reisilennuki meeskonnale kallale kaks röövlit ja sundisid neid Viini pöörduma.

Poola valitsus nõudis mõlema kurjategija väljaandmist. 1970. aasta märtsis toimus Viinis kõhus õhupiraatide üle. Ühele neist mõisteti 2 aastat ning 3 kuud ja teisele 2 aastat vangistust. Pärast karistuse kandmist tuli mõlemal süüdlasel Austria territooriumilt lahkuda. Otsust motiveerides toonitas tribunali esimees, et ÜRO põgenike asjade ülem-komissarivalitsus ei tunnista õhupiraatide asüüliõigust.

Mõlemad kaebealused püüdsid iga hinna eest tõendada, et nende tegevuse peamotiivid olnud poliitilised. Alles kõrvalise põhjusena nimetasid nad materiaalseid huve. Kohtuliku juurdlusega tuvastati, et peaosa mängisid siin just
nood viimased motiivid. Kaitsja küsimuse peale vastates seletasid noormehed, et nad kuulnud mitmes «Vaba-Euroopa» saates, nagu ei karistataks kapitalistlikes riikides sotsialistlike maade lennukite hõivamise eest. See kõneleb veel kord «Vaba Euroopa» raadio diversioonitegevusest õhupiraatluse valdkonnas.

Piraatluse mõiste'täpse definitsiooni puudumine rahvusvahelises õiguses toob enesega kaasa raskusi mitte ainult mere-, vaid ka õhupiraatluse üksikute ilmingute juriidilisel kvalifitseerimisel. Nii nagu mereõiguses, nii on ka õhu-õiguses raske juriidiliselt õigesti kvalifitseerida õhulaeva meeskonna mässujuhtumeid, õhulaeva vallutamist ülestõusnute ja rahvavabastusliikumise võitlejate poolt. Ometi, esineb aeg-ajalt sääraseid juhtumeid ja neid lahendatakse, erinevalt. Üheks näiteks on siin Iisraeli reisilennukite lutamine Palestiina vabastusvõitlejate poolt.

Kui Iisraeli lennuliinile «EL-AL» kuuluv reisilennuk Boeing-707 23. juulil 1968. aastal Roomast lendu tõusis Tel Avivi lähedasse Lyddasse jõudmaks, siis ei viidanud miski, et juba üsna varsti pöördub sellele maailma avalikkuse tähelepanu. Mitte keegi ei teadnud siis, et reaktiivlennuki reisijate seas, kelle koosseisus leidus mitmete rahvaste liikmeid, on kolm võitlejat Palestiina Vabastamise Rahvarindest.

25 minutit pärast starti Rooma lennuväljalt, kui lennuk oli Itaalia õhuruumi juba seljataha jätnud ja lendas avamere kohal, suundusid kolm seni reisijate seas istunud meest juhtimiskabiini poole. Püstol käes, manitses üks neist kaasreisijaid oma kohtadele jääma. Kaks võitlejat ähvardasid pilooti, käskides tal kursi Alžeeriasse võtta. Teine piloot, kes katsus vastu hakata, sai revolvripäraga uimastava löögi pähe. Loodi side Alžeeria lennuväljaga, ja üks võitlejaid saatis raadio teel järgmise sisuga kutsungi: «Oleme palestiinlased, hõivasime Iisraeli reisilennuki ja palume masinat maandumisel abistada.» Kogu lennu vältel täitis iisraeli meeskond kuulekalt kõiki hõivajate nõudeid. Reisijad, keda valvas kolmas võitleja, ei lahkunud samuti oma kohtadelt enne, kui lennuk Alžiiri lennujaama ees peatus.

Reisijad, kes Iisraeli kodanikud ei olnud, viidi autobussiga linna ja neil lubati juba samal päeval Pariisi lennata. Nelja päeva pärast saadeti ara ka iisraeli naised ja lapsed, koos nendega kolm stjuardessi. Aga kaksteist Iisraeli meeskodanikku — 7 meeskonnaliiget ja 5 reisijat — peeti ühes lennukiga Alžiiris kinni.

Vahetult pärast Iisraeli lennuki äraajamist publitseeris Palestiina Vabastamise Rahvarinne Beirutis kommünikee, millest nähtus, et selle teoga said hakkama Rinde võitlejad omal algatusel, ilma et sellest oleks Alžeeria võimud või mõne muu araabia riigi valitsusorganid midagi teadnud. Edasi teatati, et Rinne käsitab kahtteistkümmend Alžeerias kinnipeetud Iisraeli kodanikku kui pantvangi, keda Rahvusvahelise Punase Risti vahendusel ollakse valmis vahetama Iisraelis vangistatud Palestiina vastupanuliikumise osaliste vastu. Lennukit käsitati sõjasaagina. Edasi selgitati, et palestiinlaste võitlusüksuse rünnaku põhjuseks «EL-AL» lennukile oli tõik, et nende

lennukitega veeti Iisraelile sõjavarustust ja vabatahtlikke, rikkudes seeläbi tsiviillendudele kohustuslikke määrusi.

Iisraeli esimene reaktsioon Palestiina rahvavabastus-võitiejate sammule oli katse kvalifitseerida seda juriidiliselt kui õhupiraatlust. Kuid araablaste otsustav leppimatu seisukoht sundis Iisraeli varsti tooni muutma.

Ligi kaks kuud kestnud läbirääkimiste järel intsident, mille põhjustas Palestiina võitlejate poolt Iisraeli lennuliini «EL-AL» reisilennuki hõivamine, lõppes omamoodi kompromissiga. 1. septembril 1968. aastal Palestiina võit-

lejatest sunnituna Alžeerias maandunud Iisraeli lennuk pöördus tagasi Tel Avivi. Koos lennukiga naasid 12 Alžeeria võimude poolt kinnipeetud Iisraeli kodanikku. Vastutasuna selle eest nõustus Iisraeli valitsus andma vabadust 16 araablasele, kes kandsid vanglakaristust illegaalse viibimise eest Iisraeli territooriumil. Intsidendi niisugusele reguleerimisele aitasid kaasa peamiselt sammud, mis võttis ette Itaalia välisminister, kes oli vahendajaks läbirääkimistel Iisraeli ja Alžeeri valitsuse vahel, kuna viimastel puuduvad omavahel diplomaatilised suhted.

Palestiina võitlejate kirjeldatud aktsioon ei ole erandlik sündmus.

29. augustil 1969. aastal startis Rooma Fiumicino lennuväljalt kell 12.05 (Greenwichi aja järgi) suur reaktiivlennuk Boeing-707, mis kuulus Ameerika lennukompaniile TWA. Pardal oli sada üks reisijat ja kaksteist meeskonna liiget. Lennuplaani järgi pidi lennuk lendama Ühendriikidest üle Rooma ja Ateena (kus pidid lahkuma seitsekümmend kolm reisijat) Tel Avivi. Reaktiivlennuk aga möödus Ateenast ja kell 13.40 andis piloot napisõnalise raadioteate: «Lendame Tel Avivi. Meid hõivati.»

Kui lennuk oli Tel Avivi lähedase Lydda lennuvälja kohale jõudnud, võttis piloot taas ühenduse dispetšeri-punktiga ja palus instruktsioone, kuidas Beirutisse lennata. See sõnum ajas Iisraeli kihevile. Lennuväljale saabus Iisraeli ülemjuhataja, kes hakkas isiklikult juhtima lennuki äravõtmise katseid tundmatute hõivajate käest. Tõusid õhku Iisraeli hävitajad. Need piirasid reaktiivlennukit ja astusid selle juhiga, kapten Carteriga, raadioühendusse. See aga soovitas, hävitajail eemalduda, pöörates tähelepanu reisilennukit ähvardavale katastroofile.

Kui lennuk Beirutile lähenes, võttis piloot jälle ühenduse sealse lennuvälja dispetšeriga, seal aga keelduti lennukit vastu võtmast.

Nüüd suunas Carter lennuki Damaskusesse, taotledes maandumist ekspluatatsioonile alles tulemata lennuväljale, ja teatas, et kütus on lõppemas. Lennuk peatus poolel stardi väljal ja reisijail soovitati plahvatuse ohu tõttu kii-resti lahkuda. Lennuk plahvataski veerand tundi pärast reisijate evakueerimist. Plahvatus vigastas piloodikabiini, sisemust, tehes masina lennukõlbmatuks.

Süüria võimud võtsid reisijad otsekohe oma hoole alla,

eriti need, kes ärevuses lennukist lahkudes olid vigastusi saanud. Alustati juurdlust sundmaandumise kohta.

Nüüd selgus, et lennuki äraajajaiks olid kaks Palestiina Vabastamise Rahvarinde liiget, umbes kahekümneaastane naine ja temast paar aastat vanem mees. Diversioonigrupi juht oli naine, kes käsutas pseudonüümi kapten Sadia Abu Gazale. Selgus ka, et see on aasta varem iisraellaste poolt Nabluses tapetud noore Palestiina naise nimi. Hetkel, kui reaktiivlennuk oli juba Iisraeli ranna lähedal, oli kapten Šadia teatanud pardaraadio kaudu, et lennuki on üle võtnud Palestiina Vabastamise Rahvarinne ja et edaspidi pöördutagu mitte enam lennuki TWA-840 poole, vaid

Palestiina Vabastamise Rahvarinde lennuki number l poole. Samal ajal oli Kairo rahvusvahelise lennuvälja kontrollkeskus võtnud eetrist vastu naise hüüde araabia keeles: «Elagu vaba Palestiina! Elagu Palestiina rahvas!»

Samal ajal oli politsei kindlaks teinud, et hõivatud lennuki esimeses klassis leidub kaks Roomas pealetulnud reisijat, kellel olid araabia nimed: proua Leili Chalet Džales ja härra Salih Essavi. Mõlemad olid esitanud Iraagi diplomaatilised passid.

Damaskuse lennuväljal eraldasid Süüria julgeolekuorganid hõivajad teistest reisijatest, kes jaotati kahte rühma. Neliteist iisraellast ja juuti paigutati valitsuse hotelli, ülejäänud reisijad aga teistesse Damaskuse hotellidesse. Järgmisel päeval vabastati üheksakümmend viis reisijat, kuid peetati kuus Iisraeli kodanikku, nende seas neli naist.

Lennuki hõivamise põhjused on jäänud selguseta. Ühe informatsiooni järgi olnud aktsiooni eesmärgiks lennukil viibinud Iisraeli meeskodaniku areteerimine, kellel lasus vastutus paljude Palestiina vabastusvõitlejate jälitamise ja surma eest. Palestiina Vabastamise Rahvarinne (PVR) teatas koguni, et see inimene viidavat Palestiin vastupanuliikumise revolutsioonilise tribunali ette.

Teiste kuulujuttude järgi olnud hõivamine repressioonidekampaania dramaatiline algus, sest Ühendriigid olid Iisraelile Phantom-tüüpi sõjaväelennukeid loovutanud.

PVR, kes oli hõivanud Iisraeli lennuki teel Roomast Alžiiri ja tunginud kallale õhuliini «EL-AL» lennukile Ateena ja Zürichi lennuväljal, on palestiinlaste radikaalne ning ainus organisatsioon, mis ei allu Palestiina jõudude ühisele juhtimisele ega ole esindatud palestiinlaste polii-

tilises ühingus Palestiina Vabastamise Rahvaorganisatsioon.

Mõned Lääne ringkonnad on püüdnud käsutada siin kirjeldatud hõivamisakte selleks, et luua ebasoodsat suhtumist Palestiina vabastusvõitlusesse. Selle suhtumise on hajutanud Palestiina Vabastamise Rahvaorganisatsiooni esimehe Jassir Arafati 1970. aasta keskpaigast pärit avaldus, milles ta ametlikult teatab, et lennukiteröövpole Palestiina rahvavabastuse liikumise võitlusvorm.

Mereröövi korral, mille loeb kuriteoks juba 1958. aasta Genfi konventsioon, on käesoleval ajal mõnedes riikides kehtestatud kindlad karistusmäärad ka õhupiraatluse eest. Piraatluse jälitamist käsitlevad õigussätted on seal laiendatud ka õhupiraatlusele, mida käristatakse näiteks Ameerikas vangistusega kuni 20 aastat, Mehhikos koguni 40 aastat. Teised riigid, kelle koodeksid seda liiki kuritegevust ei hõlma, jälitavad õhupiraatlust analoogiliselt mererööviga. Sellest hoolimata on õhupiraatluse kriminaaljälitus äärmiselt raske just seoses kurjategijate väljaandmise protseduuri keerukusega.

Tõsi küll, 14. septembril 1963. aastal kirjutati Tokios alla rahvusvaheline konventsioon, mis käsitleb lennuki-pardal tehtud kuritegusid, kuid selles sisalduvad määrused on paljude maade juristideperes esile kutsunud rohkesti vastuväiteid, millega kogu konventsiooni efektiivsus on vaidlustatud. Ühenduses konventsiooni ratifitseerimise viibimisega mitmete riikide poolt jõustus see alles 4. detsembril 1969. aastal.

Ühes Tokio konventsiooni artiklis öeldakse, et kui õhulaeva pardal astutakse samme selle äraa j aniiseks, siis «võtavad kõik kokkuleppinud riigid käsutusele koheseid abinõusid, et tagastada õhulaeva juhtimise selle seaduslikule komandörile või säilitada õhulaeva juhtimine tema poolt». Kuid tänini pole leitud selliseid tõhusaid vahendeid, mida riigid kasutada võiksid, muutmaks kurjategija tahet, kes hoiab revolvrit piloodi kuklas ja on kõigeks valmis. Edasi on konventsioonis kavandatud, et riik, kelle territooriumile äraaetud lennuk maandub, võimaldab reisijatele kiires korras edasilennu, lennuki aga tagastab selle seaduslikule valdajale. Kuigi Kuuba pole tänini sellele konventsioonile alla kirjutanud, tagastab ta hoolikalt kõik lennukid, saadab ara nende meeskonnad ja kõik reisijad. Tõsi, Tokio konventsioon näeb ette võimalust õhu-

piraadi kinnipidamiseks, kuid sellega seotud protseduur on niivõrd keerukas, et mingit praktilist tähtsust sellel ei ole.

Kuna õhupiraatluse peapõhjuseks on normaalsete suhete puudumine riikide vahel, siis kõige tõhusam vahend selle õhuliikluse pahe vastu on rahvusvaheliste suhete normaliseerimine. Kuubal näiteks on Lääne hemisfaaris täiesti ebanormaalne seisund, sest ta on blokeeritud ja teiste Ladina-Ameerika maade reisijad (välja arvatud Mehhiko omad) sinna pääseda ei saa. Sellest ka need ülisagedased lennukite «laenutuse» juhud.

Õhupiraatlüs Kariibi mere piirkonnas toob soovimatuid tagajärgi mitte ainult Kuubale, kus tuleb sadu juhureisi-jaid toita ning hooldada. Veel rohkem sallimatud ses suhtes on Ühendriigid, sest ameeriklased, kes sunniviisiliselt on Kuubat külastanud, toovad sealt kaasa diametraalselt .vastupidiseid muljeid nendele teadetele, mida levitavad Riigidepartemang ja USA ajakirjandus.

Tsiviillennukite äraajamise kohutav sagenemine, hõlmates aina uusi maailma piirkondi, on rahutuks teinud paljude maade avaliku arvamise ja mobiliseerinud juriste energilisemalt tegutsema selle kuritegevuse seadusandluses kajastamisega. Arvestades õhuliikluse rahvusvahelist iseloomu, on õhusõidukite äraajamine muutunud rahvusvaheliseks probleemiks nii juriidiliselt kui poliitiliselt. Selle nähtuse poliitilised tagajärjed ulatuvad nii kaugele, et lennukite hõivamisega on hakanud tegelema kõige kõrgem rahvusvaheline instants, Ühinenud Rahvaste Organisatsioon.

ÜRO endine peasekretär U Thant avaldas oma, 1969. aasta aruandes sügavat rahutust lennukite rohke äraajamise ja nende teise sihtkohta suunamise pärast. U Thant konstateeris:

«Lennukite äraajamine kujutab endast tähtsat probleemi ka siis, kui seda tehakse isiklikel põhjustel, aga veel taunitavam on see tegu juhul, kui ta kandub poliitika sfääri, muutudes poliitilise aktsiooni või neima vahendiks.

Oleks äärmiselt vajalik, et juba enne kui ICAO komitee (kes koostab soovitusi teatud vältivate abinõude ja protseduuride kohta, takistamaks lennukiröövi juhtumeid) töötab välja oma ettepanekud, kõik liikmesriigid algataksid samme, mis kindlustaksid õhureiside ohutuse ja väldiksid üksikisikute või ka organisatsioonide aktsioone.»

Tsiviillennukite äraajamise probleem on tegelikult keerukam, kui seda arvata võiks, ja seda mitte ainult poliitilises, vaid ka juriidilises mõttes.

3. oktoobril 1969. aastal tegid üksteist ÜRO liikmesriiki ettepaneku võtta New Yorgis toimunud ÜRO Täiskogu XXIV istungjärgu päevakorda punkti «Õhupiraatlus» (Piracy in the air). Sellele ettepanekule lisatud seletuskirjas juhivad autorid tähelepanu seigale, et ainult 1968. aastal leidis maailmas aset kakskümmend seitse lennukite hõivamisjuhtu, ent 1969. aasta pooleks septembriks juba viiekümne ümber.

Enne kavandatud projekti arutelu pööras Jordaania esindaja tähelepanu tõigale, et mereõigusest võetud termin «piraatlus» projekti tiitlis eeldab kallaletungi ja röövi isikliku käsu saamiseks, sellal kui viimased lennukite ära- ajamised on tulenenud teistsugustest ajenditest, mõnedel juhtudel on neil olnud poliitiline taust.

Hoolimata vastuseisust Kuuba delegatsiooni poolt, kes hääletas selle punkti päevakorda võtmise vastu, võttis ÜRO Täiskogu küsimuse siiski arutusele, kuid uue pealkirjaga: «Tsiviillennunduse lennukite sunniviisiline kursimuutus».

Diskussiooni ajal juhtisid esindajad tähelepanu lennukiteröövi poliitilistele ja juriidilistele tagajärgedele ja toonitasid üksmeelselt vajadust karistada süüdlasi teistele hoiatuseks. Ekuadori delegaat juhtis tähelepanu vastavate kurjategijate väljaandmise vähesele efektiivsusele. Samale asjaolule viitas ka Kuuba esindaja, kes ühtlasi informeeris ÜRO Täiskogu sellest, et tema maal on kehtestatud eriline seadusandlus lennukiteröövi vastu võitlemiseks.[1] Arutluste edasises käigus teatas ta, et «lennukite äraajamine on imperialistide kriminaalne leiutis, ja Kuuba ei võta osa ühestki mitmepoolsest kokkuleppest selle probleemi lahendamiseks». Kõneleja lisas, et Ühendriigid ja

nende Louna-Ameerika kliendid on langenud ohvriks teatud tüüpi kuritegevusele, mille nemad ise loonud on. Kuigi Kuuba ise «õhupiraathise» all kannatab, tuleb Kuuba valitsuse arvates otsida lahendust kahepoolsetes kokkulepetes. Peale selle viitas Kuuba delegaat mõnedele raskustele, mis on seotud territoriaalse asüüliga.

Selle vastu arvas Ühendriikide esindaja, et küsimuse

[1] Akt nr. 1226, 16. septembril 1969. a. Autor.

käsitlemisel tuleks välistada poliitilised aspektid, sest kõige tähtsam on, kas lennukite äraajamine ohustab süütuid inimesi ja seadmeid.

Kuigi lennukite äraajamist kvalifitseeriti kuriteona, hoolimata sellest, kas seda nimetatakse piraatluseks või kuidagi teisiti, valitseb ometi, nagu näha, oluline erinevus mitmesuguste riikide esindajate arvamustes vahenditest, millega selle vastu võidelda.

12. detsembril 1969. aastal võttis ÜRO Täiskogu vastu seitsmekümne seitsme poolthäälega, kähe (Kuuba ja Sudaani) vastuhäälega ja seitsmeteistkümne erapooletuks jäämisel resolutsiooni nr. 2551 (XXIV), milles:

1) kutsuti riike üles rakendama abinõusid, kindlusta-maks, et nende maade seadusandlus näeks ette tõhusat juriidilist tegutsemist igasuguste seadusevastaste aktide vastu, mis on seotud õhusoleva lennuki ebaseadusliku omastamise või ebaseaduslike katsetega jõudu käsutades või ähvardades seda valitseda;

2) juhiti riikide tähelepanu sellele, et tagataks nende isikute karistamist, kes tegutsevad lennuki pardal ebaseaduslikult, tülitades tsiviillennukites sõitjaid;

3) taotleti, et abistataks Rahvusvahelise Tsiviillennunduse Organisatsiooni (ICAO) tsiviillennukite seadusevastaste omastajate karistamiseks ettenähtud konventsiooni kiirelt ette valmistada ja kohaldada;

4) kutsuti riike üles kohaldama konventsiooni artiklit nr. 11 kuritegude ja mõnede teiste aktide kohta, mis tehakse lennukipardal, ja samuti rakendama põhimõtteid reisijate, meeskonna ja lennuki vabastamise kohta.

Poola delegatsiooni hääletusmotiive seletades viitas Poola esindaja prof: dr. A. Klafkowski sellele, et vastuvõetud resolutsioon ei ole kõigiti rahuldav abinõu, millega saaks alustada tõhusat võitlust lennukite äraajamise vastu, sest resolutsioonis puuduvad küllalt selged seisukohad äraajajate väljaandmise kohta.

ÜRO Täiskogu Juriidiline Komitee, kes seda probleemi arutas, lisas oma aruandele järgmise selgituse, mille luges ette Hollandi esindaja: «Komitee asub seisukohal, et resolutsiooni vastuvõtmine ei määra riikidele mingisuguseid rahvusvahelisi õigusi või kohustusi asüüli osas.»

ÜRO ei ole ainus rahvusvaheline foorum, kus käib võitlus lennukihõivajate vastu.

Et Tokio 1963. aasta konventsioonile allakirjutajad vii-

vitasid selle ratifitseerimisega, takistades nõnda jõustumist, siis Rahvusvaheline Tsiviillennunduse Organisatsioon (ICAO), rahutuna tsiviillennukite, hõivamisjuhtude kurest sagenemisest, moodustas eriorgani nimetusega Ebaseaduslike Interventsiooniasjade Alamkomiteega volitas seda tegelema tsiviillennukite vastu ettevõetud seadusevastaste hõivamise-, relvastatud kallaletungi- ja sabotaaži-aktidega. Selle alamkomitee istungil 10.—21. veebruaril 1969. aastal koostati uus kokkuleppe-kavand, mille otsused on Tokio konventsiooni IV osa omadest märksa ulatuslikumad ning täpsustatumad. Uus kavand sisaldab muuseas õhupiraadiakti täpsema definitsiooni, nimetades seda «vägivalla käsutamine või sellega ähvardamine lennusuuna muutmiseks». Aga kõigepealt kutsub see kavand üles, et

konventsioonile allakirjutavad riigid tunnistaksid õhupiraatluse oma kriminaalkoodeksites kuriteoks.

Alamkomitee arvas üksmeelselt, et õhupiraadid tuleb välja anda lennukit valdavale maale, ja sellepärast tuleb see kuriteoliik kanda kõikidesse olevatesse või tulevikus sõlmitavatesse kokkulepetesse. Üheksahäälelise enamusega kolme vastuseisul otsustasid alamkomitee liikmed, et iga riik, sõltumata sellest, kas lennuk tema pinnale on maandunud või mitte, on oma seadustele viidates õigustatud õhupiraadi väljaandmisest loobuma. See käib näiteks nende juhtude kohta, kui seaduserikkuja on antud riigi kodanik või kui ta tegutseb poliitilistel motiividel, eriti aga siis, kui väljaandmise taotlus on poliitilistest kaalutlustest tingitud. USA esindaja arvates peab riik, kelle territooriumile õhulaev on maandunud, rahulduma kinnitusega, et seaduserikkujat ei jälitata poliitilistel põhjustel selles riigis, mis tema väljaandmist taotleb.

Tokio konventsioon ratifitseeriti alles pärast kuueaastast viivitamist kõigest kaheteistkümne riigi poolt, kelle seas ei olnud Kuubat ja Lähis-Ida maid, seega just neid, kes asuvad piirkonnis, kus lennukite hõivamist kõige sagedamini esineb.

«Õhupiraatluse» jälitamise range süsteemi pooldajad taotlevad, et seda kuritegevuse liiki käsitletaks õiguslikult analoogiliselt merepiraatlusega ja tunnistataks kuriteoks inimsoo vastu, lennukite hõivajaid endid aga kuulutataks «inimsoo vaenlasteks».

Tuleb silmas pidada, et üheks tähtsamaks piraatluse

tunnuseks rahvusvahelise õiguse järgi on puhtisiklikest kasumotiividest ajendatud tegevus, näiteks lennuki vargus, viha, kadedus, neim jms. Nii et senikaua kui lennukite äraajamisi motiveeritakse poliitiliste kaalutlustega, ei ole võimalik kvalifitseerida neid kui piraatlust.

Tuleb ju arvestada, et isegi merepiraatluse valdkonnas, mille mõiste on kujunenud paljude sajandite vältel, esineb riikidel raskusi jälitamisega. Iga riigi valitsusel on täielik õigus pidada piraadiks iga tema vastu mässama hakanud või tema poliitiliste vastaste poolt hõivatud laeva. Samuti on iga riigi valitsusel vaieldamatu õigus jälitada selliste tegude kordasaatjaid, toetudes oma sisemisele seadusandlusele. Ent kolmandad riigid ei tarvitse sellise valitsuse seisukohti jagada ja nad võivad laevahõivajate jälitamisest keelduda.

16.—19. detsembril 1969. aastal toimus Washingtonis rahvusvaheline konverents, mis oli pühendatud lennukite hõivamisele. Osalejaiks oli kaksteist riiki: Austraalia, Brasiilia, Taani, Holland, Prantsusmaa, Jaapan, Kanada, SFV, Norra, Rootsi, Suurbritannia ja Itaalia. Kõik nad kuuluvad rahvusvahelisse tsiviillennunduse organisatsiooni ICAO-sse.

Tsiviillennukite hõivamise probleemiga tegelevad intensiivselt ka valitsustevälised rahvusvahelised organisatsioonid, esijoones Rahvusvaheline õhutranspordi Liit (IATA) ja Rahvusvaheline Tsiviillendurite Ühing.

1970. aasta märtsikuu keskel toimus IATA algatusel Genfis saja kolme lennukompanii rahvusvaheline konverents, mis oli pühendatud lennukiröövi vältimisele. Nõupidamised kulgesid kinniste uste taga, vastuvõetud otsuseid aga üldsusele teatavaks ei tehtud. Selle konverentsi puhul avaldati aga niipalju, et viimase kähe aasta vältel oli hõivajate ohvriks langenud üle saja lennuki kahekümne viiest riigist. Seoses sellega moodustati IATA juures alamkomisjon, arutamaks õhuröövi probleeme. Komisjoni ülesandeks jäi välja töötada asjakohaseid soovitusi nimetatud Liidu juhtkonnale.

Juba praegu on IATA initsiatiivil määratud autasu õhu-piraatide paljastamise ja kahjutukstegemise eest. Nende tõrjeks käsutatakse muuseas elektromagnetilisi aparaate pommide ja reisijate riietesse või pagasisse peidetud relvade avastamiseks. Nagu IATA esindaja konverentsil tähendas, on selle liidu soovituste eesmärgiks vältida liik-

lushäireid, aga samal ajal viia miinimumini lennukihõivamisi. IATA senised soovitused üksikutele riikidele, lennukompaniidele ja lennuväljadele on kandnud nõuande iseloomu. Konventsiooni ettevalmistav kavand näeb ette lennukihõivajate kohtlemist harilike roimaritena, nende tegevusmotiive arvestamata. Rahvusvaheline Tsiviillendurite ühing oma konverentsil Londonis 1969. aasta detsembris tegi ettepaneku käristada lennukihõivajaid karmilt, kuni surmanuhtluseni.

Ameerika ajakiri «Christion Science Monitor» kirjutas 7. novembril 1969. aastal: «Delegaadid ÜRO-s annavad endale selgesti aru sellest, et nad ise ei ole võimelised vastavat süsteemi välja töötama, kuna ÜRO ei suuda seda ellu rakendada. Kuid seda suudavad valitsused oma seadusandluses.»

Ääremärkusena niisugusele mitte liiga optimistlikule väitele tuleb lisada mõningaid Etioopia kogemusi võitluses lennukihõivamise vastu.

1969. aasta mais langes «Ethiopian Airlines'i» viis lennukit Eritrea Vabastusrinde ettevõtmise ohvriks. Kaht sellele kompaniile kuuluvat reaktiivlennukit vigastasid terroristid lennuväljadel, üht märtsikuus Frankfurdis, teist juulis Karatšis. Kaks siseliinide lennukit aeti Etioopiast ara, üks augustis Hartumi, teine septembris Adenisse.

Pärast neid juhtumeid määrati iga Etioopia reisilennuki meeskonna juurde nii siseliinidel kui ka rahvusvahelises liikluses üks julgeolekuteenistuse esindaja. Nende tegeyus osutus üsna tõhusaks.

Juba 12. detsembril 1969. aastal maksid kaks õhupiraati oma eluga lennukiröövi katse eest, mis oli järjekorras saja seitsmeteistkümnes. Sellega sündis «õhupiraatluse» suhteliselt lühikeses ajaloos omamoodi pretsedent, kus kurjategijad ise oma tegude ohvriks langesid. Draama leidis aset Etioopia reaktiivlennuki Boeing-707 pardal, mis liikles Madriid — Rooma — Ateena — Asmara — Addis Abeba trassil. Hõivamiskatse pandi toime Hispaania rannavete läheduses umbes kümne tuhande kilomeetri kõrgusel. Lennukipardal oli kakskümmend viis reisijat, kaks röövi kavatsejat, üheksa meeskonnaliiget ja kolm Etioopia julgeolekuteenistuse agenti.

Lend kulges algul rahulikult ning häireteta. Äkki kargas üks mees reisijatekabiinis ägeda liigutusega toolilt püsti ja suundus, revolver käes, pilootidekabiini poole.

Enne kui ta kabiiniukseni jõudis, tormas tema poole julgeolekuagent, kes oli teda märkamatult silmas pidanud, kiskus tal revolvri käest ja tulistas kähe lasuga surnuks. Teine hõivamist kavatsenu tahtis oma kaaslasele appi rutata, kuid tema tegi kahjutuks teine julgeolekuagent, surmates röövli kuue revolvrilasuga.

Kohkunud reisijad, kes laskude ajal olid kabiini põrandale pikali viskunud, rahunesid peagi ja läksid tagasi oma kohtadele. Stjuardessid pakkusid neile põrutavate muljete hajutamiseks vahuviina.

Hõivajate laibad kanti tualettruumi. Nende pagasist leiti lõhkeaineid, mille julgeolekuagendid kahjutuks tegid. Edasine teekond kulges rahulikult, kuid Roomas lennuk ei peatunud, nagu sõiduplaan ette nägi, vaid suundus otseteed Ateenasse, kuhu ta pisut enne kesköödd takistusteta jõudis. Ateena politsei, keda raadio teel oli tragöödiast informeeritud, alustas pärast lennuki maandumist kohe juurdlust.

Seoses selle röövikatsega tõusetusid mõned juriidilist laadi probleemid. Kuna kirjeldatud sündmused olid aset leidnud varsti pärast starti Madriidist, seega kaugel Kreeka õhuruumist, siis tõendasid Kreeka võimud, et neil sekkumiskohustust ei ole, ja lubasid

lendu jätkata. Roomasse lennata tahtnud reisijad lahkusid lennukist Ateenas, et Itaaliasse lendavale lennukile ümber istuda.

Kui lennuk oli Addis Abebas maandunud, alustasid Etioopia võimud juurdlust, mille tulemusena selgus, et ühel õhupiraadil oli Senegali, teisel Jeemeni pass. Nende laibad saadeti nende kodumaale.

Olukorda ei parandanud ka 4. detsembril 1969. a. jõustunud Tokio konventsioon «Seaduserikkumiste ja mõnede teiste aktide kohta lennukipardal». Konventsioonile alla-kirjutanud riikide vahel ilmnesid nimelt sügavad poliitilised lahkuminekud. Need esinevad kõigepealt riikide vahel, kelle õhukompaniid langevad kõige sagedamini lennukihõivamise või ebaseadusliku ärandamise ohvriks, nagu seda eriterminoloogias nimetatakse, ja nende riikide vahel, kes süüdlastele sagedasti varjupaika võimaldavad, tuginedes asüüli andmise reeglitele.

Tokio 1963. aasta konventsioon, millele kirjutas alla Rahvusvahelise Tsiviillennunduse Organisatsiooni poolt kokkukutsutud IV rahvusvaheline õhuõiguse-alane konverents, ei haara lähemalt «ebaseaduslikku lennukihõiva-

231

mist. Konventsioon hõlmab õhulaeva pardal kordasaadetud seaduserikkumisi ja seadusevastaseid tegusid, mis võivad ohustada õhulaeva, isikuid ja pardal olevat vara, või siis rikkuda korda ja distsipliini.» Seetõttu on konventsioonis mõnevõrra ähmaseks jäänud küsimus lennukite hõivamisest, millele pühendatakse võrdlemisi lühike IV lõik (või õigupoolest ainult üheteistkümnes artikkel tervikuna).

Tokio konventsiooni järgi kohustuvad kõik selle osalised tegutsema üksmeelselt, et lennuki vägivaldse hõivamise või hõivamiskatse korral tagastada kontroll lennuki üle selle seaduslikule komandörile (art. 11, § 1), võimaldada reisijaile ja meeskonnale kõige kiiremat reisi jätkamist ja õhulaeva ning selle laadungi tagastamist nende seaduslikule omanikule (art. 11, § 2).

Nagu siit nähtub, ei kõrvalda Tokio konventsiooni artikkel 11 kaht põhilist takistust lennukihõivajate jälitamisel, ja nimelt: (a) riikidevahelised vaidlused pädevuse üle ja (b) raskused kurjategijate väljaandmisel. Tõsi küll, konventsioon sisaldab määrusi, mis kaudselt küll need kaks probleemi reguleerivad, kuid mille tegelik väärtus on kahtlane.

Konventsiooni 3. artikkel seisaldab nimelt üldõiguslikku põhimõtet, mille järgi õhulaeva pardal toimunud üleastumiste ja seaduserikkumiste kohtulik arutamine kuulub selle maa pädevusse, kus õhulaev on registreeritud. Tokio konventsiooni artikkel 16 § l sätestab, et konventsioonile allakirjutanud maal registreeritud õhulaeva pardal toimunud seaduserikkumisi käsitatakse (kurjategija) väljaandmise seisukohalt, nagu oleksid nad korda saadetud vastaval maal. See säte läheb lahku rahvusvahelistest kokkulepetest, mis näevad ette, et kurjategija antakse välja juhul, kui kuritegu on korda saadetud selle riigi territooriumi kõhal, kes väljaandmist nõuab. Kuid artikkel 16 §2 täpsustab § l sätet, nähes ette, et konventsioon ei kohusta riike väljaandmisele, kui kuritegu ei mahu olemasolevate kokkulepete raamidesse. See aga kahandab oluliselt 16. artikli tegelikku väärtust, kuna suurem osa kokkulepetest väljaandmise kohta ei kehti poliitilist laadi kuritegude kohta. Samal ajal kaldutakse aga üha sagedamini viima lennukite hõivamisjuhtumid just nimelt selle kuriteoliigi alla.

232

PIRAADID EETRIS

Vanadel hallidel aegadel tuli ette, et piraadid tõukasid troonilt kuningaid ja vallutasid riike. Aga kui XX sajandi teisel poolel piraadid ajendavad valitsuse kukutamist päris Lääne-Euroopa südames asetsevas riigis, siis omandab lugu sensatsiooni ilme.

On teada, et teaduse ja tehnika saavutused võivad inimtegevusele saada mitte ainult kasulikuks, vaid ka kahjulikuks. Juhtub sedagi, et uued leiutised ja avastused sigitavad uusi kuriteoliike. Mõnikord jällegi tekitavad suured tehnikasaavutused traditsiooniliste kuritegude moondumisi, andes nendele uue, senitundmatu vormi, mis ei mahu senistesse õigusenormidesse, millega kuritegusid jälitatakse ja käristatakse. Just nõnda on lood ühe kuriteoliigiga, mida tunnistatakse rahvusvaheliseks, ja nimelt piraatlusega.

Kogu oma olemasolu kestel läbi paljude sajandite on piraatlus järk-järgult muutunud traditsioonilisest ning primitiivsest mereröövist tugevasti diferentseerunud ning aina raskemini täpselt defineeritavaks sotsiaalmajanduslikuks nähtuseks, millel on suur poliitiline kõrvalmaik. Algul oli meri piraatluse eranditu valdkond. Aegade jooksul, pärast lennukite ilmumist vallutas see veel ka õhuvalla. Ja lõpuks sündis ka nõndanimetatud eetripiraatlus. Hoolimata sellest, et siin kirjeldatav kuritegevus ei mahu piraatluse tänapäeva juriidilise definitsiooni raamidesse[1], käsutatakse seda terminit antud kuritegude puhul siiski, kuna juriidilise analoogia põhjal on eetripiraatluse nimetus juurdunud mitte ainult kõnekeelde ja ajakirjandusse, vaid ka ametlikesse ürikuisse.

Kuigi eetripiraatlus probleemina on täiesti uudne nähtus, on ta jõudnud õigusteadlastele ometi küllalt palju tüli tekitada.

Niisuguste raadiojaamade nagu «Vaba Euroopa», «Ameerika Hääl» jt. diversioonitegevus «külma sõja» perioodil on andnud kapitalistlike riikide hakkajamatele äritegelastele idee muuta eetridiversioon tuluallikaks! Lääne-Euroopa vägevad bisnesmenid, kes tegelevad kauba reklaamimisega, on juba ammugi kiivalt seiranud, kuidas nende ameeriklastest kolleegid raadio- ja televisioonirek-

[1] Niisugune definitsioon sisaldub 29. aprillil 1958. aastal vastuvõetud Genfi konventsiooni 15. artiklis. Autor.

laamiga suuri kapitale kokku ajavad. Samal ajal aga on enamik Lääne-Euroopa riike õiguslikus vormis keelanud eraviisilise raadio- ja televisioonireklaami, kas siis seda üldse välistades või valitsusasutustele reserveerides.

Suurbritannias, Prantsusmaal, SFV-s, Hollandis, Belgias, Šveitsis, Austrias, Itaalias, Hispaanias, Portugalis, Iirimaal, Rootsis, Taanis, Norras ja Soomes on raadiofoonia eranditult riigi valduses ja reklaamist täiesti vaba. Seevastu Luksemburgis (Radio Luxemburg), Andorras (Radio Andorre), Monakos (Radio Monte-Carlo) ja Saarimaal (Radio Europe I) on erasaatejaamu, nn. perifeerseid raadiojaamu, mille sissetulekud laekuvad reklaamist. Nende tegevus eetris on põhjustanud mitmeid konflikte naabermaadega, kes raadioreklaami enda juures ei luba, sest on tehtud reklaami naabermaade firmadele. Mis puutub televisioonisse, siis on see kõikides nimetatud maades eranditult riigi käes, ainult et Suurbritannias ja SFV-s finantseeritakse teleprogramme osaliselt ka reklaamist saadava tuluga.

Reklaami keelud ja piiramised, sellest hoolimata, et ta toob suuri kasumeid, ongi sünnitanud Lääne-Euroopa eetripiraatluse. Suured äri- ja reklaamiettevõtted, kellel puuduvad legaalsed võimalused levitada reklaami raadios ja televisioonis, on hakanud illegaalseid vorme käsutama, toetudes mõnedele lünkadele nii rahvusvahelises kui ka omamaises seadusandluses, mis ei võinud ju seesugust piraatluse evolutsiooni ette näha.

1958. aastast peale on Lääne-Euroopa rannavete lähedasel ulgumerel tekkinud laevu, mille pardale on seadmestatud raadio- ja televisioonijaamu, kust reklaamiprogramme eetrisse saadetakse.

Eetripiraatluse eksisteerides juba üle kümne aasta on sääraseid saatejaamu registreeritud Läänemerel, Iiri- ja Põhjamerel. Mõned nendest saatjatest tegutsevad veel nüüdki[1] (neli Inglise vetes, üks Hollandi ja üks Sundi vetes):

[1] Loetelu allikaks on N. M. Hunnlngsi artikkel «Pirate broadcas-ting in European waters». «The International and Comparative Law Quarterly», 14. k., II, aprill 1965, lk. 410—412. Loetelu ei hõlma laev jaamasid, nagu Radio Red Rose, kelle saated tulid umbes 20 miili kaugusest Liverpoolist 12. VII 1964. a., kes aga hiljem Amsterdami lähedusse kolis. Seal pidi saatjat võimsamate seadmetega varustatama, kuid sellest ajast peale pole temast midagi kuulda. Autor.

234

1. Sundi vetes (Taani ja Lõuna-Rootsi vahel): «Radio byd», «Cheeti», hiljem «Cheet II» pardal, mõlemad laevad Hondurase lipu all. Saatja, võimsusega 6 kW, alustas tegevust 1959. aastal ja Rootsi kohtuotsuseid ignoreerides tegutseb veelgi. «Radio Mercur», laevade «Cheet II» ja «Lucky Star» pardal, Guatemala lipu all, alustas saateid 1958. aasta sügisel, lõpetas tegevuse 15. VIII 1962. aastal Rootsi politsei vahele astudes.

2. Stokholmi lähisvetes:
«Radio Nord» annab Läänemerelt saateid Rootsile ja Soomele.

3. Hollandi lähisvetes:
«Radio Veronica», algul Panama, hiljem Guatemala lipu all sõitva «Santa Veronica» pardal; lainepikkusega 192 m, programm Hollandile alates 16. II 1961. a.

4. Ostende ja Normandia lähisvetes:
«Radio Anvers. Mer du Nord», hiljem «Radio Nord», «Magda-Maria», hilisema nimega «Uelenspiegeli» pardal, alustas tegevust oktoobris 1962. aastal Belgia ja Prantsusmaa tarbeks, lõpetas tegevuse 16. XII 1962. aastal.

5. Harwichi (Inglismaa) lähisvetes:
«Radio Caroline», hiljem «Radio Caroline North», Panama laeva «Caroline» pardal, Hollandile ja Inglismaale määratud saade algas 1964. aasta märtsis, kolis Iiri lähisvetesse 1964. aasta juulis.
«Radio Atlanta», hiljem «Radio Caroline South Panama» laeval «Mi Amigo», saated Inglismaale lainel 201 m algasid 28. IV 1964. a.
«Radio London», saadab Inglismaale lainel 266 m alates 1964. a. detsembrist.

Kuidas võisid niisugused saatejaamad tekkida? Kes neid finantseerib? Sellised küsimused sigivad iseenesest. Selle kuriteoliigi saladuskatet kergitavad piraadid ise.

Manfred Weissleder, kolmekümne seitsme aastane Hamburgi elanik, üks suuremaid Lääne-Saksamaa eetripiraate, kes on saanud hüüdnimeks «nüüdisaegne Stoertebecker», jutustab, et alles praegu realiseerivat ta oma lapsepõlveunistus!. Juba kuueaastasena rääkinud ta, et täisealiseks saades hakkab mereröövliks ja paneb oma laeva ankrusse Elbe jõesuudmesse, väljapoole territoriaalvesi, et seal «raha välja püüda». Praegu on tema võrguks raadiojaama mast, mis tegutseb «mustal piraadilainel» programmiga «Star-Club Radio». Seda programmi kuulab tänapäeval

235

legaalsaatjate ahastuseks iga viies vastuvõtja SFV põhjaosas. Weisslederi ainus mure on jaama programm, kõige muu eest hoolitsevad inglise rahamehed, kes katavad nii laeva kui ka raadiojaama töökulud. Oma protežeerijate ja võimumeeste nimesid Weissleder ei avalda, vastates peale-tükkivatele ajakirjanikele salapärase näoga, et «neil on rohkem raha kui Krupil või Onassisel».

Ka teisi piraatsaatjaid finantseerivad kapitalistid.

Piraatjaama rajamiskulusid hinnatakse kolmele miljonile Lääne-Saksa margale. Vastutasuks nõuavad finantseerijad soliidseid ning kasumit toovaid saateid, mis koosnevad muusikast ja reklaamist.

Eetripiraatide illegaalne tegevus piirdub üksnes avamerealaga. Raskusi kompenseerib tohutu sissetulek. Piraatide reklaamisaadetest laekuv tulu nähtub kõige paremini sellest, et üheminutiline saade maksab 900—1500 Lääne-Saksa marka.

Võitlust eetripiraatlusega on algusest peale raskendanud niisuguste selgesõnaliste sätete puudumine rahvusvahelises õiguses, mis kvalifitseeriksid seda laadi tegevust kuriteona ja volitaksid riike seda kuritegu jälitama ka väljaspool oma riigi seadusandluse kehtivuspiire, nii nagu on lood klassikalise piraatlusega Genfi konventsioonis.

On olemas siiski teatud juriidilised .sätted, mis keelustavad eetripiraatluseks kvalifitseeritud tegevust. Rahvusvahelise Telekommunikatsiooni Liidu konverentsil Atlantic Citys 1947. aastal täiendati raadioside reglementi sättega, mis piirab saadete lähetamist väljaspool riigiterritooriumi tegutsevatest liikuvjaamadest. Genfi konverentsil 1959. aastal võeti vastu lisaparandus, mis laiendab eelmainitud keeldu ka ankrus seisvatele laevadele.

Praegu kehtiv 1959. aasta raadioreglement sätestab 7. X — 8. X 1963 peetud erakorralise raadioalase konverentsi kinnitatud sõnastuses järgmist:

«Ühtki saatejaama ei tohi seadmestada ega käsutada eraisik või mõni ettevõte ilma selle maa loata, kellele niisugune saatejaam allub.»

«(Raadio- ja televisiooni-) jaamade seadmestamine ja kasutamine laevade, lennukite pardal või mistahes ujuvatel või lendavatel objektidel väljaspool koduterritooriumi on keelatud; samuti on keelatud merel või mere köhal liikuvate saatejaamade kasutamine.»

Lisaks sellele:

1) Piraatjaamad on tegutsenud saatel ainetel, mis rahvusvaheliste kokkulepete alusel on määratud teistele, seaduslikkudele jaamadele, ja on seetõttu põhjustanud häireid eetris;

2) Piraatide erasaatejaamad on rikkunud rannariikide Valitsuste raadiomonopoli ja üle astunud reklaamikeelust;

3) Piraatide raadiosaated on rikkunud autoriõigusi, maksmata honorari muusikasaadete eest;

4) Tegutsedes väljaspool rannariikide territooriumi on eetripiraadid ignoreerinud tulumaksueeskirju.

Eeltoodud sätted ja väited on saanud aluseks mitmele Lääne-Euroopa riigile sammude astumiseks, mis on suunatud neile kahjulike eetripiraatide vastu.

Esimesed piraatjaamad alustasid saateid 1958. aastal Skandinaaviamaade vetes. Sellepärast algatasid Rootsi, Norra, Taani ja Soome selle kuriteo vastase juriidilise reglemendi vastuvõtmist. Rootsi ja Taani uuele seadusandlusele toetudes likvideeriti piraaitsaatejaama «Radio Mercur» tegevus 1962. aasta juulis. Hoolimata kohtuotsustest ja kõrgest trahvirahast tegutses pikemat aega edasi keegi proua B. Wadner, Rootsi kodanik, kelle valduses oli «.Radio Syd». Alles proua Wadneri ja tema kaastöötajate areteerimine tegi sellele saatejaamale ajutiselt lõpu. Vanglasse minnes kuulutas naispiraat, et ta kavatseb 1965. aasta kevadel vabanedes senist tegevust jätkata ning laiendada ka televisioonile. Naine pidas sõna ja 1965. aasta märtsis hakkas «Radio Syd» taas saateid andma.

Peale Skandinaaviamaade oli Belgia pikemat aega ainus maa, kus eetripiraatide vastu suunatud seadusandlus olemas oli.

Kuni 1964. aasta märtsini, mil tööle hakkas «Radio Caroline», ei esinenud Briti huve kahjustavat eetripiraatlust. Kuid samal aastal võttis see nähtus Briti saarte piirkonnas teelise nuhtluse ilme, sest sealsetes vetes alustasid tegevust «Radio Atlanta» (aprillis), «Radio Sutch» (mais), «Radio Invicta» (juulis) ja «Radio London» (detsembris).

Briti võimud kehtestasid Skandinaavia riikide omadest mõneti erineva seaduse.

Viidates eelnimetatud raadiöreglemendi sätetele 1959. aastast, pöördus Suurbritannia postipeavalitsus 1964. aasta kevadel Genfis asuva Rahvusvahelise Telekommunikatsiooni Liidu poole palvega, et see annaks Briti valitsusele

abi «Radio Caroline'i» saadete likvideerimiseks, mida levitati illegaalselt Briti saarte rahnalähistelt. Briti valitsuse andmetel kandis laev Panama plagu ja oli varustatud kähe raadiosaatjaga, mille võimsus 10 kW. Selle interventsiooni .tagajärjel pöördus Rahvusvaheline Sageduste Registreerimise Nõukogu (IFRB) ametlikult Panama võimude poole, et need teeksid lõpu Panama laeva piraaditsemisele. Panama rahandusminister astus vabariigi presidendi nimel vastavad sammud, ja laev «Caroline» kustutati Panama kaubalaevastiku registrist.

15. augustil 1967. aastal jõustus Suurbritannias Marine Broadcasting Act, mis keelustas Inglismaa rannalähedastel vetel piraatraadiosaated mere- ja õhulaevade pardal, aga ka avamerel asuvatelt platvormidelt. Vastavalt Inglise seadusele on selliste saatejaamade tegevus illegaalne ja kuulub jälitamisele valitsusvõimude poolt. Briti võimude hinnangul oli piraatsaatjate kuulajaid Suurbritannia territooriumil 25 miljonit, tulu nendest saadetest ulatus aga kahele miljonile naelsterlingile. Mainitud akti jõustumist ootamata alustasid Briti võimud kohtumenetlust mitme piraatsaatja vastu juba 1976. aasta mais.

Peale siin juba mainitud vastuabinõude on seitseteist Lääne-Euroopa riiki, kes on liitunud Euroopa Nõukoguks ja keda eetripiraatlus eriti tüütab, alustanud tööd regionaalse kokkuleppe sõlmimiseks, millega astutakse võitlusse selle uue rahvusvahelise kuriteovormi vastu.

Sellest aktsioonist puutumatud ning mõjuka seljatagusega kindlustatud, ei kavatsenudki eetripiraadid oma tegevusest loobuda. Mõneti ohustatud oma laevadel, mille kohta mainitud keelud käisid («ujuvad ja lendavad objektid»!), hakkasid leidlikkuses ületamatud piraadid muid moodsa tehnika vahendeid käsutama.

Hollandi veepiiri läheduses avamerel, umbes kuue miili kaugusel Noordwijki lennuväljast püstitasid raadiopiraadid vägeva metallplatvormi, mis toetus merepõhja taotud vaiadele. Selliseid platvorme käsutatakse nafta ammutamiseks merepõhjast. Niisugusele alusele seadmestati raadio- ja televisioonisaatejaam, mis 1. septembril 1964. aastal alustas «Radio Nordzee» nime all Hollandile määratud reklaamisaateid nii raadios kui ka televisioonis.

Kuid piraadid pingutasid üle.

17. XII 1964. aastal astus Hollandi valitsus piraatsaatja vastu välja politsei- ja sõjaväejõududega, kes panid saatja tegevusele punkti.

Pärast Hollandi võimude aktsiooni lõi sise- ja ka välismaa ajakirjandus kihevile. Arvamused jagunesid kaheks. Ühed arvasid, et Hollandi valitsus oli toiminud seaduspäraselt, likvideerides tema kahjuks töötava saatejaama, teised aga väitsid, et valitsus rikkus avamere vabaduse põhimõtet, kui ta katkestas politseiga saatejaama tegevuse, mis kuulub teisele riigile ja töötab väljaspool Hollandi riigi territooriumi. Levis koguni kõmu, et see asi minevat Haagi rahvusvahelisse kohtusse arutlusele. Hollandi prokurör aga lubas kinnivõetud piraatide vastu kohtuprotsessi alustada, kuigi ta keeldus ajakirjanikele mainimast nimesid, mis ta süüdistusakti oli kandnud.

Vahepeal oli politseiaktsioon «Radio Nordzee» vastu võtnud hoopis uue pöörde, vallandades Hollandis suureulatusliku arutelu riiklikust monopolist raadio- ja televisioonialal. Diskussioon, mille osavasti ära käsutas poliitiline opositsioon, tõi 26. veebruaril 1965. aastal kaasa valitsus-kriisi. Umbes kuuenädalane valitsuskriis lõppes alles siis, kui 30. märtsil 1965. aastal saavutati poliitiliste parteide kokkulepe selles, et senine riiklik monopol raadio- ja televisioonireklaamile tuleb piiramisele.

See kokkulepe kujunes Hollandi uue valitsuse poliitiliseks programmiks.

Hollandi valitsuse kukutamine oli ennetanud tähtsat rahvusvahelist seaduseakti eetripiraatide vastu. Belgia, Suurbritannia, Taani, Prantsusmaa, Kreeka, Luksemburgi ja Rootsi sõlmisid nimelt 22. jaanuaril 1965. aastal Strassburgis kokkuleppe, mille eesmärgiks oli vältida võõrsilt riigi territooriumile antavaid saateid (European Agreement for the Prevention of Broadcasts

Transmitted from Stations Outside National Territories). Selle 1. artikkel sätestab, .et kokkulepe käsitleb laevade ja lennukite pardale või igasugustele ujuvatele või lendavatele alustele seadmestatud saatejaamu, mis väljaspool kokkuleppinud riikide territooriume saadavad programme, mida saab vastu võtta nende riikide kogu territooriumil või selle osal, või mis häirivad nimetatud riikide raadiosidet.

Eespool kirjeldatud «Radio Nordzee» puhul osutus see kokkulepe puudulikuks. Hoolimata paljudest ettepanekutest ja soovitustest, mis taotlesid kokkuleppe mõjusfääri

avardamist, kehtis see ainult ujuvate või lendavate objektide pardal olevate saatejaamade kohta. Kui aga tegemist on püsivobjektidele seadmestatud jaamadega, siis puudutasid kokkuleppe sätted seda ainult fakultatiivselt.

Niisugune olukord kutsus esile karmi kriitika ja 29. jaanuaril 1965. aastal avaldas Euroopa Nõukogude Konsultatiivne Assamblee kahetsust selle üle, et Ministrite Komitee ei olnud seda kokkulepet eelnevalt assambleele arutamiseks saatnud. Ühtlasi volitas assamblee oma raadiosaadete ekspertidekomiteed kaaluma võimalusi kokkuleppe täiendamiseks lisaprotokolliga, mis laiendaks kokkuleppe kehtivust ka merepõhja kinnitatud objektidele.

Peale mainitud platvormi Hollandi rannavete läheduses on eetripiraatlust täheldatud üksikjuhtumeil ka veel riigikaitselistel eesmärkidel seadmestatud avamere objektidel, mis on säilinud Inglismaa randade lähistel Teise maailmasõja ajast, ja nimelt:

1. «Radio Invicta» andis alates 1964. aasta juulist saateid Martello Toweri fordist, mis asub Thamesi suudme lähedal, lainepikkusel 306 m; lõpetas tegevuse 17. XII 1964. aastal, pärast omaniku uppumist.

2. «Radio Sutch», hiljem «Radio City» (alates 1965. aastast), annab saateid Martello Towerist lainel 299 m; tegevust alustas 1964. aasta mais ja lõpetas pärast omaniku salapärast mõrvamist.

1967. aasta juuli lõpupäevil läks lahti ehtne lahing kahe teineteisega konkureeriva raadiorührna vahel 11 km kaugusel Suurbritannia rannikust, Harwichi lähedal.

Üks nendest piraadirühmadest katsus vallutada Rough Toweri nimelist forti, mis asub väljaspool Briti territoriaalvesi. Invasioonis hakati kahtlustama piraatsaatejaama «Radio Caroline'i» omanikke, kes sattusid vastupanule, kuna fordis asus juba konkureeriv saatejaam «Radio Essex».

28. juuli öösel liikus piraatide paat, peal «Raadiojaama Caroline'i» mehed, Rough Toweri poole, mida kavatseti tormijooksuga vallutada. Nähtavasti oli fordi meeskond sellist võimalust juba ette näinud ja hakkas ründajate kaela bensiinipomme ja puupakke pilduma. Siis läks tulistamiseks lahti. Kaks võistlevat gruppi tulistasid teineteist väikeste pausidega terve öö läbi. Tormijooksu ajal visati kaks bensiinipommi ründajate paati ja see süttis põlema, tuues kaasa inimohvreid.

Pärast äpardunud katset forti vallutada tõmbus «Radio Caroline'i» meeskond tagasi. Nii piraadid ise kui ka Briti võimud püüdsid kogu seda lugu kinni mätsida.

Sündmuste senine areng viitab sellele, et eetripiraattus tuleb peagi likvideerida. Nähtus on alles uudne ja küllalt kontroversne, sellepärast peab arvama, et veel mõnda aega ei jää see mitte ainult juristide, vaid ka poliitikute arutlusaineks.

X. PIRAADID JA PARAGRAHVID

Nagu paljud muudki ühiskondlikud nähtused, on piraatluski suurt huvi pakkunud õigusteadusele. Piraatluse probleemiga tegelevad eriti niisugused õigusteaduse distsipliinid nagu kriminaalõigus ja rahvusvaheline õigus.

Sajandite vältel on õigusteadlaste suhtumine piraatlusse muutunud.

Antiikmaailmas ja keskajal, kui piraatlus oli tolleaegsel kaubanduse lahutamatu kaasosa, suhtusid juristid mereröövisse küllaltki sallivalt. Nondel aegadel ei olnud konkreetseid seadusi, mis piraatluse oleksid keelustanud ja sellele kuritegevusele karistusi ette näinud. Ent siiski just antiikajal on rooma õiguses formuleeritud üldine juriidiline põhimõte, mille hilisemad seaduseandjad lähteks võtsid, kui nad piraatluse vastu suunatud seadusi sõnastama hakkasid. Ladina vormel «PIRATA HOSTIS GENERIS HUMANI» kvalifitseeris piraate «inimsoo vaenlastena» See sündis hetkel, millal röövi kasv merel Rooma võimu Vahemerel ohustas. I sajandil e. m. a. läks asi niikaugele, et Rooma riik pidi otseselt sekkuma, mis tol ajal kujutas endast nähtust omaette.

Kogu tema käsutuses oleva repressiooniaparaadiga, mis] hõlmas ka seadust, astus riik piraatluse vastu võitlema alles feodalismilt kapitalismile üleminekuperioodil. Alles siis saabus piraatluse järkjärguline tõrjumine väljapoole uut, kodanlikku ühiskonda ja välistamine seaduslikkuse raamest.

242

Niisugusel taustal formuleeriti üldised põhimõtted ja õigusnormid, mis piraatlust taunisid ja nägid ette repressioone nende vastu, kes merel röövisid. Seaduse kaitseobjektiks kujunesid kaks põhilist printsiipi, mis kapitalismiajal kaubandust ja laevandust reguleerisid: kaubanduse vabadus ja mere vabadus. Piraadid, kes neid ühiskonnakorra talasid ohustasid, mõisteti muinasrooma vaimus kurjategijaiks. Lähtudes jällegi Rooma õiguse põhimõtteist, võeti omaks, et piraadil ei ole kodumaad, inimkonna vaenlasena jäi ta aga «legaalse vaenlase» (iusti hostis) tiitlist ilma. See omakorda tõi kaasa kõrvalekaldumise sõjaseaduse eeskirjadest, mis määratlevad ja sätestavad võitlusmeetodeid.

XIX sajandil kasvas kiiresti nende riikide arv, kelle kriminaalkoodeksisse lülitati sätted, mis mereröövi eest näevad ette rangeid karistusi. Nüüdisajal on nii, et peaaegu iga kriminaalkoodeks maailmas kvalifitseerib piraatlust kui rasket kuritegu.

Aja jooksul hakati astuma samme, mille eesmärgiks oli täpsustada seadusi, millega mereröövi kuriteoks tunnistades nähti ette legaalsed abinõud rahvusvaheliseks võitluseks selle pahe vastu. Piraatluse selle juriidilise aspektiga hakkas tegelema rahvusvaheline avalik õigus. Üks esimesi põhimõtteid, mis selle seaduseharu ette tõusetus, oli piraatluse mõiste määratlemine.

Piraatluse definitsioon kujunes pikkade ning vastuoluliste diskussioonide objektiks.

Omaaegse Rahvaste Liidu pinnal katsuti 1922. aastal piraatluse kohta seadusi kodifitseerida. Kuid juba kolme aasta pärast võeti see probleem kodifitseerimisküpseks tunnustatud küsimuste nimekirjast maha, väites, et üldise konventsiooni sõlmimine selles asjas on raske.

Samasuguse katse tegi ÜRO rahvusvahelise õiguse komisjon, valmistudes mereõigust kodifitseerima. Komisjon toetus projektile, mille oli juba 1932. aastal välja töötanud Harvardi Ülikool.

Viimaks võeti piraatluse probleem ühte neljast mereõigust käsitlevast konventsioonist, mille ÜRO välja töötas, ja nimelt konventsiooni avamere kohta. Vastu võeti see 29. aprillil 1958. aastal Genfis. Selle 15. artiklis on öeldud, et:

«Piraatlus on iga järgnevalt loetletud akt:

1) iga vägivald, kinnipidamine või igasugune rööv, mis

243

on korda saadetud isiklikes huvides kas meeskonna või reisijate poolt eralaeva või -lennuki pardal ja on suunatud

a) avamerel teise laeva või lennuki vastu või isikute ja vara vastu niisuguse laeva või lennuki pardal;

b) laeva, lennuki, isikute või vara vastu paigas, mis ei allu ühegi riigi jurisdiktsioonile.

2) iga vabatahtlik osalus laeva või lennuki kasutamisest, kui kordasaatja on teadlik faktidest, mis sellele laevale või lennukile annab piraatliku iseloomu.

3) iga tegevus, mille eesmärgiks on käesoleva artikli 1. ja 2. punktis loetletud tegudele õhutamine või teadlikult algatatud sammud niisuguste tegude hõlbustamiseks.»

Raskuste ja kahtluste olemust, milledele ülaltoodud definitsiooni autorid põrkasid, illustreerib kõige paremini diskussioonide kulg, mis konventsioonile eelnesid.

ÜRO Rahvusvahelise Õiguse Komisjon märgib oma kommentaaris projekti juurde, et vastupidiselt ühe osa tema liikmete traditsioonilistele vaadetele ei hõlma piraatluse mõiste vägivallaakte territoriaalvetes ega kallaletunge merelt mandrile, milliste kohta rakendatakse teisi õiguse-sätteid, mis käsitlevad röövimist maismaal. Ka küsimuses, millist liiklusvahendit rööviks käsutatakse, on komisjon loobunud traditsioonilisest seisukohast ja väidab, et peale merelaeva võib selleks olla ka õhulaev. Mainimist väärib seik, et komisjon lükkas tagasi Taivani delegaadi ettepaneku, kes soovitas, et piraatluseks tuleks pidada iga meeskonnaliikme või reisija tegevust, kes röövi või varguse eesmärgil kasutab vägivalda või ähvardusi mõne teise meeskonnaliikme või reisija vastu, või haarab jõuga laeva juhtimise enda kätte.

Üks enim vaieldud ning laialdaselt arutletud aspekte selles probleemis oli konverentsil küsimus, kas piraatluse mõiste hõlmab üksnes kasutaotlevaid akte (furandi causa), või ka teisi asjaolusid, näiteks poliitilisi momente. Rahvusvahelise Õiguse Komisjoni liikmete seisukohtades esines siin suuri erinevusi.

Tuleb muide märkida, et juba vanasti, eriti aga siis, kui oli olemas niinimetatud piraadiriike, käisid vaidlused selle üle, kas piraat on vaenlane sõjaõiguse mõttes ja kas tema kohta sõjapidamist reguleerivad sätted ka kehtivad. XIX sajandil hakati piraatidena käsitama orjadega kaubitsejaid,

korsaare ja vahel koguni ülestõusnute vallutatud laevu, kui need olid korda saatnud rahvusvahelise õigusega vastuolulisi tegusid.

Mõned kaasaja rahvusvahelised kokkulepped käsitlevad teatavaid vägivallaakte merel piraadiaktidena, kui neid on korda saatnud riikide laevad. Nii on lugu näiteks Washingtoni kokkuleppega 1922. aastast, mis käsitleb allveelaevade käsutamist, ja 1937. aastal Nyonis allakirjutatud kokkuleppega. Rahvusvahelise õiguse sätetes ja doktriinides esineb sageli seisukohti, mille järgi piraadiaktid on piraadi-aktid ka siis, kui need on korda saatnud mõne riigi laev.

Inglise õigusteadlane Lauterpacht arvab, et kui ülestõusnuteks tunnistamata isikud häirivad (molest) kolmandate riikide laevu, võib neid piraatideks tunnistada, kuigi sel juhul poliitilised motiivid ja kasutaotluse puudumine mõjuvad karistust kergendavate asjaoludena.

Ülestõusnute ja nende hõivatud laevade õigusliku staatusega liitub küsimus neutraalsete riikide laevanduse kaitsest kodusõdade ajal. Ülestõusnute või tunnustamata riigi valduses olevaid sõjalaevu, kuigi need senine valitsus on kuulutanud piraatlikeks, ei ole üldiselt teiste riikide poolt niisugusteks tunnistatud, kui nad nende riikide koda-nike ja vara kallal pole vägivallaakte toime pannud. Näiteks andsid Hispaania ülestõusu ajal 1873. aastal Suurbritannia, Prantsusmaa ja Saksamaa oma sõjalaevadele Vahemerel instruktsiooni, et need ei astuks mingeid samme ülestõusnute laevade vastu.

Ent teisest küljest, kui 1877. aastal puhkes ülestõus Peruus ja kui ülestõusnute poolt hõivatud soomuslaev «Huascar» peatas avamerel Briti laevu, võttes neist ühelt söelaadungi, teise pardalt aga viis vägivaldselt ara kaks reisijat — Peruu ametnikku, siis tunnistati see soomuslaev piraadiks, teda ründas ja vigastas Briti ristleja. Pärast laeva loovutamist Peruu valitsusele nõudis viimane Suurbritannialt kahjutasu, millest aga Briti valitsus keeldus.

Seoses nõndanimetatud riigipiraatluse levikuga ei arva paljud kaasaja autorid, et piraatluse kui kuriteo motiiviks peaks olema kasusaamise soov (lucri causa).

Nagu nägime, ei piirdunud ÜRO rahvusvahelise õiguse komisjon piraatlust defineerides selle sõna kitsama tähen-

dusega, vaid mõistes seda laiemalt kui riisumist (furandi causa), jättis sellest siiski välja kuriteo poliitilistel motiividel. Nagu komisjoni kommentaaris märgitakse, võivad piraadiaktid tuleneda «vihast või neimast, mitte ainult kasuihast». 15. artikli sisust järeldub samuti, et Genfi avamere-konventsiooni autorid olid kavatsenud välistada piraatluse mõistest piraatide neid vägivallaakte, mida on korda saatnud riikide mere- ja õhulaevad.

Erandi põhimõttest, et piraadiakti võib sooritada ainult eralaev, sisaldab selle konventsiooni 16. artikkel, millega on sätestatud, et «15. artiklis määratletud piraadiaktid, mida sooritavad sõjalaev, riigile kuuluv laev või lennuk, mille mässav meeskond on vallutanud, on võrdsustatud eralaeva poolt sooritatud aktiga». Niisiis, kui meeskond on katkestanud sidemed legaalse valitsusega, minetab selline laev rahvusliku kuuluvuse.

Mõnede riikide seadusandlus haarab «piraatluse» mõistesse tegevusi, millel vägivalla iseloom küll puudub, kuid mis on siiski seadusega jälitatavad. Nii näiteks loeb Prantsuse seadus piraatideks isikuid, kes kuuluvad Prantsuse sõjalaeva meeskonda, kui see laev sõidab ilma vastavate dokumentideta. Inglise seadusandlus on asetanud võrdsusmärgi piraatide ja orjakauplejate vahele (1824. aasta seadus). Õigusteadlased nimetavad selliseid juhtumeid piraatluseks per analogiam.

Piraatluse defineerimisega seostub tihedasti piraatliku mere- või , õhulaeva defineerimine. Vastavalt 1958. aasta konventsiooni 17. artikli sätetele «loetakse piraatlikeks mere- või õhulaevadeks selliseid laevu, mida neid tegelikult kontrollivad isikud on määranud sooritama mõnda 15. artiklis loetletud tegu. Seesama kehtib ka laevade ja lennukite kohta, mida selliste tegude sooritamiseks on käsutatud, niikaua kui nad sellistes tegudes süüdlaste isikute kontrolli alla jäävad.»

Ilma liputa sõitmine ei anna veel ÜRO Rahvusvahelise Õiguse Komisjoni arvates õigust laeva piraatlikuks tunnistada.

PIRATA HOSTIS GENERIS HUMANI

ÜRO Rahvusvahelise Õiguse Komisjoni esialgse ettepaneku kohaselt pidi piraadilaeva kinnipidamise õigus kuuluma ainult sõjalaevadele ja -lennukitele. Siiami delegatsiooni ettepanekul aga andis Genfi konverents selle voli ka muudele valitsuste laevadele ja lennukitele, näiteks politseilaevadele ja -lennukitele. Vastupidiselt varasemale seisukohale, mille järgi kaubalaevad olid õigustatud piraate jälitama ka ilma oma valitsuste volituseta ainult sellepärast, et piraadid on «inimsoo vaenlased», Genfi konverents niisugust õigust ei tunnustanud.

Laevu kinni pidades peavad riigid tegutsema suure ettevaatusega, et ei tekiks konflikte. Sellepärast näebki Genfi konventsiooni 20. artikkel ette, et riik, kes ilma põhjendatud motiivideta peetab piraatluses kahtlustatava laeva, kannab materiaalset vastutust selle eest.

Piraatluses kahtlustatava laeva peetajad ei tohi nende kallal omakohut teostada. Kinnipeetud piraadid kuuluvad väljaandmisele kohtule, mis kuulub sellele riigile, kelle laev on piraadid tabanud.

Üldiselt juhindub riikide seadusandlus põhimõttest, et piraatide poolt riisutud vara jääb selle seaduslike valdajate omandiks (pirata non mutat dominium). Seejuures lubatakse osutatud abi eest võtta teatud tasu, nii näiteks Inglise seaduse põhjal ⅓ vara väärtusest ja Ameerika seaduse järgi 1/6.

Niinimetatud riigipiraatlusest rääkides tuleb alati silmas pidada, et kuritegusid saadavad korda alati üksikisikud. Sellepärast peavad need isikud kandma kriminaalvastutust, kuigi ka riik seaduslikult vastutab.

Mõned autorid väidavad, et piraadiakti kordasaatmisel kaotab laev automaatselt riikliku kuuluvuse ja muutub rahvusvahelise õiguse seisukohalt — nagu seda saksa juristid nimetavad — vogelfrei ehk lindpriiks. ÜRO rahvusvahelise õiguse komisjon eitas aga seda vaatekohta. Genfi konventsiooni 18. artiklis on sõnaselgelt öeldud, et «laev või lennuk säilitab oma riikliku kuuluvuse, kuigi ta on muutunud piraatlaevaks või -lennukiks». Riikliku kuuluvuse säilitamine või aravõtmine jääb selle riigi otsustada, kes talle selle kuuluvuse andis. Seega tunnistatakse piraatlaev riikliku kuuluvuseta laevaks alles siis,

kui seda teeb selle riigi seadusandlus, kelle lipu all ta sõitis.

Genfi konventsioon ei määra üksnes piraate jälitavate riikide õigusi, vaid ka kohustusi. Konventsiooni 14. artikkel kohustab riike arendama rahvusvahelist koostööd piraatluse jälitamisel avamerel, aga ka teistes paikkondades, mis ühegi riigi seadusandlusele ei allu (näiteks Antarktikas).

Selle kohta märgib Ühinenud Rahvaste Organisatsioon rahvusvahelise õiguse komisjoni kommentaaris, et «riik, kellel on võimalusi piraatide vastu abinõusid rakendada, aga kes seda ei tee, jätab täitmata temale rahvusvahelise õigusega pandud kohustused», kusjuures «riigile peab jääma mõningane vabadus valida vahendeid, mida ta igal üksikjuhul piraatide vastu kasutab».

Piraadiakti kordasaatnud laev jääb väljapoole jurisdiktsiooni, mis on selles riigis, kelle lipu all ta sõidab. Genfi konventsiooni 19. artikli põhjal «võib iga riik kas avamerel või igas muus paigas, mis ühegi riigi jurisdiktsioonile ei allu, kinni pidada piraadilaeva või -lennukit või piraadiaktiga hõivatud laeva, mis on jäänud piraatide valdusse, ja peetada isikuid ning vara, mis asuvad nimetatud laeva või lennuki pardal. Laeva kinnipidanud riigi kohtud võivad otsustada karistuse määra ja abinõude üle, milliseid tuleks kohaldada laevade, lennukite või vara suhtes, astumata üle heas usus tegutsenud kolmandate isikute õigustest.»

Rahvusvaheline õigus ei fikseeri karistusi, mida tabatud piraadid kandma peavad, ja ei näita, mis peab saama kinnivõetud piraadilaevast ja selle pardal leiduvatest esemetest, jättes need küsimused selle riigi seadusandluse lahendada, kes piraadid kinni võttis. Vastavad sätted sisalduvad riikide kriminaalkoodeksites.

Nii näiteks sätestab Poola 1932. aasta kriminaalkoodeksi 9. artikkel: «Sõltumata kuriteo kordasaatmise kõhas kehti-vaist seadustest, rakendatakse Poola kriminaalkoodeksit Poola kodaniku ja välismaalase suhtes, keda on otsustatud välja andmata jätta, juhul kui nad on välismaal korda saatnud järgmised kuriteod: a) mereröövi (....), c) orjadega kaubitsemine, d) naiste ja lastega kaubitsemine (….).»

1932. aasta Poola kriminaalkoodeksi artikkel 260, mis käsitleb just mereröövi, sätestas:

«Kes varustab või seadmestab merelaeva, mis.on määratud artiklis 259 loetletud kuriteo sooritamiseks merel, või kes sellisel laeval võtab vastu töökoha, mõistetakse vangi kuni 10 aastaks.»

Poola uus kriminaalkoodeks 19. aprillist 1969. aastast ei anna piraatlust eraldi kui kuritegu. Küll aga sisaldab koodeks üldise sisuga sätteid, mis võimaldavad karistada mitte ainult mereröövi, vaid ka õhupiraatluse eest. Sama koodeksi artikkel 145 § l sätestab, et «kes kas või ettekavatsematult

rikub julgeolu põhimõtteid liikumisel maismaal, veel või õhus, tekitab ettekavatsematult kehavigastusi või terviserikkeid teisele isikule või tõsist kahju varale, kuulub karistamisele vabaduse kaotamisega kuni kolmeks aastaks».

PIRAADID JA KORSAARID

Piraatlusest tuleb eristada korsaarlust ehk kaaperdamist. Piraadid on mereröövlid, kes tegutsevad nii rahu-kui ka sõjaajal, korsaarid aga olid merepartisanid ja tegutsesid ainult sõjaajal. Korsaarlus on puhtajalooline nähtus, sest riigid on 1856. aasta Pariisi rahulepinguga loobunud sellest sõjapidamisviisist. Varem aga esines korsaarlus õige laialdaselt, ja seda,peeti legaalseks võitlusviisiks meresõjas. Korsaarlusega puutusime kokku ka käesolevas raamatus.

Korsaarluse olemus seisneb eralaevade osavõtus sõjategevusest sõdiva riigi volitusel (kaaperduskiri). Korsaarid tegutsevad oma riisikol ja vastutusel. Lepingust sõltuvalt sai korsaar tasuks vaenlaselt hõivatud vara, kas siis kõik või osa sellest.

Võimule tulles astus kodanlus välja korsaarluse kui sõjapidamisviisi vastu, pooldades eraomandi puutumatuse põhimõtet merel.

Ettepaneku korsaarluse likvideerimiseks tegi esmakordselt Prantsuse Asutav Kogu juba 1792. aastal. Kuna korsaarlus väga sageli muutus piraatluseks, siis keelustati ta lõplikult 1856. aasta rahulepingus (Ühendriigid tunnustasid korsaarluse keeldu alles 1909. aastal).

Et kõnekeeles kaks mõistet — piraatlus ja korsaarlus, segi aetakse, johtub suurel määral asjaolust, et nii mõnigi kord ajaloos on korsaarlus arenenud piraatluseks ning

kaaperduskirju on mereröövіks ära kasutatud. Ääremärkusena võiks siin ara tuua järgmise loo (juhtus XVII sajandil Kariibi mere piirkonnas, piraatluse toonasel tegevus-tandril). Keegi hakkaja piraat oli suure summa eest taanlaste Lääne-India kubernerilt (muide endiselt piraadilt!) ostnud kaaperduskirja. Taanikeelne dokument jäi ostjale muidugi arusaamatuks, ja nagu hiljem selgus, volitas see esitajat Taani saartel metssigu küttima.

Pärast sõdade lõppemist laevameeskonnad harilikult demobiliseeriti ja saadeti koju. Kuid jõuka eluga ja kerge teenistusega harjunud korsaarid ei tahtnud alati oma vabadusest loobuda ning jätkasid oma laevasõite, kuid nüüd juba piraatidena.

Esines ka muid piraatluse allikaid. Piraatlus on ju kõikide ekspluataatorlike sotsiaalmajanduslike formatsioonide lahutamatu kaasnähtus. Igas formatsioonis on leidunud ettevõtlikke ning seiklushimulisi inimesi, kes käsutasid ara soodsaid tingimusi, et ajada kokku meeskondi, ehitada või soetada laevastikke, aga mõnikord ka selleks, et terveid piraatide ühiskondi rajada. Paljudes piirkondades värvati piraate ärakaranud orjade või talupoegade hulgast, nende seast, kes meremehena ausat tööd ei leidnud, sõjaväejooksikute, usulistel või poliitilistel põhjustel jälitatute jne. keskkonnast. Sellest siis ka need kaks piraadipalet, mida me nii hästi raamatute, kinode ja televiisorite kaudu tunneme.

Paljudes maailma paikades oli piraatluse tekke põhjuseks Euroopa koloniaalsüsteemi halastamatus. Mõnedel juhtudel haarasid ahistatud koloniaalrahvad piraatluse järele kui ühe rahvavabastusvõitluse vormi järele. Veriste ning julmade kõrilõikajate keskel, kes ihkavad vaid käsu, võimegi sellepärast vahel siin-seal kohata ka romantilise reformaatori helget kuju, kes õigluse nimel võitleb selle maailma vägevate vastu.

Piraatidepere arenguloos võib märgata mõningaid arenguseaduspärasusi, mis korduvad geograafilisest keskkonnast ja muudest tingimustest sõltumata. Piraatluse algjärgus on meil tegemist üksikute laevadega. Need on kas mässuliste käes või on nad röövitud ja tegutsevad omal käel. Aegamisi liituvad niisugused laevad suuremateks organisatsioonilisteks üksusteks,

moodustades ühisjuhatuse all tegutseva laevastiku. Oma järgmises arengujärgus, sedamööda, kuidas jõud kasvasid, kujunes piraatide orga-

nisatsioonist piraatide riik, millel ei puudunud riikluse tunnus — oma territoorium paigalise elanikkonnaga, kes allub piraatide võimule.

Sajandite kestel on piraatlus üle elanud tõuse ja langusi. Vastava rahvusvahelise koostöö puudumine on soodustanud mereröövi pikka püsi isegi laias ulatuses, hoolimata sellest, et vormiliselt on piraate «kogu inimkonna vaenlasteks» tunnistatud. Arvamuste kiuste ei kuulu piraatlus ainuüksi minevikku. Ta sigineb meie silma all ikka ja jälle ning omandab üha uusi vorme. Uusimaid tehnika saavutusi käsutades ohustab ta avalikku julgeolekut ja korda. Nii ei ole aluseta kartus, et koos inimesega läheb ta Maa-kaugesse avarusse ja hakkab mingisugusel uuel kujul arenema kosmoseski.